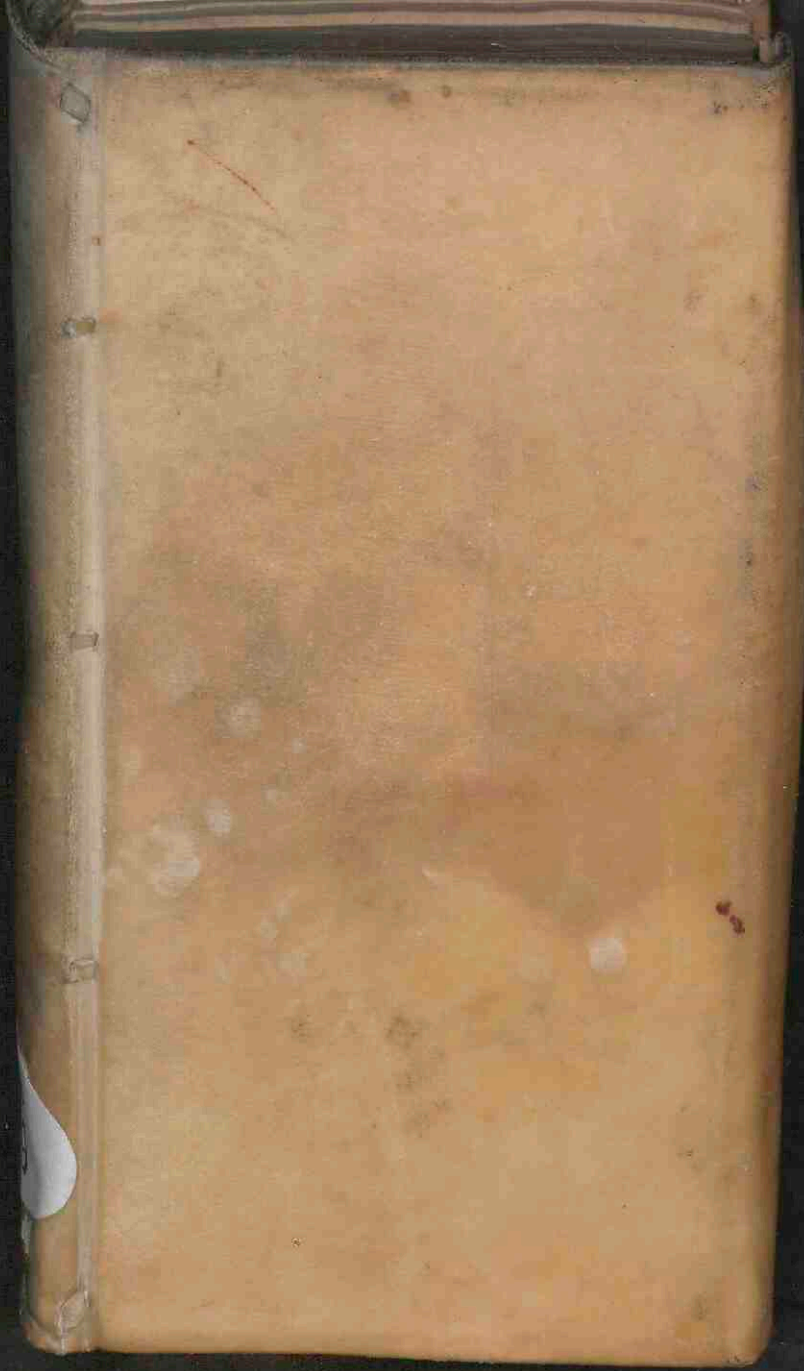

**Den oprechten schriftuerelijcken Roomsch-Catholycken
mondt-stopper, aen alle tegenwoordige oncatholijke leeraers,
en nieuw-gesinde leerlingen: bysonderlijck aen Andreas
Essenius, Calvino-Gommarist predicant tot Utrecht**

<https://hdl.handle.net/1874/255262>

1859 [Vermaerking]

In een ander exemplaar heeft de H. J. Willamaers, eerste president van het Seminarie te Amersfoort, met zijne hand het volgende aangekennend

„ In VII maal gedrukt geweest bij t

„ Leven des Antons, die overleden is

„ in Julius 1668, in de Stadt Resen

„ in Kleeftland, alwaer hy over de

„ Tien (x) jaeren pastoor en canoni

„ geweest was, naar dat hy in Hollas

„ om synen ijer in de pastoreale be

„ theeringe niet de Kerker gerant

„ weert en niet die provencie gebannen was.

„ Heeft ook uitgegeven een diepunct

„ met Cabeljanis, van maredes professor

„ Theol. te Leyden, onder den naem van

„ Breucklandt.

„ Zie Batavia J. port. 2. fol. 179. 180

„ D' Antons naem is Christiaens

„ Vermeulen, van Utrecht, Zoon

„ van den molenaar.

Dies afschrift van het origineel MS

In genootsch. 22 Sept. 1871. - ek.

40599e DEN *W/B #*
Opzichten Schrifcuerelijcken /
ROOMSCH-*008 789*
CATHOLYCKEN

MONDT-STOPPER,

Aen alle tegenwoordige Oncatholijke Lee-
raers, en Nieuw-Gefinde Leerlingen;

Bysonderlijk,

Aen **A N D R E A S E S S E N I U S,**
Calvino-Gommarist Predicant,
tot Utrecht,

Door **C. M O L I N A.**

Den negenden Drnck.

Door den Auteurs selfs merckelijck vermeer-
ert / ende bysonderlijk verlicht.

Tot L E U V E N,

By **Nicolaas Braau**, in de Korte Beggijne-straet.

SEMINARIJ VETERIS CATHOLICI
BIBLIOTHECA

Dit Boeck van *Amicus* overzien, verlicht, ende ver-
meerdert, mach seer proffijteluck in 't licht ge-
bracht werden, op dat D. Andreas Essen, beu-
selachtige Tegen-sprecker deses, ende alle die
gene, door H. Schrifstueren, haer monden ge-
stopt mogen werden, de welcke door Schrifstuer-
Texten, die sy of valschelyck bybrengen, of door
nieuwe verklaringen eygensinnigh verstaen, de
eenige, Heylige, Roomsche-Catholycke Kerck
derven bestrijden. Alsoo gevoel, ende atte-
steer ick

JOANNES DALENUS,

S. S. Theol. Licentiatus,

Keur-meester der Boecken.

Universiteits-
bibliotheek
UTRECHT

Tot den

L E S E R.

DAer zijn Luy, men magh 't wel weten,
Die sich Reformeers heten,
Luther, Menn', Jan, en Armijn,
En die nu haer volgers zijn.
Dese wijsen, dese leyden
Alle vier, doch soo verscheyden,
Dat, als d'een nae 't Westen kijckt,
d'Ander nae 't Noord-Oosten wijckt;
Niet te min al met Schriftueren,
Daer s'haer parten, daer s'haer kueren,
Meê beweeren, elck sijn best;
Roemende met *Scriptum est*,
Met Schriftuer, maer naer 't beduyden
Van dees' uytverkoore luyden:
Met Schriftuer, maer naer de gloos,
Die haer eygen sin verkoos.
Evenwel sy vinden Menschen
Die haer, met voll' wil en wenschen,
Of van wellust, of van schat,
Volgen op het nieuwe padt;
Hoewel datse in haer Winckels,
Leugens leeren, die de Kinckels,

Die den alderdomften Man
Met de Vinger tasten kan.
Eerst: dat Godt de meeste menschen,
Eer hy wercken, woorden, wenschen,
Of iet quaets van hen voorfagh,
Schiep tot een verdoemden dagh.
Maer dat by sijn uytverkooren,
Hoe sy steelen, en vermooren,
Dat de liefd' evenwel blijft,
En al even vast beklijft.
Mits dat hen, van 't gantsche leven,
Geenigh quaet wordt toegeschreven;
Mits dat Godt ter geener tijdt,
Hen haer boosheyt en verwijt;
Als sy maer alleen gelooven,
Zijn sy alle last te boven,
Zijn sy vry van Godts bevel,
Zijn sy lijber van de Hel.
Schreeuwen oock, dat Godts geboden,
Godes volck niet zijn van nooden
Voor het Goddelijk Versoen,
Ja, onmoogh'lijck om te doen.
Dat de vriendtschap Godts gevonden
Werdt, te samen met de sonden;
Daer nochtans geschreven staet,
Dat den Heer den sondaer haet.
Dat derhalven de Gemeente
Goe Reliquien, en Gebeente,
En de Beelden, met goe reën,
Magh bestormen, en vertreën:

Dat men selfs , oock 't Kruys des Heeren ,
 Magh verfoeyen , en versweeren ,
 En noch wel , tot meerder lof ,
 Branden magh tot affigh-stof .
 Dat den Paus van 't Oude Romen ,
 Antichrift is , die gekomen
 Duyfent jaren nu geleên ,
 Christi leeringh heeft vertreên .
 Beelden stormen , Kercken breecken ,
 Vloecken , schelden , laster spreekken ,
 Op Godts Autaer , op de Mis ,
 Is by haer den besten dis .
 En weerom aen d'ander zijde ,
 Waecken , vasten , honger lijden ,
 Hayre kleên , Boetveerdigheyt ,
 Is daer niet als ydelheyt :
 Ja niet dan een superstitie ,
 Tegens Godt en sijn Justitie ,
 Tegens Christus , tegen al
 Watter is , of komen sal .
 Dat de Papen met haer wercken ,
 Weer de Joodtsche Wet verstercken ,
 Dat den Heer , voor ons voldaan
 Heeft , om in sijn Rijck te gaen .
 Dat voor dooden de gebeden ,
 Offeren voor d'Overleden ,
 Biechten , Salven voor en na ,
 Vrye-wil , & cætera ,
 Niet en zijn als beufelingen ;
 Dat is 't deuntje datse singen .

En daer tegen soeckt men voort,
 Dit en dat, uyt Godes Woordt;
 En men roept Schriftuer, Godts woorden,
 Hier in 't Zuyden, daer in 't Noorden,
 En, eylaes! 't en is niet meer,
 Als haer eygen Nieuwe-Leer:
 't Zijn niet Godts, maer Luthers woorden
 Daer Calvijn de Kerck meê stoorden,
 Met Armijn', die gantsch onheus,
 Droegh sijn wijsheyt in sijn neus.
 Wilje dan, in kort verwurven,
 Godts Woordt heel, gantsch onbedurven,
 En daer by der Kercken sin,
 Van nu aen, tot 'er eerst begin?
 Loopt wat aen en koopt dit Boeckje,
 Om te lesen in een hoeckje:
 Wilje Bybel, en 't verstandt,
 Griepen als met open handt?
 Doet dan wel, en laet het finalen,
 Laet het geusen, laet het dwalen,
 En werdt op soo klaren blijk,
 Van Godts Woordt noch Catholijck.
 En als dan, soo weest vry vrolijck;
 Zijt als dan niet meer een molijck,
 Of een plompert, of een mop,
 Die sinaeck heeft in 't nieuwe sop.
 En meest ghy *Andries van Essen*,
 Komt wilt uwen dorst hier lessen;
 Vat hier uyt uw' misverstandt,
 En uw's doolinghs groote schandt.

C A P. I.

Daer zijn, noch min, noch meer,
Boecken, Schriftuerlijck of Cano-
nijck, dan als'er uytgedruckt staen,
in 't Concilie van Trenten, Sess. 4.

Het Schriftuerlijck bewijs /
van dese boozstelling / blijkt
uyt Exod. 18. 13. ende 26.
Deut. 17. 8. 2 Paral. 19. 10.
Matth. 18. v. 17. en 18. Luc. 10. v. 16.
Joan. 14. 16. Joan. 16. 13. 1. Tim. 3. 15.
Act. 15. 28. In welke Schriftuer-
Cexten / aengesien de H. Kerck, ver-
beeldt / ent samen-vergadert in haer
Opper-Hoofden / onder 't beleydt van
den Opper - Harder / zijnde / in het
Nieuwe Testament / den Wettighen
Successieur Petri, en Stadt-houder
Christi, gestelt werdt / als Rechter in
alle verschillen des Geloofs / met ge-
duerige assistentie / van den Geest des
waerhepts / gelijk breeder sal blijken
cap. 5. soo en moet 'er geen anderen
Bybel-Register booz Canonijck / en
Authentijcg aengenomen werden / dan
als van d'Algemeyne Kerck van out-
verklaert / aengenomen en onderhou-
den is. Waer van / op dat de waer-
hept een peder kennelijck zy /

Nota 1. Het Concilie van Trenten,
representerende, de Eenige, Heylige,

Catholijcke Kerck, vergadert Anno Domini 1545. ende geschepden 1563. steldt booz Canonijcke Boecken / dese naest-bolgende ;

Genesis. Exodus. Leviticus. Numeri. Deuteronomium. Josue. Judicum. Ruth. 4. Boecken der Koningen. 2. Paralipomenon. 2. Esdræ. van de welke het tweede wordt genoemt Nehemiæ. Tobias. Judith. Hester. Job. Davids 150. Psalmen. Proverbia. Ecclesiastes. Canticum. Canticorum. Het Boeck des Wijsheydts. Ecclesiasticus. Jesaias. Jeremias met Baruch. Ezechiel. Daniel. 12 Kleynder Propheten: Oseas. Joël. Amos. Abdias. Jonas. Micheas. Nahum. Abacuc. Sephanias. Aggæus. Zacharias. Malachias. 2. Der Machabæen. De vier Euangelien: Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis. De Wercken der Apostelen. 14. Brieven van den Apostel Paulus: 1. tot de Romeynen, 2. tot de Corintheren, 1. tot de Galateren, 1. tot de Epheseren, 1. tot de Philippenfen, 1. tot de Colossensen, 2. tot de Theffalonicenseren, 2. aen Timotheum, 1. aen Titum, 1. aen Philimonem, 1. aen de Hebræen. 2. Brieven van d'Apostel Petrus. 3. Van den Apostel Joannes. 1. Van den Apostel Jacobus. 1. Van den Apostel Judas Thadæus. En d'Apocalipsis Joannis.

Nota 2. Het vooznoemde Concilie van Trenten, en heeft desen voozschrebe
Schrif-

Schryftuer-Register / niet van heden
of van gisteren / versiert / maer heeft
den selvigen van handt tot handt / van
Ceuto tot Ceuto / dooz Kerckelijche
Traditie of Overlevering / ontfangen /
van den Paus Eugenius, dooz 't Con-
cilie van Florenssen, vergadert Anno
Domini 1438.

Eugenius Paus / heeft den selvigen
ontfangen / dooz de overleveringh van
den Paus Gelasius, in 't Concilie van
Roomen.

2. Tom.
Concilie,
Decreti
Gel. circa
finem,
lib. 2. de
doctrina
Christ.
cap. 8.
211.

Den Paus Gelasius, heeft den selvi-
gen ontfangen van den H. Oudt-Va-
der Augustinus.

Den H. Augustinus, heeft den selvi-
gen Bibel-Register ontfangen / van 't
derde Concilie van Carthago, verga-
dert Anno 397. De Vaders van dit
Synodus / hebben dit selve getal / van
Bibel-Boecken en Brieven / ontfan-
gen van den Paus Innocentius, den I.
van die naem / die geleest / en de Pau-
selijche Stoel bekleed heeft Anno 390.

Welkers oordeel terstont gevolght
hebben S. Augustinus, met alle de Bis-
choppen van Africa / in het Concilie
van Carthago, Anno 397.

Oock Exuperius, met alle de Bis-
choppen van Branchryck.

Daer - en - hoben Gelasius, in het
Roomsche Concilie / jae de gantsche
Christen Catholijche H. Kercke / ver-
breydt dooz de gantsche Werelt / tot

op desen huydighen dagh toe / van de eerste 400 jaren af. In welken tijdt / volgens eegen bekentenisse van Parth / de Roomsche-Catholijcke Kercke alleen de waere Kercke was. Leest daer op den lesten Druuck / van 't Geule Hollandsch Martelaer-boeck, gedrucke tot Amsterdam, by Jan Evertsz. Cloppenburgh, Anno 1634. fol. 19. alwaer den Leser kan vinden / hoe dat d'eerste Roomsche-Catholijcke Kerck / hoewel sulcks gelogen is, eerst afgeballen soude zijn van de Waerheyt / onder de Paus Bonifacius, de III. van die naem, den welken geleest / ende de Algemeene Kerck geregeert heeft Anno 606. ende volgens dien / so is dat de ware Kercke Christi geweest / die ruim 200 jaren te booren / het Register der Schrifuer-Boeckten / eben alsoo / geregistreert heeft / als die / tot den huydigen dagh toe / volgens het Concilie van Trenten. Sess. 4. gecontinueert werdt.

Party A. E.

Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, en de Boeckten der Machabæen, en zijn in 't Oude Testament / in den Joodtschen Register niet gheweest. Ergo / moetense nu doek wyl-gefloten werden.

Catholijck.

Als de Manicheen soo disputeerden antwoerden den Heyligen Augustinus, eerst; Dat de H. Kerck sich in dat cas niet

niet en behoefde te reguleeren naer het
bonnis der Joden / als hy seyd: De
Boecken der Machabæen houd de Hey-
lige Kerck voor Canonijck, maer de Jo-
den niet.

2. Antwoordt Augustinus: De Ma- *Lib. de*
nichæen, (voeght er by by de Calvi- *Bone per-*
nisten / Lutheranen en Demmonisten) *sev. c. II.*
nemen de Schriftuer soo aen, dat sy, als
door een Privilegie, 'k wil seggen, Sa-
crilegie ofte Heyligh-schendingh, die
Boecken aennemen die haer behaghen,
en die verwerpen, die haer mishagen.

3. Antwoordt den H. Isidorius nae *Anno 596.*
Augustinum: De Jooden en nemen de
Boecken van Tobias, Judith, ende der
Machabæen niet aen, maer de H. Kerck *Lib. pra.*
reltse, en steldtse onder de Canonijcke *de lib. vet.*
Schriftueren. Soo spreekt hy van het *ac. Nov.*
Boeck des Wijsheyts, en van Jesus Sy- *Test.*
rach mede.

4. De reden wijst dit mede aen: na-
demael het Joodsche Register eerst is
gemaecht / ten tijde van Esdras, op
welcke tijden de Boecken der Macha-
bæen, noch niet beschreben en waren /
hoe soude Esdras dan dese mede / by de
rest / hebben kunnen registreren?

Edoch / op dat uyt de H. Schrift *Nik.*
selve blycke / dat de Boecken der Ma-
chabæen Canonijck / of Godts woordt
zijn / dient dit volgende:

Gen 1. Ick bebinde Joan. 10. 22.
't was den Feest-dagh der Vernieuwingh
des

des Tempels te Jerusaleem, en Jesus wandelde in den Tempel.

Van wie was desen Feest-dagh ingestelt? Den Dortschen Bibel, op dese vrage antwoordende, seydt Numero 36. Van Judas de Machabæer, ende van de Jooden. 't Is soo: men kan het soeken en binden / 1. Mach. 4. 56. en 59. Dit Feest heeft Christus gebiert / ja / doch vereert met 'et grootste Mirakel / dat hy doopt gedaen heeft / namentlyck met het verwecken van den dooden Lazarus, Joan. 11. 43.

Hier op Argumenteere ick aldus: Als Christus de Feest-dagen van Paeschen, Pinxteren, Sabbath, en Tabernaculen onderhouden / gebiert en vereert heeft / soo heeft hy in der daedt de Boecken van Moyses, vooz Canonijck geapprobeert / in de welke dese Feest-daghen geboden worden. Ergo / soo moet hier uyt volgen / dat / als hy mede den Feest-dagh der Vernieuwingh des Tempels, vereert en gebiert heeft / hy doch de Boecken der Machabæen vooz Schrifstuer geapprobeert heeft / in de welke desen Feest-dagh geboden werdt.

Gen 2. S. Paulus, willende in sijnen Brief aen de Hebræen, cap. 11. vooz ooghen stellen 't Gelosf van alle Aytmuntende Personen des Ouden Testaments / en dat schier uyt alle Historische Schrifstuer-Boecken des selben

Ouden Testaments/ brenghet uyt dese
verscheyde exempelen voort:

Uyt 'et Boeck Genesis, stelt hy voor
d'exempelen van Noë, Abraham, Isaac,
Jacob, Sara en Joseph.

Uyt Exodo, 't exempel van Moyses.

Uyt Josue, d'exempelen van Josue
ende van Rahab.

Uyt 't Boeck der Rechteren, d'exem-
pelen van Gideon, Barach, Sampson,
en Jephre.

Uyt de Boecken der Koninghen/
David, Samuel, Elias, en Elizæus.

Uyt Job, Job selfs.

Uyt Jesaias, den Koningh Ezechias.

Uyt Daniel, selfs Daniel, ende sijne
Medegesellen.

Paulus, dus sprekende / wat doet hy
anders / als dat hy tracht / al 't gene hy
seydt / met Schrifstuer te bewijzen?

Wel aen dan: Als nu Paulus / de
Schrifstuer / met ord're hadde doorloo-
pen / so brenghet hy / ten lesten hy / het
tweede Boeck der Machabæen, cap. 6.
vers 18. en trecht daer uyt het exem-
pel van Eleazarus, ende andere / die
onder den Tyran Antiochus hebben ge-
leden. Siet den Dordrechtschen By-
bel in de Kant-Verklaringh, Num. 90.
Ja dat meer is / hy is niet te breden /
met dese exempelen simpeljk voor te
stellen / maer hy gebuycht de selvige
woorden / die in 't voornoemde Boeck
der Machabæen te vinden zijn / te we-
ten/

tent / Andere zijn uyt-gereckt geworden, als 't vel op een Trommel, gelijk het Grieksehe woordt *Etumipani* steesan medebzenght. Siet hier op de eyghen verklaringh van den Dordrechtchen Bybel, Numero 90. Dewijle dan Paulus geen ander voornemen heeft gehad / als sijn woorden met Schrifstueren te bebestigen / so moet 'er uyt volgen / dat Paulus / de Boecken der Machabæen, vooz Schrifstuer heeft gehouden / soo wel als de andere / overmits hy niet minder / als uyt de andere / sijn bewijs voozbringht.

Ten 3. Leert Partij / dat men niet en moet aennemien vooz eenen Artikel des Geloofs / 't en zy 't uytzuckelijck in zypher Godts Woordt beschreiben sta / siet haer Confessie, Artikel 5. en 7.

Hier op vzaegh ick / of by haer niet een Artikel des Geloofs en zy: Dat Godt Hemel en Aerde uyt niet geschapen heeft? Sy antwoordende / ja: Vrage daer wederom op / waer sulcks met klare woorden in de H. Schrifsture staet? Sy en kunnen niet eenen Text allegeren / 't en zy, 2. Mach. 7. 28. Ergo zijn dese Boecken of Godts Woordt / of sulcks en is geen Artikel des Geloofs / nademael het in geen andere Schrifstuer-Boecken en staet. Partij hiese wat haer belieft.

C A P. II.

De Oude , Catholijcke , Latijnsche
 Overfettinge , is de oprechte Over-
 fettinge , ende geenfins de Nieuwe
 Synodale Dordrechtsche , gedruickt
 Anno 1645.

NOTA I. De Overfettinghe des
 Ouden Testaments uyt de He-
 breeuwfche in de Griekfche Tale / is
 gedaen dooz verfoeck en last / van Pro-
 lomæus Philadelphus , Koningh van
 Egypten ; den welcken heeft geleest /
 291 jaren vooz de geboorte J. Chrifti.
 Ende met recht heeft dat Godt alsoo
 geordineert ; want / waer 't dat sulchis
 nae de komfte Chrifti / hadde moeten
 gedaen werden / de Joden soudent / of
 uyt haet en nydt ons de H. Schrifture
 onthouden hebben / ofte sy soudent ons
 een verbalschten Text moghen in de
 handen hebben gestopt / ofte onse eygen
 Overfetter's soudent suspect zijn ghe-
 weest. Godt heeft het dan belieft /
 dat vooz de komfte Chrifti / 72. He-
 breeuwfche Mannen , de Overwijste
 uyt peder Geslachte van Israël / de
 Alder-erbarenste in beyde die Goz-
 spronckelijcke Talen / in 72. daghen
 tijds / met een wonderlijcke eendrach-
 tighede / de Heplige Schrifture sou-
 den Vertalen / uyt de Hebreeuwfche
 in

in de Griekische Spraek. Ofte nu dese 72. Mannen van malkanderen / ofte te samen by malkanderen / ofte twee en twee / ten tijde van desen haren arbejdt / hebben geseten / dat wil sck hier niet disputeren / also daer van verscheydene Opinionen zijn / ende een peder magh daer van sustineren dat hem belieft.

Nota 2. Het Nieuwe Testament is in 't Griekisch geschreven / van de Apostelen ende Euangelisten / welckers namen vooz aen peders Boeck / getekent staen / uptgenomen Matthæi Euangelie, 't welck niet in 't Griekisch / maer in het Hebreuwisch geschreven is / volghens 't getuyghents van den Heylige Irenæus, lib. 3. cap. 1. Athanas. in Synod. Hieron. præf. comment. in Matth. den selvigen in cap. 11. Osee, ende lib. de Script. Eccles. in Matth. ende andere Oudt-Vaders. Ende alhoe-wel het onsecker is / dooz wien 't Euangelie van den H. Matthæus, upt de Hebreuwsche in de Griekische Tale overgeset is / so is dit / niet tegenstaende de selve oversettinge / altydt / van Godts Heylige Kerck / soo hoogh gestimeert geweest / als ofte het voorsz. Euangelie in de Griekische Tale geschreven waer geweest.

Dat oock den Heyligen Euangelist Marcus, sijn Euangelie te Romem, in de Latijnsche Tale geschreven / en na-

der:

derhandt het selbige in de Griekische Tale getranslateert heeft / bewijst Adrianus Finus lib. 6. flag. Jud. cap. 80. ende lib. 8. cap. 62. Bellarm. lib. de verb. Dei, cap. 7. Genebr. Anno 44. Possew. in Marc. &c. Wat aengaet den Brief tot den Hebraëen, of dese in 't Hebreewsch / of in 't Griekisch geschreven zy / is onsecker.

Nota 3. In dese Griekische ende Hebreewsche Schriften des Nieuwen Testaments / zijn by foute van de Boeck-Drukers / allengskens eenige fouten in-gesloopen / soo dat de Latijnsche Oversettingen niet altijd naer de Griekische / maer de Griekische veel meer naer de Latijnsche gecorrigeert / ofte verbeterd moeten werden / gelijk Bellarm. wijldloopigh betoont tom. 1. lib. 2. de verb. Dei, cap. 2. en 7.

Nota 4. Wat belanght de Latijnsche Algemeyne Oversettinge, is van de eerste Heplighe Kerck / tot nu toe / hoor Mathentijck gehouden. De voorgaende Concilien / hebben upt dese Oversettinge / haere getuygenissen voortgebracht tot bevestiginge der Leerlingen des Gheloofs. Hoor hier van August. lib. 18. de civit. Dei, cap. 43. In onse tijden heeft de Priester Hieronymus niet gemancqueert, zijnde een geleert Man, de Aller-Ervarenste in de drie Talen, den welcke de Heylige Schriftueren uyt de Hebreewsche in de

Latijnsche Tale heeft overgeset, welcke
 sijnen soo grooten arbeydt der Verta-
 linghe, de Hebræen selfs getuyghen
 waerachtigh geweest te zijn. Siet soo-
 danige Attestatien ende verklaringen
 breeder/ Gregor. lib. 20. moral. cap. 14.
 Isidor. lib. 6. etymol. cap. 3. ende lin. 1.
 de offic. div. cap. 12.

S. Hieronymus self/ protesteert booz
 dese sijne Obersettinge / als volght :
 Præfat. in Pentateuch. Dunckt u, dat
 ick in 't oversetten ergens in doole, on-
 dervraeght de Hebræen selfs, gaet te
 rade met de Leeraers, ende Meesters van
 verscheyde Steden. Siet hem oock in
 de booz-reden des Psalter-Boecks tot
 Sophron : zijnde sijn 134. Sendt-
 Brief. Oock in Prologo Galeato, op
 de Boecken der Koningen.

De H. Paus Damasus, geleest heb-
 bende Anno 368. heeft dese Oberset-
 tinge den H. Hieronymus op-geleydt/
 en 't volstroeken werck geapprobeert/
 omhelst / en de gantsche H. Kerck ge-
 recommandeert.

Seght doch Parthy/ en houdt ghy-
 lieden desen Opper-Bisschop Dama-
 sus, neben andere boozsz. H. Vaders/
 niet booz waere Kerckelijche Lee-
 raers / Wijse / ende Heilige Man-
 nen? Ghy seght / Ja/ in u Hollands
 Martelaers-Boeck; en volgens dien/
 en kunt ghy dese hare / ende onse La-
 tijnsche Obersettinge van geen dool-
 gen

gen suspect houden / 'k laet staen beschuldigen / te meer / also al over 1200. of 1300. jaren / dese van de Algemeene Kerck is aen-genomen geweest / gelijk als Capit. I. betoont is. Is 't dan niet sonde ende schande / dat der gepretendeerde Gereformeerde Voorouders in 1200 jaren / en langer / niet eenen tuttel hebben kunnen berispen in de Latijnsche Oebersettinge / die nu so menighe honderden jaren / in de Algemeene Kerck in 't gebzuyck is geweest / in alle Concilien / Vergaderingen en Kerckelijche Diensten? dat / segg' ick / nu eenige Predicanten binnen Dordrecht sullen komen t'samenrotten / ende eenen Nieuwe Oebersettinge onder de Leydsche Druck-Pressen brengen / en roepen / dat dese Oebersettinge de beste is / die daer oopt geweest is / ja / dat alle voorige Oebersettingen qualijck vertaelt zijn / ende dat volgens dien / de ware Oebersettinge / in 1635 jaren / noyt in de Kercke Godts / ja oock in haer eppen Lutherse en Calvinische Synagogen / noyt vooz desen geweest en zp? O Dommekrachten! Seght my doch eens / wat is 't / dat u verseeckert / dat dese Nieuwe Oebersettinge alleen goet is / ja de beste van alle?

1 Party.

Hier toe geben wy / drie bondige redenen:

i. Om

1. Om dat over dese laetste Oberfettinge/ soo veel jaren/ sulcke Hooghgeleerde Mannen gearbeydt hebben.

2. Om dat die Tael-geleerde Mannen/ dese Oberfettinge gezogen en getogen hebben/ uyt de eygen oorspronckelijcke Talen/ daer in de Schrifstuerlijcke Boecken geschreven zijn.

3. Om dat desen onsen Staten Synodalen Bybel, van de Hoogh-Mogende Heeren Staten selfs geapprobeert, geoctroyeert, ende met eygen handt, Signatuer, ofte Wapen, onderteyckent is, gelijk blijkt uyt 'et Placcaet, dat onse Hoogh-Mogende Heeren Staten, naest het Tijtel-bladt / vooz de H. Schrift / hebben doen stellen / Anno 1637. den 29. Julij.

Catholijck.

Wat dunckt u Onpartijdtige Leser? en werden hier/ soo Goliath als Holofernes/ niet wederomme met haer eygen swaerden doodt-gestoocken? wat Mannen hebben doch soo lange jaren/ op de Gemeyne-Landts Beurs/ met dese Oberfettinge gearbeydt? Den eersten was J. Bogerman, Predicant tot Leeuwaerden. Den 2. Guil. Baudertius, Predicant tot Zutphen. Den 3. Gerson Bucerus, Predicant Ter Veere. Dese drie waren de Overfettters des Ouden Testaments.

De Oberfettters van dese Oberfetting waren Anthony Thylius, Profes-

soz tot Harderwijck. J. Polyander, Professor tot Leyden. Abdias Witmarus, Predicant tot Hptgeest. Jacobus Larenus, Predicant tot Blissinghen. Arnoldus Teckmannus, Predicant tot Hptrecht. B. Fullenius, Predicant tot Leeuwaerden. Jacobus Revius, Predicant tot Debenter. Franciscus Gomarus, Professor tot Groeningen.

De Oerseters des Nieuwen Testaments waren / Jacobus Roelandus, Predicant tot Amsterdam. Anthony Walæus, Professor tot Leyden. Festus Hommius, Predicant tot Leyden.

De Oerseters van dese Oersettinge des Nieuwen Testaments / waren Sebast. Dammanus, Predicant tot Zutphen. Henr. vander Linden, Predicant tot Delft. G. Nieuhusius, Rector tot Haerlem. Car. Maetius, Predicant tot Middelburgh. Lud. Renesse, Predicant tot Maerffen. Casp. Sibellius, Predicant tot Debenter. Henricus Altius, Professor tot Groeningen.

Dese voorsz. Mannen / hebben dit werck aengebangan Anno 1628. ende geëyndicht Anno 1635. en doen volbrucken 1637.

Ick vrage dan / hebben dese een-entwintigh Mannen konnen doolen / in Daer Taekunst ofte niet? so neen / dat moest my uyt Godts woordt bewesen worden. So ja / waerom sal ick haer Oersettinghe meer gelooven / als de

de Heylige Oudt-Vaders van de eerste Kerck? En waerom kondt ghy haer meer gelooben / als ulwe eerste Oerfsetters / Luther, Calvijn, Beza, Bullingerus, ende andere Oerfsetters / van ulwe vijf of ses eerste Bybels / die soo wel geleerde Mannen zijn geweest in 't haer / als dese een-en-twintigh gementioneerde?

Ick vrage anderwerf; by aldien alle ulwe eerste Oerfsettingen / die ghy zedert de tijden van Martijn Luther, tot het jaer 1630. gebuyckct hebt / op menighbuldige plaetsen valsch zijn / geliijckse in 't Placcaet van de Hoogh-Mogende Heeren Staten, hoor valsch schijnen af-geschreven te werden / op wat fundament hebt ghy-lieden dan / ulwe meer Defozmatie als Refozmatie aengeleydt?

Nota. Of ghy hebt gerefozmeert sonder Godts Woordt / ofte niet verbalschten Godts Woordt. Sonder Godts Woordt en soud ghy niet gaerne segghen. Ergo / met verbalschten Godts woordt: want ghy hebt in ulwe Refozmatie / op ulwe Predick-stoelen / in ulwe Kerckelijcke Diensten / in ulwe Catechisatien / geene andere Oerfsettingen gebuyckct als sodanige / die ghy tegenwoordigh hoor valsche Oerfsettingen uytlypd. Of zijne niet valsch / maer waer / goedt ende bondigh gheweest / soo moet dese leste valsch zijn / alsoo

alsoo sy / meer als in dursent Terten /
 malkanderen tegen-spreken. Ja uwe
 eerste Oebersettinge / die ghy wel 60 ja-
 ren / als zupber Godts Woordt / ghe-
 bzupect hebt / gelijcken / op sommige
 plaetsen / meer Hylen-spieghels / als
 Godts Boecken / siet / en hoozt eenige
 staeltjens :

In den Delftschen Bibel / gedruucht
 Anno 1579. staet op de kant / van het
 1. cap. Esaia v. 18. Godt moet altoos
 onrecht doen , wy zijn doch vroom :
 Waerom strafte ghy ons dan , soo hardt ?
 de straffe is immers onse schuldt niet !
 O huyle blasphemie !

Wat noch meer ? Op het 3. capittel
 Nehemia v. 5. staet aldus : Deux aes
 en heeft niet , six cinque en geeft niet ,
 quatre dry , die helpen vry. O Suphe-
 laers ! meer erbaren in 't Tichtacken
 als in 't vertalen.

Op Syrach cap. 6. v. 7. leest men al-
 dus : Vrienden in den noodt , gaender
 vijf-en-twintigh op een loodt , sal 't nu
 een hart-standt zijn , soo gaet 'er vijftigh
 op een quintijn. O Weuselaers ! in soo
 ernstige saecken.

Op Syrach cap. 10. v. 3. glosseert die
 Calvinische Taelman / aldus : Fran-
 coische Luysen , en andere kranckheden
 der Bedelaren. O ontijdige spotterye !
 en vers 5. Als Uyle-spiegel Vincentius
 de Paep van Kalenberge. Wat stich-
 tige Discoursen op soo een materie !

Den Leydtschen Bibel, gedruckt Anno 1640. by Jan Paats Jacobsz. gaet noch wat fatsoenelijcker / seggende op het 1. vers cap. 9. van Apocalypsis, als volght: Den Roomschen Pauselijcken-Stoel, is in den beginne zuuyver ende reyn geweest. Soo most men de waerheyt van de Roomsche-Pauselijcke Kerck / in den Bibel / op de kant / selfs aenwijzen.

Uwe tweede reden is oock geseydt / maer niet bevesen. Alle uwe boorige talen / oock de gewesene Predicanten / souden dese laetste Oversettingh uytmonsteren / gelijk sommige noch lebende / als Jan Hoornbeeck, Predicant tot Leyden / en andere meer / die de selbige alreedyt berispen van valsheidt / waer ober / dat daer niet van nooden is / meer tegen te sprecken.

Uwe derde reden / waer mede ghy seght verseeckert te zijn van dese laetste Dortsche Oversettingh / is / obermits de selve van de Hoogh-Mogende Heeren Staten, zijnde Politijcke Obersten / Rechters / Keur-Meesters in Goddelijcke saecken / is geapprobeert: Weten dan de H. H. Staten meer als alle de Dordrechtse Synodische Vaders? Hebt ghy dan / tot dese uwe Oversettingh / Keur-Meesters gehoooren / die de Dorspronckelijcke Talen in 't minst niet verstaen? die door manquement van Taelkennis / u werck niet konnen exami-

examinieren? Dit is de Blinde laten
voordeelen van de colenc / en daerom
wordt dese nieuwe Bybel tot een spot
van alle recht-gelooibige gestelt.

Party 2.

Nochtans kan niemant ons in onse
nieuwe Bybel eenige mislagen / in 't
vertalen / thoonen.

Catholijck.

Zoo praten ghy al mede van uwre
feste en sevende eerste oberfettingen /
ende nochtans hebje selfs in die / mis-
slagen met honderden gebonden / waer
over ghyse oock met eenen asem alle te
gelijck verboden en gebannen hebt.

En waer 't saeck / dat ick my in dit
Tractaet niet en verbondt tot kort-
heyt / ick soude u mis-slaghen met
hoop-werck thoonen. Edoch / om u
eenige staeltjens onder de ooghen te
brengen / sal ick een Text kieser in
het begin des Bybels / een wjt het
midden / ende twee of drie wjt het
leste deel.

Gen. 3. v. 15. heeft den Hebreu-
schen Text : Ick sal een vyandschap
stellen tusschen u ende de Vrouwe.
Onse oude Catholijcke Latijnsche
oberfettingh accordeert daer mee.
Uwe boorige oberfettingen oock. En
nu komt uwe leste nieuwe Synodale
Staten Bybel / gedruucht tot Leyden /
by Paulus Aertsz. van Ravelteyn, An-
no 1645. en vertaelt desen Text al-
B dus :

dus: Tusschen u, ende tusschen dese Vrouw. Maerom jupst tusschen D E S E Vrouw, en niet tusschen de Vrouw: nergens anders om / als om het volck te abuseren / en haer te misleeren / dat door dese Vrouw, niet de onbeblechte Maget Maria / maer de beblechte Eva soude verstaen worden.

Gal. 2. v. 16. staet: De Mensch en wordt niet gerechtvaardicht uyt de wercken des Wets, 't en zy door het geloof Jesu Christi. Hier uyt volghet handt-tastelijck / dat de wercken des Wets in 't geloof geschiedende / een mensch rechtbeerdigh maechen. De Gommaristen hier benart zijnde / wat doense? in plaets van de voorsz. woorden / settense aldus: Den mensch wordt niet gerechtvaardicht door de wercken / maer door het geloof / in plaets van 't en zy, daer nochtans in den Griekschēn Text staet / *ἐξ ἰσθμῶν*, dat is / 't en zy. Siet haer Kant-verklaringh.

Het 3. Cap. van Daniel heeft nu in soo veel voorige Eentwen / in de algemeyne Latijnsche oversettingh / 100. versen, de welke t'samentlijck voortkomen uyt den Hebreuwischen Text / behalven 66. versen, de welke spruyten / en in onsen Text apart geteekent staen / uyt de translatie Theodosionis. Hier baeght Parich eerst
66. vers-

66. verffen uyt/ tegen 't gebzupck van de eerste Kerck. Ja sy nemen daer noch 4. verffen uyt den Hebreuschē Text / so dat sy 'er van 100. niet meer en behouden dan 30. directelyck tegen Godts gebodt/ Deut. 2 vers 2.

Luc. 22. v. 20. spreekt den Griekschē Text aldus: *Τὸ πρὸς τὸ ποτιεὼν, ἢ καὶ τὴν ἀποθήκην ἐν τῷ αἵματι μου, τὸ ἵπερ ὑμῶν ἐκχυνάμενον.* Dat is / in goetd plat Duytsch vertaelt: Desen Kelck (is) het Nieuwe Testament, in mijn bloedt, **DEN WELKEN** voor u lieden vergooten wordt. Hier sal niet een Griek ter Werelt tegen-sprecken. Waer uyt handt-tastelijck volght / dat soodanige bochtigheyt / booz ons / booz Christum / vergooten is / als 'er doen in 't leste Avondmael / ten tijde van dat discours / in de Kelck was; maer booz ons is vergooten / geen Wijn / geen Water / maer bloedt; Ergo / is 'er doen Christi bloedt in de Kelck geweest. Om desen slagh te ontgaen is Beza, Calvijns Discipel / den eersten geweest / wie desen Text in de H. Schriftuer selfs heeft derben verbalschen: welke verbalschingh / dese Nieuwe Bibel-Taelmans / noch heden / derben volghen in een oversetringh / daer sy soo op roemen; seggende: niet Den welcken, te weten Drinck-beecker, maer het welck, te weten bloedt, vergooten wordt: Zoo

plomp-berlooren teghen den Griek-
schen Text / als ja tegen neen. Waer
wat seyd den H. Geest? Alle de woor-
den des Heeren zijn doorloutert, daer-
om siet toe, dat ghy daer niet af, noch
toe en doet, op dat ghy niet leugenach-
tigh bevonden en wordt, Prov. 30. 6.

C A P. III.

Alle man kan Godts Woordt niet
verstaen.

Act. 8.
30.

Dit blijkt / 1. Hyt den besteden
Kamerlingh van de Koninginne
van Ethiopien; desen / terwile hy de
Schrifture las / van den H. Philippus
onderbzaeght zijnde: Meynt ghy dat
ghy verstaet 't geen ghy leest? gaf hoer
antwoordt: Hoe soude ick het kunnen
verstaen, by aldien het my niemant en
thoone?

2. Petr. 3.
16.

2. Seydt den H. Petrus: dat in de
Brieven van Paulus, sommige dinghen
swaer om te verstaen zijn, die de onge-
leerde, en ongestadige verargerren, ge-
lijck sy oock doen de andere Schrif-
turen, tot haer eygen bederffenisse.

3. Om datter in de H. Schriftuer
veel hooge / ende oock ons verstandt te
hoben gaende Mysterien verhandelt
worden; te weten / van de H. Drie-
uldighent / de Mensch - wozdinghe
Christi / de berrijfenis der Lichamen /
de

de Predestinatie / de Erf-sonde / het
 branden / en nopt verbranden van 't
 Helse-buer / de Ceubwigheyt / Ec.
 't welck vooz ons seer duystere saecken
 zijn.

4. Om datter veel dinghen in de
 H. Schrifstuer geschreven zijn / die na-
 den upthwendigen Letter teghen mal-
 handeren schijnen te strijden : Eenige
 monsterkens daer van kunje vinden ;
 Num. 4. 3. staet / en werdt geboden /
 dat de Levijten eerst 30 jaren oudt
 mosten wesen / eer sy in den Taber-
 nakel souden mogen dienen. Anders
 staet / Num. 8. 24. dat 25 jaren ge-
 noegh waren. Joan. 5. vers 31. alwaer
 Christus sepdit : Soo ick getuygenisse
 geve van my selve , soo is mijn getuyge-
 nisse niet waer : ter contrarie ; Joan. 8.
 vers 14. Soo ick getuygenisse geve van
 my selven , soo is mijn getuyghenis
 waer.

Eben alsoo Matth. 10. 10. verbiedt
 Christus sijne Apostelen een stock / of
 een roede met haer te nemen : ter con-
 trarie ; gebiedt hy 't selvige / Marc. 6.
 vers 8.

Ingelijcks 1. Tim. 1. 17. Godt al-
 leen zy eer en Glorie : ter contrarie ;
 Exod. 20. 12. Eert Vader ende Moe-
 der. Doch om Andries Essen , sijn
 begheerte met meer staeltjens te vol-
 doen / dienen de naest-bolgende : daer
 hy / als vooz desen / sijn glossen wel op
 sal

sal maechen / maer niet thoonen datse
Schriftuer zijn / of van alle man ver-
staen werden.

Actor. 9. vers 7. staet / dat de mac-
kers / van Saulus / de stemme van
Christus hoorde: contrarie staet /
Actor. 22. 9.

Gen. 15. 13. en Actor. 7. 6. leest
men / dat de Israëlieten in Egypten
400 jaren zijn geweest; en nochtans
daer teghen seyd S. Paulus / dat sy
daer 430 jaren geweest zijn.

Gal. 3. 17.

3. Reg. 8. 9. staet / dat in de Bondt-
tist / ofte de Arck des Ouden Testa-
ments / geene andere dingen zijn ge-
weest / als de Twee Steene Tafelen
Moyses; en nochtans schrijft S. Pau-
lus daer tegen / seggende / dat in de
Bondt-tist / soo wel eenige overblijfs-
felen van 't Manna / en voech Marons-
roede / als de twee Steene-tafelen zijn
geweest.

Hebr. 5. 6.

Marc. 15. 25. staet / dat de Joden
Christum ten drie ueren gekruust heb-
ben; en nochtans staet Joan. 19. 14.
sulchs omtrent ten ses ueren geschiedt
te zijn.

Joan. 20. 1. staet / dat Maria Mag-
dalena aen 't Graf Christi quam /
als 't noch duyster was: En nochtans
leest men ter contrarie Marc. 16. 2. dat
de Son al op was, als sy daer quam.

2. Reg. 24. 13. leest men dat de eerste
keur-straf hoor David / van Godt is
ge-

gegeven / een seven-jarigen hongers-
nood: en nochtans bindt men 1. Parl.
21. 12. datter maer een drie-jarighen
hongers-noodt David van den Heere
te heur gestelt soude zijn.

Prov. 4. 3. noemt sich Salomon
een eenigh gebooren Soon, ende noch-
tans staet 1. Paral. 3. 5. dat hy noch
drie volle Broeders heeft gehad.

Ezech. 1. 9. staet / dat de Vier Ge-
dierten niet weder-keerden als sy gin-
gen; ende nochtans vers 14. staet /
datse immers weder-keerden. En soo
beoorts.

't Selve getuyghen alle H. Ondt-
Vaders: neemt 'er een in plaets van
hondert; den H. Augustinus, de welke
sepdt: In de Heylige Schriftuer, zijn
meer dingen die ick niet en weet, dan die
ick weet.

In sijn
119. Brief
cap. 21.

't Selvige belijdt Calvinus lib. 1.
cap. 1. par. 2. Mitsgaders de Armi-
nianaen / in haer Arminiaensche Con-
fessie cap. 1.

Nota 14.

En alhoewel dit de genaemde Ge-
reformeerde Predikanten niet mondt
en Venne tegen-sprecken / nochtans
thoonen sy met haer wercken / dit sel-
vige waer te wesen.

Wamentlijck D. Joannes Lydius,
Predikant binnen Dordrecht / de
welcke niet machtigh zijnde den rech-
ten sin te geben / ober dese Sententie
1. Cor. 15. 22. Wat sullen sy doen, die

voor de dooden gedoopt worden? heeft daer ober / tot sijner groote schande / moeten consuleren / met seckerere Aufzouwk Anna Maria Schuermass, woonende binnen Utrecht / die hem antwoordende / Anno 1640. rondt uyt seyde; aldergeraedtsaemst te wesen / dat men ten desen / sijne onwetenheydt bekenne; overmits desen Text / gezijck sp aldaer behende / seer duyfter is; en de gauwste onder de Godts-Wijse / hier toe geen raedt en hebben geweten; ende dierhalven / soo veele hoofden / soo veele sinnen hebben voort - ghebracht.

Inghelijcken, heeft D. Fredericus Spanhemius, niet kunnende / met alle sijne Aede-Predikanten / begripen / wat dese woorden seggen wilden: En hy greep den Draeck, welcke is den Duyvel, ende bondt hem 1000 Jaren, Apoc. 20. v. 2. sijn uytterste toeblycht genomen tot de voorsz. Aufzouwk / ootmoedelijck biddende / dat sp doch hem / dese Schrifstuer-Text / eens soude willen uytleggen? En is dan de Schrifstuer noch al klaer / om te verstaen voorsz allenman? daer sulche groote Godts-Wijse Docteren / Meesters en Leeraers selver / geen raedt toe en weten! Den Kant-Schryver selfs / van den lesten Dortschen Bibel / seydt op de kant: Dit Capittel is swaer om te verstaen. En wat antwoorde de Aufser

fer van Utrecht / Anna Maria Schuermans? Hoe ick, seyde sy / desen Text langer overwege, hoe hy my donckerder voorkomt. Ja bekendt daer by / dat / alhoewel heel van de principaelste Gereformeerde Predikanten gesocht hebben desen Text grondelijck uyt te legghen / nochtans niemant van haer 't selbige vermoght en heeft. Leest haeren Brief / geschreeven / en daer nae gedruicht Anno 1644, 9. Kal. Oct. in een Boeck geintituleert Nobil. Virginis Annæ Mariæ Schuerman opuscula.

Party.

Nochtans seydt God: Het Gebodt dat ick u beveele, en is boven u niet, noch verre van u gesteldt. *Deut. 30. 11.*

Catholijck.

Die woorden seydt Godt van sijn Thien Geboden / niet van de geheele Schriftuer.

Party.

Het Gebodt des Heeren is klaer, lichtende de oogen. *Psal. 18. 9.*

Item: U woordt is een lichter voor mijne voeten. *Psal. 118. 105.*

Item: Wy hebben het Prophetisch woordt, 't welck seer vast is, ende ghy doet wel, als ghy daer op acht hebt, als op een licht, dat op een duystere plaetse schijnt, &c. Is dan de Schriftuer niet klaer?

Och ja : Godts Woordt is een licht-
ter door onse boeten ; maer 't moet
eerst wel verstaen / ende uptgeleydt
zijn ; 't welck door eppen uytleggingh
niet en magh geschieden / 2. Petr. 1.
vers 20.

C A P. IV.

Het en staet al niet klaer in Godts
Woordt , 't geen 't Gheloof en de
Zaligheyt aengaet ; waer over Kerc-
kelijcke Traditien en Verklaringen
daer by van nooden zijn.

Nota : 1. Dat de geloobige van
Adam tot Moyses toe / dat is
tot 'et Jaer 2372. geloobige zijn ge-
weest / sonder datter doen Schrijftuer
was.

2. De Joden de Schrijftuer des
Ouden Testaments hebbende / ge-
bruyckten meer de Overleveringen /
als de Schrijftuer ; Vraeght de Oude
Feb. 8. 8. Geslachten , ondersoect de Memorien
der Vaderen , wilt niet voorby gaen
het Vertellen der Ouderen, want sy heb-
ben 't van hare Vaders geleert. Oock
Deut. 32. 7. Jer. 6. 16. Eccles. 8. 11.

3. Doen de Apostelen predichten /
hadden sy en haer Schapen 't Geloof/
en worden 'er seer veel zaligh; en noch-
tans hebben sy lange Jaren gepre-
dicht /

dickt / eer 't Nieuwe Testament van haer / en van de Euangelisten was beschreven.

4. Behalven 't beschreven Woordt Godts / moesten sy oock naer 't onbeschreven Woordt lusteren : ^{2. Theff. 2. 14.} Hooft den H. Paulum ? Daerom Broeders, staet, en onderhoudt de overleveringen die ghy ontfangen hebt, 't zy door mijn Sermoen, 't zy door mijn Brief.

Item : Ghy dan, mijn Soon ^{2. Tim. 2.} Timothee, wordt versterckt in de gratie die daer is in Christo Jesu; en 't geen ghy van my, (sepdt hy / niet gelesen / maer) gehoort hebt, door veel Getuyghen, beveeldt dat, aen getrouwe Menschen, die bequaem sullen zijn, om oock andere te leeren. **Siet oock 2. Tim. 1. 13.**

5. Seght doch eens Lutheraen / Calvinist / Menmonist / Sociniaen / Arminiaen / waer staet in de Schrif-
tuer / dat sy Godts Woordt is ? Nota. Andries Esken, om te bewijzen dat Godts Woordt / Godts Woordt is / ende dat uyt en dooz Godts Woordt / brenghet by 2. Tim. 3. 16. en 2. Petr. 1. vers 10. en den armen man en siet niet dat hy uyt Godts Woordt / sonder Traditie van de H. Kerck, eerst bewijzen moest / dat beyde de aen-geteekende Brieven / Pauli en Petri, selfs Godts Woordt zijn.

Doozts / dewijle Marcion Oppre-

Ketters ontkend / dat de Brieven tot de
Hebreen / tot Timotheum / en Titum
Schriftuer zijn.

Epiph.
heres. 42.

De wijle den tweeden / den Ketters
Ebion alleen Mattheum.

Marcion alleen Lucam.

Valentinus alleen Joannem.

Cerinthus alleen Marcum aenne-
men booz 't Goddelijck Euangelium.

Wengesien ten derden / Ebion alle de
Brieven Pauli een schrap geeft.

Nademael Lutherus den Brief van
S. Jacob een stropen Brief noemt.

Ende de Joden 't Boeck van Job
als Onschriftuerlijck houden / als oock
't gantsche Nieuwe Testament / en de
Turcken 't Oude en Nieuwe Testa-
ment geheel verwerpen ; Soo is de
vraag aen u. i. nieuwe Leeraers al te
samen : Waer / en hoe ghy-lieden upt
Godts Woordt sult bewijzen / dat dit
altemaal Godts Woordt is ? 't en zy
dat ghy de overleveringh van alle uwe
Roomsch-Catholijckie Booz-Ouders
boven Godts Woordt / met danck-
baerheyt en reberentie aenneemt.

En om hoorders te thoonen / dat ghy
Mannen zijt / die uwe Leere upt de
Schriftuer alleen kundt staende hou-
den / soo bewijst ten tweeden / upt puer
klare Schriftuer sonder Traditie :

1. Dat Dochters onder de twaelf/
knechtens onder de beerthien jaren/
niet en mogen trouwen ?

2. Dat

2. Dat 'et Houwelijck sonder drie
voorige Kerck-geboden nul is.

3. Dat men moet trouwen booz
een Leeraer of booz 't Gericht.

4. Dat men ten Doop / ten Trou/
en ten Avondt-mael seckere gebeden
moet lesen.

5. Dat den H. Geest boozkomt upt
den Vader ende den Soon / en dat van
eenwigheyt.

6. Dat men de kleyne kinderen
magh / en moet Doopen.

7. Dat men de Gedoopte van de
Ketters / niet magh herdoopen.

8. Dat men den Sondagh magh
en moet bieren in plaets van den Zab-
bath.

9. Dat men wel verstickt vleesch
en bloet magh eten / tegen Act. 15. 28.

10. Datter noch min noch meer
dan twee Sacramenten zyn.

11. Dat men aen vrouw-persoonen
't Avondt-mael magh en moet upt-
repken ; alsoo de practijck Christi
sodanigh niet is geweest / Matth. 26.
vers 26.

12. Dat men moet bieren Kers-
mis / Hemel-baert / de twee Paesch-
en Pincxter-dagen / en Paesschen al-
tijdt op een Sonnendagh ?

13. Dat Christus met sijn Hemel-
schen Vader een-natuerigh is.

Partij I.

Godt seydt, ghy sult daer niet by
doen,

Deut. 4. 2. doen, 't welck ick u spreeck, nocte daer af doen.

Catholijck.

Die woorden komen hier te pas / gelijk 't vijfde radt aen een waghen : want Godt gebiedt dit af / of toe doen niet / ten regard van de Schrifstuer / maer van de thien Geboden / anders moest ghy 't geheele Nieuwe Testa- ment verwerpen ; want dat is 'er toe- gedaen.

Party 2.

Math. 15.
23. 19.

Nochtans datter by gedaen werdt / dat komt van Menschen / 't welck Christus verbiedt : te vergeefs dienen sy my, leerende leeringen, en geboden der menschen.

Catholijck.

Dit wordt te vergeefs by gebracht : ghy weet immers wel / dat den Zone Godts daer spreekt van Menschelijke Instellingen / die tegen Godts Woordt strijden ; en weetje 'et niet / ghy kunt het selve upt 't selve Capittel leeren ; want daer staet : Waerom overtreedt ghy 't gebodt Godts om uwe overleveringen ; dit is soo verre van ons Catholijcken / als het Hoorden van het Zupden. Ja soude men geen geboden der menschen moeten onderhouden / soo hebben de Apostels seer qualijcken gedaen / datse Act. 15. 28. en 1. Corinth. 11. verscheyde dingen geboden hebben / aen sommige versch-
be.

bekeerde Heydenen. Zoo doen doech alle Politijcke / ende Commariste Classis-Obersten seer qualijck / datse aen haer Onderfaten soo veel Wetten ordonneren / soo veel dingen gebieden / die Godt noyt geboden heeft ; ja noch qualijcker / datse de overtreders / van haer Menschelijcke Geboden / dickwils soo strengelijck straffen : soo niet ; waerom zijn dan de Obersten van de H. Catholijcke Kerck daer ober te berispen ?

Partij 3. A. E.

S. Jan seydt : Dese dinghen zijn geschreven, op dat ghy geloovende, het eeuwigh leven mooght hebben. Ergo / dat blypen Godts Woordt is / dat is onnoodigh / en te vergeefs.

*Joan. 29.
31.*

Catholijck.

Me-Vrunt / ghy verwardt u in u eygen garen ; meent ghy 't soo gelijk u woorden luyden ? soo is 'er dan geen ander Godts Woordt van nooden / als alleen 't Euangelie van S. Jan : Ja / soo souden wy doech de Boodschap aen Maria gedaen, Christi Besnijdenisse, Hemelvaert, d' Instelling van 't heyligh Sacrament des Avondmaels, &c. ende veel andere Mysterien / Euangelische Historien / en andere Miraculen meer / niet behoeven te gelooben : want Sint Jan schryft daer niet van. S. Jan dan wil niet anders seggen / als dat de Miraculen / die hy beschreeven heeft / genoegh

noegh zijn / om te leeren / dat **Jesús** den **Soone Godts** is / en dat wy dat geloobende / redens genoegh hebben / om sijn woorden en geboden te onderhouden / en alsoo zaligh te werden.

Party 4.

Gal. 1. 8.

Wat sult ghy dan antwoorden op de woorden **Pauli** / seggende : Is 't dat u yemandt predickt, anders, dan ghy ontfangen hebt, die zy vervloect.

Catholijck.

Siet Gal. 2.

vers 14.
18, 19. en
3. 24. en
4. 9, 29,
30. en 5. 1.
en 6. 12.

Al weer bukten 't spoor : **Paulus** spreekt aen die genen / die contrarie leerden / van de **Apostelen** geleert hadden / namentlijk eenige nieuwe **Ketters** / die de **Galateren** wouden inprenten / datse de **Oude Wet** moesten onderhouden met de **Nieuwe Wet** te samen. De **Catholijcke Kerck** heeft noch noyt geleert / contrarie / de **Apostelijcke** / **Christelijcke** / **Kerckelijcke Leer** ; maer hoe ghy-lieden met dese woorden gehipt werdt / dat geef ick u te bedencken ; het sal oock daer na blijcken.

Party 5.

2. Tim. 3.
15, 16.

Ghy hebt, seyde **Paulus** tegen sijn **Discipel Timotheus** / de **H. Schriftuere** geweten, die u kunnen onderrechten ter zaligheydt, door 't geloove in **Jesum Christum** : Alle **Schriftuere** van **Godt** in-gegeven, is profijtigh om te leeren, om te weder-legghen, om te sichten, en om te bestraffen, tot de recht-

rechtvaerdigheyt: op dat den mensch
Godts volmaectt zy, en tot alle goede
wercken onderwelen.

Catholijck.

Al weer bupten propoost; meyn-
ghy dat de Schrifrueren / die Timo-
theus hadde geleert / alleen genoegh
waren ter zaligheyt? so is 't Nieuwe
Testament te vergeefs; want dit was
ten tijden van Timotheus sijn joueli-
heyt noch niet beschreben: en noch-
tans geloost ghy selfs contrarie.

Ten tweeden / seyd Paulus wel /
dat alle Godlijcke Schrifrueren pro-
fijitigh zijn / maer hy seyd niet datse ge-
noegh zijn. Een woordtje in gelijcke-
nisse / het *A B C.* Boeck is profijitigh
om tot volmaecte geleerdheyt te ko-
men: daer upt en volght niet / dat het
A B C. Boeck daer toe genoegh is.
Soo is de *H.* Schrift bodderlijck om
volmaectt te werden; daer upt volght
niet / datse daer toe genoegh is.

Ten derden / en of de Schrifruer al-
leen genoegh was / soo moet ghy eben-
wel boven en behalven haer / de overle-
veringen aennemen / en de gewoonte
der Kercke: want dat gebiedt u de
Schrifruer selfs / gelijck u in dit Ca-
pittel verhoont is.

Nota: Dese onse Leer van de Apo-
stolische en Kerckelijcke overleveringe
is soo ontwedersprekelijck / en gaet soo
vast / dat Anno 1625. vier Professeurs
van

van de Leydsche Godheyt / latende in
 Druck gaen een Boeck / geintituleert /
 't Kort Begrip, van de suyverder (alsse
 tot dat jaer toe / te Leyden / geweest
 was) Godheyt, aldaer veel Traditien
 gaern toelaten / ende selfs aennemem.
 Haer namen zijn:

Joannes Polyander,
 Andreas Rivetus,
 Anthonius Waleus,
 Anthonius Thysius.

De Traditien of Overleveringen die
 sy / Artikel 19 / aennemem / zijn dese /
 als quansups in de H. Schriftuer be-
 paelt / niet duydelyck / noch met eppen
 woorden / maer per æquipollentiam
 analogicam, dat is / met Even-seggent-
 heydt, die daer door staen als offer
 sonden; raeckende soo wel Geloofs-
 Poincten / als Kerckelijcke Gebruy-
 ken; dese / segg' ick / stellense aldus:

In 't getal van de Traditien, die men
 uyt de Schriftuer eenighsins soude kun-
 nentrecken, zijn

De XII. Articulen des Geloofs, die
 de Apostelen in een Kort Begrip beslo-
 ten hebben. Oock /

Dat de kleyne Kinderen, die Christe-
 ne Ouders hebben, moeten Gedoopt
 werden.

Dat men de Vrouwen oock 't Nacht-
 mael des Heeren moet uytdeelen.

Dat Christus met sijn Hemelsche Va-
 der Een-Natuerigh is.

Dat'er

Dat 'er twee Sacramenten zijn, het Doopsel en 't Nacht-mael.

Dat men een Mensch niet twee mael magh Doopen.

Dat d'Apostelen door 't ingeven des Heyligen Geestes den Sondagh verkooften hebben, in de plaets van de Saterdagh.

Ende diergelijcke, te weten: Die ick hier boven gestelt hebbe. Godt zy geloofst / dat de kracht van de Catholijche waerheyt / de mondt / 't verstant / en Pen / van dese Mannen / dus verreegepent en bestuert heeft.

C A P. V.

De H. Kerck moet alleen Rechter wesen in twijfelachtige saecken des Geloofs, ende der zaligheyt.

Dese aldergrootste Questie blijkt Duyt Godts Woordt al te klaer.

1. Hyt het Oude Testament / alwaer Moyses / doen het Hoofst van Godts Kerck wesende / alleen Rechter was ober twijfelachtige saecken / de Wet aengaende. Exod. 18.
13, 26.

2. Hyt Godts eygen Ordonnantie wederom / ja noch klaerder: Soo ghy bemerckt swaer ende twijfelachtigh te zijn by u, (hy steldt daer verscheyde saecken de Wet aengaende) klimt tot op de plaets die uwen Godt verkoosen heeft, ende ghy sult komen tot des Prie-

Priester, &c. en ghy sult hem vraghen, die u de waerheyt van 't vonnis sal oordeelen, &c. en ghy sult volgen haer uyt-spraeck: maer die hem sal verhooveerdigen, niet willende gehoorsamen 't gebodt des Priesters, die op die tijdt uwen Godt dienen sal, die sal door 't vonnis des Rechters sterven.

Siet noch een plaets eben soo klaer/
2. Paral. 19. vers 10.

3. Ayt het Nieuwe Testament:
Matth. 18. 17. Soo hy de Kerck niet hoort, houdt hem als een Heyden ende Publicaen.

4. Ende gelijk Godt sprack van Moyses / het Hoofd van de Joodtsche Kerck / alsoo spreekt Christus van Petrus / het Hoofd van de Christelijcke Kerck: Ghy bent Petrus, ende op desen Steen sal ick mijn Kerck timmeren, ende ick sal u geven de Sleutelen der Hemelen, en alles wat ghy sult binden of ontbinden op der Aerden, sal zijn gebonden, ofte ontbonden in de Hemelen.
Matth. 16. 18.

5. Dese belofte quam Christus na/ seggende: Simon Petre voed mijn Schapen, hoed mijn Lammeren.
Joan. 21. 16.
1. Tim. 3. 15.

6. Op dat ghy mooght weten, hoe ghy moet omgaen in 't Huys Godts, 't welck de Kerck is van den levenden Godt, (Nota) de Colomne, ende vastigheyt der Waerheyt.

7. Dese Kerckelijcke Oppermacht en Rechterschap over alle twijfelachtig-

tigheden in 't stuck des Geloofs/ heeft
in de Kerck van alle tijden gebleken.

In de eerste hondert jaren dooz het
eerste Concilie / gehouden van d' Apo- *Act. 15.*
stelen selfs / tegens de Ketteren van ha- *38.*
ren tijdt.

Omtrent de tweede Ceuto / om de *Anno 194.*
questie van 't byeren van den Paesch-
dagh / in welck Concilie de uytspreeck
geschiede dooz de Paus Victor.

In de derde Ceuto / tegen de Ketter *Anno 254.*
Novatus , veroordeelt van den Paus *Siet bene-*
Cornelis. *den p. 383.*

In de vierde Ceuto / wierden de *Anno 306.*
Donatisten gecondemneert van Mel- *Siet p. 383.*
chiades. De Arrianen van Silvester.
De Macedonianen van Damasus.

In de vijfde Ceuto / de Nestorianen *Anno 351.*
van den Paus Celestinus. De Pelagia- *Anno 423.*
nen van den Paus Innocentius.

In de sesste Ceuto / eenen Theodo- *Anno 540.*
rus, Theodosius, Philoponus, en de
Crysolieen. Siet haer dwaalingen in 't
eynde deses Boecks / cap. 69.

Anno 604. Mahometh. Siet sijn
Turckische doolingen / cap. 69.

Anno 700. zijn veroordeelt de Mo- *Anno 717.*
notheliten / van den Paus Agathon :
en den Beeldtstormer Leo.

Anno 800. zijn veroordeelt de Ico-
nomachi / dat is / de Beeldtstormers :
en Claudius Laurinensis / van den
Paus Adrianus.

Anno 900. is veroordeelt den Ketter
ter

ter Photius / van den Paus Adrianus de II.

Anno 1000. zijnder geen Ketterspen geweest / en dieswegen geen Synoden van noode.

Anno 1040. is opgeresen den Ketter Berengarius / den eersten / die 't H. Sacrament des Autaers weder-spreakt ; desen is drie mael veroordeelt / heeft oock drie mael sijn dooling wederroepen. Ten eersten / van den Paus Leo de X. Ten tweede mael / van den Paus Victor de II. De derde mael / van Nicolaus de II. van dien naem.

Anno 1160. zijn de Waldensen veroordeelt / van den Paus Lucius de III. van dien naem.

Anno 1280. de Geesselaers, Gerardus en Dulcinus van Sabarra / siet cap. 69.

Anno 1360. Johan Wiclef.

Anno 1406. Jan Hus, en Hieronymus van Praegh, siet cap. 69.

Anno 1517. en daer omtrent / Martijn Luther, een Monnick van de Augustijnen Orde; die 15. jaren Priester was geweest. Zwinglius, die oock Priester ende Canonick was / te Constanzen. Calvinus, daer beneffens Menno een Fries / Priester ende Pastoor in Witmarsum ; ende eenige andere. Welcke doolingen veroordeelt zijn in 't generale Concilie van Trenten ;

ten; daer tegenwoordigh waren vier
 Ambassadeurs van den Paus / twee
 Cardinalen / drie Patriarchen / vijf-
 en-twintigh Aertz-Bisschoppen / 168
 Bisschoppen / seiven Abten / ende seiven
 Generalen. Gelijck oock alle de booz-
 rige Condemnatiën in publijcke Syn-
 noden / in presentie van honderden
 Bisschoppen gedaen zijn.

van Tren-
 ten, is be-
 gonnen
 anno 1545.
 onder den
 Paus Pau-
 lus de III.
 ende ge-
 eyndicht
 in 't jaer
 1563.

Waer upt peder mensch / als met
 bingeren / kan tasten en voelen / dat in
 1600 jaren / noyt pemandt Rechter is
 geweest / in twijfelachtige saecken des
 Geloofs / als de H. Kerck alleen; de
 welke Paulus seyt te wesen 1. Tim. 3.
 De Colonne ende de Vastigheydt der
 Waerheyt.

Partij A. E.

Ich segge / dat de Schrifstuer alleen
 Rechters genoegh is in twijfelachtige
 saecken des Geloofs: want daerom-
 me wijst ons Christus selfs tot dese:
 Ondersoeckt de Schrifstuer.

*Joan. 5.
 39.*

Catholijck.

1. Ghy schiet wel weder los / maer
 ghy raecht niemandt als u selven. De
 Schrifstuer goe-luy / en kan geenen
 Rechter wesen in haer eygen saeck /
 waer van wy disputeren.

2. De Schrifstuer en kan oock soo
 geen Sententie strijcken / dat een van
 beyde Partypen moet doolingh beken-
 nen; is 't anders? hoe komt 'et dan/
 dat de Schrifstuer de Lutheranen met
 de

de Calvinisten / de Mennonisten onder
malkanderen / de Gommaristen met
de Arminianen in Hollandt / de Pro-
testanten met de Puriteynen in Enge-
landt / &c. niet en kan met haer bon-
nis vereenigen ?

3. De Schrifstuer heeft maer een
Letter / die doodt-slaet, gelijk blijkt
2. Cor. 3. v. 6. 't welck alle vooz-ge-
passeerde Ketter's hebben bevonden /
die alleen de Letter volgende / en die op
haer eygen houtje / tegen het oordeel
van de H. Kerck / uytleggende / in soo
menigerhande Ketterpen zijn ver-
ballen.

4. Den sin / die onder de stomme
Letter schuypt / is onbekendt / en waer
't saecke / dat desen onbekenden sin /
vooz andere klare Schrifstuer-Texten /
konde bekendt / en van een peder ver-
staen werden / soo en souden onder ons
geen Verschillen of Geloofs-Twisten
plaets hebben.

5. Kan noch de Schrifstuer alleen
sonder de H. Kerck / geen Rechter we-
sen / overmits daer veel Gheloofs-
Verschillen zijn / daer de Schrifstuer
niet eens mentie van maecht / gelijk
bethoont is / cap. 4.

Wat belanght 't gene dat Christus
seydt : Onderfoeckt de Schrifstuer ;
dient tot antwoordt / dat Christus /
dit seggende / woude bewijzen / dat
hy den Soone Godts was : dit be-
wees

wees hy ten eersten upt de getuygenisse van S. Jan. 2. Dooz syn miraculen. 3. Dooz de getuygenisse van syn Hemelschen Vader. 4. Dooz de verklaringh des Ouden Testaments/ daer 't selve hondertfoud in stondt/ siet cap. 63. Is dit gesepdt / dat wy dooz de H. Schrifstuer konnen gescheyden werden in alle puncten en herschillen des Geloofs? Is u dit niet genoegh gaet dan heen / ondersoeckt de Schrifstuer, en die sal u leeren/ wilje maer leeren / dat ghy neffens ende naer de Schrifstuer / doch de Kerck moet houden / 't en zy dat ghy hoor een Heyden en Publicaen wilt gehouden werden / Matth. 18.

Ten 6. indien die Schrifstueren genoegh zyn / daer Christus doen op wees / soo is alleen 't Oude Testament Rechters genoegh in alle saken des Geloofs: want van 't Nieuwe Testament was doen noch niet een syllabe geschreven. Soude dan Partij wel aennememen dat de Schrifstuer des Ouden Testaments alleen genoeghsame Rechter is in alle geloofs-puncten? Ick houde my verseeckert van neen. Ergo / soo wordt desen Cert gantsch buyten propoost by-gebracht.

Ten 7. Daer - en - boven en seyd Christus doch niet: want ghy hebt alleen in de Schrifstuer het eeuwige leven / geensins; maer ghy meynt dat

ghy het leven daer in hebt. En wie en weet niet / dat men meynen in geen Boecken en set / dat meynen geen seckerheyt en geeft ; ende dat daerom op 't Joodsch meynen geen argument en kan gesloten worden.

Party 2. A. E.

Nochtans verstonden het die van Beroea / oft Beroënsen / heel anders als de Papouwen / want die ondersochten de Schriftuer of 't oock soo was als Paulus predickte.

Act. 17.
13.

Catholijck.

Al - hoe - wel Paulus een Apostel was / en in sijn Predicatie niet konde doolen / dit en wisten nochtans de Beroënsen niet / die dierhalven niet gehouden en waren te gelooben / 't en waer door krachtige beweegh-reden van Mirakelen / ofte ander bondigh bewijs. Waer ober / nademael Paulus haer Christum aenwees uyt de oude Propheetien / soo ondersochten sy / met recht en reden / of oock de Schrif-turen sulchs uyt drackten. Alsoo en is 't een Ongeloobigh Mensch van desen tijdt / oock niet verboden / de Schriftuer - Texten / die 't Concilie van Trenten / de H. H. Vaders / en de Catholijcke Leeraers aenwijsen / tot bewijs van de Catholijcke waerheyt / nae te sien / en t'ondersoecken / soose maer sich wachten de selbige uyt te leggen naer eygen / nieuwe / bysondere phan-

phantasien / streckende tegen 't algemeyn geboelen van d'oude / onberganckelijcke / onseylbare / heplige Catholijche Kerck.

Party 3.

't Sal u dit vooz dese mael toe ghen / laet de Schrifstuer geen rechter kunnen zijn / volgens u bewijs: onsen inwendigen geest is rechter genoegh: geloofst ghy 't niet? den Propheet Jesaias heeft dit voorzeydt: Alle uwe kinderen sullen geleert zijn van den Heere. Jesai. 48.

Catholijck.

Waer in fullense geleert wesen / in het kennen van Godt? dat is waer: maer in 't uytleggen van Gods woorden? daer benje verdoolt; want Sint Pieter seydt / dat de Schrifstuer door eygen uytlegginge niet en geschiedt. Dit woort smijt al u andere tegen-praetjes om verre. Ja / de Propheet spreekt u aen als met een donder en blirem / seggende: Wee die sotte Propheten, die haren eygen geest volgen. Jesaias op den selven toon: Wee den genen die by haer selven wijs zijn. Salomon als met een Pen: En verlaet u niet op u verstandt. Dat meer is / den H. Paulus vraeght: Zijn 't dan altemael Apostelen? zijn 't altemael Uytlegghers? Hy antwoyrdt / neen: Aen d'andere, seydt hy / werd gegeven door den Geest de sprake der Godlijcker Wijsheyt, aen 2. Pet. 1. 20.
Ezech. 1. 30.
Isai. 5. 21.
Prov. 3. 5.
1. Cor. 12. 19.

d'andere d'Uytleggingh der Woor-
den, &c.

Loop / loop dan niet utwen byson-
deren geest / (waer op alleen alle Ket-
terpen gefondeert zijn /) ende leest met-
ten monde / en metter herten : Ick
geloove in den H. Geest ; daer hebje
de School-meester : Ick geloove een
Heylige Algemeyne Kercke ; daer heb-
je de School / waer in de H. Geest de
waerheyt leert. Daer buypen komen-
de : En wilt alle Geesten niet gelooven,
maer beproeft de Geesten, of sy uyt God
zijn ; Die God kendt, die hoort ons :
(dat is de H. Kerck /) Die uyt Godt
niet en is, die hoort ons (dat is de Hey-
lige Kerck /) niet ; daer in bekennen
wy den geest der doolingen , en den
Geest des waerheysts : Want / soude
hier weder sijn inwendighen geest te
passe komen / soo hadje soo menigh
hoofst / soo menigen sin / een werelt
vol Ketterpen.

Nota : Andries Essen , en weet hier
niet tegen te seggen / als dat de Kerck
sich naer Godts Woordt moet regu-
leren ; ende dat heeft de Roomsche-
Catholyche Kerck altydt gedaen.

C A P. VI.

De Christelijcke, Onde en Roomsche-Catholijcke Kerck kan niet doolen ofte vergaen.

NOta: De Kercke / die Christus gefondeert heeft / en de Apostelen verbreyt hebben / is de Roomsche Catholijcke Kerck geweest / ten tijde der Apostelen. Dat getuyghet de H. Paulus / tot de Catholijcken van Roomen schryvende / in sijn Sendbryef Rom. 1. 8. ende in 't selve cap. 1. vers 12. Dat nu dese Christelijcke / Apostolijcke / Roomsche Kerck niet en is vergaen / ja niet en sal vergaen tot den dagh des oordeels toe:

Blijckt ten eersten / uyt de Propheetie van Daniel ten desen schryvende: In de dagen van die Koninckrijcken, sal den Godt des Hemels een Rijk verwecken, dat in der eeuwigheydt niet sal verdorven worden, en sal geen ander volck gegeven worden: ende dat het sal verderven alle andere Rijcken, (der Ketters) ende dat selve sal in der eeuwigheydt staen.

2. Christus selfs: Op desen steen sal ick mijn Kerck bouwen, ende de Poorten der Hellen (ick laet staen aerdsche krachten) en sullen haer niet overweldigen.

Item: Ick sal den Vader bidden, ende hy sal u eenen anderen Trooster

geven, op dat die met u blijve in der eeuwigheyt, den Geest des waerheyt, die sal u alles leeren, &c.

Math. 28.
20.

Ja na sijn berijfsenis: Siet ick ben met u lieden alle de dagen, tot de volcyndingh des werelts toe.

Luc. 22. 31.

Simon, Simon, siet Satanas heeft gearbeydt, en gesocht u-liede te siftten als terwe, maer ick hebbe voor u gebeden, dat u geloof niet vergaen en soude.

1. Tim. 3.
25.

De H. Kerck is de Colomme, ende vastigheyt des waerheyt.

1. Cor. 5.
39.

Voeght daer by tot bebestinge / het gene de Meester van Paulus ende van Stephanus, Gamaliel genaemt / oozdeelde / bewijfende dat de Ketteren met haer ketterpen wel konden / en moeten verdwynen / maer Godts Kerck geensins: en voeght daer noch by de **Communiste Confessie** / Act. 27.

Party 1.

Wel is dan de Papouwen niet bekendt / dat de Joodsche Kerck gedwaelt heeft / en vergaen is? Waerom niet mede de Roomsche?

Catholijck.

Wel is dan Party niet bekendt / dat Godt geen vast-duerenthepdt beloofst en hadt aen de Joodsche Kerck? Sy konnen 't in Paulo binden / seggende: datse maer dueren soude tot den tijdt der verbeteringe toe; welke tijdt gekomen zijnde / en konse niet vergaen / volgens soo klare Schrifstuer-**Terten** hier op de kant aengewesen.

Hebr. 7.
v. 12. 18.
Hebr. 8. 8.
Hebr. 9.
10.
Hebr. 10.
9.

Par-

Party 2.

De Schrifruer bewijst nochtans dat het Hoofst van zijn Kercke kan dwaelen: Want Aaron heeft ge- Exod. 32.
dwaelt / afgoderpe pleghende dooz
't boozstellen van een gulden Kalf.

Catholijck.

De Schrifruer getuyghet mede / dat Aaron doen ter tijd noch geen Opper-
Priester en was: want hy wierd eerst
daer na cap. 40. 12. Opper-Priester
gemaecht / alsoo dat Moyses in den
tijd des Kalber-dienst het Hoofst der
Kercke noch was: ja de Lebiten wa-
ren hier in oock onnoosel / Exod. 32.
27. Ergo / noch Opper-hoofst / noch
gantsche Lichaem heeft als doen ge-
dwaelt.

Party 3.

Ich sal u een Daert wijsen dat noch
harder sal loopen; De Apostelen selfs Marc. 16.
hebben gedwaelt: want Christus ver- 14.
weet haer, hare ongeloovigheyt.

Catholijck.

Dit is geen tijd booz tijd onder-
scheiden; want doen dat gebeurde /
en hadde de Kerck noch geen begin-
sel genomen / het was noch gheen
Pinxteren geweest: booz welck Feest
het woordt (Kerck) by de vier Evan-
gelisten niet en is te vinden. Doorts
en hadden sy 't geloof van de verrijse-
nis doen oock niet verlooren; want
sy hadden 't doen noyt te booren ge-
hadt:

Luc. 18, 34.

hadt: Want dit woordt was voor haer verborgen. Siet het der de opwerpsel cap. 9.

C A P. VII.

Het is ongheraden, dat een yeder den Bibel lese in sijn Moederlijke Tael.

NOta: De Bibels in de Hebreensche / Grieksche en Latijnsche Taelen / en werden niemantt verboden: want / die in die Taelen erbaren zijn / hebben wat meer verstandts als Gemeyne slechte lieden.

Nota. 2. De overgesette Bibels in de Moederlijke Taelen / waren wat scherper verboden / ten tijden van de leste nieuwe Leeraers / Luther / Calvijn / Menno / Beza / &c. overmits in die tijden / de Bibels / maendt vooz maendt / jaer vooz jaer / soo verbalscht wterden / dat men Godes Woordt van menschen woort / swart vooz wit / gualijck kon onderscheyden / princijpaliijk de ongeleerde Lerckie-persoonen.

Nota. 3. Wat belanght 't verbodt van gemeene Bibels te lesen / g'estatueert dooz Pius IV. soo sal den Leser aldaer soeckende / binden: dat niemant anders en wordt verboden de Bibels te lesen, als die genen, voor de welcke dat

In den IV.
Regel van
de verbo-
de Boeckten.

dat lesen schadelijck is; maer die gene geenfins, de welcke den Bisschop, ofte Pastoor, oordeelen sal, dat lesen te sul- len strecken, tot vermeerderingh van 't Geloof, ende Godtvruchtigheydt: klinckt dit niet heel anders / als de Nieuw-gefinde ons op Bierbancken / op Wagens / op Predick-stoelen / in Schuyten / in Herbergen / ja over al nageben?

Nota. 4. Die selfde moederlijcke sozghbuldigheydt pleegden oock de Israelttische Kerck / verbiedende dat niemant in 't beginsel van den Bibel / noch Canticum Canticorum, dat is / 't Liedt-Boeck van Salomon; noch 't beginsel en 't slot van Ezechiel moe- sten lesen / vooz datse 30 jaren oudt waren.

Hierom, is
sijn voor-
reden op
Ezech.

In het Nieuwe Testament vondt Paulus ongeraden aen de Hebreeuw- sche versch-bekeerde Christenen / veel dingen te segghen van Melchizedech / die swaer waren om nyt te spzecken / om datse traegh waren geworden om te hooren.

Heb. 5. 6.

Den selbigen Paulus berdeyldt de Cozintheren / als oock de voorsz. He- breen in twee deelen; in sommige die Melck van doen hadden / en in andere die vasse spijsse konden kauwen / en et- kauwen.

1 Cor. 3. 2.
ende Hebr.
5. 12.

Den Apostel Petrus insgelijcks / meet ons met de selve maet toe / seg-

2. Pet. 3.
16.

gende / dat de ongeleerden, soo in de Brieven Pauli, als in de andere Schrif- tueren, verargerren veele dinghen tot haer eygen verderffenisse: hier en past **Geus** noch **Arminiaen** op / 't scheeldt haer niet / of sy de verderffenis op den hals jagen van haer verdoolde schaep- jens / en daerom stoppense een peder **Schziftuer** in de buyst; roepende: onderfoeckt de Schrif- tuer, onderfoecht de **Schziftuer**; welcke woorden **Chri- stus** niet en sprack tot het **Canaelje** / maer tot de **Schzift-geleerden**; en dat noch niet om alles te doorsnuffelen / en dat op haer eppen houtje wpt te leg- gen; maer om daer te binden woor- den die bewesen / dat hy den **Soone Godts** was. Hoe wijsfelijk dat hier handelt de **H. Kerck** / siet in dit capit- tel Nota 3.

Joan. 5.
35.

C A P. VIII.

Het is onoorbaerlijk dat de open- bare Diensten geschieden in Moe- derlijke Talen.

Tot ant-
woort op
de vraag
van **A.
Essen**
pag. 39.
lin. 21.

De eerste reden is; Om de eenig- heyde te behouden in de **H. Al- gemeyne Kerckie** / verspreydt door de gantsche Werelt: was het anders / wepnigh **Priesters** souden buyten haer **Vaderlandt** haer **Officie** konnen bot- brengen / by gebreck van kennisse van alderlep Talen.

De tweede reden is; Oermits het
 H. Sacramente niet op geoffert / de Heylige
 Sacramenten niet upt-gerepcht
 en worden tot onderrechtinge / maer
 het eerste tot vereeringe van de Godde-
 lijcke Majesteit, ende sijns meerder
 glorie; ende het leste ten affchaffinge
 van sonden / ende verwerpinge van
 nleuwe gaben ende gratien / geen van
 beyde tot bermaninge ofte onderrech-
 tinge / gelijk geschiedt dooz Sermoe-
 nen / Predicaten / ende andere byson-
 dere onderrechtingen / de welcke vier-
 halben geschieden moeten in bekende
 Talen.

1. Cor. 14.
2.1. Cor. 14.
3, 40

Nota. Dooz 't lest / op dat het blijc-
 ke dat wy hier in oock met de Aposte-
 len selfs accorderen / soo is het secker /
 dat d' Apostelen ende Euangelisten /
 hare Euangelien en Brieven hebben
 geschreven / ofte haer openbare Dien-
 sten / (uptgenomen Predicaten) heb-
 ben gedaen / niet anders als in 't He-
 breuwisch / Griekisch en Latijn / niet
 tegenstaende / datse dooz de gantsche
 Werelt waren verspreydt / gelijk 't
 blijkt; is 't anders / wy willen Par-
 ty geern hooren anders seggen / en be-
 wijzen.

Marc. 16.
Rom. 1.
vers 8.
Col. 1. 6.

A. E. Party.

Soo moet Paulus van haperen /
 ofte wy Gereformeerde moeten hem
 niet wel verstaen / nademael desen
 seyd: Soo ghy danckseggingh doet

1. Cor. 14.
15.

met den geest, hoe sal den genen, die in des ongeleerden plaets staet, Amen seggen op uwe dancksegginge, dewijle hy niet en weet, wat ghy leght?

Catholijck.

Dooz eerst / dat het niet teghen de Apostelen strijdt / dat men in den openbaren Godts - dienst een onge-meene Tael gebuycht / is klaer / want (schrijft hy) die de plaets verbult van de ongeleerde / antwozdt Amen; het welcke nochtans een Hebreuwisch woordt is. Secker / indien het algemeyne volck moet verstaen de woorden van den Kercken - Dienaer / soo behoorende soo heel te meer haer eygen woorden te verstaen / 'twelck nochtans hier geen plaets en heeft. Ofte / soo hy 't woordt (Amen) verstaet / om dat het hem uytgeleydt is / soo kan hy dooz uytleggingen (die in de Heylige Kerck niet en mancueren) de rest oock wel verstaen. Wat de woorden aengaet / die zijn te verstaen

van Geestelijcke t'Samen-Spraecken, Propheteren, onderrechten, devote Liedekens, die de Christenen onder malkanderen beoeffenden, niet puer, en alleen tot Godts lof en eer, maer oock voornamentlijck tot troost, tot vermaning en tot sichtigingh des volcks: en dit most geschieden niet in vzeemde / maer in Moederlijcke Tael / soude daer boozdeel van gekomen hebben; het

1. Cor. 14.
5. en 26/18
23. en 17.

het welke blykelyk is in 't selfde
capittel / alwaer Paulus doch niet en
verbiedt met Talen te spreecken, maer vers 18.
wenscht dat 't selvige magh uytgeleydt
worden. Ja om te besluyten / spreekt
den selvigen Apostel sijne ondersaten
aen / als volght ; wel aen dan Broe-
ders, tracht naer dat propheteren, ende vers 39.
met Talen te spreecken en wilt niet ver-
bieden. Dat is / mijnes bedurckens /
even soo veel geseydt / als of Paulus
tegenwoordigh teghens u / ende alle
Nieuw-gesinde seyde ; Tracht om
der Priesters Predicatten (die in moe-
derlycke Talen geschieden) te hooren /
maer nochtans en wilt de Talen (die
ghy in de Masse hoort) niet verbie-
den.

En waerom doet Darty selfs / dat
sy ons berispen / gebruyckende door-
gaens byzondere Talen ? segghende te-
gen haer Leeraers Predikant, Domi-
ne, noemende haer s' samen-homsten
Classis. Den Doop en 't Nachmael
Sacramenten. Haer Dienaers / Dia-
kens. 1. Cor. 14. 16. stellense Amen,
't welck Hebzeusch is. Matth. 16. 18.
settense Petra, het welck Latijn is / Ec.
Jesus, Zebaoth, Jehova, Matth. 21. 9.
Hofanna!

C A P. IX.

De Kerck is en moet sienlijck wesen, ende en kan geen honderden jaren schuylen.

Als men de Nieuw-Gesinden vzaeght / of sy wel een man sou- den konnen noemen / die tusschen de tijden van de Apostelen en Marthijn Luther geleest hebbende / in alles soo geloofst ende geleert heeft / als sy tegenwoordigh leeren ende gelooven? daer op stom zijnde / dan seydt men / dat haer Kerck 1500 jaren geschoolen heeft: vzaeght men waer? in wat Rijk / in wat Probinctie / in wat hoeck / in wat Wildernisse / in wat smoozkupl? dan isser niemant t'hups; men roept dan / de Kerck is onsenlijck geweest / sy heeft soo langh geschoolen / &c. De onwaerheyt hier van:

Blijckt ten eersten upt het beginsel / ende de voortgangh der N. Kercke: want in 't beginsel bestondt de Kerck in Christo / in sijn Apostelen / Discipulen / ende in eenige Godt-vreesende Vrouwen / Maeghden / en Weduwen: Daer na zijnder 3000. en daer nae wederom 5000. sienelijke menschen by gekomen: Daer na zijnder duysenden by gekomen door de leere

leere der Apostelen / de welcke gingen
 dooz de gantsche Werelt / predikende
 het Euangelium aen alle Creaturen /
 ende zijn alleenlijck die gene dooz de
 rechte H. Kercke gehouden geweest /
 die haer dooz het Doopsel / ende belij-
 denis des Geloofs / by de eerste ge-
 boeght hebben / die men al te samen
 met oogen konde sien / met ooren hoor-
 ren / en met handen tasten en voelen.
 Ergo sienlijck. Boeght hter by Jesai.
 cap. 2. vers 2. &c. In de leste daghen
 sal bereydt wesen den Bergh van het
 Huys des Heeren, op het top der Ber-
 gen, ende sal verheven werden boven
 de Heuvelen. Ende tot dien sullen
 vloeyen alle de Heydenen, &c. Is
 dan de Kercke Godts noch niet sicht-
 baer?

Blijckt ten tweeden / want hoe kan
 een Bisschop sijne Ondersaten regee-
 ren? hoe kunnen de Ondersaten hare
 Bisschoppen gehoorzamen? 't en zy/
 datse malkanderen kunnen kennen.

Ten derden / Christus vergelijckt
 sijn Kerck by een Buzploft / op welke
 goede en quade waren. Oock by een
 Collegie van vijf wijse / en vijf dwase
 Maeghden. By eenen Krop / in de
 welke Schapen en Boeken zijn. By
 een Huys / in 't welke sommige Da-
 ren ter eeren / en sommige ter schande
 zijn. Wie ter Werelt kan dit anders
 verstaen als van een sichtbare Kerck?

Ten

Matth. 22.

Matth. 25.

vers 2.

Matth. 25.

vers 33.

2. Tim. 2.

20.

Matth. 18.

Ten vierden/ seydte Christus: Seghe het aen de Kerck, soo hy die niet en hoort, houdt hem voor een Heyden en Publicaen. Noteert hier 't woortje / Seggen / en 't woortje / Hooren: Actor. 15. wierden de Apostelen/ van de Kerck uyt-gelerdt / Actor. 15. vers 4. wierden de selve van de Kerck ontfanghen. Actor. 18. vers 22. is Paulus opgeklommen / ende heeft de Kerck gegroet. Matth. 5. 14. Vergelijcke Christus sijn H. Kerck / niet by een Spelonck ofte by een Doffe-kupl onder d'aerde / maer by een Stadt op een Bergh gesteldt, die niet verborgen kan wesen. En noch eens by een licht, niet onder een Koorn-Vat, maer op een Kandelaer.

Ipsa. 2. 2.

Mich. 4. 1.

Matth. 5.

34.

Marc. 4.

21.

Luc. 8. 16.

Luc. 11. 33.

Party.

't Geen men geloofst / dat siet men niet / maer men geloofst een H. Catholijcke Kerck. Ergo / siet mense niet.

Catholijck.

't Is soo / hoor soo heel men yet geloofst / hoor soo veel en siet men 't niet / maer men kan 't wel sien van een ander kant. By exempel / d'Apostelen sagen in Christo sijn Mensheyt / maer sy geloofden in sijne Godtheyt. In 't Doopsel sien wy d'uytwendige wasschinge / maer wy gelooben de inwendige Verboortenis.

In den Bibel sien wy Papier / Letters /

ters / en Boeck-bandt / maer wy gelooben / dat al't geen daer in te lesen is / Godts Woordt is. Soo is 't hter mede.

Wy sien de menighthe der menschen in de H. Kerck / als oock d'uytwendige Ceremonien / de uytterlijke Regeringh : maer wy gelooben / dat de leeringh waer is / die daer geleert wordt / en dat de ware geloobige met een inwendigh geloof en liefde t'samen geknocht zijn.

Party 2.

Apoc. 12. Werdt de H. Kerck bergeleken by een zwangere Vrouw / die om de persecutie bluchten most in de Woestijne. Ergo / so kan de H. Kerck schuplen / en een langhen tijdt onsenlijck zijn.

Catholijck.

Dese Vrouwe was seker wel ter degen sienlijck / eerse bluchtede : want sy was bekleedt met de Sonne, en sy was vereert met een Kroon van twaelf Sterren op haer hooft, en de Maen onder haer voeten. Nu braegh ick Partij : waer is ulwe Kerck in de gantsche Werelt dus sienlijck geweest / eerse in de Woestijne bluchtede ?

Apoc. 12.
vers 1.

2. Indien dese Vrouwe ulwe Kerck is geweest / soo moetse dan in de eerste 1500 jaren / maer 2060 dagen hebben geschoolen. Waer is dan ulwe Kerck in de 1500 jaren / vooz en na die 2060. dagen geweest ?

Apoc. 12.
vers 6.

3. Dese

2ere 5.

3. Dese Vrouw heeft een manlijk Kindt gebaert, welcken Soon de Heydenen regeerde met een Ysere Roede. Seght my doch / waer heeft u Kerck in d'eerste 1500 jaren / soo een Kindt gebaert? Wat booz Heydenen dooz dat Kindt bekeert en geregeert?

5ere 17.

4. Dewijle dan dese Vrouw 2060 dagen in de Woestijne was / heeft den Draeck haer Zaedt ofte haer Kinderen vervolght. Seght ons doch / bidden wy; Wat Draeck heeft in de eerste 1500 jaren / de Calvinisten / Lutheranen / Mennonisten / ofte Arminianen in de Woestijn gedreuen? Waer / en wie / zijn doe de kinderen van die Serten geweest / die van den Draeck vervolght zijn?

A. E. Party 3.

3. Reg. 19.
14.

Elias sepd: De Kinderen Israels hebben u Verbondt verlaten, uwe Autaren gebroocken, uwe Propheten met de Swaerden verworcht, ende ick ben alleen over gebleuen, ende sy staen oock naer mijn leven.

Catholijck.

3. Reg. 19.
Rom. II. 4.

De - bundt / Elias en wist doen niet beter; maer God beter wetende / antwoorde datter noch wel 7000. obergigh waren: dat is een.

3. Reg. 18.
3.

Ten tweeden / wist Abdias de Hofmeester van Achab oock wel beter / die de Propheten des Heeren by vijftigen hier en daer verbozgen hadde / en de selve gealimenteert. Ten

Ten derden / alsoo het Jodendom
doen ter tijdt was verscheurt in twee
Koninckrijcken / te weten Israel ende 2. Par. 17.
Juda: Juda was noch in sijn geheel / 12.
met 1160000 weerbare mannen, son-
der de gene / die in de Steden laghen/
goock sonder alle de vrouwen en kinde-
ren / die in 't Gheloof Godt dienden.
Elias spreekt alleen van Israel 3. Reg.
19. 14. Doch 't was te wenschen / dat
de genaemde Gereformeerde Kerck
tegenwoordigh onstienlijck waer / mits-
gaders haer Placcaten / Kerckers /
Bannissementen / de Hollandtsche
Catholijcken en souden als dan soo
niet getraballeert / en hare beursen ge-
martyriseert worden.

Door 't laetste / nademael sy drie In de
Kerck-Teekenen van haer Kerck Gomma-
stellen / het eerste de Predicatie van riste Con-
Godts Woordt / 't ander de admini- fessie
stratie der Sacramenten / en Bedie- art. 29.
ning der Kerckelijcke straf: soo maer-
kensse drie zwaerden / daer mede sy haer
selsf dooden: want zijn dit drie Ken-
Teekenen van de Kerck / soo moetse
noodtsaekelijck stienlijck zijn: Ter
Kercken; te weten / Leeraers / ende
Toe-hoorders: ten Doop, Bedie-
naers / ende menschen om gedoopt te
worden: tot het Avondmael, Broodt-
deelders / ende Broodt-eters / Straf-
fers ende misdadige: hoe kunnen dese
dingen plaets grijpen / 't en zy / datse
mal-

malkanderen sien en hooren ! Laetse nu eens antwoorzen / waer in 1500 jaren tijds / dese haeres Kercks Ken-
 (Teckenen hebben plaets gehad.

A. E. Party.

De Waldensen / de Wicelisten en
 Huffiten / hebben over honderden ja-
 ren met ons in Geloofen Leer volks-
 mentlijk een geweest.

Catholijck.

De Waldensen hebben geleest An-
 no 1160. zyn met haer Ketterpen ge-
 rondenneert in 't Concilte binnen Ro-
 men / Anno 1170. haer principaelste
 doolingen soude ick wel voozstellen upt
 Prateolus, Aneas Sylvius, Guido Car-
 melijt / maer op dat Party immers
 dese niet en berispe van partyschap /
 sal ickse upt haer eppen groot Martes-
 laers Boeck / booz een peder / verthoon-
 nen : alsoose daer beschreben staen /
 als Extracten upt andere Schrybers.
 Sy hebben dan geopinieert :

1. Dat het Predick-Ampt een pe-
 der byz stondt / tot Vrouws-personen
 inclups.

2. Dat de Priesters ende Kercken-
 Leeraers / geen eppen goedt en mogen
 hebben.

3. Dat de verandering van Broodt
 ende Wijn in Christus Blesch en
 Bloedt / niet en geschiedt in de handt
 van de gene / die onweerdelijck Con-
 sacreert / maer in de mondt van de
 gene /

gene / die weerdighlijck Communi-
ceert.

4. Dat doech Leecken / ja doech de
Vrouw-persoonen / het Sacrament
des Abondt-maels wettelijck kunnen
bedienen.

5. Dat een goet Leeck - Persoon
dooz de opleggingh der handen / Sa-
cramentelijck de sonden kan absolvee-
ren ofte vergeben.

6. Dat men gheen Wettige Obe-
righeyt / 't zy van Geestelijcke / 't zy
Wereltlycke / schuldigh is te gehoor-
samen / als sy in doot-sonden steec-
ken.

7. Dat men geene Kercken moet
houden.

8. Dat men op geen daghen van
wercken moet onthouden / als op den
dach des Heeren.

Ja uwen Nicolaus Vignietti tom. 3.
pag. 232. doech citerende Cæsarini. in
dial. 1. Bern. lib. x. Triten. & c. schrijft.

9. Dat sy 't Oude Testament ver-
werpen.

10. Dat sy twee Goden eerden / een
goeden / en een quaden.

11. Dat den goeden Godt twee
vrouwen hadde / Colla. ende Coliba,
van de welcke sy veel soonen en doch-
ters gegeneroert hadde.

12. Dat sy de Verrijfenisse des
Wleeschs ontkenden. Doozts / dat de
Waldensen Ketteres zijn gewoest / ge-
tuyght

tuyght klaerlijck het Geuse Martelaers Boeck / gedrukt in 's Gravenhage by Melbert Hendricksz. woonende by de Kerck Anno 1593. Siet wat daer in geseyd wordt op 't Jaer 1536. Fol: 53. Als oock in 't Dortsche / gedrukt Anno 1590 by Peter Verhage. Ende aldaer herdrukt by Abraham Canin / Anno 1604 / op het jaer 1536. Oock in het Delftsche / gedrukt by Bruyn Harmensz. Schinckel / Anno 1601. Daer-en-boven in een ander Geus - Martelboeck / gedrukt tot Amsterdam / by Willem Jansz. Stam in de Warmoesstraet / in den Hoogh-Duytsche Bybel / Anno 1612. op 't selve Jaer 1536.

Dus luden alle hare woorden :

De Waldensen hebben wel gesien, nae dat het Licht der Euangelischer Waerheydt verschenen was, dat 'er in haer Kercken veel ontbrack, dat tot de waerachtige Religie, en tot Godtsaligheydt van nooden was, dat sy veele dinghen door onwetenheydt voor goet aengenomen hadden, die nochtans van de Euangelische Zuyverheydt, ende Ordonnantien der Christelijcke Kercken, verre verscheyden waren, soo hebben sy Martinum met Johan Gerard, naer Geneven gesonden tot Willem Farel, die doen aldaer Dienaer des Goddelijcken Woordts was, en hebben hem gebeden, dat hy doch de last wilde aen-

aennemen, om haer Kerck ende Gemeynthe te reformeren, naer het uytwijfen der Goddelijcke Schriftuer, soo wel de Kercken, die sy hadden ontrent de Geberghten in't Delfinaet, in Provence en Piemont, als oock die daer waren in Italien, Calabrien, Apulien, die noch eenige smaeck des Godsaligheys, ende der vreesse Godts, behouden hadden, &c.

Wat aengaet de Albigenen, van de selbige druckt het groot Geus Martelaers Boeck / Folio 446. soodanige twintigh Ketterpen uyt / dat Partij selfs dese verbloecten / wanneer syse maer hooren noemen.

Wat belangt Jan Wiclef, van desen schrijft het selbige groot Geus Martelaers Boeck / dat in 't Concilje van Constants overgelevert / ende berooddeelt zijn dese naer volgende Pointen: ja tot 45 inclusys.

Conc. Constantiense
Sess. 8.

1. Dat God den Duyvel moet gehoozsamen.

2. Het tweede en seste Point van de Waldensen.

3. Dat men booz niemant en moet bidden in 't particulier.

4. Dat alle dingen geschieden booz een noodtsaechelijcke / ofte onberhindelijcke noodtsaechelijckheyt.

5. Dat alle Universteypen / Studien / Collegien / alle Promotien in de Accademien / de Kerck niet meer goedt

goedt en doen / als de Dupbel selfs.

6. Dat den H. Vader Augustinus en alle sijns gelijcken / verdoemt zijn / om dat sy tijdelijcke goederen gehad hebben.

Het boozsz. groot Martel - Boeck tekent upt Aneas Sylvius, dese volgen- de doolingen :

1. Dat Kercken - Leeraers niet eygens mosten hebben.

2. Datter geen Feest-daghen wa- ren / als Sondagh ende Paesschen.

3. Dat men het Sacrament des Abondt-maels dock aen jonge kinde- ren / sotten / ende sottinnen moet upt- repcken.

4. Dat men geen andere Gebeden magh sprecken / als alleen het Ge- bedt des Heeren.

5. Datter niet minder noch meer- der dan 3. Sacramenten waren / te weten : Den Doop / 't Abondt-mael / en het Houwelijck.

6. Dat men niet meer dan een Au- taer in de Kerck most hebben.

Wat dunct u / Leser / soude Par- ty dese Leeringen wel booz de hare willen onder-tekenen ?

Wat Jan Hus belangt / hoozt hem upt sijn eygen Boecken / dooz de Hus- siten selfs doen Drucken.

Ten 1. geloofst hy 't Sacrificie der Misse / Serm. 9. exeq. hab. tot Praegh. Anno 1411.

Ten 2. De Transsubstantiatie des
Bzoodts en Wijn in 't Lichaem ende
Bloedt Christi / lib. de cæn. Domini
cap. 11.

Ten 3. 't Aenroepen der Hepligen/
Serm. in Comm. Cart. Imperat. oock
ep. 22. en ep. 30. en ep. 35. en gelijck
dit niet fraep naer de contrarie Leer
der hiedendaeghsche Heeretijcken?

Wat aengaet de reste / waer sal Par-
ty doot machtigh zijn te seggen / en te
bewijzen / dat de voorsz. Ketters alle
de andere doolinghen gelooft ende ge-
leert hebben / die Party verders tegens
de Roomsche-Catholijcke Kerck ge-
boelt ende leert?

C A P. X.

De Ken-Teecken van de H. Kerck,
die de Nieuw-Gefinde stellen, zija
beuselingen.

Blijck: want sy stellen drie Ken-
Teecken van de ware Kerck:

Ten eersten / de loutere Leere des
Euangeliums.

Ten tweeden / de reyne bedieningh
der Sacramenten.

Ten derden / 't Gebruyck der Chri-
stelijcke straf ober de fauten.

Den verloopen Augustijner-Mon-
nick M. Luther / komt als een Capi-
teyn voorsz. uyt / en roept: By my alleen
zijn

Siet haer
Gens
Martelaers
Boeck
in haer
Confessie
artikel 10.
In de
Gummarische
Confessie
selfs,
artikel 29.

zijn dese drie Ken-Teekenen van de ware Kerck; wy hebben/ ten eersten/ alleen de loutere Leere des Euangeliums. Ten tweeden/ de reyne bedieningh der H. Sacramenten. Ten derde/ 't Gebuyck der Christelijcke Straffe/ wy alleen/ en niemandt anders: Calvijn/ Menno/ en alle haer aenkleeft/ gaen met valsheyt om.

Komje in Engelandt/ Schotlandt/ Hollandt/ Zeelandt/ en Geneve/ &c. Daer heet Calvijn/ Martijn Luther liegen; en protesteert/ dat dese drie Ken-Teekenen by niemant anders/ als by hem/ en by sijn Bondt-genoten en zijn.

Komje in Drieslandt/ en hier ofte daer by de Meniste Susjens/ daer hoorje Menno in consciencie/ ende den geest der sachtmoedigheyt verklaren/ dat dese drie voorsz. Ken-Teekenen/ buyten sijn zupber upt-gelesen hoopje/ niet en kunnen gebonden werden.

Vraeghje 't selvige van de verschegebooren Arminianen/ dieje hier en daer in een Hollandsch Doopje hondt binden/ die doen de drie eerste Compagnien in den Ban/ overmits haer Leer alleen/ met die drie moepe Ken-Teekenen gezegent is; dese geven de eerste niet een hanz toe/ willen niet een stroobreed booz haer wijcken. Komje by alle hoorige Ketteres/ die singen alte-mael den selven deun.

Vraegh-

Waeghje een peder naer 't betwijs?
 't Is ooo. 't komt op een bloote niet
 uyt. Sy sullen als magere Verckens
 tegen malkanderen krijten; Soo/ en
 soo staet 'er geschreven; dit/ en dat
 hebben de Prophteten/ Christus/ en de
 Apostelen geleert: d'anderen en ver-
 staen 't haer niet/ sy volgen haer eygen
 phantaspen. Wel hoe! wat Dool-
 Hof is dit? Party, Party, merckje noch
 geen schelmerp? Seker de Hollandt-
 sche Boeren zijn looser als ghy: want Nota.
 sy segghen eenpaerlijck / hoe waer het
 mooghlijck / dat wy onse Koeven / en
 Schapen onderkennen souden / by al-
 dien wy die altemael eenderley doo-
 merck ofte hoozn-teecken gaben? En
 souden sy doek niet mal wesen / datse
 altemael haer Schapen wilden ken-
 nen by witte Wol / of haer Koeven by
 roodt hay? neen / 't is van noodde /
 datse elck in hare Beesten soodanigen
 ken-teecken stellen / waer doo? het een
 van 't ander kan werden onderschep-
 den / en dat 'et een niet het ander geen
 gemeynschap en heeft.

Dus handelt alleen de H. Oude en
 Roomsche-Catholijcke Kerck / gelyck
 in 't nabolgende / sal bethoont werden.

C A P. XI.

Ick geloove, een Heylige Algemeyne Kerck: Dusdanigh, is alleen, de Roomsche-Catholijcke.

Dat d' Eenigheyt het eerste Teeken is van de Heylige Kerck. Blijcht:

- Cor. 6. 9.* 1. Een is mijn Vrouwe, mijn Duyve, een is haer Moeder de liefste, &c.
- Joan. 10. 6.* 2. Ende het sal een Schaep-stal werden, ende eenen Harder.
- Rom. 12. 4.* 3. Gelijk wy in een lichaem veel leden hebben, alsoo zijn wy veele, een Lichaem in Christo.
- Ephes. 4. 4.* 4. Eene Heer, een Geloof, een Doop. Apt dese Eenigheyt moet oock volgen / dat Christus Kerck Een moet wesen / in all' haer doen / in Leer / in Sacramenten / en Ceremonien / &c.
- Joan. 17. 11.* Hier dooz hadt Christus booz sijn H. Apostelen / dat is / booz sijn Kerck / Heylige Vader, bewaertse in mijnen Naem, die ghy my gegeven hebt, op datse een zijn, gelijk als wy.
- Joan. 17. 20.* Ende booz de nakomelingen van de Apostelen bidt hy insghelijcks: Ick bidde niet alleen voor haer, (te werten / booz mijn Apostelen) maer oock voor die gene, die door haer woordt in my gelooven sullen, op datse alle een zijn, gelijk ghy Vader in my, en ick in u:
- op

op dat sy oock in ons een zijn, op dat de Werelt geloove, dat ghy my gesonden hebt, &c.

Doozders / volght hier mede upt / *Rom. 12. 4.*
 datter een Hoofd moet wesen / om dese eenigheyt te bewaren. Daerom vergelijckt hy sijn Kerck by een lichaem / dat immers een hoofd heeft. By een *Rom. 10. 16.*
 Schaep-stal / dat immers een Herder heeft.

Laet nu nemant de Werelt omloopen / hy sal binden / dat in alle stucken des Geloofs / Leere / Sacrificien / en Sacramenten / de Roomsche-Catholijche Kerck tot het minste slipje toe / atcozdeert : ende dit is het eerste slot / waer dooz de Kercke Godts altijd bewaert is geweest / noch bewaert wert / en bewaert sal werden / tot het eynde des Werelts.

Gelijck contrarie / dooz den Soone Godts van alle Ketterpen gesproken is : Alle Rijcke, dat in hem selven ge- *Matth. 12. 25.*
 deylt is, dat sal verwoest werden. De waerheyt hier van blyckt tot noch toe.

Simon Magus Ketterpe / verscheurde terstondt in Menandrianen / *Irenaus lib. 1. cap. 21.*
 Basilidianen / Saturnianen / en soo boozes.

De Marcionisten spleten in Lu- *Epiphani. libr. 1. tom. 3. contra hereses.*
 rianisten / Seberianen / ende Appellianen.

Doch om tot onse tijden te komen / soo is al de Werelt bekendt / dat de

Nota.

Lutheranen eerst berdepldt zijn in Anabaptisten / ofte Herdoopers / de welke daer nae zijn geworden twee-en-dertigerley / seker getal is hedensdaeghs onbekende: doch Sebastiaen Franck reekent sebentigh van de selbige.

Ten anderen / zijn de Lutheranen noch berdepldt in Confessionisten van Augsburg / die insgelijcx Anno 1558. wederom zijn verscheurt in dertigh Secten.

Ten derden / in Zwinglianen / ende upt dese Eperen zijn te met voortgebloed de Carolstadianen / Oecolampadianen / Calvinisten / Consistorianten / Puriteynen / Protestanten / Et.

Ten vierden / zijn dese wederom berdeple in Gomaristen / en Arminianen: Anno 1609.

Ten vijfden / dese tegenwoordigh al te mael / de Schriftuer upleggende / naer eegen vernuft en phantasy / zijn bykans / in so veel Secten verscheyden als 'er menschen zijn: want ieder een geloof niet meer / dan als hem selfs belieft / en booz soo veel als 't niet sijn verstandt ober een komt.

Ergo / niet anders als een seltsaem mengel-moes / ende een wonderbaerlijcke olipodzigo.

Dit wist Luther wel / ende daerom schrijvende op den 5. Psalm / seyd alduis: Geen Kettens zijnder verwonnen

nen

nen door geweldt ofte loosheydt, maer door oneenigheyt onder malkanderen; ende Christus en vecht met haer niet anders, als zedende onder haer den geest van drayingh, en oneenigheyt, gelijk onder de Sicheuiten, ende onder de Werck-Lieden van den Thooren van Babilonien, ende in de Nieuwe Wet onder de Arrianen, Donatisten, ende Pelagianen.

Doeght 'er/ liebe Leser/ bymoede-
lijck by/ de Lutheranen/ Mennonis-
sten/ Calvinisten/ ende alle hare af-
setsels.

Party ten I.

't Is wonder dat de Papouwen dese batcken in onse oogen so scherpelijck sien/ende datse de splinters in haer eygen oogen niet en voelen: 't is immers jongh en oude bekend / datter onder de Roomsche-gesinde oock so veel Secten van Monnicken/ ende Bagijnen zijn / Franciscanen, Dominicanen, Jesuiten, Minre-Broederen, Augustinianen, &c. soo verscheyden in Regels / Habytten / en manieren van leven.

Catholijck.

Ick hoope niet dat de Gommari-
ken soo plomp / en d'Arminianen soo
bot zijn / datse tusschen verscheyden-
heyt van Habijt en Leven / ende tus-
schen verscheydenheyt van Religie /
niet en kunnen onderscheyden/ dewijle
datse wel kunnen onderscheyden tus-
schen

schen spinters ende balcken. Zijn die scheuringen in eene Kerck / soo moet men oock voor scheuringen houden / verscheyden Schoolen / verscheyden Gilden / en verscheyden Handwercken in eene Stadt: dat meer is / so moest men oock voor scheuringen houden / verscheyden Vaendels / verscheyden Compagnien in een Leger. In wat Poinct des Geloofs zijn de Monnic-ken verdeylt?

Party ten 2.

De Thomisten, Schotisten, Jesuyten, en Roomsche Leeraers / leeren soo sterck tegen malkanderen / als 't Woorden en Zuyden / wit en swart / ja en neen / verscheeldt.

Catholijck.

De boorz. leeren / en geboelen wel hier en daer tegen malkanderen / maer niet in saecken die 't Geloof aengaen; ja 't is secker / dat / watse oock tegen malkanderen / buyten stucken des Geloofs / geboelen / 't selvige aen beyde kanten 't oordeel der Heylige Kercke onderwerpen; alles behoudens eenigheyt in alle Poincten / 't Geloof / ofte Zaligheyt aengaende.

C A P. XII.

Het tweede Kercks Ken - Teecken,
is Heyligheyt.

Het tweede Ken - Teecken van de
Waere Kerck / is Heyligheydt.
Dit Teecken / sulje oock alleen in de
oude Catholycke Kerck vinden / ende
nergens daer buyten. Om dit te ver-
klaren :

Nota. Dat de Kerck soo Heyligh
niet is / datse sondaren buyten sluyt ;
geensins : want Christus vergelijkt
sijn Kercke by een Net , dat goede en *Math. 13.*
quade Visschen vanght. Ten tweeden / *47.*
by een Schaeps - Kop / daer Schapen *Math. 25.*
en Bocken zijn. Ten verden / by eenen *2. 1. 28. 32.*
Familie van vijf Wijse , en vijf dwase
Maeghden.

De Heyligheyt is op desen grondt-
steen niet gefondeert ; maer de Catho-
lycke Kerck werdt Heyligh genaemt :

1. Ten aensien haeres Hoofsts Chri- *Ephes. 1.*
sto Jesu. *22.*

2. Ten opsicht van den H. Geest / *Coloff. 1.*
die in haer woont / en haer van Christi *18.*
tijden af / tot het eynde des Werelts *Joan. 14.*
toe / regeert. *16.*

3. Van wegen veele Aptverkoore- *Joan. 10.*
nen / die in en onder haer zijn. *28.*

4. Om 't Geloof / Hoop en Liefde / *Gal. 5. 22.*
Godts - dienst / Heim sijn / Gebeden / *Ioan. 6. 53.*
Ephes. 5.
26.

7ac. 5. 14. ende noch andere Wercken der Heyligheyt.

1. Tim. 4.

4. Coe.

Heb. 11. 6.

Pfal. 18.

2. 4. en 8.

Marc. 16.

15.

Eol. I. 2. 6.

en 23.

5. Om 't gebuyck der Sacramenten.

6. Overmits buyten de H. Kerck / geene Heyligheyt te soecken of te vinden is : Sonder 't Geloof is 't onmogelijk Godt te behagen.

7. Dese Heyligheyt munt doek wyt / nademael alleen de Heylige Kerck / de ongeloovige bekeert heeft / ende noch bekeert / dooz de gantsche Werelt; lust u hier van eenige monsterjes te sien : men false u geben :

I.

Wie heeft Spaenjen, Asia en Africa bekeert : eenige Roomsche Catholijcke Bisschoppen, Anno Christi 44. afgesonden van den eersten Paus Simon Petrus.

II.

Italien is bekeert / Anno 84. dooz Bisschoppen gesonden handen selfden.

III.

Vranckrijck Anno 74. dooz den Heylige Martialis van den Paus Linus, en dooz den H. Dionysius, van den Paus Clemens af-gesonden.

IV.

Indiën, in haer opperste Deelen / Anno 327. van Frumentius Bisschop / gesonden van den Paus Silvester.

V.

Schorlandt en Yerlandt, Anno 431.

en 432. dooz de Roomsch-Catholijcke
Bisschoppen / Palladius en Patricius,
van den Paus Cælestinus gesonden.

V I.

Engelandt Anno 596. dooz den Abt
Augustinus, gesonden van den Paus
Gregorius.

V II.

Nederlandt, met haer 17. Provin-
tien / Anno 695. dooz S. Willebrord,
Priester en Monnick / gesonden van
den Paus Sergius.

V III.

Westphalen, Anno 700. dooz den
H. Suitbertus, Bisschop der Briesen /
gesonden van den Paus Sergius.

I X.

Duytslandt, Anno 722. dooz S. Bo-
nifacius, gesonden van den Paus Gre-
gorius den II.

X.

Sweedden Anno 816. dooz den Bis-
schop Angarius, gesonden van den
Paus Stephanus den V.

X I.

Deenmarcken Anno 823. dooz Ebbo
Mertz-Bisschop van Rheims, geson-
den van den Paus Passchalis.

X II.

Polen Anno 965. dooz den Bisschop
Ægidius, gesonden van Benedictus V.

X III.

Hungarien Anno 989. dooz den H.
Adelbertus Bisschop van Breaegh / ge-
sonden

sonden van den Paus Johannes, den XV. van die naem.

XVI.

China, Japan, Peru, Mexico, Brasilien, Antipodes in America, Anno 1530. en daer ontcant / door den H. Xaverius met sijne mede-Priesters / van de Societeyt Jesu / gesonden van den Paus Gregorius den XIII van die naem / op de selve tijdt / als de Hoogh- en Neder-Duytse met Engeland en Schotland / de oude ware Catholijche Religie verwierpen / en de Nieuwe Secten aennamen.

8. Wordt Godts Kerck mede Heyligh genaemt / om het heyligh leven en zaligh sterben van haer Apostolische Fondateurs / ende alle Kerckelijche Oudt-Vaders / Martelaers / en Confessours / en andere.

Van alle dese thoont A. Essen met een walsch te zijn.

9. Ten aensien van de Miraculen / in haer altydt duerende.

In de eerste Ceuw / hebben wy de Miraculen van Christus en sijn Apostelen.

In de tweede Ceuw / siet Certullianum en Eusebium / in Apoc. cap. 5.

In de derde Ceuw / beschryftse Hieronymus in 't Boeck van de vermaerde Mannen / &c.

In de vierde Ceuw / beschryftse Athanasius in 't Leven van Anthonius.

In de vijfde Ceuw beschryftse Augustinus lib. 22. van de Stadt Godts / cap. 8.

In

In de sesste Ceuw/ beschrijftse Gregorius in Dialogis.

In de sevendende Ceuw/ beschrijftse Beda/ Lib. Hist. cap. 31.

In de achtste Ceuw/ den selven Beda/ Lib. 4. & 5. Histor.

In de negende Ceuw/ beschrijftse Ignatius/ Nicenus/ & Annales Francorum.

In de thiende Ceuw/ Surius van S. Romualdus.

In de elfde Ceuw/ leeft het leven van S. Anselmus.

In de twaelfde Ceuw/ leeft Bernardum/ in 't leven van Malachias.

In de dertiende Ceuw/ siet Bonaventura/ in 't leven van Franciscus.

In de veerthiende Ceuw/ siet Anthoninus/ 2. part. Hist. lib. 23.

In de vijftiende Ceuw/ doozleest Surius/ in vita Anthonini

In de sesstiende Ceuw/ heeft geleest Franciscus de Paula seer miraculeus.

In desen tegenwoordigen tijdt/ gaet en bebræeght de jaerlijckische Miraculen/ die noch de gantsche Werelt doozgeschieden; namentlyck in Szabandt te Scherpenheuvel/ in Hollandt ter Noot/ in Gelderland te Kriebelaer, &c.

Secht doch nu eens/ mijn beklagelijcke Party/ waer is de Hepligheydt van de nieuwe Kercke-leer te binden?

1. Is dat Hepligheydt? dat men Godts Woordt gestadigh verbalscht?

2. Dat

A. Effter seyd dat dese mee de Miraculen van d'eerste, geen gemeenschap hebben, maer wanneer sal de man dat eens bewijzen? siet cap. 2. fol. 20.

1. Pet. 5. 10.

- Jud. v. 8.* 2. Dat men 't Hoofst van de Kerck
 affschafft ?
- 1. Mach. 1. 23.* 3. Dat men alle Gheestelijke Goederen
 inslocht/ tegens wil van de Ep-
 genaer ?
- 1. Tim. 5. 12.* 4. Dat men de Nonnen onthult/ en
 daer mede boeleert ?
- Ecel. 5. 3.* 5. Dat men beloften aen Godt ge-
1. Tim. 5. 12. daen/ breekt / en de Apostaten prijst ?
- Math. 4. 3.* 6. Dat men vasten en abstinentie
 vooz supersticie houdt ?
- Sup. 2. 9.* 7. Dat men de wellusten des vleesch
 prijst boven zuyverheyt ?
- Gal. 1. 6.* 8. Dat men alle oude Ketterspen
Gal. 2. 18. opraept en omhelst ? Act. 15. vers 5.
- Jaan. 2. 15.* 9. Dat men Kercken en Kloosters
 ruineert/ of tot Princen Hoben/ ja tot
 Kroop-hupsen/ dat meer is tot Lucht-
 hupsen maecht ?
- 1. Mach. 1. 23.* 10. Dat men den Nuttaer breekt /
 de Kelcken tot Wijnkroesen gebuykt ?
- Dan. 5. 2.* 11. Dat men goede Gheestelijke
Thren. 1. 4. Persoonen vooz Hoeren en Boeben/
Deut. 4. 2. achter-lande jaeght ?
- Direc-
 tyeck tegen
 Jac. 2. 22.
 1. Sai. 5. 20.
 Contra
 Matth. 25.
 vers 34.
 en 41.* 12. Dat men van seven H. Sacra-
 menten/ maer twee en maecht ?
13. Dat men de onbetwende wijs-
 maecht/ dat 't geloof ALLEEN recht-
 baerdigh en zaligh maecht ?
14. Dat men leert / dat de quade
 wercken de Helsehe pijn/ maer dat de
 goede wercken de Hemelse brengh niet
 kunnen dooz Godts gratie verdienen ?
15. Dat men de lieden tracht in te
 beel-

beelden / dat niemant door Godts genade de geboden Godts en kan onderhouden?

Jesai. 28.

10.

Luc. 19. 12.

Jesai. 28.

15

Ezech. 13.

18.

16. Dat men door de menschen predickt / dat doech de grootste en vuylste schelm-strucken van de Werelt / de geloobige in Christum / tot geen sonden werden gerekent?

17. Dat de erf-sonde en alle andere eygen-willige sonden / in onse zielen / altijd als gemetselt blijven / en dat men / met alle die sonden / als men slechts geloost / secker is van Godts vriendschap / en eeuwige zaligheyt?

Jesai. 28.

15.

1. Petr. 2.

19.

In somma / den geheelen Godts-dienst tot niet maect?

Of thoont uwe Kerck haer Heyligheyt in 't bekeeren der Heydenen? dat Engelandt / Schotlandt / de Geunierde Provincien / uwe nieuwe doolingen van selfs hebben aen-genomen / naer datse al honderden jaren bekeert waren geweest? daer heb ick niet tegen. Maer wie sal't niet bequamer verkeering als bekeering noemen? als zijnde geschiedt door Leeraers / die van niemant gesonden waren / om soo te prediken / als sy doen begonnen te preken / gelijk berhoont sal werden / capit. 33. Trouwens ghy sult segghen / datse in Oost- of West-Indien veel zielen bekeert hebt.

Uwen eygen Admirael / Cornelis Matelief / sal dit weder-leggen / desen we-

Nota.

we-

weder-keerende uyt Oost-Indien/ en
gebræeght zijnde van de H. M. Heeren
Staten/ of de Gereformeerde Kerck
ooch wat toebals kreegh van de In-
dianen? antwoorde hy/ geenstins: en
gaf dese redenen; Als wy/ seyde den
Admirael/ tegen haer seggen datse ons
behooren te volgen/ en niet de Catho-
lijcke Portugesen/ so schudden sy haer
hoofst/ seggende/ en ons berouhtende:
1. Dat wy noch Kerckelijck Opper-
hoofst/ noch Priesters/ noch Sacrificie/
noch Altaren/ noch glantz van Cere-
monien hebben/ nochte Virginis Vestal-
les, dat is gesepdt/ Geestelycke Tem-
pel-maeghden/ ooch dat wy niet geloo-
den de woorden van onsen eygen God/
nopende 't Sacrament des Altaers/ /
de Biecht/ Ec. summa de Heydenen/
wilden liever Heydenen blijven/ als
van Heydens Gommarist werden.

Boly.
in 't leven
van Cal-
vijn c. 13.

Oste sult ghy u. l. Hepligheyt doen
blijcken door uwre Mirakelen/ tot be-
vestigingh van uwre Kerck bethoont?
Vrunden/ God hanght sijn Zegel aen
geen valsche Byteven/ ghy sult 'er niet
een te vooz/ chijn kunnen brengen; 't en
zy 't mirakel van Jan Calvijn, die van
een lebenden/ een dooden maekten.

Fredrick
Staphylino
oogh - ge-
ruyge cont.
Smideli.
Nafus.
cent. I. 11.
en 15.

Oste 't Mirakel van Martijn Lu-
ther/ die den Duyvel uyt een beseten
Mensch willende drijven/ doe van den
Duyvel selfs vervolght en geaffron-
teert wierde.

Of sullen u Dooz-Vaders / Luther, Calvin, &c. uwe Kercken Leer / met haer leven en sterben Hepligh maken? Ick niet willende / om gewichtige oozsaken / hier tet van schrijven / sende den weet-gierigen Leser tot Henricum Sedulium, Historie-Schryber van den doodt Martini Luther, lib. præscr. adv. hæres. præscript. 18. num. 26.

En noch naerder tot de verklaringh de welke ten desen onder eede / selfs den Kamerlingh van M. Luther / gedaen heeft vooz de E. Magistraet / en Edele Heeren der stadt Nsleben / van woort tot woort beschreven in 't welbekende Boeck / genaemt den Oogenzalve van Pieter de la Failje, Tract. 3. cap. 8. fol. 64.

Hoedanigh 't leven Joannis Calvini is geweest / kan den leser / wijd en breed binden by H. Bolsecum, een ooght-gertugge ten desen / bysonderlyck cap. 15.

En is den Leser curieus om te verstaen / hoedanigh sijn sterben is geweest / sal sulcks updruckelijck binden / by den selvigen / cap. 22. en 26.

Ja dat meer is / begeert pemandt noch vaster bewijs / die lese Joannes Harenius, de welke protesteert / dat hy Persoonelijck de doodt van Johan Calvin by-gewoont heeft. Siet hem in Palin. suo.

Summa summarum / hierom en daerom / kan men in uwe Kerck geen
 Hepligh

Heylighheit/ maer wel Helligheyt binden.

A. E. Parry.

Ick geloofve een Heylighhe Kerck. Ergo / moetender in de Kerck geene Menschenen zijn als Heylige / te weten gepredeestmeerde/ die de sonden niet en werden toegerekent.

Catholijck.

De Kerck wordt Heyligh genaemt om redenen voorsz. waer door de Kerck wort vast gestelt. 1. Door den Doop. 2. Door de Christelycke belijdenisse des Geloofs en der geboden. 3. Door de bereeninge der leden onder malkanderen / onder een Hooft / ten minsten in'twoendelijck/ is veel aengaet de exercitie van de Keligie. 4. Om dat het alleen eppen is aen de H. Kercke/ heyliche menschen upt te leveren.

Parry 2.

Christus zuyvert sijn Kerck door 't Water-badt in 't Woort des levens, op dat hy selfs voor sich soude stellen een glorieuse Kerck, onbesmet en onberimpelt, en die heyligh zy, en onbevleekt.

Catholijck.

Soo ghy dit verstaen wilt / van de noch strydende Kerck? Soo dient tot antwoordt/ dat dese op sulche maniere Heyligh is / als in 't boozgaende antwoordt geseydt is ; en ick antwoordde lieber met den H. Augustino, dat Christus hier sijn strydende Kerck soeckit te
rep=

reynigen/ op datse triumpherende in't
Rijck der Hemelen/ geen smette ofte
rimpel, ofte iet diergelijcks en hebben,
maer van alle kanten heyligh en onbe-
vleekt zy. Siet sijn gantsch Boeck, de
perf. just. dock Lib. 1. de nupt. & conc.
cap. 34. als mede Lib. 4. contra 2. epist.
Pelag. cap. 7. en epndelijck Lib. de pec.
Orig. cap. 40.

Partij 3.

Nochtans soo bestaet de Heylighheit
van Christi Kerck/ upt puere Htber-
koozne / siet Johan. 15. 16. Ephes. 1.
vers 1, 2, 3, 4, 5. Heb. 12. 23.

Catholijck.

In die 3. Texten werden de Apostelen
/ de Epheseren en de Joden / Ber-
koozne en Heyligen genseemt; souden
daerom alle de Apostelen / Hebzeen en
Ephesische Christenen Gods Htber-
koozne ter zaligheit zijn geweest? soo
most 'er niemandt van dese verdoemt
zijn; dat nochtans niet waer en is/ en
Partij noyt en derft seggen. Siet bree-
der antwoort tegen't eerste argument.

C A P. XIII.

Het derde Kercks Ken-Teecken is,
datse Algemeyn of Catholijck moet
wesen.

Dit woordtjen Catholijck, is van
de Grieken herkomende / ende
is

is in't Duytsch gesejdt / Algemeyn ,
 't welck de H. Kerck toegeëngent zijn-
 de / so moet de rechte Kerck wesen Al-
 gemeyn / ober alle plaetsen / van den
 gantschen Aerdtbodem : Hy sal heer-
 schen van de eene Zee tot de andere, &c.
 Christus self: Gaet in de gantsche We-
 relt, predickt het Euangelium aen alle
 Creatueren. En wederom: Ghy lie-
 den sult mijn Getuygen wesen, tot het
 uytterste der Aerden. En S. Paulus/
 aen Tito / die sejdt: Mijn oprechten
 Soon naer den Gemeynen Geloove.

Dat meer is / den H. Paulus noemt
 sijn Geloof / niet alleen te wesen het
 Roomsche / maer oock het Roomsche-
 Catholijck Geloof / Rom. i. v. 8. 12.

Dit selve bevestigt oock het Geuse
 Martelaers-Boeck / met de Goni-
 mariste Confessie.

Wat nu onse H. Kerck belanght / is
 die nu 1600. jaren niet bekent geweest
 door gantsch Spanjen / ende Italien ?
 Is Branchryck en Poolen niet Ca-
 tholijck ? Engeland / Schotland / Ver-
 landt / die honderden jaren Catholijck
 zijn geweest / zijn tegenwoordigh noch
 van Priesters en Catholijcken geen-
 sins berooft: Duytslandt / Bohemen /
 Hongarpen / Griekenlandt / Syrien /
 Egypten / Ethiopien / zijn mee al Ca-
 tholijck geweest / en noch ten meesten
 deele alsoo / Oost- en West-Indien /
 Japonien / Brasilien / 't uytterste van
 Africa /

Psal. 73.

siet oock

Psal. 21.

28.

Marc. 16.

16.

siet oock

Luc. 24.

47. en

Matth. 24.

14.

Act. 1. 8.

Tit. 1. 4.

Col. 1. 6.

en 23.

siet oock

Apoc. 5. 9.

en c. 7. v. 9.

Artik. 27.

in haer

Confessie.

Africa / al Catholijck. De sebentien
 Prouintien al honderden jaren Ca-
 tholijck geweest / en meest noch alsoo /
 summa / geen plaetsen des Werelts /
 daer men 't Catholijcke Geloof niet en
 heeft kunnen vinden. En soo wie be-
 geerigh is te weten doo? wat Leeraers
 de Werelt / npt het Heydendom tot het
 Christendom bekeert / en Catholijck
 geworden is / die lese cap. 12. num. 7.
 Moghten de Calvinisten dat deuntje
 mede singen / hoe souden se hare blag-
 gen laten waepen ; dit sal gebeuren /
 als Paesschen op een Goe-Byrdagh
 sal komen : want meest alle de boorz.
 Rijcken ende Prouintien / hebben tot
 noch toe / de nieuwe monster-woozden
 van Geus / Gommarist / Arminiaen /
 Mennonist / Coddiaensch / useuwe-
 lijcks hooren noemen / men kende se al-
 leen hier en daer in een hoekje van de
 Werelt / den eenen hier / en den ande-
 ren daer ; en nochtans waren Woffe-
 len geern Bisck ; noch soude men geern
 Catholijcke / dat is Geloovige van de
 Algemeene Kerck heten.

C A P. XIV.

Het vierde Kercks Ken-Teecken, is
Christelijck ofte Apostolijck, dat is
foodanige Oudtheyt, datse van Chri-
stus, en van der Apostelen tijden af-
komt.

*Dit con-
fenteert
A. Effes
cap. II.
pag. 71.
lin. 5. in 'e
cap. Itera
pag. 76.
lin. 1. 2.*

*A. Cor. 7.
Matth. 1.
Luc. 3.*

*8iet de
twee By-
voeghsels
cap. 67.
en 68.*

NOra: 1. Daer dit Ken-Teecken
plaets heeft/ daer moet verbolg/
of een ongebroke Successie van Leere
ende van Leeraers wesen / ende een
Erffelijcke besittinge / van Christus
ende van de Apostelen af / tot nu toe ;
alsoo datse bewijzen kan / van / en door
wien / hare Herders / haer beginselen
hebben genomen in elck Landtschap /
ende gecontinueert in Persoonen / tijdt
en Leer / Wet / en eendrachtigheyt on-
der een sienlijck Hoofd / met vasthou-
dinge der selver Schrifstueren / en van
haren selbigen sin / sonder eenige ver-
andering. Soo disputeerden S. Stee-
ben / Mattheus en Lucas. Soo spra-
ken alle de H. Oudt-Vaders tegen de
Ketters van haren tijdt / namentlijck
Augustinus / Tom. 2. Epist. 165. Soo
tellen de Roomsche Catholijcken me-
de haer Roomsche Bisschoppen van
Petrus tot Alexander den 238. Paus
toe. Soo tellen de Hollandische Ca-
tholijcken haer Opper-Bisschoppen
van Utrecht en Hollandt / van den eer-
sten

ken S. Willebrordus / tot den laetsten
Bischof toe.

Maer sullen mi onse tegenwoordige
Nieuwe Leeraers / dit verbolgh van
hare Leer en Leeraers binden? Laet-
se by soecken tot in 't binnenste van
Luthers Munnicks - Kap toe / dan
sullense op het verste wesen; want sy
sachten de kinderen van Habia, Accos Nehem. 7.
en van Bersellai, die sochten haer Prie- uers 63.
sterlijck Geboort-Register, maer sy en
hebben 't niet kunnen vinden, en zijn
daerom van 't Priesterdom uyt-gewor-
pen.

Nota 2. Dit Ken - Teercken kan
noek geen plaets hebben / als in die
Kerck / wiens Leer accordeert in 't
geheel met de Leer van de eerste / en
van de Oude Kerck; dat by niemant
als by ons plaets heeft / blycht in die
Tractaetje: in 't welcke van stuck tot
stuck verthoont werdt / dat alle onse
Geloofs - stucken met de Leere Chri-
sti / ende der Apostelen accorderen.
Blycht oock / okermits alle voorrige
Wettige generale Concilien / tot de
minste Letter toe / ons zijn.

Mitsgaders / om dat wy met alle
de H. H. Oudt-Vaders ten dese / volle
maeghschap hebben / en in alles een
zijn. Dit van woort tot woort te be-
toonen / en laet mijn boozgenome ko-
tighet niet toe; is oock oberbloedigh
van Bellarminus en Coccius, in 't Ja-
tijn/

tijn / van Vekitus door het Catholijck
Memorie-Boeck in Duytsch bewesen.

Dat de Nieuw-gesinde niet met de
N. Oudt-Vaders / maer met de On-
heylige Stout-Vaders / dat is met
alle oude Ketters alleen accorderen /
moet mede met een woordt of twee
aengerdoert wesen.

Jan Calvijn bekent met klare woord-
den / dat binnen de eerste 400. jaren,
de Religie noch bloeyde, en de oprechte
Leer haren loop hadde.

Daer nae schrijft hy noch eens al-
dus: Dewijle het sonder twijffel was,
dat van den beginne aen, tot dien tijdt
toe, geen dinck in de Leer verandert en
was, soo hebben sy (de Oude Kercke-
Leeraers van de eerste 400 jaren) ge-
nomen, dat, om alle nieuwe Dwalingen
te weder-leggen, genoegh was te weten,
dat haer tegen strijders, die Leer, be-
vochten, die van d' Apostelen aen, een-
drachtelijk gehouden was.

Ick hebb' / tot noch toe / niet anders
gehoozt ofte gelesen / of de regenwoor-
dige genaemde Gereformeerde / staen
te samen dit selvige oock toe; ja / dat
se 't moeten toestaen / blijkt uyt haer
eygen Martelaers-Boeck, gedrucht tot
Dordrecht, Anno 1621. vooz Zacha-
rias Jochemsz. alwaer aldus gedrucht
staet: Daerom houden wy dese eerste
Bisschoppen (van Roomen) als Mar-
telaren, ende noch wel soo veel daer
nae

In 't Boeck
van sijne
Insell.

cap. 11.

S. 13.

In 't vier-
de Boeck
van sijne
Insell.

cap. 2. S. 2.

en S. 3.

nae tot Bonifacium den III. onder de
welcke den afval gekomen is. Wan-
neer heeft Bonifacius den III. de Paus-
selijcke Stoel bekleedt? Anno 606.
Ergo, soo bekendt Partij/ dat de waer-
heyt / van de Roomsche - Catholijcke
Kerck/ in de eerste 400 / 500 / 600 ja-
ren / ongeschendt bewaert is; ja dat
meer is/ den H. Oudt-Dader Augusti-
nus, die binnen die tijdt geleest/ geloost
en geleert heeft/ is by Johan Calvijn in
soo grooten aensien / dat hy hem een
H. Man noemt; ja soodanigen heplij-
gen Man / dat men uyt hem alleen, den
sin van de oude Waerheyt, lichtelijck
kan weten.

In 't ewel-
de Boeck
Institucie
cap. 3. §. 7.
In 't der-
de Boeck
Instell.
cap. 3.
§. 10.

Dit vast gestelt zijnde/ stelle ick/ dit
naevolgend vast Argument.

NOTA.

1. Voorstellingh.

Niemant kan zaligh worden in soo
een Religie / die vooz Beloofs- Artt-
rulen soodanige Leeringen aenmeemt/
die in d'eerste 400 of 500 jaren/ van de
H. Kerck gecondemneert/ verbloecht/
en als Ketterpen verworpen zijn.

2. Voorstellingh.

Maer de Gepretendeerde hedens-
daeghsche Gereformeerden / nemen
vooz Beloofs- Artticleulen soodanige lee-
ringen aen / die in de eerste 400 of 500
jaren / van de H. Kerck / gecondem-
neert / verbloecht / en als Ketterpen
verworpen zijn.

Ergo, kan niemant van de hedens-
daeghsche Geyzetendeerde Geresoz-
meerde in haer Keltigie zaligh werden.

De eerste Voorstellingh staet vast /
by Catholijcken en on-Catholijcken.

'k Bewijse de tweede Voorstellingh,
Point booz Point / Artikel booz Ar-
tikel / stuck booz stuck.

Het I. Artikel.

Calvin. 4.
Inst. cap.
16. §. 24.
Co §. 25.
Et in an-
tid. Conc.
Trid. sess. 6.
cap. 5.

De Geyzetendeerde Geresozmeer-
den stellen booz een Geloofts-Artikel:
Dat het Doopsel geen noodtsaeckelijck
middel ter zaligheydt en is, overmits,
seggen sy / dat de kinderen, die van de
geloovighe Ouders gebooren werden,
oock door 't geloof der Ouderen, sonder
den Doop, zaligh kunnen werden.

In sijn
Boeck der
Ketteryen,
h.eres. 64.
h.eres. 88.
en lib. 8.
contra Ju-
lianii en
lib. 3. de
ortu Ani-
ma.

Anno 361. hebben de Kettersche
Messalianen 't selfde geloofst en geleert/
volgens 't getuygenisse Epiphanii; en
Augustinus schrijft / dat Pelagius oock
om dese Leer gedwaelt heeft.

Het II. Artikel.

De gesepde Geresozmeerde geloo-
ben / dat in 't Sacrament des Autaers,
ofte des Avondtmaels, niet waerlijck,
niet dadelijck, niet wesentlijck, door en
nae de Consecratie, Christi vleesch ende
bloedt, tegenwoordigh is, maer alleen
een Teecken ofte een Figure des selfs.

Anno 40.

Dialog.
3. cap.

Anno Christi 74. hebben de Simo-
niansen en Menandriansen, aen de selvige
doolingh vast geweest. Siet hier van
Theodoretus, upt de Schriften van
den

den H. Ignatius Antiochenus, die ten tijde van de Apostelen selfs / geleest heeft. Dese Leeringh is oock al boozd Ketterisch verklaert / in de eerste hondert jaer na Christi geboorte / so wanneer den H. Ignatius Martelaer, zijnde Bisschop van Smyrne, in sekeren Bzef / dese woorden geschreven heeft: De Kettters, en staen onse Eucharistyen niet toe, noch onse Sacrificie, om datse niet en gelooven, daer in tegenwoordigh te zijn 't vleesch van den Salighmaecker, dat voor ons geleden, en den Vader, door sijn goedertierenheyt, tot het leven verweckt heeft.

*In Ep.
ad Smyr-
nenses.*

Eusebius, Athanasius en Hieronymus, hebbende binnen de eerste 400 jaren geleest / citeren t'samentlijck / desen Brief, als authentijck.

*Vide Bel-
larminus
lib. 2. de
Eucharist.
cap. 2.*

Het III. Artikel.

De genaemde Gereformeerden / ontheyligen en breecken de Autaren van de Roomsche-Catholijcken.

Auno 300. deden de Arrianen 't selvige / volgens 't getuygenisse van den H. Athanasius, die geleest en geschreven heeft Auno 325. schryvende daer van / als een vuyl Ketterisch werck. Behalven de Arrianen, zijn oock soodanige geweest / Julianus den Apostaet / den Ketter Eustachius, de Donatisten, en de Messalianen. Siet Athanasius 1. epist. Orthod. contra Arianos. Den H. Basilium, epist. 72. Theodor. lib. 3.

cap. II. Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 4. & 21.

Het IV. Artikel.

Heydelb. Gatechis. magt 114. De pretense Geresozmeerden/hou-
den (met Calvijn, lib. 2. Instit. cap. 7.
§. 5.) staende / dat 'et niet mooghlijck
en is voor een geloovigh, in Christo
rechtvaerdigh, en herbooren Mensch,
Godes Geboden te onderhouden.

Anno 175. Den H. Epiphanius schrijft al over
1200 jaren / dat Ptolomæus, Discipel
han Valentijn, daerom booz een dwael-
geest gehouden is.

Het V. Artikel.

De geintituleerde Geresozmeerden
schenden, breecken, verbranden, de
Beelden van Christus, Maria, en andere
Heyligen.

Anno 262. Julianus heeft 'et selbige gedaen / en
is daerom in synen tijdt booz een Ket-
terschen Beeldt - sozmer gehouden:
Sulcks berhaeft Cyrillus lib. 6. contra
Just. als oock Solumenus lib. 5. cap. 26.

Dit dede oock den af-gedwaelden
Xenaias. Leest Nicephorum, lib. 16.
cap. 27.

Het VI. Artikel.

Pag. 14. 15. 16. 17. 18. De niet wel Geinsozmeerde geboe-
len / dat men de Heyligen niet en magh
eeren, noch aenroepen: Ja schrijben/
dat de genen die sulcks doen, aen Afgod-
dery schuldigh zijn.

Om sodanigh geboelen / is Julianus
den Aposthaet / booz ongelooovigh ge-
hou-

houden / gelijk betuycht Cyrillus, in
sijn Schriften tegen Julianum.

Dit selvige leerde mede den Hertz- *Anno 390.*
Ketter Vigilantius, die daerom princi-
pael / tot een Tegen-Schryver / heeft
gehadt den H. Kercken-Leeraer Hie-
ronymum, in Tom. 2.

Het VII. Artikel.

De Nieuw-gefinden spreecken den
maeghdelijcken Priesterlijcken-staet te-
gen, en begeeren dat sy trouwen.

Den boozsz. Vigilantius was binnen *Anno 390.*
d'eerste 400 jaren / oock met de selvige
doolingh besinet / gelijk van S. Hiero-
nymus booz-gemeldt / bewesen werdt /
Tom. als boven.

Het VIII. Artikel.

De On-Catholijcken zijn geswoore
vyanden van den Staet der Religieusen,
en prijsen de meynedige Apostaten en
Apostatinnen.

Dit dede mede den meer-genoem-
den Ketter Vigilantius. Den Ketter *Anno 405.*
Petilianus verweet aen den H. Augusti-
nus dat hy een Monick was: Siet
Augustinus tegen den Brief van Peti-
lianus.

De Donatisten ontwoyden / en ont- *Anno 306.*
wielden de Maeghden / en deden die
hare beloften breecken. Dit schryft
Opratus in sijn tweede Boeck / tegen
Donatum.

Het IX. Artikel.

De Ander-gefinden / verheffen't
Hou-

Houwelijk boven de Beloften van eeuwige zuyverheyt.

Dit was de Secte der Gnostisten, gelijk den Heylige Epiphanus schrijft/ Hæres. 26.

Am 380. Dit was de grobe dwalingh van Jovinianus, Vigilantius, en Helvidius, vier oude Ketteren/ gelijk den H. Hieronymus, wijd-loopende/ getuyght: Tom. 2. in sijn Send-Brieven tegen de boozschrebene.

Het X. Artikel.

De Nieuwe Predikers opinieren/ dat de Kloosterlijke Beloften, uyt de Winckel van den Sathan voortgekomen zijn.

Am 280. Faustus den Manicheer, was van 't selbige mis-geboelen/ 't welck den H. Augustinus als een mis-geloof bestreden heeft/ Tom. 6.

Het XI. Artikel.

De Calvinische, &c. roepen/ dat Abstinencie van seckere spijsse, op seckere Vasten-dagen, Superstitie of bygeloof is, ende strijdigh tegen de Heylige Schriftuer.

Dese doolingh tekent den H. Oudt-Vader Augustinus, onder de Néciantische Ketterpen/ Hæres. 52.

Sulchs doet oock den H. Epiphanus, Hæres. 75.

Epist. 83. Dat meer is / den H. Ambrosius schrijft / dat de Manichæen oock aen dese vuple Ketterey vast waren.

Het

Het XII. Artikel.

De Geusen, en haer mede-dwalende
 Nabueren / sustineren / dat de Rooms-
 Catholijcke geapprobeerde Priesters,
 in Christi Persoon, de sonden der Boet-
 vaerdige niet Sacramentelijck en kon-
 nen absolueren, volgens Matth. 18: 18.
 en Joan. 20: 23.

Dit is een van de Ketterpen van de
 Novatianen geweest / gelijk geanno-
 teert staet / by den H. H. Cyprianus en
 Ambrosius in haer Boeckten en Schrif-
 ten / tegen de Novatianen. 't Selbige
 is oock te vinden by Sosomenus, lib. 1.
 cap. 21. Alwaer hy seyd / dat den
 Ketter Acesius, dese selbige Ketterp
 onderwoopen is geweest.

Het XIII. Artikel.

De Nieuwe Leeraers verdoemen
 de Oorbiecht, sy noemense in haer 24.
 Ongeloofs Artikel / een Duyvels be-
 drogh. Ja / Calvijn schrijft / dat het
 een Pest is, die men upt de Kerck be-
 hoozt te bannen.

*In sijn
 3. Boeck
 Institus.
 cap. 4.
 Anno 1575.*

De Montanisten ende Novatianen,
 waren oock met dese kladt besootelt /
 volgens 't schrijven van den H. H. Cy-
 prianus en Hieronymus; oock van La-
 stantius Firmianus, de welke Instic.
 in sijn leste capit. dese selhoone Senten-
 tie gesproken heeft.

De Keters, seyd hy / van yeder
 Secte, achten sich yeder de volmaeck-
 ste, ende dat hare Kerck alleen Catho-
 lijck

lijck is: maer men moet weten, dat dese de ware Catholijcke Kerck is, in de welcke de Biecht ende Penitentie in gebruyck zijn.

Het XIV. Artikel.

De Gommaristen verwerpen 't gebedt voor de geloovige overledenen,

*Anno 308.
Martij. 53.*

Dit was de Ketterpe van Aérius, van de welcke den H. Vader Augustinus seyd / dat hy Ariaensch geworden zijnde, daer noch by-gevoeght heeft, dat men voor de overledene niet en most bidden. Tegen desen / en oock tegen dese sijn Ketterp / heeft den H. Epiphanius, al over de 1300 jaren geschreven.

Het XV. Artikel.

Gommarus met alle sijn Companions / leert / dat men de Graven der Heyligen, sonder supersticie, ja afgoderie, niet en magh besoecken; noch hare Reliquien, met opficht van hare principalen, eeren.

Anno 326.

Dit was een van de dwalingen van Vigilantius, die hier over rigoreuselijck beschrebt is / van den H. Hieronymus, als boven.

Het XVI. Artikel.

De Calvino-Gommaristen, &c. verwerpen de Kerckelijcke Overleveringen, seggende niet te willen gelooven als 't gene in de Schriftuer beschreven is.

De Goddeloose Arrianen spraecken mede soo / doch sijn gecondemneert in 't

in 't eerste Generale Concilie van Ni-
ceen, Anno 325.

De Donatisten leerden 't selbige /
gelijck S. Augustinus getuyght / zijn
doek gecondemneert / Anno 313.

Lib. de
Unitat.
Eccl. cap.
15.

Het XVII. Artikel.

Den Heydelberghsen Catechismus
leert / dat een oprecht Geloof in Jesum
Christum alleen, dat is / sonder goede
wercken / rechtvaerdigh maeckt.

Catechif.
Vrage 62.
vergeleken
met Vrage
21.

Dit was de eppen leeringh van den
Wertz-Ketter Simon Magus, als ge-
tuyght den H. Irenæus lib. 1. cap. 20.

lib. 1. Se-
cula.

Het XVIII. Artikel.

Onse Weder-partypen leeren / dat de
Mensch van sijn vrye wille berooft is.

Dit leerde Simon Magus doek. Siet
Iren. lib. 1. cap. 19. en Justin. in Apol.
Manes met de Manicheen, waer tegen
schryft den H. Augustinus, betwijfende /
dat / soo den Mensch geenen bypen wil
en heeft / niet en kan sondigen.

Het XX. Artikel.

De On-Catholijcken verwerpen de
Oppermacht des Stadthouders Christi,
den Paus van de Roomsche-Catholijcke
Kerck.

Dit was doek een van de Ketterische
dwaalingen van de Novatianen, en alle
and're Ketteren van de hier eerste Cen-
tuwen / en soo voort. Gelijck getuygen
S. Cyprianus ende Eusebius.

Anno 234.

Lib. 3.
epist. 11.
Lib. 6. pag.
432.

Het XXI. Artikel.

De genaemde Gereformeerde lee-
ren /

ren / dat men de Gedoopten , met het heyligh Chrifma, Sacramentelijck, niet en moet Vormen.

Anno 354. Dit selvige hebben valschelijck geleert de Novatianen. Siet Epiphanius Hæref. 38. en oock den H. Augustinus Hæref. 31.

Het XXII. Artikel.

De Calvinisten leeren / dat men de Vast- en Feest-dagen van de Roomsche-Catholijcke Kerck in-gesteldt, niet en moet onderhouden.

Anno 364. Dese Sect hebben eerst verfiert / en gepubliceert Aërius, en de Aërianen. Leest Epiph. Hæref. 75. ende August. Hæref. 53.

Het XXIII. Artikel.

De gesepde Gerefomezterde leeren / ten meerendeele / dat de heylige Maget Maria nae 't baeren, geen Maget soude gebleven zijn, maer meer kinderen met Joseph geprocureert hebben; of ten minsten, dat het geen Artikel des Ge-loofs en is, dat sy altijd Maget is gebleven.

Anno 398. Dit is een van Helvidius Ketterpen. Siet Hieronymus contra Helvidium.

*Jofua 6
20.* Vervloecht zy die Man, voor den Heere, die de Stadt Jericho, wederom sal optimmeren: als zijnde van Godt eens bemaledijdt: wat dunct u / is dit niet een mopen Bedelaers-Rock / met outwe eens verwozpen lappen en leuren t'samen-genaepdt? en dat van Kleer-

Klaer-makers / die noch 't **Gildt** niet gewonnen hadden / om soo een **Winc-
kel** op te rechten.

Doch / om niet langher den tijdt te verquisten / so is 'er onder de **Son** geen saeck so klaer / als dat dit **Ken-Teken** geen plaets en kan hebben / 't en **3p** / datter de rechte **Oudtheyt 3p** : want / gelijk **God** ouder is als den **Duyvel** /
en oock 't goede **Zaedt** ouder als 't on-
krupdt / soo is de ware **Kerck** oock ou-
der dan de valsche. Dat dit alleen by ons geldt / blijkt uyt drie principale merck-teekenen : ten 1. als men van een **Kerck** niet kan noemen / den **Hu-
theur** / diese / nae **Christi** tijden / heeft opgerecht. **Pochte** / ten 2. den tijdt / wanneer. **Pochte** / ten 3. de plaetse / waer sulche beginselen gemaect zijn ; die **Kerck** moet **Christelijck** / **Aposte-
lijck** / en de oudste zijn.

Genes. 1.

Marsh. 13.

Ter contrarie / die **Kerck** / daer men die drie **Artikelen** / niet van inbrengen kan / die en kan noch **Christelijck** / noch **Apostolisch** wesen ; maer moet **nieuw** / en van menschen daer na verfiert zijn.

Nu dan / dat dese drie gebreken niemant / met goet en bast bewijs / de **Roomsch-Catholijcke Kerck** kan opleggen / hebben alle **Ketter's** genoeghsaem beleden ; is 't niet so ? wy sullen 'er noch na wachten / maer niet na vasten.

Doch / dat dese dicke droppelen op alle daechen / van alle **Calvinisten** / en

Arminianen/ Ec. schandelijck afdruppen/ sal ick met vingeren aenwijzen:

Afkomst
der Luthe-
raan.

1. Den Auteurs van de Luther-
sche Sect is M. Luther.

2. Den tijdt/ wanneer dese Schoen
op de Leest is gestelt/ is 't Jaer 1517.

3. De plaets / waer sulchs begon-
nen is / is Wittenbergh in Duytsch-
landt.

Calvini-
aan.

1. Den Auteurs van de Calvini-
sche Opinie/ is Jan Calvijn.

2. De plaetse / waer dit Web op 't
Gestouw is gestelt/ is Geneven.

3. Den tijdt van dit aengebangen
werck is 't Jaer ontrent 1530.

Mennoniti-
aan.

1. Den Auteurs der Mennonisten
is Menno/ een afvalligh Priester.

2. Den tijdt / wanneer hy syn per-
sonagie heeft beginnen te speelen/ is 't
Jaer 1528. of daer ontrent.

3. De plaetse / waer hy begonnen
heeft / is Witmarsum / een Dorp in
Frieslandt.

Comma-
risten v. en
Arminia-
nen.

1. De Auteurs van de Comma-
risten ende Arminianen / zijn Com-
marus ende Arminius / beyde Pro-
fessours binnen Leyden.

2. De plaetse / waer sy desen oor-
logh aendaerden/ is Leyden.

3. Den tijdt / wanneer dese scheut-
riaght begon/ is 't Jaer 1607.

Catholijc-
aan.

1. Den Auteurs van het Catho-
lijck Geloof/ is Christus.

2. De plaetse / waer de eerste begint-
selen

selen gelept zyn/ is Jerusalem/ blyckt
Act. 1. 8. ende Luc. 24. 46.

3. De tijden van haer beginselen /
zijn geweest de tijden Christi/ ende der
Apostelen/ Matth. 12. v. 28.

Is'er pemandt die den Auteurs /
tijdt en plaets/ van het Roomsche-Ca-
tholijck Geloof/ andere namen kan
geven/ ende nae Christus andere be-
ginselen kan aenwijzen/ en bewijzen
hy sullen hem gaern met Olijf/ en
Palm-tacken bewillekomen/ en met
Laurteren kroonen. Dit dus zijnde /
sluyt ick soo ick begost: Ick geloove
een Heylige, Catholijcke Apostolijcke
Kerck.

't Geen Partij hier tegen opwerpt/
kan den Leser soecken/ ende vinden
Capittel 9. in 't leste opwerpsel.

C A P. XV.

Buyten dese Eene, Heylige, Alge-
meyne Kercke, kan niemant (die be-
ter weet, of beter weten kan) zaligh
worden.

Dit betuyght Christus selfs / de
welcke / als hy gesonden hadde
sijn Apostelen / dooz de gantsche We-
relt / om te Prediken: om te toonen /
hoe het niet soude afloopen /
die haer / ofte gelooben / ofte niet geloo-
bensouden / seydt met een volle mont/
ronde

Marc. 16.
16.

rondt upt: Die u lieden, (te weten/ en
alwe wettrige nakomelingen) niet en sal
gelooven, die sal verdoemt werden: wie
nu haer Wettrigh Nakomelinghschap
van de Apostelen af/ kunnen optellen/
en wat booz Leeraers dat men dies-
wegen/ (op pene van verdoemenisse/)
moet gelooven / dat kan een peder upt
het boozgaende met een halfsoogh lich-
telijck afmeten.

Gal. 5. 20.

Paulus / dit van sijn Meester ge-
leert hebbende / maecht 'er een groote
Ceel ofte Register / van de principael-
ste vermaledijde sondaers / daer onder
klaerlijck mede / en bysonderlijck upt-
druckende / Secten ofte Ketteryen, seg-
gende daer by: Die sulcks doen, en
sullen het Rijke Godts niet besitten.

Tic. 3. 10.

Ja dat meer is / tot Titum schrijven-
de/ gaet op die selbige boet alsoo boozt:
Een Keters mensch, na de eerste, ende
tweede vermaninge, schouwt, wetende,
dat, de welcke soodanigh is, verkeert
is, en misdoedt, en door sijn eygen von-
nis verdoemt. Want, sepdt hy elders/

Heb. 11.

sonder het Geloof, is 't onmooghlijck
Godt te behagen; welck Geloof maer
een is/ gelijk 'er maer eenen Godt is/
Ephes. 4. 4.

2. Pet. 2. 10. Den Heer weet de on-
rechtvaerdige te bewaren, tot den dagh
des Oordeels, om gestraft te worden:
maer allermeeft die gene, die naer het
vleesch, in onreyne begeerlijckheydt

wandelen, de Heerschappye verachten, die stout zijn, ende niet en vreesen Scten in te brenghen, al blasphemerende; dese sullen in haer verderffenisse verlooren gaen.

Der ongeloovigen, en der Afgoden-Dienaers deel, is in den Poel, brandende door Vuer en Sulpher. Aen kant met alle de gene, die de Leugen-rael bemin-
Apos. 21. 8.
Apos. 22. 45.
nen.

Volgens welke alle H. H. Oudt-Vaders/ met den H. Cyprianus/ uyt-roepen: Hy en heeft Godt tot geen Vader, die de Kercke niet en heeft tot een Moeder: welke woorden dook selfs Jan Calvijn toestaet: lib. 4. cap. 1. pag. 4. en de Confessie der Gomma-riste Kerck/ Artikel 28.

De unitate Ecclesie.
Party 1.

Spreekt van Paulus sijn selben tegen? seggende: Laet een yeder in sijn gevoelen overvloeyen.
Rom. 14.

Catholijck.

Paulus en schrijft in dat Capittel/ van geen dingen die doen geboden / of verboden waren/ maer alleenlijck van eenige Spijsen ende Joodtsche Feest-dagen / daer / doen ter tijdt / een peder noch in sijn gevoelen / moght in overbloeuen; oermits daer noch niet sect-hers van geordonneert en was.

Party 2.

Daer sulkender beel komen van het Oosten ende Westen / en sullen rusten
Matth. 8. 21.
met

met Abraham/ Isaac/ en Jacob in 't
Rijck der Hemelen/ maer de kinderen
des Ec.

Catholijck,

Christus fiet / dit segghende / op de
woorden van Jesaias cap. 43: 5. Ec. al-
waer boozsept wordt/ dat de Heydenen
van de vier hoecken des Werelts / ge-
roepen sullen worden tot de gratie/ tot
't Geloof/ Kerck en glozie; gelijk oock
dese Capiteyn eerst most komen tot 'et
Geloof en de Kerck Christi/ eer hy met
Abraham / Ec. sou kunnen komen tot
de rust van 't Rijck der Hemelen. Hoe
komt dan dit opwerpsel hier te passe?

Party 3.

Act. 10.
Wts 35.

Petrus heeft gesept: Ick heb in der
waerheyt bevonden, dat Godt geen uyt-
nemer der personen en is, maer die gene,
onder alle Volckeren, hem aengenaem
is, die hem vreesst, en de rechtvaerdig-
heyt bearbeydt. Ergo / sal een yeder
zaligh werden / hy geloofst dan soo hy
wil / indien hy slechts een goetd leven
leydt/ en God-breesend is.

Catholijck,

't Is waer; soo hy Godt-breesend
is / ende een goetd leven leydt dat vooz
Godt goetd is / en niet vooz de Men-
schen alleen; gelijk desen Capiteyn
Cornelis dede: want ware Godbrees-
sendheyt en rechtvaerdigheyt/ en kun-
nen buyten 't Geloof niet zijn. Rom. 3.
vers 20. en 28. Gal. 2. 16. Hebr. 11. 6.

Party

Party 4.

Daer na hebbe ick een groote Schare *Apoec. 7. 9.*
gesien, uyt alle Heydenen, Geslachten,
Volckeren, Talen, &c.

Catholijck.

De wijle de twee leste tegenwoorpsen
van een alop zijn met dit / soo hant
Party daer 't antwoort ten dese / soec-
ken en binden.

C A P. XVI.

Den H. Apostel Petrus, is van Christo
het eerste Opper-Hooft gestelt, over
de Heylige Kereke, als Stadt-houder
Christi.

Hoort ten desen / Christum selber
spreeken: Ghy zijt Petrus; en *Matth. 16.*
op desen Steen sal ick mijne Kerck tim-
meren: en ick sal u geven de Sleutelen
der Hemelen; ende al 't gene ghy sult
gebonden hebben op der Aerde, sal oock
gebonden zijn in de Hemelen, ende al
't gene ghy sult ontbonden hebben op
der Aerden, sal oock ontbonden zijn in
de Hemelen.

Hier wort Petrus eerst beloofst / dat
hy 't Fondament sal wesen van Chri-
sti Kerck.

2. Dat hy de Sleutelen hebben sal /
als Opper - Gouverneur / van desen
Stadt.

3. Dat hy sal Macht hebben / soo
vaste

*Andreas
Essen seyd
generalijck,
dat d'Oud-
Vaders dit
anders ver-
staen; want
haer woor-
den tot be-
wijs.*

Blijvende
in de Pen,
eenteecken
datse niet
te vinden
en zijn.

Joan. 21.
16

vastelijck te binden / ende t'ontbinden
op der Aerden / dat 'et selve sal gelden /
en kracht hebben in de Hemelen.

4. Dese beloofde Authoziteyt wert
hem / van den selvigen Soone Godts /
gegeven : Voedt mijn Schapen , hoedt
mijne Lammeren.

5. Tot bebestiging van dit Opper-
Hoofschap dient mede / dat Petrus /
by alle Euanzelisten / altijd voor aen /
en eerst wert gestelt ; oock in alle occa-
sient Math. 10:2. Marc. 4:37. Luc. 22:8.
Matth. 17:1. Marc. 3:3. mitsgaders /
dat hy altijd genoemt werdt / als een
Lepdtsman van de andere / ende een
Dader des Husingesins / Luc. 8: 45.
Marc. 1: 36. Luc. 9: 32. Marc. 16: 7.
Aët. 2: 14. Aët. 2: 37. en 5: 23. 1. Cor. 9: 5.

Opndelijck / 1. Petrus heeft vock het
eerste Mirakel gedaen / Aët. 3: 6.

2. Den eersten / 't Euangetie gepre-
dicht aen de Joden / Aët. 2: 14.

3. 't Selvige den alder-eersten / ge-
daen / aen de Heydenen / Aët. 10: 44.

4. Den eersten / bekondt / de ver-
scherpden Persoonen in de Godtheyt /
Matth. 16: 17.

5. Den eersten / van de Mans / die
Christum hebben gesien / nae sijn ver-
rijzenisse / 1. Cor. 15: 4.

6. Alleen ontfangen beloften / van
d'onberganchelijckheyt des Geloofs /
Luc. 22: 3.

Voorts om hoort te maecten / heeft
De

Petrus / dese sijne ontfangen Opper-
macht / doech selfs gethoont met woord-
den en met wercken / Act. 1. 16. Act. 2.
v. 14. Act. 15. 7. &c.

Party 1.

Is dit soo / gelijk het schier schijnt
te wesen? hoe heeft Christus hem dan
Sathan, dat is een Duybel / genoemd /
Matth. 16. Is dan den eersten Room-
schen Paus een Duybel geweest?

Catholijck.

Spoelt u vuple mond eens; en leert
vande beste vrienden Gods niet meer-
der respect spreekken. 't Is waer / dat
Christus seyde / gaet achter my Sathan;
hy noemt hem Sathan / dat is Ver-
duyft / Party geseydt; obermits Pe-
trus hoorende / dat Christus sijn grou-
welijck lijden boozseyde / en de mysterie
van sijn passie noch niet verstaende / te-
gen sijn Meester seyde / dat zy verre van
u, &c. en dat upt puere liefde die hy tot
sijn Meester hadde. Waerom hy seker /
meer een Engel als een duybel geleekt.

Party 2.

Mattheus seyde ebenwel / dat hy sijn
Meester drie mael versaecht / en geloo-
chent heeft.

Matth. 26.
70.
Luc. 22. 55.
Joan. 18.
25.

Catholijck.

Dat is wel waer / maer doe was hy
noch 't Opper-hoofst niet; en heeft hy
doen gesondicht / met drie mael te loo-
chenen / hy heeft dat wederomme ber-
betert / met driemaal sijn liefde tot hem
te

te belijden: waer op hy oock terstone

Joan. 21. gehoozt heeft: Hoed mijn Schapen.
15.

Party ten 3.

Matth. 26. Hy heeft sijn Meester, oock in sijn
meeſte noodt/ verlaten.

Catholijck.

Hy was niet gehouden hem te volgen; want/ soude hy hebben moeten volgen/ dat soude geweest hebben/ ofte om hem te defenderen/ of om sich mede ter doot te presenteren: 't eerste begerde sijn Meester niet/ Matth. 26. 52. 't leste had hy verboden/ Matth. 10. 23. seggende: Als sy u sullen vervolgen, soo vlucht van d'eene Stadt in d'ander.

Ja dat meerder is/ Christus seide tegen de soldaten: Soo ghy my soeck, soo laet dese gaen?
Joh. 18. 8.

Party ten 4.

Doen Petrus / volgens 't Davouſche gevoelen / nu den eerſten Paus was / heeft hem Paulus als een Wepſelaer met harde woorden beſtraft / seggende rondt upt / dat hy aen beyde kanten manck gingh / en dat hy hupde met de Wolven daer hy by was.
Gal. 2. 14.

Catholijck.

Te recht toonen de Nieuw-geſinde / datſe Spinnen zijn / die upt alle bloemkens ſenjin zuipen / en niet en weten / watſe seggen: daer is wat aen / maer wilie weten wat?

Petrus t' Antiochien zijnde / nuttigde daer bleefsch met de bekeerde Wepde-
de-

denen / 't welck in d'oude Wet verbo-
den was ; ondertusschen quamen daer
een deel bekeerde Joden ontrent : Pe-
trus siende / dat hy 't d'een of d'ander
in die occasie / niet te pas kost maken /
verhoor liever te berangeren de bekeer-
de Heydenen / zijnde de ondersaten van
Paulus / als de sijne / 't welck Paulus
liever anders hadde gesien ; want een
peder die draeght de sijne : Wat nu ?
is daer sonde geweest ? soo is 't meer
een kleyn abussje te noemen / dan een
grobe sonde ; want Petrus had in de
saeck een goede meyningh / ja zweegh
oock op Paulus berispinge moort-
stil met groote patientie / en uytmuntende
oetmoedigheyt ; niet tegenstaende dat
hy 't Opper-hoofst van de Kerck was.
Dit antwoordt berispt D. Andr. Ess. en
nochtans antwoord, in substantie, 't sel-
ve, sijn Confrater Pet. de Wit, Calvino-
Gommarist Predikant, binnen Leyden,
in sijn Tract. tegen de Socinianen, p. 39.

Nota.

Party.

Seght my doch eens / geloofst ghy al
mee dat Petrus te Romem is geweest /
daer sijn Pauselijcke-stoel heeft gehad /
ende aldaer Martelaer gestorven is ?

Catholyck.

Dat moet ghy soo wel gelooven als
ick / niet alleen volgens Godts Woordt,
1. Pet. 5. 13. alwaer Romem gendemt
wordt Babylon / om dat Romem doen
ten meerendeel noch Heydenssch zijnde /
in 't

in 't Heydens leven met Babylon niet
ongelyck en was ; tot welck quaet le-
ven dat Komen in 't eynd des Werelts
wederom sal verballen / so wordt Ko-
men vooz soo veel / oock Babylon ge-
noemt / Apoc. 17. maer een Babylon/
't welck op seben Bergen getimmert
is ; 't welck van geen Stadt anders /
als van Komen en kan verstaen wer-
den / Apoc. 17. 9. maer wy moeten dit
oock gelooben / met alle de H. H. Oudt-
Vaders / die daer van hebben geschre-
ven. Ja oock / volgens drie verschap-
den uwer eygene Geuse Hollandtsche
Martelaers-Boecken / namentlyck :
't eerste gedrukt in 's Gravenhage /
Anno 1593. het tweede / gemaecht by
Abraham Mellinus, Predikant in de
S. Anthonis - Polder / gedrukt tot
Dordrecht / Anno 1620. het derde /
wederom herdrukt tot Dordrecht /
Anno 1621. als oock Paulus Merula,
Professoz van Leyden / in sijne Chro-
nijcken. Ende met platte woorden in
uwe eygen Hollandtsche Chronijcken,
gedrukt tot Dordrecht in 't jaer 1595.
in de tweede divisie capittel 16. mits-
gaders A. Essen, pag. 92.

C A P. XVII.

De Paus van Roomen, Wettelijck gekosen zijnde, is 't sienlijck Hooft van de Christen Kerck; in gelijcke Macht, en navolger van den Apostel Petrus: en Stadthouder Christi.

Blijckt / eersstelijck: Hoedt mijne Schapen. Want daer zijn noch / Schaeps-Kop en Schapen Christi. Ergo moet 'er noch een Herder wesen. *Joan. 21. 15.*

2. De Kercke Christi is een; en de selvige die sy was ten tijde der Apostelen. Ergo / moet de maniere van regeringh oock de selvige wesen / met de gene die doen was. Want / dit is 't berepseh in alle Rijcken / Republijcken ende Steden.

3. Nae de dootd Petri / blijft de H. Kerck ebenwel een sienlijck Li-chaem. Ergo / moetse oock een sienlijck Hooft houden.

4. In 't Oude Testament was een verbolgh van de Opper - Priesters; want na Aaron succedeerde Eleazarus, Num. 20. ende na Eleazarus volghde Phineas, Jud. 20. en soo voort: soo moet van sulcks in 't Nieuwe Testa-ment mede plaets hebben: dewijle het Priesterdom des Ouden Testaments, een *H. b. 10. 1.* Figure is geweest van 't Nieuwe Testa-ment.

5. Ober-

5. Overmits na der Apostelen tijden af tot noch toe/ den Paus van Kroemen/ als Hoofd en Herder/ van de Algemeene Kerck/ bonnis heeft gestreken in alle verschillende saecken/ de Keligie aengaende.

6. Apt alle Werrige Concilien/ die den Paus als Opper-Hoofd/ en haer self als bysondere Lidmaten/ bekennd hebben: waer ober de Hollandtsche Chronijcken/ 't selvige oock deur en deur/ gaern toestaen.

Op Party past 't gene Salomon seyt: *Prov. 30.* De Sprinckhanen hebben geenen Koningh, en sy trecken uyt met hoopen te *27.* veldē. *3. Reg. 22.* Wederom: 'k Hebb' gantsch *17.* Israēl verstroyt gesien, als Schapen sonder Herder.

Party 1.

In 't Oude Testament/ was den Koningh boven d' Opper - Priester: *3. Reg. 2.* aengesien Salomon Abiathar van sijn Ampt afstelde; waerom van niet mede in 't Nieuwe Testament?

Catholijck.

Salomon en dede sulcks niet simpelich als Koning/ maer door Godts last; blycht: Op dat 'et woordt des Heeren vervult werde, *3. Reg. 2. 27.*

Party 2.

Den Paus magh/ in cas van Kettery/ door de Overigheyd/ van de Kerck/ afgeset worden. Ergo/ heeft hy hooger Macht boven sich.

Catholyck.

Dient tot antwoordt ; Dat eenen Paus een bekendt Ketter wierde / soo cesseert sijn Pausdom op 't selve pas / gelijk in dat cas cesseert / dat hy langer een Christen-Mensch is ; oversulchs leeren de H. V. Oudt-Vaders / dat alle publijcke Ketteren / terstont alle Jurisdicctie verliezen ; welke als de Paus door Ketteren verlooren heeft / magh hy van de H. Kerck / geoordeelt en gestraft werden / niet als Paus / (want hy nu geen Paus meer en is /) maer als een bysonder persoon.

A. E. Party 3.

De eerste Bisschoppen en de nabolgende Kerck / heeft den Paus noyt willen kenneen voer 't Opper-Hoofst van de Algemeyne H. Kerck.

Catholyck.

't Contrarie blijkt in 't sluyten van 't Concilie van Niceen.

2. Apt Ignatius ende Clements, in Epist. ad Rom.

3. Apt Ireneus, lib. 5.

4. Apt het Concilie Palæstin. onder Victor.

5. Apt Tertullianus, lib. 4. contra Marcionem.

6. Apt Origenes, Hom. 6. in exod. en lib. 5. contra Celsum.

7. Apt Cyprian. lib. 1. ep. 8. en lib. 4. ep. 8. en in Tract. de Simplic. Prælat.

8. Apt Cyril. Alex. lib. 2. in Jo. c. 12.

9. Upt Hieronymus, Epist. ad Damasum.

10. Upt August. lib. 1. retr. cap. 21.

11. Upt Chrysostomus, Hom. 83. in Matthæum.

12. Upt Carolus Magnus, lib. 1. de imag. cap. 6.

13. Upt Damascen. lib. de defunctis.

14. Upt de Daders in Syn. Nicen. 2.

15. Upt de Grieken in 't Concil. Later.

16. Upt 't Concil. Florent. Decret. 4.

Nota. Dat A. Essen soecht contrarie te bewijzen / upt den Paus Gregorius Magnus, lib. 6. cap. 194. Epist. 30. Anno 600. is kusten propoost; want Gregorius bestrast alleen / dat Joannes Bisschop van Constant. sich soo wilde een Algemeynen Bisschop laten noemen / dat hy alleen Bisschop soude wesen / ende niemandt anders: maer dat Gregorius Magnus sich / ende alle sijne Voorzangers en Nabolgers / vooz den Algemeynen Opper-Harder bekendt heeft / blyckt upt sijn 32. Bzief.

Lib. 4.

C A P. XVIII.

Den Paus van Roomen, is den Anti-Christ niet.

HEt bewijs is gereedt / upt Godts Woordt / 't welck ons verscherden Preuben geeft / en merck-tekenen van den Anti-Christ.

De eerste pzeube is; den Antichrist sal niet langer regeeren/ als eenen tijd/ twee tijden/ ende eenen halben tijdt./ Dan. 7. vers 25.

Oste/ so Joannes propheeteert 1260 dagen/ dat is/ drie jaren en een half. Apoc. 11. vers 2. en Apoc. 12. 6. oste 42 Maenden/ Apoc. 13. 2. en 5.

Maer de Roomsche Pausen hebben nu geregeert ober de 1600 jaren. Ergo kan den Paus van Roomen den Antichrist niet zijn.

2. Den Antichrist sal vper van den Hemel doen komen: dit en doet den Paus van Roomen niet. Ergo/ Ec. Apoc. 17. 17.

3. Den Antichrist/ sal van de Joden ontfangen werden als Messias. Maer de Joden hebben tot noch toe/ dit niet gebaen. Ergo/ Ec. Joan. 7. 43. ende 2. Theff. 2. 11.

4. d'Antichrist sal niet komen/ booz ende aleer/ het Roomsche Keyserryck t'eenemael berwoest en uytgeroept sal zijn. Van de thien Koningen/ uytroepers deses/ siet Dan. 7. 9. Apoc. 17. vers 4. ende 2. Theff. 2. 3. Maer dit is noch niet geschiedt. Ergo/ Ec.

5. In de dagen van den Antichrist sullender twee Getupgen verschijnen/ om d'Antichrist te wederstaen/ en ont d'uytberkoozne te verstercken/ en d'overblijffselen van Israël te bekeeren. De welke eyndelijck van den Antichrist vermoort sullen werden/ en op de straten van Jerusalem doot leggen/ Apoc. 11. 3.

en na drie dagen en een half verrijzen /
 en dan ten Hemel varen / maer tot
 noch toe heeft hier niemant van ver-
 noemen.

Party.

Den Antichrist is nochtans al ge-
 2. *Theff.* 2. **komen.** De verborgentheyte der boos-
 7. **heyt** arbeydt alreeds. **Weder:** Kin-
 1. *Joan.* 2. **derkens,** 't is de leste uere; en gelijk
 2. 18. **ghy** gehoort hebt, dat den Antichrist
 komt, en daer zijn nu veel Anti-Chri-
 1. *Joan.* 4. **sten** gemaect. **De derde mael:** De-
 3. **sen** is de Antichrist, van wien ghy ge-
 hoort hebt, dat hy komt, ende nu al is in
 de Werelt.

Catholijck.

Hier werpt ghy u selven leelijck on-
 der de boet; is 't dat dese Texten be-
 wijzen / dat / ten tijde van **S. Jan** Ap-
 postel / den waren Antichrist al is ge-
 weest: wat Paus van **Romen** is dan
 in dien tijdt dien Antichrist geweest?
 was het **Petrus** / of was 't een ander?
 Indien oock den waren Antichrist ge-
 komen is ten tijde van de Apostelen /
 waerom discordeert **Party** dan soo van
 den tijdt sijns komste? waerom seydt
 dan **Lutherus** / dat hy gekomen is /
 Anno 600 doe den Keyser **Phocas** leef-
 de? **Bullingerus** / anno 763? **Muscus-**
lus / anno 1200? and're op andere tij-
 den? Ick segge ten tweede / dat **Party**
 dese **Schrijftuer**-texten verkeerdelijck
 uytleydt: want als den **Apostel** seyt / dat
 het

het Myfterie des boosheydts al-reedts ^{2. Theff. 2.}
 werckt, dat en fpreekt hy niet van den ^{vers 7.}
 Antichrift / maer van ſijn voorgange-
 ren/ Nero, en andere : want hy voeght
 ter by/ ſeggende : laet den menſch hou- ^{vers 8.}
 den, 't gene hy houdt, tot dat hy uyt het
 midden gedaen werde ; en dan ſal dien
 Booswicht geopenbaert worden, den
 welcken den Heere Jeſus, met den Geest
 ſijns mondts ſal doodt ſlaen. Waer uyt
 blijkt / dat doen ter tijdt / den waren
 Antichrift noch niet gekomen en was/
 maer alleen ſijne Doozloopers / Nero,
 Simon den Tvenaer, en andere meer/
 en ſoo moeten doek verſtaen werden.
 De twee andere Terten.

Party 2.

Alle de Merck-teekenen van den
 Antichrift ſlaen op den Paus van Ro-
 men/ te weten :

1. Af-wijcken van het Geloobe/
 2. Theff. 2. 3.
 2. In Godts Tempel te ſitten. v. 4.
 3. Sich thoonen/ als Godt/ vers 4.
 4. Sich verheffen boven al wat
 Godt is / vers 4.
 5. Chriſtum verloochenen / vers 3.
 6. Valſche Miraculen te doen/
 2. Theff. 2. 9.
 7. De geloobigen aen 't voozhoofte
 tepckenen / Apoc. 13. 16. Ergo.
- Alle deſe dingen blijcken : want de
 Paus is van 't Geloof af-gewecken /
 leerende / datter een Daghyer is / de
 Miſſe is/ &c. f 3 2. Hy

2. Hy sit in den Tempel Godts.

3. Hy thoont sich als Godt: want hy seydte dat hy een sienlijck Hoofd van de Kerck is.

4. De Paus verheft sich boben al wat Godt is: want hy verheft sich boben alle Politijcke en Kerckelijcke Overhept. Hy stelt sijn Wetten tegen en boben de Wetten Godts/ en hy dispensseert in de Wetten des Ouden en Nieuwen Testaments.

5. Hy loochent Christum: want hy leert dat Christus alleen geen Midde-laer en is / tusschen Godt en de Menschen.

6. Den Paus doet valsche Miraculen: want hy approbeertse / die te Loretten / te Scherpenheubel / ende elders geschieden.

7. Hy teekent / en doet tekenen de Doozhoofden der geloobigen / met het Teekenen des Krups / en diergelycken.
Catholijck.

Dat den Paus leerende van 't Dagebper / Ec. niet af en wijckt van 't geloof / is gethoont in 't Capittel van 't Dagebper / en van de Nisse / Ec.

2. Sit de Paus in den Tempel / of in de Kercke Godts / soo sit Party daer bupten: dat meer is / moet hier dooz den Tempel Godts verstaen werden / den toekomenden Tempel binnen Jerusalem / niet binnen Roomen: siet Dan. 9. 27. en Apoc. 11. 8.

3. Dat

3. Dat Party seyd/ dat hy sich ber-
thoont als het sienlyck Hoofst van de
Kerck / soo veel is / als sich verroonen
gelijck als Godt / is belacchens waer-
digh: want anders soude Moses / het
Hoofst van de Oude Kerck / hier mede
schuldigh aen geweest zijn.

4. De vierde glosse / steekt vol leu-
genen / onwaerdigh om beantwoort te
worden; uyt - genomen het eerste /
't welck soo doende / van Moses oock
den Antichrist soude maechen.

5. 't Vijfde werdt geseydt / maer
niet bewesen; sal oock noyt bewesen
worden: want wy leeren met Paulus /
dat Christus alleen Middelaer is / die
sich tot een verlossing / voor alle men-
schen / gegeven heeft; doch / dewijle
God Moses een Middelaer noemt / so
noemen wy de Heyligen oock Midde-
laers / maer op een lager manier; haer
anders niet toeschrijvende als 't Mid-
delaerschap van tusschen-spraeck en
voorbiddingh / en verder niet.

6. Dat Party seyd / dat den Paus
valsche Miraculen doet te Loretten /
Ec. is valsch: want 1. en doet die Mi-
raculen de Paus niet / maer Godt.
2. Most Party toonen / dat die Miracu-
len valsch zijn. 3. Most Party thoonen
dat den Paus die valsche Miraculen
gedaen heeft of doet / die den Antichrist
doen sal / te weten / vyer van den Hemel
doen komen, en 't Beelt van 't Beest doen

spreken, Apoc. 13. welke beyde tot noch toe ongehoorde dingen zijn.

7. Dat den Paus in 't Wyen / in 't boymen / &c. 't boozhoofd der geloobigen teken is waer; maer dat dit is 't teken / waer mede den Antichrist teekenen sal / is niet waer; want 1. het teken van den Antichrist sal weder gemeyn zijn. 2. 't Sal of in 't boozhoofd of in de rechterhant getekent werden. 3. Nemandt dat teken niet hebbende / sal niet moghen koop en verkoopen / maer alle dese dinghen en hebben in de Paus geen plaets. Ergo zijn de woorden van Party maer puere lasteringen / die wy nochtans / met de Paus / niet konnen beletten / met patientie gaern sullen verdragen; en bidden dat Party, tot noch toe / Boozloopers van d' Antichrist zijnde / Christi nabolgers mogen worden.

Byvoeghsel.

Vrage. Wie zijn de ware Boozloopers van den Antichrist?

Antwoorde. Die gene / die alreeds sulcks doen / als t' sijner tijdt den Antichrist doen sal.

I. Den Antichrist sal het dagelijksche Sacrificie wech nemen / Dan. 8. 11. en 11. 31. Wat zijn 't boozlieden / die zedert 70. 80. 90. en 100 jaren / de Altaren / waer op 't dagelijksche Sacrificie geoffert wierd / geruineert / en de Sacrificateurs gebangen / berjagt en vermoort hebben?

II. An-

II. Antichrift sal Godes Heplighdom besmetten/ Dan. II. 30. Wat is 't booz volck die Kercken / Kloosters en Capellen om verre sinjten / en op beleserlep manieren onthepligen ?

III. Den Antichrift sal in sijn eppen naem / dat is sonder Roep en Wettige Sendingh komen / Joan. 5. 43. Wat waren 't ober 100 jaren booz Mannen die haer Moeder / de H. Catholijche Kerck / verlatende / op eppen authorept oude Ketterpen verweecten / ende nieuwe Setten predichten / en dat / sonder Sendinge ?

IV. d'Antichrift sal sijne on-Christelijche Leeringen planten en doen wasfen met rappieren / ponjaerden / krupt / loot en wapen / met een leger van Gog en Magog / sullende bestaen in 20000 mael 10000 mannen / Apoc. 9. 16. en cap. 20. 7. Wat booz nieuwe Evangelisten / hebben in de leste Religions-troubelen gewapenderhant haer nieuwe Evangelii gefundeert / en verhezpdt ?

Den Leser antwoorde sich selven.

C A P. XIX.

De H. Kerck heeft macht om Wet-ten te maecten, die de Onderfaten in consciencie verbinden.

AL wat ghy sult gebonden hebben op der Aerden, sal oock gebonden zijn Matth. 16.
19.

in de Hemelen. Dat Christus dooz het woordcken (binden) oock verstaet wetten geben / blijkt Matth. 23. 4.

Joan. 20.
21.

2. Sepd Christus tegen sijn Kerck; Gelijk my de Vader gesonden heeft, alsoo sende ick u lieden: maer Christus hadde oock macht om Wetten te stellen. Ergo/ sijn Kerck mede: daerom sepd hy oock/ die u hoort, die hoort my, die u versmaed, die versmaed my; maer die my versmaed, die versmaed oock die gene, die my gesonden heeft.

Luk. 10. 16.

Rom. 13.
10.

3. Alle Ziele zy de hooge Macht onderworpen, want daer en is geen Macht dan van Godt; daerom, die de Macht wederstaen, die wederstaen Godts Ordonnantie, en krijghen voor sich de verdoemenisse: daerom weest onderdanigh van noots wegen, niet alleen om de toornigheyt, maer oock om der consciencie. Dat dese plaets oock verstaen moet werden van de Geestelijke Macht / blijkt uyt die generale spreuck: Daer en is geen Macht dan van Godt.

De H. Kerck heeft oock dese macht opentlijck getoont Act. 15. v. 28. en 41.

Insgelijckis 1. Corint. 7. 10. alwaer S. Paulus sepdt / eerst: die gene gebiede ick niet, maer den Heere, dat de Vrouwe van den Man niet en wijcke. Dit niet tegenstaende maecht Paulus een nieuwe Wet vers 15. seggende/ soo de ongeloovige vertrecke, laet hem ver-
trecken; want, &c.

Ja 1. Cor. 11. maect Paulus wederom nieuwe Wetten/ vooz mannen en vrouwen/ gebiedende en verbiedende/ of met gedeckte/ of met ongedeckten hoofde te bidden/ lang hapt te dragen/ of niet te dragen. Ja seyd/ dat hy noch meer Wetten sal maken vers 34. schrybende: de rest sal ick ordonneren, als ick komen sal: onder dese/ seyt August. epist. 118. een Wet geweest te zijn/ dat men niet dan nuchteren/ tot het H. Sacrament des Altaers en magh komen.

Daerom seyd' oock Paulus Act. 15. v. 41. en Act. 16. v. 4. en 1. Cor. 11.2. Ick prijse u, Broeders, dat ghy-lieden mijn geboden, de geboden der Apostelen, ende der Ouderen onderhoudt.

4. Soo hy de Kerck niet en hoort, dat hy u zy, als een Heyden ende Publicaen. *Matth. 18. 17.*

5. Weest onderdanigh uwe Oversten, en zijt hen-lieden onderworpen: want sy waecken gestadelijck, als die reden voor uwe zielen sullen geven. *Hebr. 13. 17.*

Party.

Daerom seyd' dan Christus: Sy eeren my te vergeefs, leerende leeringen ende geboden der menschen. *Marc. 7-7.*

Catholijck.

Christus en hadt daer het vage niet op sijne H. Kerck/ maer op die menschen/ die Wetten maken/ de welke de Schrifstuer contrarie zijn/ of die om eenige menschelijcke geboden de Wet-

ten Godts overtreden: geloofje't niet:
 siet wat berder/ ende ghy sult binden:
 vers 7. Want ghy, achter latende de ge-
 boden Godts, houdt de instellingen der
 menschen; en weer op den selven toon:
 vers 6. Gy doet te niet het gebodt Gods,
 om dat ghy uwe insettingen soudt be-
 houden: **De Wetten van de H. Kerck**
 zijn van beter alop; want die vermeer-
 deren de eere Godts/ verborderen on-
 ser zielen zalighepdt/ betrugghelen de
 weelde des vleeschs/en maken ons be-
 quamer om de geboden Godts te on-
 derhouden.

C A P. XX.

Daer zijn seven Heylige Sacramen-
 ten.

NOta. Een Sacrament / is een
 uytwendigh sienlijck teken / van
 inwendige on sienlijke gracie / tot onse
 heplighmakinge van Godt in-gesekt.

Blijckt in het H. Sacrament des
 Doopsels/ Matth. 28. v. 15. Marc. 16.
 vers 15. Ephes. 5. v. 26. Act. 2. v. 38.
 Act. 22. 16. Tit. 3. 5.

Een 2. blijckt 'et in 't H. Sacra-
 ment des Vormsels, of des Vroomsels,
 Act. 8. 5. Act. 19. 5.

Een 3. in 't H. Sacrament des Aus-
 taers of des Abondtmaels/ Matth. 26.
 vers 26, 27, 28. Marc. 14. 22, 23, 24.
 Luc. 22.

Luc. 22. 19, 20. Joan. 6. 52. tot 'er eynde
des cap. 1. Cor. 10. 16. 1. Cor. 11. 23. &c.

Ten 4. in 't H. Sacrament van Pe-
nitentie / Matth. 16. 19, Matth. 18. 18.
Joan. 20. 22. Act. 19. 19. Jac. 5. 16.

Ten 5. in het H. Sacrament des
Olyfels / Jae. 5. 14.

Ten 6. in 't H. Sacrament des Or-
dens ofte des Priesterdoms Act. 13. 2.
Act. 6. 3. hergeleken met 1. Tim. 4. 14.
en met 2. Tim. 1. 6. en met cap. 1. in
den Brief tot Titum, vers 5.

Ten 7. in 't H. Sacrament des Hu-
welijchs / Ephes. 5. 13. hergeleken met
1. Tim. 2. 15. alwaer de mededeplingh
van de vier onfienelyche Gzatiën des
Echts uptgedzucht werden.

C A P. XXI.

Het Doopsel wasscht de sonden af.

CHristus heeft sijn Kerck lief gehad, *Eph. 5. 26.*
en heeft sijn selven daer voor gege-
ven, om dat hy die soude heyligh maec-
ken, de selve zuiverende (*Nota. zuive-
rende,*) in de wasschinge des waters, door
het Woort des levens.

2. U-lieden heeft den Doop zaligh *1. Petr. 3.*
gemaect, niet de aflegging van de vuyl- *21.*
heyt des vleesches, maer een vrage van
een goede consciëntie tot Godt.

3. Laet yeder een van u-lied. gedoopt *Act. 2. 38.*
worden, in de name Jesu Christi, tot ver-
gevinge der sonden.

4. Werdt

Act. 22.
16.

4. Werdt gedoopt, en wuscht uwe sonden af. Siet oock Tit. 3. 5.

Party.

Psal. 32. 1.

d'Erffsonde / ende andere dadelijcke sonden / en worden dooz den Doop niet wech - genomen / maer blijven in de ziel / soo nochtans / datse in de wedergeboorne tot geen sonde meer gerekent en worden / van 't welck den Doop maer een waer-teken is : Saligh zijns welckers sonden bedeckt zijn , en de Heer de sonden niet toe-gereeckent en heeft, Rom. 4. vers 7.

Catholijck.

Dat de Besnijdenis in 't Oude Testament / een teken is geweest en een zegel , van de rechtveerdigheyt des geloofs , binde ick wel Rom. 7. 11. maer dat den Doop sulchs mede is / sal Party noyt bewijfen. Wat aengaet den bygebrachten Text / beantwoord ick dien niet anders te willen seggen / als / dat die gene zaligh zijn / welckers sonden vergeven zijn , bedeckt en niet toegerekent. Want dese drie woorden boeght de H. Schrifstuer by malkanderen / en dat / ohermits dat de sonde drie dingen medebringt : 1. Godts toorn. 2. De smet in de ziele. 3. De verbintnisse tot de eeuwige straffe. Zaligh is dan de man, wien Godes toorn eerst vergeven wordt. 2. Wiens buyle smet bedeckt wordt. 3. Wien d'eeuwige straf niet toegerekent wordt; doch om datse hier niet

niet wederom en moght tegen spreken en seggen: wordt de vuyle smet der zielen bedeckt; ergo/ so wortse niet wech genomen. Dient tot antwoort/ dat de selbige H. Schrifstuer seyd: dat dit bedecken niet anders is als wech nemen, **Juan. 1. 29.** Siet het Lam Godts, siet hem, die wech neemt de sonden des Werelts: waer upt volght / dat bedecken en wech nemen te samen bestaet; het welck den H. Vader Augustinus, schryvende ober den 31 Psalm, geleerdelijck uptleyd/ seggende: gelijk de Medeciyn-Meester, door sijn Plaester, de wonden bedeckt en wech neemt, soo komt God door sijn gratie en bedeckt onse sonden, ende neemtse wech.

C A P. XXII.

Het Doopsel is noodtsaeckelijck tot der Zaligheyt.

NOch. Dese noodtsaeckelijckheyt komt ons van d' erf-sonde: waer in / en waer mede alle menschen geboren werden / 't zy offse van geloobige / ofte van ongeloobige Ouders geboren werden.

1. **David**/ een soon van een goeden vader/ en geloobige ouders/ seyd: Siet *Psalm. 50.* ick ben in boosheden ontfanghen, en in sonden heeft my mijn Moeder ontfangen.

2. **Dau-**

Ephes. 2. 3. 2. Paulus insgelijcks / van gelovige Ouders geboren / belijdt 't selvige / als dat hy / uytter natuere / een kindt des gramschaps was.

Rom. 9. 11. 3. Godt heeft Esau gehaet / eer hy eenigh quaet gedaen hadde / daer nochtans den gelovigen Izaak sijn Vader was.

Rom. 5. 12. 4. Door eenen Mensch is de sonde in de werelt gekomen, en door de sonde de doot, ende alsoo is de doot overgegaen in alle Menschen, in de welcke (te weten / sondigende mensch) alle Menschen gesondicht hebben; gelijk Levi / noch zijnde in Abrahams lenden / tiende gaf aen Melchisedech / siet Hebr. 7. v. 9, 10. en dat door Abraham / overgrootvader van Levi.

Nota. 2. In dese Erf-sonde souden wy / en moeten wy altemael sinsoren / 't en zy / dat wy gebuycken de remedie des Doopsels / ons daer toe van Christus gezondmeert.

Juan. 3. 5. Blijelic klaerlijck: 't En zy dat yemandt herbooren zy, uyt het Water en den H. Geest, hy en kan niet ingaen in 't Rijcke Godts. Christus en seyd daer niet / 't en zy dat yemandt gebooren zy uyt gelovige Ouders / of uyt de kracht des geloofs / of uyt het bloedt Christi: geensins; maer / met vierhante woorden / uyt het Water en den H. Geest.

Hierom schijft Petrus / dat / gelijk buyten de Arche niemant 't leven was
ge-

gelaten / alsoo noch buyten den Doop/
niemant 't eeuwigh leven kan hebben;
sijn woorden luyden aldus: Als sy ver-
wachten de Macht Godts, in de dagen
van Noë, doen de Arcke getimmert
wierde, in welcke luttel, dat is, acht zie-
len behouden zijn, door het water: dat
oock u-lieden nu van gelijcke manieren
den Doop heeft behouden.

1. Brief
cap. 3. 20.

Die dit breekt hoorz komit / te we-
ten / dat de klepne kinderen om de son-
den van Adam souden moeten lijden /
laet die haer spiegelen in haer eygen
selben / en sy sullen binden / dat wy al te
samen om Adams sonde gestraft wer-
den / soo lange wy leven :

Want 1. de Aerde brenghit geene
bzuichten voort sonder arbejdt.

2. De Vrouwen ontfangen in wee-
dommen / en baren in pijnen.

3. Alle menschen moeten eens ster-
ben / altemael om Adams sonde: ja /
veel kinderen besueren de doodt in des
moeders lichaem / daer nochtans de
doodt alleen gesteldt is / tot straffe van
Adams sonde: Ja de kinderen werden
wel gestraft in de derde, en vierde gene-
ratie, om de sonden van haer Ouders.

Exod. 20.
5.

Party.

Dit ober-geslaghen / laet ons Pau-
lus eens hooren: Een ongeloovigh man
is heyligh gemaect door een geloovige
vrouw, ende een ongeloovige vrouw,
is heyligh gemaect door een geloovigh
man,

1. Cor. 7.
14.

man, anders fouden uwe kinders onfuy-
ver zijn, maer nu zijns heyligh.

Catholijck.

Me-bzient / dit woordtje Heyligh,
en kan niet berstaen werden / vooz in
der daedt heyligh; maer dat sodanigh
man dooz sodanige geloobige vrouwe /
en dat sodanige kinderen / dooz sodani-
gen geloobigen moeder een goede voet
hebben / een soet beginsel / en schoone
apparentie om allenghskens tot heyl-
lighert te geraken; wilje dat gat niet
in! soo moetje belijden / dat anders
een Heyden of Turck alleen daer dooz
genoeghsaem heyligh is / om dat hy
getrouwt is met een Christen vrouwe;
dat ghy noch noyt u leven hebt derben
dencken / 'k laet staen seggen / om dat je
wel weet / dat Godts Woordt leert /
onmooghlijck te wesen, sonder 't geloof
Godt te behagen, veel minder / heyligh
te wesen.

Heb. 11. 7.

Soude dit oock sulcks wesen / soo
soude geloobige Ouders noyt quade
kinderen kunnen hebben / het welcke
nochtans contrarie blijkt in Noë, va-
der van Cham: in Isaac vader van Esau:
in David vader van Ammon, Absalon,
Adonias, Salomon, &c.

*Gen. 9. 22.
en 26. 34.
2. Reg. 13.
14. en vers
23.*

Party 2.

Maer gebied God van den Kinder-
doop.

Catholijck.

Joan. 3. v. 5. 't En zy dat yemandt,
(yemandt/hoozje wel) herboren zy, uyt
het

het Water, ende den H. Geest, hy sal niet ingaen in 't Rijke Godts.

Party 3.

't Doort yemant / hoeft so generael niet verstaen te worden / blycht Marc. 16. predickt mijn Evangelie / aen alle creaturen : hoewel hier staet alle creaturen / nochtans kipt hier beesten &c. upt / ja oock Heydensche kinderliens : ja dat meer is / alle onnoosele kinderen.

Catholijck.

Christus gebiedt noyt onmogelijke saecken : waer ober / dewijle 't onmogelijk was / dat onvernustige creaturen / en kinderen / met vzych / de predicatien konden hoorzen / soo moeten die noodtsakelijck van dat gebodt uptgekipt werden / 't welck hier oock geen plaets en heeft.

Party 4.

Christus seydt nochtans dat men de volkeren eerst moet leeren / en daer na Doopen / dat kan aen de kinderen niet geschieden. Ergo / kan men haer oock niet doopen. Matth. 28.
19.

Catholijck.

Daerom zijn die woorden maer gepast op de bejaerden / niet op de onbejaerden.

Ja Marc. 1. v. 4. werdt doopen vooz predicken gestelt. Ergo komt dit seggen hier niet te pas.

Party 5.

De kinderen en kunnen niet geloo-
ben.

Marc. 16. **ben.** Ergo oock niet gedoopt werden.

16.

Catholijck.

Die dooz een anders wille / hebben
kunnen sondighen / kunnen oock dooz
eens anders geloof gelooben.

Soo dit volght / soo souden de kinde-
ren oock niet moeten eten / volghens
2. Thess. 3. 10. soo wie niet wil arbe-
den, die sal niet eten.

Doch / dat het geloof van den eenen
by den anderen vorderlijck kan wesen/
blijckt Matth. 8. 13. gelijk ghy geloof
hebt, moet u geschieden, dat is / moet
u krancke knecht gesont werden.

Matth. 9. 2.

Jesus siende haerlieden gelooove, heeft
aen den Gichtigen geseydt: betrouwt,
Sooa, uwe sonden werden u vergeven.

Matth. 15.

28.

O Vrouw! groot is u gelooove! u
moet geworden, 't geen ghy begeert:
dat is / u dochter moet van den Dup-
bel verlaten werden. Ja Christus seyt
tegen Jairus, wiens dochter doot was:
geloofst maer, en sy sal behouden zijn.

Marc. 8. 50.

Siet hier / hoe dat 'et geloof van den
eenen bejaerde aen den anderen te sta-
de komt! hoe veel te meer / van de be-
jaerden vooz de onbejaerden.

Nota. Ja Party self / spreecht hier
noch al klaerder van / aengestien sy lee-
ren / dat de kinderen van geloobige ou-
ders gebooren / alleen daerom zaligh
zijn / om datse van geloobige Ouders
gebooren zijn. Ergo / so moet 't geloof
van de Ouders / seer krachtigh in de
kin-

kinderen wercken; en haer tot groot
voordeel dienen.

C A P. XXIII.

In tijdt van noodt, is 't niemandt ver-
boden te Doopen.

In Figuer Bestree een Vrouw het Exod. 4.
25.
Soontjen van Moyses.

Joan. 4. 2. staet / dat de Discipulen
van Christus Doopten / die doen noch
geen Apostelen waren: want sy zijn
gerst Apostelen geworden / nae de ge-
hangenisse van S. Jan Baptist / die
ten tijde van dit Doopen noch leefde /
Joan. 3. 24.

Act. 9. Heeft Ananias Paulum ge-
doopt / die maer eenen leech-persoon
was / noch Apostel / noch oock Dia-
ken / siet Act. 22. 12.

De Leeche Doopten Cornelis den
Italiaenschen Capiteyn / en oock sijn
Huyssgesin / Act. 10. 48. vergeleken
met vers 23.

C A P. XXIV.

Den Doop magh geschieden, buyten
de Kerck, ende sonder Prédicatie,
oock op wercken-dagen.

Blijcht Act. 8. 38. Ende hy heeft
geboden, dat de Wagen soude stil
staen,

staen, en sy zijn beyde neder-gegaen in 't water, Philippus, en den gesneden Kamerlingh, ende hy heeft hem gedoopt. Dit was Philippus geoorloft/om dat hy Catholijck was / hadde hy On-Catholijck geweest / men soude hem door 't Classis/ in de Capittel-Kamer ontboden hebben.

C A P. XXV.

Het H. Vormsel is een waerachtigh Sacrament.

Act. 8. 5. **B**lijckt: Petrus en Joannes werden gefonden van Jerusalem tot Samarien, de welcke afgekomen zijnde, baden sy voor hen, dat sy den H. Geest ontfangen moghten: want hy en was noch niet op eenige van haer gekomen, maer sy waren alleen gedoopt, in den naem des Heeren Jesu, doen leyden sy hen de handen op, en sy ontfingen den H. Geest.

Act. 19. 5. 2. Dese dingen gehoort hebbende, zijn sy gedoopt in den naem des Heeren Jesu, ende als Paulus sijn handt op haer geleydt hadde, soo is den H. Geest op haer gekomen. *Siet oock Heb. 6. 2.*

Partij 1.

Door d'opleggingh der handen ten tijde van d' Apostelen / en wierde geen rechtvaardigh-makende gratie gegeven / maer alleen de gabe der Talen / of der Miraculen / maer door een Sacrament

ment moet de rechtbeerdigh-makende gratie gegeven werden. Ergo is d'oplegging der handen geen Sacrament.

Catholijck

d'Apostelen gaben door d'oplegging der handen / niet alleen uytwendige gratien / maer docht inwendige. Blijkt 1. want sy gaven den H. Geest, welcken H. Geest niemant gegeven werdt sonder inwendige gratien / aengestien de uytwendige gaben / docht in sondaers plaets kunnen hebben / gelijk men kan sien Marth. 7. 22. maer den Heyligen Geest is in de sondaers niet als een geber der gratien / Sapient. 1. v. 7. Blijkt 2. obernits den H. Geest aen alle die gene gegeven werdt / die de bozgende handen op-gelept werden / en nochtans en wierden de uytwendige gaben niet aen een peder gegeven / als blijktt 1. Cor. 12. 39. so is dan 't boozsz. Argument buyten fundament.

Act. 8. 17.

Act. 19. 6.

Party 2.

De Apostelen gaben door d'opleggingh der handen uytwendige gaben. Maer sodanige worden in 't Doornsel nu niet gegeven. Ergo / is 't Doornsel geen / &c.

Catholijck

Party moet weten / dat ten tijde der Apostelen / twee gaben gegeven warden / 1. inwendige / ten 2. uytwendige: hedensdaeghs maer inwendige. De oorsake hier van is / obernits de lieden in 't begin van de H. Kerck door sichtbare

Augustin.
lib. 3. de
Bapt. cap.
16.

bare teekens tot 't geloof aengelocht/
 en daer in bevesticht mosten werden /
 't welck nu onnoedigh is ; want de ge-
 loobigen deden in 't begin meest alle te-
 samen Miraculen/ Marc. 16. 17. het
 welcke nochtans / daer nae / cesserde.
 Insgelijcks wierden de sondaers / in
 dien tijdt / met sichtbare straffen ge-
 straft/ als Act. 5. 5. en 13. 11. 1. Cor. 11.
 30. &c. 't welck immers nu doch niet
 meer gemeyn is/ ofte ten minsten niet
 soo gemeyn als doen.

Joan. 14.
 12.

C A P. XXVI.

In 't H. Sacrament des Autaers , is
 waerachtelijck tegenwoordigh , het
 vleesch ende 't bloedt Jesu Christi.

Joan. 6.
 51.
 vers 54.

H Et broodt , dat ick u geven sal , is
 mijn vleesch, voor 's werelts leven.
 2. 't En zy , dat ghy-lieden eet, het
 vleesch van den Soon des Menschen , en
 sijn bloedt drinckt , ghy en sult geen le-
 ven in u hebben : want mijn vleesch is
 waerachtelijck spijsse , ende mijn bloedt
 waerlijck dranck : Die mijn vleesch eet,
 en mijn bloedt drinckt , die blijft in my,
 ende ick in hem.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

3. Jesus heeft het broodt genomen
 ende gebenedijdt, en sijn Discipulen ge-
 geven, en geseyt : neemt, eet, dat is mijn
 lichaem Luc. 22. 19. dat voor u- lied, ge-
 geven werdt, 1. Cor. 11. 24. Dat voor u
 ge-

gelevert sal werden. Ende nemende den Kelck, heeft hy gedanckt, en hy heeftse hen gegeven, seggende: Drinkt hier altemael uyt; want dit is mijn bloedt des Nieuwen Testaments, 't welck voor veele sal uytgestort werden, tot vergiffenis der sonden. Is daer dat selbige geweest / 't welck voor ons gelevert / en aen 't Krups vergoten is? so kan daer anders niet wesen / als 't waerachtigh vleesch en bloedt Jesu Christi; nade-mael voor ons / dat / ende anders niet / gelevert is geweest.

Hierom / als Paulus dit selve / wederom / met klare woorden / verhaelt hadde 1. Cor. 11. v. 23. boeght hy daer by / seggende: Die dan dit broodt on-waerdelyck sal nuttigen, ofte de Kelck des Heeren onwaerdelyck drincken, die sal schuldigh wesen aen 't lichaem, ende bloedt des Heeren.

Party 1.

Godt en kan niet lieghen / de welke nochtans dit Sacrament / Broodt noemt. Ergo so moet 'er broodt wesen.

Catholijck.

Godt en kan niet liegen / de welke nochtans seydt van dat Broodt, dat is mijn Lichaem, 't welck voor u gelevert sal werden.

Mat. 26.
26.

Ende / 't Broodt dat ick u geven sal, is mijn vleesch. Hy noemt het oock na de zegeninge / noyt simpelijck Broodt / maer altijd daer by boegende: Dit of dat

1. Cor. 11.
24.
Joan. 6.
vers 52.

dat broodt/ ja levendigh Brood, Joan. 6. v. 51. ja Broodt, dat van den Hemel afgekomen is; en dat beter, en waerdiger is, als 't Manna, v. 59. Redenen/ waerom hy 't noch broodt noemt/ zijn dese:

1. Om dat het Broodt is geweest. Gelycke manieren van spreekken gebruyckt Christus Luc. 7. 22. seggende: De kreupelen gaen/ de blinden sien/ dat is / die kreupel en blindt zijn geweest / die gaen/ en die sien nu.

2. Reden is/ om dat' et noch de uytwendige gedaente des broodts behoudt: eben gelyck Act. 1. 10. De twee Engelen Mannen worden genaemt / om datse uytwendelyck een gedaente van Mannen hadden / daer het nochtans Engelen waren.

A. E. Party 2.

Wie kan men beter tot Uytlegger verkiezen / als d'instelder van dit Sacrament selfs / seggende: 't vleesch en baet niet met allen, ofte 't vleesch is niet nut.

Catholyck.

Desen Text / beslypt niet met al tegen ons: want 1. genomen dat Christus daer had gesproken van sijn eygen vleesch / 't welck nochtans niet waer is/ gelyck stracks blycken sal/ ('k segg' genomen soo/) daerom en soude noch geensins volgen / dat in 't H. Sacrament des Abontmaeis/ 't vleesch Christi waerachtelyck niet tegenwoordigh is: blyckt; 't vleesch Christi/ dat hangen-

gende was aen 't Krups / dat was de Joden niet nut / en was het daerom daer in der daedt niet? Wederom: de vzych die Adam ende Eva aten / de overdadige Wijn / of Bier / die dronckhaerts drincken / en was noch is haer niet nut; wilje nu beslypten / ergo soo is daer die vzych in der daedt niet geweest / en daer is waerlijck geen Wijn of Bier? ick weet dat ghy sulcken slot noyt u leven sult maken; en nochtans is dit Argument u sterckste bolwerck / dat op uwe besten staet: leert hoe los uwe saken staen.

2. Als Christus van sijn vleesch spreekt / so seyd hy: mijn vleesch, mijn bloed, ofte / het vleesch van den Soon des menschen: noyt simpelijck / het vleesch. Ergo / soo en kan hier Christi vleesch niet verstaen werden.

Joan. 6.
54. 56.

3. Dese woorden / het vleesch is niet nut, en kunnen van Christi vleesch niet verstaen werden; want dat soude Ketterisch zijn en strijdig met Gods woort: *Welk seyt / die mijn vleesch eet, en mijn bloedt drinckt, die heeft 'et eeuwich leven.* Wat kander meerder nuttigheyt gebonden werden? oock sondaer hier uyt volgen / dat de spijs daer Christus ons mede spijst / niet nut en was / 't welck Party niet gaern soude toestaen / aengesien sy in de 36. Art. van hare belijdenis seggen: *vleesch Christi is onse spijs.*

Joan. 6.
vers 55.

4. Van wat vleesch spreekt Christus

dan/ seggende / 't vleesch en is niet nut ?
 Ick segg' dat hy spreekt van 't vleesch
 der gener/ met de welke hy sprekende/
 en doende was / dat is van 't vleesche-
 lijck verstandt der Capharnaiten / de
 welke (sepdt Augustinus in 't 27. tract.
 op dese passagie) 't verstonden / als van
 een vleesch / het welke van een doodt
 lichaem gehouwen en gekapt / ofte ge-
 lijck als in het vleesch- huyjs verhocht
 wordt. So wordt daer 't wordt vleesch
 genomen / voor 't vleeschelijck verstant
 der Capharnaiten / ende der tegen-
 woordige Nieuw-gefinde. So sprack
 Godt : want hy is vleesch, dat is / vlee-
 schelijck. En Paulus / die in 't vleesch
 zijn, kunnen Godt niet behagen ; ende
 vleesch en bloedt kunnen 't Rijck Gods
 niet besitten : dat is / vleeschelijcke
 menschen / naer den vleesch levende.

Gen. 6. 3.
 Rom. 8. 8.
 2. Cor. 15.
 50.

5. Wy staen gaern toe / dat Christi
 vleesch in 't Sacrament des Avondt-
 maels niet genoemd mag werden ver-
 derffelijck lichamelijck vleesch / maer
 geestelijck glorieus vleesch / 't welke
 nochtans in der daet vleesch is / gelijk
 alle glorieuse lichamen na de berijse-
 nis wel geestlijck lichamen sullen zijn/
 nochtans waerachtige lichamen / en
 selfstandigh / dadelijck vleesch / gelijk
 S. Paulus getuyght : het natuerlijck
 lichaem, 't welck gezaeyt wordt, sal een
 geestlijck lichaem opstaen, en nochtans
 sal dit waerachtigh vleesch zijn 1. Cor.
 15. 44.

Partij 3.

Wat raedt dan tot die woorden/ die tot ons propoost noch helderder klinken: De woorden die ick (Christus) tot u gesproken hebbe, zijn geest en leven. Joan. 6.
63.

Den Geest is 't die lebendigigh maect.

Carholijck.

Hier wil Partij dwars-drijven/ als of alle de woorden Christ / Joan. 6. gesproken van 't vleesch Christi / niet na de letter / maer geestelijcker wijs moeten verstaen werden. Daer nochtans desen Text klaerlijck booz ons is.

1. Den Geest is 't die levendig maect: Hier uyt volghet/ dat dooz God/ die een Geest is/ in 't Sacrament des Nutters set lebendigigh gemaect wert/ 't welck niet anders kan wesen als 't levendig-gemaect vleesch Christi/ dooz de verandering des broodts in 't selvige.

2. De woorden die ick u spreek, zijn geest en leven. Noteert / datter groot onderscheyd is insschen 't woort Gods en 't woort der menschen. Het woort der menschen is doot/ sonder kracht/ sonder uythornste: Partij sal lang roepen/ eer hy een stecken gesont/ een doode lebendig sal maken; ter contrarie/ 't woort van Godt is vol van geest / kracht/ leven/ en uytwerckende 't gene 't woort seyd: Lazare komt buyten; Joan. 11.
43.
Luc. 7. 15. seyd Godt met sijn woort! Jongeling staet op; en siet sijn woorden/ sijn geest en leven/ dat is/ geben 't leven/ daer te

vooren geen leven en was. Soo oock hier : Christi woorden / geven aen Broodt en Wijn / daer ziel noch leven in is / levendige Substantien van sijn waerachtigh vleesch en Bloedt; daer ter contrarie / de woorden uwer Predicanten noch geest noch leven en geven; maer het Broot en Wijn alsoo doodts laten / alsse van te vooren waren.

A. E. Party 4.

Christus sit aen de Rechterhandt des Vaders, Marc. 16. ende hy sal daer wesen tot den tijdt der herstellinge van alle dingen, Act. 3. 21. Ergo is hy in 't Sacrament niet.

Catholijck.

Dat Christus daer is / ende daer sal blijven / dat is volgens Gods woordt / waer / maer dat hy daer zijnde en daer blijvende / sich eventwel aen Saulus geopenbaert heeft / blijkt Act. 9. 4. &c. Alwaer oock staet / dat hy hem aen Saulus / op den wegh, niet in den Hemel zijnde / gelijk aen S. Steven, geopenbaert heeft.

Act. 22. 15. leest men / dat Saulus den rechtveerdigen gesien heeft, en de stem uyt sijn mond gehoord. Ergo niet door een gemaecte stem in de lucht / gelijk op den Bergh van Thabor.

1. Cor. 9. 1. schrijft Paulus : en heb ick Christum Jesum, onsen Heer, niet gesien!

En 1. Cor. 15. 8. seydt hy : Hy is gesien

fen van alle Apostelen, eyndelijck oock van my, &c. uyt desen Text wil Paulus bewijfen / dat Christus waerlijck verreesen is; welck argument krachteloos soude zijn / 't en waer Christus in der daet sich aen Saulus geopenbaert hadde.

Act. 23. 11. spreeckt S. Lucas aldus: Den volgenden nacht heeft den Heer, by hem staende, geseydt, &c. wat wil men klaerder bewijs hebben?

Party 5.

Het woordt (Is) moet hier verstaen werden / vooz Beteeckent, overmidts dese manier van spreken in de Heplige Schriftuer seer gemeen is Gen. 40. 19. De drie korven zijn drie dagen. Joan. 10. v. 7. Ick ben een deur. Joan. 15. 1. Ick ben een wijnstock; dat is geseydt / Ick beteecken een deur / wijnstock / &c.

Catholijck.

Ick sien wel / den Exter en kan sijn huppelen noch niet laten; hoe komt dit hier te pas? Ghy behoeft niet te bewijfen / dat in de voorszreben Texten Is soo veel is / als beteeckent, dat staen wy garn toe; maer waer seydt Gods woort, dat daerom hier oock / Is moet genomen werden vooz betekent?

2. Waer staet / dat dese woorden na die moeten uytgeleydt werden?

3. Waer heeft Christus een deur of wijnstock / ofte de wegh genomen (geelijck hy in 't leste Avontmael 't broode nam)

nam) seggende/ dese wijnstock ben ick/
die deur is mijn lichaem?

4. Staet 'er in Godts woordt niet
wel duysent mael Is, daer Is moet ver-
staen worden / hoor niet te betekenen /
maer in der daedt te zijn? jae 't / daer
heeft niemant tegen; wel achtienhon-
dert'negentigh-mael: waerom treckt
ghy van dese woorden meer nae drie of
vier Schrifstuer-texten als na 1890?
een argument van 't particulier tot 'et
generael/ is belacchens waerdigh.

Partij 6.

Is der Papoutwen Leer waer / soo
kan den Daepschen Godt / ofte sijn li-
chaem / van de Besten werden gege-
ten/ ja niet voeten getreden/ doorsteken
en verbzand/ &c. is dit niet een plompe
leer/ daer sulche grouwelen uyt volgen?

Catholijck.

Met meerder recht magh ick u vza-
gen/ of ghy-lieden niet een hoop plom-
pe sporters zijt? die soo grof en plomp
spreekt / van het glorieuse Lichaem
Christi / gelijk van sterffelijck en ver-
derffelijck vleesch / ja als van Ayl of
Ezel/ Raat of Hondt.

Leert dat een glorieus lichaem niet
lijden en kan. Maer datse een ziele ge-
lyck zijn vereenicht met een lichaem:
want al wordt het lichaem verscheurt/
so blijft nochtans de ziele ongefehndt:
even alsoo / al werdt de gedaente des
hoofts mishandelt / so blijft noch-
tans

tans Christi gloriens Lichaem onge-
raecht: Laet Christus ondertusschen
toe / dat het H. Sacrament dus ofte
soo mishandelt werdt / hy heeft noch
stimmer toegelaten ten tijden van sijn
ontfangenisse, van sijn geboorte, van
sijn leven, ende principelijck van sijn
lijden; doen hy in der daedt noch lijde-
lijck was.

C A P. XXVII.

De H. Kerck en doet tegen Godts
Woordt niet, dit Sacrament aen de
Leecken, onder eene gedaante, uyt-
reycckende.

Christus belooft 'et eeuwige leven Joan. 6.
39.
aen de gene / die sijn vleesch maer
onder een gedaante nuttigen / seggen-
de: Soo yemandt van dit Broodt eet,
sal leven in der eeuwigheyt.

2. Christus heeft sich oock alleen on- Luc. 24. 30
en 35.
der een gedaante uyt-gerepcht aen de
twee naer Emaus gaende Discipulen.

3. Sy waren volhardende / in de Act. 2. 42.
ende 20. 7.
Rom. 6. 9.
Leere der Apostelen ende in de mede-
deplinge van 't breecken des Broodts.

Ende dat niet breeemt: want daer
Christus is / daer is hy gantsch / ende
en kan oock niet als gantsch ontfan-
gen werden / 't zy onder die / ofte onder
dese / 't zy onder een / 't zy onder twee
gedaanten.

N O T A.

Eer Party dit tegenspreecht/ so moet
 Party ons niet bewijzen upt de Schrif-
 tuer / dat de Heere Jesus dit hooghw.
 Sacrament in sijn leste Avondmael /
 onder twee gedaanten heeft in-gestelt/
 en upt-gerepcht ; noch oock, dat d' A-
 postelen nu en dan dat Sacrament on-
 der twee specien/geadministreert heb-
 ben aen leecke-personen ; oock niet, of
 na der Apostelen tijden sulchs / hier of
 daer/ in 't gebuyck is geweest / dat de
 gemeene lieden onder beyde de gedaan-
 ten mogten communiceren; noch oock
 of 't de Kercke Christi geoorloft is den
 geconsacreerde Kelck aen de Leecken
 toe te laten. Alle dese stucken staet de
 Catholijcke Kerck gaern toe ; maer
 hier komt het alleen op aen : of Chri-
 stus, ten tijde sijns leste Avondmaels, dit
 aldergrootste Sacrament, met soo een
 meyningh heeft ingestelt, dat hy belast
 en geboden heeft, dat alle geloovige, so
 Leecken als Klercken, so dickmaels als
 sy souden communiceren, t'aller tijdt,
 den geconsacreerden Kelck mede sou-
 den moeten ontfangen, of dat andersins
 geen vergevingh der sonden te verwach-
 ten waer. Dit Parthy sustinerende /
 blijft verobligeert / 't selve upt sijn
 Godts woordt te bewijzen : welck be-
 wijs/niet tegenstaende ons nu ontrent
 hondert jaer belooft/ en van niemant
 ge-

gegeven is / en blijven 't selvige noch
dagelijcks verwachtende.

Party.

't En zy dat ghy-lieden gegeten sult *Joan. 6.*
hebben, het vleesch van den Soone des *54.*
menschen, ende gedroncken sult hebben
sijn bloedt, ghy en sult het leven in u-
lieden niet hebben.

Catholijck.

Ergo / gaen booz eerst de Nieuw-
gefinden altemael / in haer schoenen /
sterben; want sy nuttigen het vleesch
en bloedt van den Soone des Menschen
niet/maer alleen een teekien daer van.

2. Soo hebben de Catholijcken het
leven in sich; want sy dit H. Sacra-
ment oock onder een gedaante ontfan-
gende/ ontfangen 't vleesch ende bloedt
van den Soon des Menschen.

3. Christus spreekt hier van geen
gedaante / maer van sijn vleesch ende
bloedt/ 't welck onder d'eene gedaante
soo wel is/ als onder d'ander.

4. Het woortje (Ende) is hier soo
veel geseydt/ als (ofte) gelijk Paulus *I. Cor. 11.*
betuyghet: Wie dit broodt eet / ofte / *27.*
(Nora) ofte, den Kelck onwaerdelijck
drinckt/ &c. dat is / 't een of 't ander /
alsoo dat beyde de gedaanten/ niet van
nooden zijn/ siet Jer. 16. 2. en Act. 3. 6.

Party.

Christus gebiedt beyde gedaanten /
seggende; Doet dat tot mijner gedach- *Luc. 22. 19.*
tenisse; maer hy gaf 't onder beyde ge- *I. Cor. 13.*
vaan- *24.*

daanten. Ergo / moeten wy het oock
doen.

Catholijck.

Alweer loopt ghy u selfs in 't licht :
want Christus / spreekende van het
H. Sacrament / onder de gedaante des
broodts / seyd / doet dat tot mijner ge-
dachtenisse : maer na de gebenedijding
des Kelchs / seyd hy / soo dickwils als
ghy dien sult drincken, doet dit &c. dat
is so veel geseydt / als / 't en is niet van
noode dat ghy-lieden / altijd den Kelck
nutticht / maer soo dickwils / als / &c.

2. Dese woorden oock ten rupinste
genomen / en volghet daer noch niet an-
ders uyt / als dat de Priesters of Bis-
schoppen / beyde de gedaanten moeten
ontfangen / gelijck alleen de Apostelen
dese beyde / in 't leste Abondmael ont-
fangen hebben : soo niet ; wilt ghy dus
besluyten ? Christus seyde tegen d' A-
postelen / Drinckt daer allegader uyt.
Ergo moeten uyt den Kelck alle Leec-
ken dzincken. Contra / Christus seyd
tegen de selve Apostelen : Predickt het
Euangelie : ick brage / moeten daerom
alle menschen prediken ?

Om te sluyten / moet Party weten /
dat Christus aen sijn H. Kerck de eene
ofte de twee gedaanten / noch geboden
noch verboden en heeft / maer haer by
gestelt / dat sy daer in souden ordonne-
ren 't gene sy soude oordeelen in tijdt en
wijlen / best te wesen / volgens de volle
macht / haer gegeven in het generael /

Matth. 16.

Matth. 16. 19. Matth. 18. 18. welke
 ontfangene macht/ de Apostelen dies-
 wegen oock gethoont hebben/ in cas
 van dit H. Sacrament; ordonnerende
 't gene hun goet en best docht. 1. Cor. 11.
 v. 34. en om u/ met u eygen swaerdt/
 te dooden; hoorz 't oordeel van Marren
 Luther selfs ten desen. Dus spreekt
 hy in sijn Boeck van de Bablonische
 Gevanchenisse / cap. de Euch. Ick en
 wille niet, dat met geweldt beyde de ge-
 daanten gebruyckt sullen werden, als of
 wy door een noodtsaeckelijckheyt des
 gebodts, daer toe gedwongen waren.
 Soo schrijft hy oock in sijn Brief ad
 Bohemos. En eyndelijck / de Formula
 Missæ, schrijft hy dus: Indien 't Con-
 cilie van Trenten beyde gedaanten toe-
 liet, soo souden wy beyde de gedaanten
 niet begeeren; ja dan souden wy, tot
 spijt van het Concilie en haer Ordon-
 nantie, maer onder eene gedaante, het
 Sacrament begeeren. Wie kan nu hier
 npt Lutheri oordeel niet batten? ende
 wie sal sich ober sijn Godloosheyt niet
 ten hooghsten verwonderen?

C A P. XXVIII.

De Misse, zijnde de eenige offerhande
 des Nieuwen Testaments, is in Mel-
 chisedech voor-beduydt, van Mala-
 chias gepropheteert, van Christus in-
 gestelt, en van de Apostelen gedaen.

De Misse is in Melchisedech voor-
 beduydt. Maer

Gen. 14. 18.

Maer Melchisedech, de Koningh van Salem, voort-brengende Broodt ende Wijn, want hy was een Priester van den Alderoppersten Godt. Dat nu desen Priester/ met dit Sacrificie/ een ware Figure is geweest / van onsen Hooge-Priester Jesus/ en van syn Sacrificie der Misse/ blijkt :

Psal. 109.

4.

De Heere heeft geswooren, ende 't en sal hem niet berouwen; Ghy zijt een Priester in der eeuwigheyt, naer de Ordonnantie van Melchisedech. Blijckt

Heb. 9. 20.

wijders: Doen de Voorlooper Jesus, voor ons in-gegaen is, geworden zijnde den Hooge-Priester, naer de Ordere van Melchisedech in der eeuwigheyt. *Ans-gelijks* Hebr. 7. 11.

Mal. 1. 11.

2. Den Propheet Malachias heeft hier van gepropheteert: Mijn wille, en is tot u niet; en ick sal, o ghy Joden! geen Gifte ontfanghen van uwer handt: want van den opgang der Sonne tot den onderganch, is mijnen naem groot onder de Heydenen, (die tot mijn Kerck des Nieuwen Testaments/ sullen bekeert werden) ende op alle plaersen, wordt mijnen naem Sacrificie gedaen, ende (geen onsuphere/ gelijk onder de afgodische Heydenen/ maer) een sayvere Offernande geoffert: want mijnen naem is groot onder de Heydenen, (die daer na door de Apostelen/ en haer nakomelingen bekeert sullen werden/) seydt de Heere der Heerscharen.

't Sels

't Selbige wert bevestight dooz den
 Propheet Daniel/ de welcke sepd/ dat Dan. 8. 17.
 en 11. 13.
 en 12. 11.
 den Antichrist/ booz den dagh des ooz-
 deels/ het gestadigh en dagelijcks Sa-
 crificie sal wech nemen. Ergo is 't'er
 en sal 't'er moeten wesen.

3. Christus sepd: Geloofst my, dat Joan. 4.
 21.
 de uere komt, wanneer ghy-lieden, noch
 op desen Bergh, noch oock in Jerusalem
 den Vader sult aenbidden, (Sacrificie
 op-offeren/) maer dat de waerachtige
 aenbidders, (Offerers/) den Vader
 sellen aenbidden, (Sacrificie op-offe-
 ren/) in den Geest ende in der waerheyt.

Nota. De geheele questie was/ daer
 dit Discours op liep/ van geen simpel
 bidden/ maer van Sacrificie op-offe-
 ren; want so wel de Hierosolimitanen
 als de Samaritanen / wisten beyde
 wel / dat Godt aen te bidden / op geen
 plaets ter werelt verboden was/ maer
 die van Jerusalem/ ende haer Mede-
 Broeders / sepden dat men alleen bin-
 nen Jerusalem/ Sacrificie mocht op-
 offeren; 't welck de Samaritanen op
 den Bergh Garisim oock deden. Hier
 upt rees dese vrage / daer op paste dese
 antwoordt. So wordt 't woort aenbid-
 den oock genomen Gen. 22. 5. Joan. 12.
 v. 20. Act. 8. 27. &c.

4. Dit Sacrificie der Misse is van Matth. 26.
 Marc. 14.
 Luc. 22.
 Christus ingestelt / in 't leste Abondt-
 mael: want soude Christus / gelijk
 upt Gods woort booz betoont is/ een
 Prie-

Priester worden naer de Ordonnantie van Melchisedech / die sijn Sacrificie bestondt in Broodt en Wijn / so is dit in 't laetste Wondt-mael verbult / alwaer hy oock Broodt en Wijn heeft genomen / 't selvige verandert in sijn bleesch en bloedt / op-geoffert / ende genutticht / seggende : doet dit tot mijner gedachtenisse ; met die woorden sijn Apostelen oock Priesters maechende : die dierhalven oock Misse hebben gedaen / gelijk 't blijkt upt 't volgende :

Act. 13. 2.

5. In de Kerck t' Antiochien , waren Barnabas en Saulus , ende oock andere , den Heer dienende ; 't Griekse woort *Leitourgounton* , beduydt niet anders / als een Sacrificie ; waerom oock noch hedendaeghs / de Misse / Dienst werdt genoemd. Tot welkers bevestiginge was voorszeydt / Jesai. 19. In dien dagh sal het Altaer des Heeren zijn , in 't midden van 't Egyptische Landt : want sy sullen roepen tot den Heere , ende hy sal haer den Salighmaecker senden , die haer verlosse ; En den Heer sal in Egypten gekendt werden , en sy sullen hem eeren met offerhanden , en gaven , en sy sullen haer beloften aen den Heere doen , &c.

Hebr. 13.

10.

I. Cor. 9.

13.

Die den

Altaer

dienen ;

seylen met

den Al-

taer. En

Apoc. 6. 9.

Tot welcher woorden bevestiginge / S. Paulus seydt : wy hebben een Altaer , waer van sy geen macht en hebben t'eten , die het Tabernakel dienen. Wy seydt Paulus / dat is / wy Christenen / hebben een Altaer : Ergo een Sacrificie

sicie 't welck daer op-geoffert werdt /
daer van de Joden geen macht hebben
te eten (te weten) die spijsse / van welke
Christus seyd: Neemt, eet, dit is mijn
lichaem. En mijn vleesch is waerlijck
spijs.

Matth. 26.
26.
Joan. 6.
56.

Partij 1.

S. Paulus seyd: Hy heeft niet van
noode dagelijks, gelijk de Priesteren,
(te weten des ouden Testaments) eerst
voor zijn sonden offerhanden te offeren,
daer na voor het volck: want dit heeft
hy eens gedaen, sich selfs op-offerende.

Heb. 7. 27.

Een yeder Hooge-Priester werdt ge-
steldt, om gaven en Offerhanden te offe-
ren; daerom is 't van noode, dat desen
oock wat heeft, dat hy offere: Indien
hy dan op der Aerden was, hy sou geen
Priester zijn.

Heb. 8. 7.

Jesus is in den Hemel selfs gegaen, op
dat hy verschijne voor Godts aenschijn,
voor ons: niet om dat hy sich selven
dickwils soude offeren, gelijk als den
Hooge-Priester alle jaer in 't Heylige
ingaet, door 't bloedt van andere: want
anders most hy dickmaels lijden van den
oorspronck des Werelts af.

Heb. 14.

Met eene Offerhande heeft hy in der
eeuwigheydt volmaect, die gene, die
geheylight werden. Hoe komen dan de
dagelijckse Daepsche Missen/ en ge-
naemde Sacrificien te passe?

Heb. 10.
14.

Catholijck.

Nota 1. Gelyck Godt / den zeukwi-
gen en hooghsten Rechter / sijn Stadt-
hou-

houders / Substituyten / en dienstba-
rige Rechters heeft / door de welke hy
sijn Rechterchap beoeffent op der aer-
den / Deut. 1. en 2. Parl. 19. So heeft
onsen Hoogen-Priester Christus / in
den Hemel zijnde / op der Aerden / sijn
Stadthouders en Priesterlijke Sub-
stituyten / waer door hy de Sacra-
menten bedient / en 't sienlycke Sacri-
ficie der Misse op-offert. Werdt ge-
insinueert / 1. Cor. 4. 1.

Nota 2. Als S. Paulus spreekt /
in de voorige Certen / van maer een
offerhande Christi / en geen dagelyck-
sche / soo spreekt hy van sijn bloedige
Sacrificie / dat maer eens op-geoffert
is; dat alleen door sich krachtigh is /
om de sonden wech te nemen: maer
gelijk de Sacramenten des Nieuwen
Wets daer toe in-gesteldt zijn / om de
vruchten / van het bloedige Sacrificie
ons deelachtigh te maken; also is 't da-
gelyckse Sacrificie / daer toe mede in-
gesteldt / siet 't Conc. van Trenten sess. 22.
c. 1. In de Wet der Nature waren bloe-
dige en onbloedige Sacrificien / blyckt
in Cain en Abel. Soo oock in de Wet
Moses, siet Levit. So Christus willen-
de in de Wet der gratien, dese Figueren
verbullen / heeft oock een bloedige / en
een onbloedige Sacrificie op-geoffert.

Nota 3. S. Paulus seydt / Heb. 7.
v. 24. en Heb. 8. 3. dat alle Hooge-Prie-
sters Sacrificie moeten offeren, en daer-
om

om Christus / een Hooge-Priester in der eeuwigheyt zijnde / oock altydt een Sacrificie moet hebben / dat hy altydt dooz gesubstitueerde Priesters offere / dat is 't Sacrificie der Misse / naer de Ordere van Melchisedech ; bestaende niet in bloedt-vergieting / maer in onbloedigh getransubstantieert Broot en Wijn : Weet Party een ander aen te wijzen / wy sullen 't inwachten.

Nota 4. Dat Christus op der Aerde was, hy soude geen Priester wesen : 't is waer ; oermits hy niet gestorven zijnde / sich niet bloedigh soude hebben opgeoffert ; en om dat hy is van 't Geslachte Juda / en niet van Levi / soude hy oock geen Priester des Ouden Testaments kunnen wesen.

Nota 5. Dat den arbejdt die in onse dagelijckse Sacrificien geschied / verscheyden is van Christi arbejdt / op den bergh van Calbarien / en / booz so veel / veel Sacrificien zijn ; soo men dooz 't woort Sacrificie verstaet / niet 't geen opgeoffert woort / maer 't werck van den Offeraer ; maer dit moet altesamen booz eenen offerhande genomen werden / ende sijn kracht hebben upt de eerste offerhande : want den principalen Offeraer en d'offerhande selfs / zijn daer en hier geen andere / als den eenen en den selven Christus Jesus.

Party 2.

Dit monstreuse woort Misse , staet in

in den gantschen Bibel niet. Ergo /
is de Misse van geender waerden.

Catholijck.

Ons geloof hanght aen geen wooz-
den / maer aen de daedt selfs. Doch /
om u met de selbe maet eens toe te me-
ten / daer ghy ons mede uptmeet: Ey
liebe / waer staet het woozt Dryvul dig-
heyt, 't woozt Sacrament van 't Doop-
sel en van 't Wondtmael / een-natue-
righ in Christo met den Vader / in den
gantschen Bibel? met die munt van
antwoort / daer ghy ons mede betaelt /
sult ghy wederom / van ons / betaelt
werden. Siet cap. 4.

Party 3.

De Misse / ende de Mis-Priesters
stincken van hobaerdye met al haer
hostelijck Mis-gewaet / &c.

Catholijck.

Psal. 25, 8.

David praten geheel anders: Heere
ick heb 't cieraet van u Huys lief gehad:
Den Tempel van Salomon alleen is
genoegh / om u hier op te antwoorden;
want (Nota) hebben de Joden sulcken
cieraet gebuwckt / volgens Godts be-
bel / in haren Tempel / daer sy nochtans
maer een hoop figueren en schadulpen
hadden / van de Godlijcke Mysterien /
daer wy de waerheyt selfs van hebben /
hoe veel te minder is dan dit cieraet in
ons te berispen? berispt u selven / die u
Godts-Huysen en de Tempels / laten
leggen als Schueren ende Verckens-
hot-

3. Reg. 6.

Exod. 25.

26, 27, 28,

29, 30, 31.

en 36, 37.

38, 39.

hotten/ daer 't in uwe eygene Hupsen/
byna al goudt is datter blijckt.

Party 4.

Maer ick bid u/ seght doch/ waerom
de Missen in vzeemde Talen gelesen?

Catholijck.

1. Om dat Christus den tijtel van *Joan. 19.*
sijn Karups / met gerne andere Talen *20.*
heeft willen bereeren / als Hebreuw-
sche/ Grieksche en Latijnsche.

2. Om dat de Priesters / in wat
Rijcken en hoecken van de Werelt dat
sy komen/ ober al Missen soudent kun-
nen doen / nergens belet dooz eenige
Talen/ diese niet en kunnen.

Party 5.

Dit is expres tegen de H. Schrif-
tuer; Soo ghy danck-segget met den *1. Cor. 14.*
geest, hoe sal den genen Amen seggen, *15.*
die in des ongeleerden plaetse staet, de-
wijle hy niet en weet wat je seght?

Catholijck.

Daer op is Schrifstuer-fozmigh en
bondigh geantwoort Capit. 8. alwaer
van Party dit tegenwozpsel alleen op-
gewozpen werdt.

C A P. XXIX.

Korte uytleggingh van de Misse.

DEN A U T A E R betekent den bergh *1/a. 19. 19.*
van Calbarien/ heeft oock plaets *21.*
gehad by de Apostelen. *Hebr. 13.*

De Wassekeerffen werden ontsteken *10.*
tot reberentie van sulcken Mysterie. *Voorbeeld.*

Hec

Exod. 26.

35.

Exod. 27.

20.

Exod. 35.

14.

Gal. 6. 14.

Matth. 27.

39.

Het Kruycifix, op het Altaer tus-
schen de Keerffen staende / is daer / ont
ons indachtigh te maecten / het lijden
en de doot Christi / van 't welke den
gesheelen Dienst een memoriael is.

Den Corporael-Doeck, en d'andere
suyvere Linne Altaer-dwailen, bedup-
den 't Linnen Doodt-Kleedt / en de
Doecken daer Christus in het Graf
mede gewonden is geweest.

Het Velum, ofte het Decksel-kleedt
van de Kelck / eerst daer op leggende /
en nae 't Euangelie / daer af genomen
werdende / leert ons / dat de mysterien /
die in het Oude Testament onbekendt
ende verdonckert waren / dooz de ver-
konding van 't Euangelie in 't licht ge-
komen zijn : tot dien eynde is 't Kleed
des Joodtschen Tempels gescheurt /
doo Christus stof. Dit Velum, ofte
Kelck-kleedt wordt in 't eynde van de
Misse weder op de Kelck geleydt / tot
een tecken / dat de waerheyt vooz de
geloobige wel ondeckt is / maer vooz
de ongeloobige bedeckt blijft.

De Beelden, op het Altaer staende /
dienen tot meerder vereering van den
Dienst / en berweckingh van devotie.
De voozbeeldingh hier van / kan men
vinden in 't Oude Testament.

Den Amict, dat is het witte kleedt /
dat den Priester over sijn hooft / laet
sacken op sijn schouderen / bereeckent
het kleedt / daer het hooft en het aen-
ge-

Matth. 27.

15.

2. Cor. 3.

15.

3. Reg. 6.

23.

Marc. 14.

65.

gesicht Christi mee bedeckt is geweest ten tijde van sijne Passie.

De Albe, dat is 't lange witte kleed/ daer Herodes den Heere mede bespottede/ ende hem sondt/ als een Sot/ tot Pilatum. Luc. 23. 11.

De Gordel, daer d' Albe mede opgeschort werdt/ bediecht de Koorde / daer Christus mede gebonden was / aen de Colonne/ om gegeeßelt te werden. Marc. 15. 15.

De Manipel, die den Prieester aen sijn sincker-arm doet / beteeckent de banden/ daer de handen van Christus mede gebonden zijn geweest. Joan. 18. 12.

De Stool, die de Prieester om sijnen hals doet/ bedieft de handen/ die Christus om sijn hals zijn gessagen. Joan. 18. 12.

De Casuyffel, herbeeldt het Purper-kleedt/ dat de soldaten Christo aen deden. Matth. 27. 28.

Den Prieester, sullende 't Godlijcke Mysterie aenbaerden/ wijckt een weynigh te rugge van het Wtaer / op 't exempel van den Publicaen / die van verre stont / niet derbende naerderen om sijn onwaerdigheyt. Tekent sich terstont met 'et teecken des H. Krups/ seggende: In den naem des Vaders/ ende des Soons/ ende des H. Geests/ om te toonen / van wien hy sijn beginsel neemt. Luc. 18. 13.

Dan begint hy den 42. Psalm / en doet sijn heljdenis in 't generael.

Den Introitus volght daer na / zyn-
de

*Dat is, het
Intree-ge-
bedt.*

de eenige sententien upt de Heplige
Schriftuer.

Daer na Kyrie eleyson, Christe eley-
son, te samen negen reysen / dat is ge-
seydt / Heere Christe ontfermt u onser;
negen mael / om ons te voorbeelden de
begeerte / van de negen Choozen der
Engelen.

Luc. 2. 14.

Dan Gloria in Excelsus, en eenige
debote Kerckelijcke Gebeden.

Daer op volght 't Epistel, ende het
Euangelie, soo als die beyde in / en dooz
de H. Schriftuer staen.

*Dat is, de
berydigh
tot den
Offer.*

Het Offertorium nae het Euange-
lie / ende nae 't lesen der Artikelen des
Geloofs / is mede de eene of d'andere
Schriftuer-Text.

De wasschingh der Priesterlijcke vin-
geren, geschiedt om de vingeren te sup-
beren / tegen 'thandelen des H. Sacra-
ments / oock om sijn selven indachtigh
te maecten / dat hy soo een Sacrificie
op-offerende / niet alleen van doodt-
sonden / maer oock van dagelijcksche /
eerst behoorde gesuybert te zijn. Van
oock de handt-wassching van Pilatus
verbeelden.

*Matth. 27.
24.*

Dan volgen wederom eenige devo-
te Gebeden, als oock de Praefatie, dat
is een ootmoedige onderwerpinge on-
der Godt / die 't Hooghste Goet is.

*1. Thess. 5.
17.*

Sanctus, dat is / Hepligh / wert drie-
mael gesept op 'terempel der Engelen.

Isai. 6. 3.

Daer by werdt geboght / 't geen de
hin-

kinderen op Palm-Sondagh fongen /
op de in-tree van Christus binnen Je-
rusalem: Hofanna in Excelsis.

Matth. 21.

Het Bellieje, 't welck den Dienaer
dan / en daer nae / doet klincken / ver-
maent de tegenwoozdige van het aen-
staende Myfterie / geprefigureert in 't
Oude Testament.

9.

Exod. 28.

34.

Den Canon, begriypt seer Christe-
lijcke begeerten / als booz-berepdtselen
van 't aenstaende Myfterie.

Jac. 5. 16.

De Consecratie, geschiedt weynigh
rijdts daer nae / dooz de welcke waer-
lijck / de substantie des Broodts ende
Wijns / wert verandert in 't Lichaem
en Bloedt Jesu Christi / onder de ge-
daante ofte schijn / van Broodt ende
Wijn.

Matth. 26.

26.

Luc. 22. 19.

Marc. 14.

22.

Dan volghet de Op-heffingh van
Christi bleesch en bloedt / met aenbid-
dingh des selfs.

Matth. 4.

10.

Daer op leest den Priester / veele
Goddelijcke Gebeden.

Luc. 18. 2.

Dan leest hy Pater noster, 't Gebedt
dat ons Christus heeft geleert.

Matth. 6.

9.

De breeckingh van d'Hofstie, bediedt
de doodt Christi / dat 'er dan een kleyn
stuercken in de Kelck werdt gedaen / by
't hepligh bloedt Christi / bediedt / dat
sijn Lichaem en Ziele wederom ver-
eenicht sijn / als hy verresen is.

Matth. 27.

59.

Matth. 28.

6.

Dan berepdt sich den Priester met
dihersche berepdtfelen / tot een waer-
dige nuttingh des H. Sacraments.

1. Cor. 11.

28.

1. Cor. 14.

40.

Rom. 11.

26.

2. Cor. 3.

16.

1. Thess. 5.

17.

Num. 6. 24.

Gen. 14. 19.

Luc. 24. 56.

Heb. 7. 7.

Joan. 1.

14.

Daer na spoelt hy sijn bingeren af /
op dat immers daer aen niet en blijbe
van 't H. Sacrament.

De Weder-overdragingh des Mis-
Boecks, betekent / dat in 't eynde des
Werelts / nae de doodt van den Anti-
Christ / veel Joden tot het Beloof sul-
len raechen.

Dan danckt hy Godt voor sijn wel-
daden / soo aen hem als aen d'omstan-
ders bewesen.

Terstont daer op geeft hy sijn zegen
oer het volck / ende leest eyndelijck
S. Jans Euangelie, ende in 't eynde dese
woorden spreekende: *Et verbum caro
factum est*; dat is / En 't Woort is vleesch
geworden; valt den Priester / met de
omstaenders / op de knien / tot een acte
van danckbaerheyt aen die gene / die
Godt zijnde / voor ons is Mensch ge-
worden.

Matth. 26.

64.

Matth. 26.

v. 69. 69.

Matth. 27.

14.

Voor 't lest: dat de Priester / nu
oercluydt / nu binnen 's monds / leest /
beteekent / dat Christus / ten tijde
van sijne Passie / dickmaels onder-
zaecht zijnde / somtijds heeft geant-
woort / somtijds heeft gezwegen.

Leert nu / Leser / de waerheyt der
woorden van Judas Thadeus: de
welcke / van d'ongeloobigen / sepd; /
Desen lasteren dingen, daer sy geen ken-
nis van hebben.

In sijn
Brief v. 10.

C A P. XXX.

De Poenitientiale Biecht, is mede een
H. Sacrament, en daer werden waer-
lijk de sonden vergeven.

DEn Waer-maecker hier van / is
Christus; seggende / tegens sijne
Apostelen: Al't gene ghy ontbonden
sult hebben op der Aerden, sal oock ont- *Matth. 16.*
bonden zijn in de Hemelen. *19.*

2. Daer wordt dese macht aen de
Apostelen beloofst / maer dus gegeven:
Wiens sonden ghy-lieden sult vergeven,
die werden hen vergeven; ende wiens *Matth. 18.*
sonden ghy-lieden ophoudt, die zijn *18.*
op-gehouden. *Joan. 10.*
22.

3. Dese macht hebben de Aposte-
len oock gebuycht. Veele geloovige
quamen, belijdende (ofte biechten) ende *Act. 19.*
boddtschappende hare wercken. *19.*

Jac. 5. 16. Is'er yemandt onder u lie-
den kranck, laet hem inhalen de Prie-
sters der Kercke, &c. en biecht malkan-
deren uwe sonden.

Party 1.

Dese woorden komen aen de hedens
daeghsche Pziesters niet te pas / nade-
mael Christus die woorden tegen nie-
mandt anders en heeft gesproken / als
tegen de Apostelen alleen / die nu al
1600. jaren doodt zijn.

Catholijck.

Hier verward ghy u allweer in u ep-
gen garen; is dat waer / dat die macht
die

die Christus alleen heeft gegeven / aen
 de Apostelen / alleen met haer is ge-
 weest / en met haer is gestorven? Soo
 moet 'er niemant Prediken: Soo
 moet 'er niemant Doopen: Niemant
 't Heylige Sacrament des Avondtmaels
 uptrepcken; want dese drie machten/
 heeft Christus alleen / aen sijn Aposte-
 len gegeven / Mattheus cap. 26. en 28.
 Doen uwe Predicanten / Doopende
 en Predikende / niet selfs contrarie?
 ja sy: seght dan / en bewijst eens met
 een Schriftuer-Texte / dat de Siecht
 met d' Apostelen is gestorven / en niet
 den Doop en 't Predick-Ampt? wilje
 de grondt van dit water eens sien? soo
 leert dat dese vier machten d' Aposte-
 len zijn gegeven / niet om haer te bene-
 ficieren / maer om de sondaers van de
 Kerck in alle nood der zielen te helpen.
 Ergo / so lange daer sondaers zijn in de
 Kerck / soo moeten dese machten noch
 dueren: ja nu meer / als in 't beginsel
 der Kercke; want de menschen verbe-
 teren sich alle daegh / gelijk scharbier
 op den tap.

Party 2.

Lyc. 5. 22.

Wie kan de sonden vergeven, als God
 alleen?

Catholijck.

Dogels van eender Beeren bliegen
 gaern t'samen: Dat waren de eygen
 woorden / die de Goddeloose Phari-
 zeen gebuychten / teghen Christum:
 en

en dese selbige woorden zijn 't / die de
 Pseudo-Gesinde gebuychten / tegen
 Christi Kerck: mijn dunct / in laste-
 ringh en ongeloof / gelijck ghy beyde
 malkanderen / als twee druppelen wa-
 ters. Wilje ebenwel by dit vraghen blij-
 ven / met de Pharizeen roepende / de
 Papouwen en Christus / blasphemeer-
 ren: Wie kan de sonden vergeven, als
 God alleen? d' Apostelen en haer wet-
 tige Rahomelingen / die kunnen dat
 mede / Joan. 20. vers 22. Die nochtans
 menschen zijn geweest gelijck wy oock
 zijn / maer van Christo daer toe gean-
 thoriseert als Instrumenten / door de
 welke Christus de sonden der ware
 Penitenten vergeeft.

C A P. XXXI.

De Salvinge van den H. Olie, is een
 Sacrament.

IS'er yemandt onder u-lieden kranck, *Jac. 5.*
 die hale de Priesters der Kercke, en *14.*
 laet die over hem bidden, salvende hem
 met Olie in den naem des Heeren, ende
 't Gebedt des Geloofs sal den Siecken
 behouden, ende den Heere sal hem ver-
 lichten, en soo hy in sonden is, die sul-
 len hem vergeven werden. Het booz-
 beeldt hier van hebje / Marc. 6. 13.

Party.

Dese woorden van Jacobus en

kunnen van de Roomsche Zalvinge/
niet verstaen werden / want den Apo-
stel Jacobus verseeckert de Siecken /
dat sy door de Zalvinge gesont sullen
worden / seggende : Het gebedt des ge-
loofs, sal den Siecken behouden, en den
Heer sal hem verlichten; 't welck noch-
tans in de Zalvinge van de Roomsche
Kerck niet vast en gaet.

Catholijck.

Wy bekenen / dat het **H. Olyffel**
den Siecken gesont maect / soo 't den
Siecken zaligh is / en Godt en magh
doch anders om geen gesontheyt gebe-
den werden / 't zy / onder dese conditie.

Antwoordt ten 2. Dat alle dese
woorden van **S. Jacob** / ten desen soo
wel verstaen kunnen werden van gee-
stelijcke / als van lichamelijcke gesont-
heyt / ja / van de ziele meer moeten
verstaen werden / als van den lichaem /
ende oversulcks altydt vast gaen / het
zy in de ziele / het zy oock in 't lichaem /
soo 't den Krancken zaligh is.

Antwoordt ten 3. Hadde **S. Jacob**
dit verstaen van seeckere ende onsepl-
bare lichamelijcke genesingen / soo en
hadde hy niet moeten absolutelijck
seggen : Haelt de Priesters der Kercke :
ofte gelijk Partij spreekt : Haelt de
Ouderlingen ; maer hy soude hebben
moeten seggen / dat hy yemandt inhale
die de gabe van Gesont - maekinghe
heeft / de welcke alle Priesters / ofte
ge-

genaemde Ouderlingen / niet en hadden / als blijkt Rom. 12. 3. 1. Cor. 12. vers 10. Ephes. 4. 7. &c.

Antwoort ten 4. Waer 't / ten tijde van de Apostelen / die woorden verstaen hadden geweest / van seet here lichamelijcke genesingh / soo soude niemandt in desen tijdt gestorven zijn / die maer het Heyligh Olyffel ontfanghen hadde ; het welck soo niet en is / oermits de lichamelijcke gesontheyt die maels niet zaligh en is / ende nochtans moeten de woorden van S. Jacob vast gaen ; soo volght dan / datse principelijck / van de ziele verstaen moeten werden.

C A P. XXXII.

Van het H. Sacrament des Priesterdoms.

De Instellingh des Priesterdoms, blijkt Luc. 22. 19. alwaer Christus als een Hoogen-Priester naer d' Ordere van Melchisedech, sijn selven onbloedigh op-offerende aen sijn Hemelschen Vader / sijne Apostelen / tot dat selbige Priesterlijck-Ampt authortseert / seggende : doet dat, te weten dat ick hier doe : siet daer op Joan. 20. 21.

De waerheyt hier van, betoont doct den H. Geest / Actor. 13. 2. Seggende tegen de Propheten ende Leeraers, van

de eerst-beginnende H. Kerck : Affondert my Barnabam ende Saulum, tot het werck, daer ick haer hebbe toe aengenomen ; ende als sy gevast en gebeden hadden, en haer de handen op-geleydt, hebben sy haer laten gaen.

De uytwendige Ceremonie van dit Sacrament / te weten d'Opleggingh der Bisschoppelijke handen, werd ons aengewesen in den boozgaenden Text / Act. 13. en is blyckelijck dooz de naevolgende Certen / dooz de welke oock de seckere mededeplingh van gratie / aengewesen wert / namelijk 1. Tim. 4. vers 14. En wilt niet versuymen de gratie, die in u is, die gegeven is door de Prophetie, met opleggingh der handen des Priesterdoms.

2. Tim. 1. v. 6. Om welcke oorsaeck ick u indachtigh maeck, dat ghy opweckt de gratie Godts, die in u is, door de opleggingh mijner handen. Daerom sprack den H. Paulus / soo in sijn Bries tot Titum / cap. 1. vers 5. Daerom heb ick u tot Creta gelaten, om dat ghy van Stadt tot Stadt soude Priesters stellen, gelijk ick u belast hebbe.

C A P. XXXIII.

De sendingh is noodsaeckelijck tot 'et Predick - Ampt.

Rom. 10.
15.

Hoe sullen sy Prediken, 't en zy datse gesonden werden.

Nie-

Niemandt neemt hem die eer aen, dan *Heb. 5. 4.*
den genen, die van Godt geroepen wert,
gelijck Aaron.

Want / dien gefonden heeft, die *Joan. 3.*
spreeckt Godts woorden. *34.*

Daerom fepde Christus van ſich / *Joan. 20.*
ende van de ſijne: Gelijck my den Va- *21.*
der gefonden heeft, ſende ick u-lieden
oock.

Ter contrarie; Die niet in en gaet *Joan. 10.*
door de deur, in een Schaeps-Koy der *1.*
Schapen, maer ergens anders in klimt,
die is (ſepdt Christus ſelf) een Dief en
een Moordenaer.

Dit ſlagh van Leeraers / werden
ſtraffelijck van Godt berispt / *Jer. 23.*
v. 21. 25. en 32. oock Ezech. 13. 6.

Deſe noodtſaechelijcke zendinge / is
tweederley / 1. Extra-ordinaris. De
2. een Ordinariſche zendinge.

d'Extra-ordinariſche zendinge is /
als pemandt van God / ofte van Chri-
ſtus ſelfs werdt gefonden / ſonder mid-
del van menſchen: Soo wierden ge-
fonden Moſes *Gen. 3.* en andere in 't
Oude Teſtament: de *H. Apostelen*
Matth. 28. Marc. 16. Act. 13. 2. Nota:
Die ſoo gefonden zijn / moeten hare
zendingh toonen dooz Miraculen / an-
ders ſoude yeder Leeraer kunnen ſeg-
gen: Godt heeft my gefonden. Daer-
om heeft Moſes *Exod. 4. 2.* hebben de
Apoſtelen hare zending met Miracu-
len bewezen / *Marc. 16. 20. Rom. 15. 19.*
H 5 2. Cor. 12.

Joan. 5.
16.

2. Cor. 12. v. 12. **Ia / Christus** seyd
van sich selven: Ick hebbe meerder ge-
tuygenisse dan Joannes; want de wer-
cken die my den Vader gegeven heeft,
om te volbrengen, die selvige getuygen
van my, dat my den Vader gesonden
heeft.

Joan. 10.
38.

Ende noch een mael: Soo ghy my
niet en gelooft, gelooft de wercken, op
dat ghy mooght bekennen, en gelooven,
dat den Vader in my is, ende ick in hem.
Soo ick de wercken mijns Vaders niet
en doe, en wilt my niet gelooven.

Joan. 15.
24.

Ende de derde mael: Hadd' ick de
wercken niet gedaen onder haer, die nie-
mandt anders en heeft gedaen, sy en sou-
den geen sonden hebben.

De Ordinairische zendinge is / als
pemandt werdt gesonden van een / die
selfs extra-ordinaris / of ordinaris ge-
sonden is: Op dese manier is **Citus**
gesonden van **Paulus** / ende andere
Priesters van **Citus** / siet **Tit. i. v. 5.**
Gelijck dan dese **Priesters** haren roep
konnen tellen van sich op **Citus** / van
Citus op **Paulus** / van **Paulus** op
Christus: Soo moeten alle teghen-
woordige **Leeraers** haren roep kun-
nen tellen / ophimmende tot de **Ap-
stelen** / ende tot **Christum** selfs toe / ofte
de **Wagen** gaet niet recht. Dit kun-
nen alle noch levende **Priesters** / **Bis-
schoppen** / en **Pausen** doen. In wat
gat sullen de **Nieuwe Leeraers** / **Luthera-**

theranen / Socinianen / Calvinisten /
 Mennonisten / Gommaristen / Armi-
 nianen hier kruppen ?

Seght doch / Mannen : seght / Lu-
 ther / Calvijn / Ec. van waer hoomje ?
 wie heeft u gesonden ? om op sijn Lu-
 thersch / om op sijn Calvinisch te Pre-
 dicken ? Heeft u Godt selfs gesonden /
 toont bewijs daer van met een eenigh
 Mirakel ? Hapert het daer ? So toont
 uwe Ordinairische zendingh / door een
 Lutherisch ofte Calvinisch Oversten /
 die booz u heeft geleest ?

Party.

Christus seyd : Indien ick u-lieden Joan. 8.
 de waerheyt segge, waerom geloofst ghy 46.
 my niet ? Ergo / moet men alle de gene
 gelooven / die de waerheyt segghen :
 daer komt geen zendingh te passe.

Catholijck.

Daerom gelooven wy u-lieden niet
 om datje de waerheydt niet en seght :
 leerende dat men sonder zending mach
 Prediken / tegen Rom. 10. 15. Heb. 5. 4.

2. Alwaer 't oock dat Party ergens
 in de waerheyt seyde / soo moet mense
 noch niet gelooven / 't en zy datse ge-
 sonden werden ; want / hoe sullense
 Prediken , 't en zy datse gesonden wer-
 den, Rom. 10. Ja / Core en Abyron,
 en leerden niet met alle valsch / se zijn
 ebenwel so grouwelijck gestraft / om
 datse sonder zendingh 't Leer-Armp /
 ende den Godts-dienst wilden aenne-
 men /

men/ siet hier van Num. 16. Joan. 15.
vers 24.

Party.

Volgens Rom. 15. 14. Jac. 5. 19. 20.
ende 1. Thess. 5. 14. werdt aen alle ge-
loobighen last gegeven / dat den eenen
den anderen leere / ende onderrechte ;
waer toe zendingh ?

Catholijck.

Paulus spreekt daer / dat den ee-
nen den anderen magh , ende moet ver-
manen. De ongerustige berispen , de
kleyngoedige vertroosten , den sondaer
bekeeren. Wat wilt ghy hier upt be-
sluyten ? dat / volgens dien / een peder
de Predick-Stoel mach beklimmen /
en als Herders / de Kerck regeeren ?
Wola : Waerom laet ghy u Drouwt-
jens dan niet mede Prediken ? Nota.
Den eenen mach den anderen wel lee-
ren upt Iesde ; maer noyt upt auctori-
teyt / 't en zy de zending daer by home /
Rom. 10. 15.

Party.

Joan. 10.
41.

Jan Baptista, Oseas, Michæas, Esdras,
Nehemias , zijn al te samen Reformato-
teurs geweest / en nochtans hebben sy
geene Miraculen gedaen ; waerom
eyfcht ghy dese dan van Luther / Cal-
vijn / Gommarus ? &c.

Catholijck.

Jes. 1. 13.
34. 41. 64.

Zijn de Boodschap ; d'ontfangenisse,
de Naem-gevingh van S. Jan, sijn spron-
ghen in het Lichaem sijns Moeders , de
spraecke-

spraeckeloosheyt en de weder spraek-
saemheydt sijns Vaders, niet Mirakels
genoegh geweest? wy hebben dierge-
lijchs in Luther of Calvijn noch noyt
gesien/ of gehoozt.

De andere bestonden haer Miracu-
len daer in/ dat Jeremias seyd: Een *Jer. 28. 9.*
Propheet, die vrede propheteert: als
sijn woordt sal komen, sal van dien Pro-
pheet bekendt werden, dat den Heer
hem in der waerheydt gesonden heeft.
Wat hebben Luther ofte Calvijn/ ge-
propheteert?

Ten derden, al was dit soo niet ge-
weest / soo waren by haer geen Mira-
culen van noode / overmits haer zen-
dingh niet extra-ordinarisch was/ als
wesende meest Priesters/ van Harons
geslachte.

Daer-en-boven/ en was niemandt
van haer een Reformatour in de Leer
des Ouden Testaments / maer alleen
in 't leven.

Party.

Act. 8. 4. en 11. v. 20. leest men
nochtans / dat de verstrooyde Christe-
nen door gegaen zijn, Euangeliserende
't Woordt Godts, ende verkondigende
den Heere Jesum.

Catholijck.

't Is soo/ maer puer upt liefde/ niet
dooz Auctoriteyt / ofte van Ampts
wegen / tot het welcke alleen zendingh
van nooden is.

Party.

Party.

By de Roomsche-Catholijcken en is
immers geen zending: want sommige
Oudt - Vaders / stellen den tweeden
Paus geweest te hebben Clemens /
andere Cletus / sommige Anacletus.

Catholijck.

Nemant van de Oudt - Vaders en
ontkandt / dat alle dese Pausen zijn ge-
weest ; of sy den eenen voor / den ande-
ren nae noemen / daer is seer weynicht
aen gelegen. Anders treckt mede in
twijffel / de afkomste Christi van Da-
vids geslachte / nademael Mattheus
cap. 1. en Lucas cap. 3. in 't beschrijven
van sijn Geboot-Register / niet en ac-
torderen : ja dat meer is / Matth. 1. 8.
slaet 'er naest Joram / wel drie ober /
te weten Ocholias , Joas , en Amasias ,
die nochtans daer tusschen beyden zijn
geweest : siet 4. Reg. 8. 4. Reg. 12.
4. Reg. 14.

Party.

De eene Roomsche Schrijver / telt
meer ofte min Pausen / als d'ander :
Ergo / so kan 't verbolgh niet bestaen.

Catholijck.

De oorzaken van dese verschepdent-
heden zijn / 1. Om dat sommige
Schrijvers eenige Pausen niet en tel-
len / die een seer korten tijdt hebben ge-
regeert / als Stephanus II. die daerom
van Barontio werdt ober-geflagen.

2. Om dat sommige Schrijvers
ge-

gemeynt hebben / dat / om de gelijck-
 heyd der namen / verscheyde Pausen
 maer een / en de selbige zijn geweest ;
 als Cletus ende Anacletus / Marcus
 ende Marcellinus.

3. Om dat somtijds de Paus / van
 de Heydenen / gebannen zijnde / en sijn
 leven noch duerende / weer een ander
 in sijn plaets wierde gekooren / die
 somtijds oock stierf / den eersten noch
 in 't leven zijnde / gelijk blijkt in Felix
 ende Liberius.

4. Om dat sommige Pausen eerst
 andere namen hebben gehad / als
 Adrianus III. die te hooren Agapetus
 geheten was ; want hier upt is 't ge-
 homen / dat Marianus Scotus ende
 Sigebertus / tusschen Martinum I. en
 Adrianum de III. een Agapetum heb-
 ben gestelt.

5. Om dat sommige sich t'onrecht
 in de Stoel hebben gedrongen / onbet-
 tigh zijnde / die ebenwel dooz misber-
 standt van sommige Schrijvers / me-
 de getelt werden ; als Bonifacius , die
 van sommige / Bonifacius de VI. ge-
 naemt en gestelt werdt.

6. Om dat sommige te gelijk zijn
 gekosen ; ende men een seckeren tijdt
 nauwelijcks wist / welke dat wettigh
 was : hier upt is 't / dat sommige den
 eene hebben gestelt / sommige niemant.
 By exempel / Joannes de XVI. die van
 Baronio ober-geflagen werdt.

Door 't welck al te samen / de Successe / geensins en werdt gebroken / dewijle al dit onderschepdt / maer bygeballigh is.

Party 7.

Onse eerste Reformateurs / hebben haren Roep en zendinge gehad / van de Orde der Roomsche Kerck ; soo is Luther niet alleen Monnick / maer oock Priester geweest / ja Doctoor en Professoer der H. Godtheit tot Wittenburgh / al-eer hy begon te leeren op sijn Nieuw-Luthersch.

Die Roepingh behooren de Papijsten immers te kennen : wy beroemen ons van geen extra-ordinaire roeping / gelijk als de Propheten en Apostelen / gehad hebben.

Catholijck.

Wat magh de Calvinisten aen Luther leggen / die sy nochtans boor een dwael-geest houden ? Is de zendingh van Luther bondigh / om op sijn Luthersch te prediken ? hoe kan dan de zendingh van Calvijn goede zyn / op sijn Calvinisch te opinieren ?

2. Is die zendingh goede / die M. Luther als Rooms-Catholijck Priester en Monnick / in de Rooms-Cath. Kerck ontfangen heeft / soo moet by de Roomsche-Catholijcke alleen de waerheyt zyn : want daer is de waerheyt / daer alleen de ware Roep en zendingh is tot het Predick-Ampt.

3. Is

3. Is de zendingh / die Luther in de Roomsche-Catholijche Kerck ontfangen heeft / goet ende gevalueert ? soo heeft Luther Kettersch en ontrouwelyck gedaen / dat hy andere eygenfinnige dwaalingen geleert heeft / daer hem sijn Wettigh-sendende Oberigheyt niet toe geroepen / ende gesonden hadde ; ende is dierhalven aen meynreedigheyt schuldigh geworden.

C A P. XXXIV.

't Is de Priesters en Kercke-Leeraers, ongeoorloft te Trouwen.

De Apostelen hebben al te samen / nae dat sy Apostelen sijn geworden / ongetrouwt geweest ; en die een vrouwe hadde / eer hy Apostel wierde / die heeftse / Apostel werdende / verlaten / blyckende door Petrus eygen getuygenisse / als hy seyd ; Siet ! wy hebben 't al verlaten. *Matth. 19. 27.* Dat onder 't woorden (Al,) oock haer huysvrouwen begrepen waren / verklaert Christus selfs / seggende : Voorwaer, voorwaer, *vers 29.* ick segge u-lieden, so wie verlaet Vader, Moeder, ofte Huysvrouw, die &c.

2. Christus den Opper-Priester / is booz-uyt ongetrouwt geweest / gelijk de genaemde Gereformeerden / selfs oock toestaen.

3. Den H. Paulus is oock al ongetrouwt geweest : Ick wilde wel (seyd hy) *1. Cor. 7. 7. 8.*

hy) dat ghy alle waer't (ongetrouwt) gelijk ick. Item; Ick segge den ongehouden ende Weduwen, het is heden goet, is't dat sy alsoo blijven, gelijk oock ick.

4. Het selve hebben de Apostelen / oock andere naerbolghende Kercken-Dienaers geraten en geboden; Een Bisschop moet onberispelijk zijn, sober, heyligh, onthoudende, niet alleen van overdaedt en andere sonden / want dat gebiedt hy / door beyde die woorden / sober, heyligh, maer oock van vrouwen. Ja noch klaerder: Bewaert uwe suyverheyt, houdt u selven suyver. Tot desen propoost / schrijft den H. Paulus aldus / 1. Corint. 7. 5: En wilt u malkanderen niet onthouden, ten zy mogelijk met (onderling) consent, voor een tijdt, om u tot het gebedt te bereyden. Nemandt soude mogen seggen / dat / (de wijle Christus seyd / Luc. 18. dat men altydt moet bidden) volghens desen Text / de gehouwen sich altydt moeten onthouden. Dient tot antwoordt / dat Paulus hier niet en spreekt van allerley bidden / maer van publijcke t'samen gebeden / tot de welke de geloobigen op publijcke en solemnele Vier-daghen vergaderen. Nu spreekt tot ons propoost den heylige Vader Hieronymus aldus: Indien de Leecke-personen en gemeyne geloovigen, niet kunnen (publijckelijck) bidden,

*Tit. 1. 7.
Siet Hieronymus op
desen Text.*

*1. Tim. 5.
22.*

*In sijn
1. Boeck
tegen Leu-
nus, capit-
tel 19.*

den, 't en zy dese sich onthouden van de Houwelijcksche plichten, soo moet een Priester, (die altydt sijn Sacrificien booz 't volck moet op-offeren / en volgens dien altydt bidden/) sich oock van 't Houwelijck altydt onthouden.

't Selbige is van de H. Kerck altydt / tot Luthers en Calvyns tijden toe / onderhouden geweest.

Party 1.

In de laetste tijden sullender sommige ^{1. Tim. 4.} afwijken van het Geloof, verbiedende ^{3.} te Trouwen; wie zijn dit anders als de Paus-gesinde?

Catholijck.

Die 't sijn leven niet heeft hooren Donderen / 't is niet vreemt / dat hy met den eersten slag verbaert werdt: de Paus-gesinde en schrikken booz dese donderslagh niet; sy weten te secker:

1. Datse van 't Geloof niet af-geweken zijn.

2. Datse oock 't Houwelijck niet en verbieden / als quaet / gelijk Catianus / Marcion / Manes / &c.

3. Datse oock 't Houwelijck meer verheffen als Party doet / 't selve oock tellende onder de Sacramenten.

4. Verbiedt de H. Kerck het Houwelijck aen de Priesters niet / maer de Priesters verbieden 't haer selven / dooz haer belofte diese bypwilligh aen God doen; die niet en wil / die mach Trouwen sonder Priester te werden. **Edoch**
dat

dat sulcke beloften / de **Priesterlijcke** beloften / de **Belobers** verbinden naer te komen / bekendt A. Essen geern selfs in sijn Tractaet, fol. 167.

5. 't **Zijn** altermael **Ketters** / die het **Houwelijck** verbieden aen seckere personen; soo condemnieren haer de **Gommaristen** selfs vooz **Ketters** / want sy verbieden 't **Houwelijck** in al die graden ende leden / soo als de **Joden** verboden was / Levit. 18. welke geboden vooz soo veel nu cessereren / en sonder **Kerck-wetten** ophouden. Sy verbieden het **Houwelijck** aen **Kinders** / aen **Sotten** en **Sottinnen**: Ja dat meer is / sy verbieden het **Houwelijck** oock aen die gene / die de drie geboden niet eerst en laten publiceeren. Men die gene die **Godt** zupberhepdt beloofd hebben / verbiedt **Godts** woort selfs het **Houwelijck** / op peene ban de eeuwighe berdoemenisse / siet dit 1. Tim. 5. 11.

Partij 2.

Heb. 13. 4.

Dit kan niet bestaen: Want het **Houwelijck** is eerlijck in alle.

Catoolijck.

Verstaet ghy hier / dooz het woortje (Alle) alle **Menschen** / soo mogen oock **Kinderen** met **Kinderen** / **Sotten** met **Sottinnen** / **Vaders** met **Dochters** / **Moeders** met **Sonen** trouwen: staet ghy dit niet toe? soo is (Alle) geseydt / dat 'et **Houwelijck** goedt is / in alle sijn deelen /

deelen / maer niet in alle Menschen ;
 ofte / dewijle 't woortje (Is) in den Text
 niet en staet / so magh men 't booz een
 bemaningly nemen / als of Paulus
 seyde : het Houwelijck zy eerlick in al-
 le menschen / die getrouwt zijn : want
 ebeneens soo spreekt Paulus tot de
 gehouwde in 't naeste vers / seggende :
 dat het bedde onbevleekt zy, &c.

Party 3.

Hoe dierf Paulus dan schrijben / een 1. Tim. 3.
 Bisschop moet zijn eener Huysvrouwen 2.
 Man.

Catholijck.

Paulus wil daer mede niet seggen /
 dat een Bisschop eene vrouwe magh
 Trouwen / of / te booren getrouwt ge-
 weest zijnde / in sijn Bisschoppelijcken
 staet sijn vrouwe magh houwen : geen-
 sins ; maer / dat een Bisschop geen
 Bisschop kan werden / by aldien hy te
 booren twee vrouwen naest malkan-
 deren gehad heeft / ofte de tweede noch
 leeft : met eene penne schrijft Paulus
 tot verklaringe deses / van de geeste-
 lijcke Weduwen : dat men Weduwen sal 1. Tim. 5.
 verkiezen, niet die is / maer die geweest 9.
 zy eens Mans Huysvrouw. Doch wilje
 eens ter dege een Lepel hebben / die u
 de mont stoppe ? segh doch / heeft dan
 Paulus selfs Bisschop zijnde / anders
 geleert / als hy gedaen heeft ? selfs booz
 de Cozinthiers / en booz al de Werelt /
 protesteerende / dat hy ongetrouwt is
 ge-

geweest / 1. Cor. 7. 7, 8. Dat hy noyt
getrouwt is geweest / bekent den lesten
Geusen Bibel selfs / glosserende / op
Phil. 4. 3. met seer klare woorden / als
een Catholijck soude konnen spreken.
En wilje die woorden soo bekrachti-
gen / dat niemant moght / ofte magh
Bisschop werden / 't en zy hy een vrou-
we heeft ; hoe hebben dan S. Jan /
Timotheus / &c. die staet konnen be-
kleeden ? Siet meer tegenwoorpselen
en wederleggingen der selve / cap. 54.

C A P. XXXV.

Het sevende Sacrament , is 't Hou-
welijk.

Ephes. 5.
13.

DAerom sal den Man , verlaten sijn
Vader ende Moeder , ende sal aen-
kleven sijnen Huysvrouwe , ende sy sul-
len twee zijn in een vleesch ; Dit Sa-
crament is groot, ick segg' in Christo en
in de Kerck.

1. Tim. 2.
15.

De gratien / die het Houwelijk als
Sacrament / mede-deydt / zyn hier /
uytgedrucht van den H. Apostel Pau-
lus ; De Vrouw sal zaligh worden in de
generatie der kinderen , soo sy volhardt
in 't Geloof , (dat is / in getrouwig-
heyt /) in de Liefde , in de Heylighma-
kingh met Matigheyt. So sy volhardt /
seydt den Apostel / in die hier Gaben /
die sy / te weten / ontfanghen heeft in
de

de aenbaerdinghe des Houwelijchs. Ja / dat dese aenbaerdingh niet ontbloot en is / van de Goddelijcke Gzation / blijkt 1. Cor. 7. 7. alwaer den Hepligen Apostel / schrijbende van den Maeghdelijcken-staet / seyd: Een yeder heeft een eygen gave uyt Godt, en den eenen dus, en den anderen soo.

1. Cor. 7. 7.

De instellingh / of de vernieuwingh des instellinghs / blijkt Matth. 19. 6.

't Uytwendigh teecken / is 't onderlingh consent / uytwendighlijck uytgedrukt. Ergo / is 't Houwelijck een waerachtigh Sacrament; te meer / als daer by komt de verklaringh / van de Heplige Catholijcke en onseylbare Kerck / die na Christi Hemelbaert tot nu toe / daer noyt aen getwijffelt heeft; ja dat meer is / onder alle de gewesene Ketteren / is niet een geweest / die / bekennde dat het Houwelijck goet / geoorloft / en van Godt was / heeft ontient / dat 'et een Sacrament was / als alleen Martijn Luther / Jan Calvijn / Menno Symons / Gommarus / Arminius / ende die uyt hare doolingshen voort-geteelt zijn.

Party.

't Houwelijck / is van het begin des Werelts af geweest / oock by de ongehoobighste / en dat by haer alsoo waerachtigh / als by ons / ja dat meerder is / by onse geloobigen / zijn beele gehouwen Godlooser en booser van leven /

ben / als by sommige ongeloobighen:
Maer by haer is het geen Sacrament
geweest. Ergo / noch by ons niet.

Catholijck.

Wy bekennen gaern / dat den Hou-
welijchen-staet / by den ongeloobigen /
altijdt is geweest / als een Bozgerlijck
Contract / maer nergens een Sacra-
ment / dan by de Christenen. Dat
Party daer by boeght / van 't beter le-
ven van sommige ongeloobige / als by
veele getrouwde geloobigen: dient tot
antwoort / dat de heyligheyt der Sa-
cramenten door 't quaet leven der ge-
ner diese ontfanghen / niet besmet en
werdt; als 't blijkt / in de Sacramen-
ten des Doopsels ende des Abonde-
maels: want veele die dese ontfangen/
dichtwils in een sondigh leven / veele
ongeloobigen obertreffen. Daer-en-
tegen zijnder seer veele Godbruchtige
en heylige Zielen / onder de geloobige /
maer by d'ongeloobige niet een; siet
Hebr. 11. 6.

Party 2.

Maer 't saeck / dat het Houwelijck
een Sacrament was / 't en soude niet
strijdigh wesen met d'andere Sacra-
menten; maer 't Houwelijck is strij-
digh met 'et Sacrament des Priester-
doms. Ergo en is 't geen Sacrament.

Catholijck.

't Priesterdom kan niet 'et Houwe-
lijck niet bestaen; niet om dat 'et Hou-
we-

weljk een Sacrament is / maer om dat den Houweljcken-staet vergeselschapt is / met soo veelbondige beletselen / sozgen en Wereltsehe bekommerissen : want die getrouwt zijn / ende dooz onderlingh consent / eeuwige zupberheyt aen God beloben / daer kan de man Priester gewijdt werden / sonder nochtans / dat den bandt des Houweljcks gebroken werdt. Ja dat meer is / de Houweljckse beletselen zijn soos vanigh / dat S. Paulus de gehouwde Cozintheren wel ernst'lijk vermaent / dat sy sich onthouden / om het gebedts wille / 1. Cor. 7. 5.

C A P. XXXVI.

Een Catholijck met een On-Catholijck Trouwende, doet een seer grove doodt-sonde.

WErdt bewesen : Soo wie aen een Matth. 7. ander / in doodt-sonde stekende / een Sacrament bedient / of in soo een staet selfs ontfangt / die sondicht dooddelijk.

Maer een Catholijck persoon trouwende met een on-Catholijck / bedient de eerste aen d'andere een Sacrament in doodt-sonde steeckende / en d'andere bedient en ontfangt 'et in doodt-sonde. Ergo sondigen dese dooddelijk.

Ten 2. Soo wie willens en weten Ecc. 3. 27. de sich selven / of andere / in perijckel des eeuwige verdoemenisse steldt / die Deut. 7. 8. doet

3. Reg. II. doet een seer grove doodt-sonde. Maer
 1. die Catholijck zijnde / met een on-Ca-
 tholijck trouwt / stelt sich selben en de
 toekomende kinderen / in perijckel van
 d'eeuwige verdoemenisse. Ergo sodan-
 ige doet een seer grove doodt-sonde.

De waerheyt van de minder-pro-
 positie of boozstellingh / blijkt uyt de
 dagelijcksche experientie / die ons (ex-
 laes!) Sonne-klaer / vertoont soo me-
 nighbuldige Catholijcken / die door so-
 danige Houwelijcken / of alleen / of met
 haer kinderen / of t'samentlijck schip-
 bzenck in 't Geloof hebben geleden / en
 tot diuersche Ketterpen verballen zijn.
 Volgens dat Schzistuerlijcke spreek-
 woordt : Die 't perijckel bemint , sal
 daer in verlooren gaen.

Eccl. 3. 27.

En niet alleen werpen sich sodanige
 Catholijcken / in sulche groutwelijcke
 Ziels-perijckelen / maer geven daer-
 en-boven noch occasie ende oorzaecke /
 tot gestadige / ja by naer dagelijcksche
 hung-twisten / lipbagien / bloecken / en
 verbloecken om geloofs-oorzaken.

Hier op werpen sich sodanige abon-
 turiers in perijckelen / dat sy dus ge-
 trouwt zijnde / de Kerckelijcke Wetten
 niet / of niet wel en kunnen onderhou-
 den / aengaende de Fasten- en abstin-
 tie-dagen / de Feest-dagen / 't gebuyck
 der H. Sacramenten / en soo voort /
 waer van wijdt-loopend' schrijft Am-
 brosius lib. 1. de Abrah. cap. 9.

Eyn-

Eyndelijck, moet vooz al geronside-
 reert werden / in wat vooz een gebaer
 soodanige onbedachte Catholijcken /
 haer liebe kinderen stellen. Dese zup-
 gen met de Melck de Kettery in. De
 on-Catholijcke Vader of Moeder stel-
 len soodanige / met woorden en wer-
 ken / niet anders vooz / als een versma-
 denisse van Godts Kerck / men leertse
 Ketterische Gebeden / men leertse den
 Paus / de Bisschoppen / de Pastooren
 en Priesterlijcken - staet / de Kercke-
 lijcke Oordonnantien en Ceremonien /
 schelden en lasteren. Men besteltse by
 Meesters en Matressen / daer sy met
 de Ketter-kunst de nieuwe valsche lee-
 ringen mogen aennemen. Men steektse
 Ketterische Catechismissen en andze
 lasterlijke Boecken in de vuyt / om 'er
 daer door de dwalingen in te stampen.
 Men doetse by Ketterse Predicanten
 Doopen / met assistentie van ongeloo-
 vige Peeters en Meeters / die daer na
 alle middelen gebzupchen / om dese on-
 noosele Lammeren van Christi Kerck
 af te leyden. Willen de kinderen d'on-
 geloovige Vader of Moeder / niet vol-
 gen / men begeertse vooz geen kinderen
 te hemmen / men jaegtse 't gat uyt / men
 ontêrtse / en doetse alle schimp aen die
 men kan bedencken. De kinderen
 trouwbaer geworden zijnde / men be-
 steltse een on-Catholijcke Dwer / ofte
 Wyfster / om also te vaster haer buyten

Godts Kerck te doen leven en sterben/
 en soo krupt dese kancher gestadigh
 boort op de kinderen/ kints-kinderen/
 Nichten/ Neven/ in de 3/4/5/6/7/8/9/
 10 graden/ en dickwijs meer: Is hier
 of daer een enckel Houwelijck of twee/
 daer de Catholijcken d'overhandt be-
 houden / en dese onheylen voortkomen/
 en beschutten / dit gebeurt soo selden /
 dat 'et booz een contra-argument niet
 en kan dienen.

Hoe sal dit afloopen in den uytter-
 sten dagh? als dese ongeloobige kinde-
 ren en kindts-kinderen eens met haer
 Ouders sullen berrijfen / en haer eeu-
 wighe verdoemenisse booz haer oogen
 sien/ oeh hoe afgrijslyck sullen sodanige
 kinderen haer Vaders of Moeders be-
 schuldigen en verbloecken / die met 'er
 ongeoorlofde Houwelijcken desen eeu-
 wiggen grouwel veroorzaecht hebben?
 Wat sullen sodanighe Catholijcke
 Vaders of Moeders/ dan weten by te
 brengen tot haer verontschuldighen?
 dit geef ick haer in tijdts te bedencken.

Om dese en diergelijcke oorzsaecken/
 zijn dusdanige Houwelijcken verbo-
 den in 't generale Concilie van Chalce-
 donien, Art. 15. cap. 14.

In 't Concilie van Agathen, can. 67.
 Mitsgaders van de Heplige Vaders/
 namentlyck van Ambrosius, Ignatius,
 Antiochenus, Gregoriano Juris editio-
 ne ad 1. si conditiones 10. de condit.
 appof.

*Eib. 1. de
 Abrah.
 cap. 9.
 Oock lib. 2.
 in Luc. 12.*

appof. in margine. D. Thom. 4. d. 39. *Epist. ad Polya.*
 q. 1. a. 1. Soto 4. dist. 39. q. 12. art. 2.
 ad. 3. Bellarm. lib. 1. de matrim. cap. 23.
 concl. 1. Dat Thomas Sanches hier *Tom. 2. de matr. diff. 72. p. 257.*
 tegen ſchijnt te ſpreken / moet met ver-
 ſtandt gelezen en overwogen werden /
 want als deſe geſeydt en bewezen heeft
 alle 't gene / tot noch toe by-gebracht
 is / ſoo is 't wel waer / dat hy daer by
 heeght / dat dooz gewoonte evenwel /
 op ſommige plaetſen duſdanige Hou-
 welycken toegelaten zyn / doch mits
 deſe conditie, ſoo de Catholijcke ge-
 houwde liber en vry haer Religie magh
 beleven, en beſterven, en de kinderen in
 de ſelve Religie ſonder regenspraeck op-
 gevoed mogen werden. Dit aengeſien
 het noyt en kan verſekert werden / ſoo
 blijft 'et vaſt ſtaen / dat ſulcke Houwe-
 lycken / ſonder doodt-sonde / noyt en
 kunnen geſchieden / om de vreeselycke
 ſwaerigheden / die daer tijdelijck en
 eeuwelyck wyt komen te ryſen.

Uyt deſe quaëſtie rijft eene andere, te
 weten, of 't een Paſtor, ofte een Prie-
 ſter volmachticht van een Paſtor, ſoo
 een Houwelyck wel magh aſſiſteeren,
 daer een Catholijck perſoon, met een
 On-Catholijck trouwt?

Dient tot antwoordt: Zoodanigen
 Paſtooz ſondighet ſwaerlijck ſulchs
 doende / 't en zy dooz hooger Overig-
 heyt / om gewichtige oorſaecten / daer
 toe geauthoriſeert zy. Wert bewezen:

Rom. 1. 32.
En cap. 1.
de offic. de
Leg. &
cap. no-
ram 2. 9. 1.

Soo wie een mede-wercker is in de sware sonde, die sondicht swaerlijck.

Maer een Catholijck Pastor, of eën Priester uyt sijn naem, sulcke Houwelijcken bywoonende, is een mede-wercker in sware sonde. Ergo / sondicht swaerlijck.

De minder boozstelling werdt daer dooz bewesen / obermits boven en in 't boozgaende bewesen is / dat de gene / die in sulcker manieren trouwen / grofselijck sondigen; aengesien dan soodanige Pastooren of Priesters / ten desen mede-werckers zijn / soo moet 'er uyt volgen / dat sy swaerlijck sondigen.

Dat sy soodanige Houwelijcken bywoonende / medewerckers zijn / blijkt daer uyt / obermits het Concilie van Trenten verklaert / dat sonder haer assistentie 't Houwelijck nul en van geender waerde en is.

Blijckt ten tweede / uyt de woorden die de Pastoor / ober 't Houwelijck / spreekt / seggende : 't Houwelijck, het welcke ghy te samen hebt aen-geveert, bevestige ick, en zegene 't selvige in den name des Vaders, ende des Soons, ende des Heyligen Geests.

8. 24.
cap. 1.

Matth. 7.

Hier op seydt Christus teghen sijne Discipulen : En wilt het Heylige niet geven voor de honden, ende en werpt de Peerlen voor de verckens niet, op datse, per avontuere, de selvige met haere voeten niet en vertreden, en om-ge-

gekeert zijnde, u - lieden niet en verscheuren.

Op dese plaets den H. Augustinus schrijvende / seyd / dat met dese woorden verboden werdt / dat men de Heylige Sacramenten aen geen onwaerdige en moet uptrepcken; waer op hy een gantsch Boeck heeft gemaeckt / welckers Titul is / van 't geloof en de wercken. Hier uyt blijcken twee dingen:

I. Hoe qualijck de gene doen / die sodanige Houwelijcken ingaen.

II. Hoe qualijck de Herders doen / die sodanige Houwelijcken doorgaens assisteeren.

Uyt beyde dese Vraghen, rijst noch een derde Vraegh, te weten, of een Bisschop, siende dat sijne Pastooren sodanige Houwelijcken is bywoonende, en oock de selvige toelaet, niet en sondicht?

Dient tot antwoordt: Een Bisschop siende dusdanige Houwelijcken, in sijn Bisdome, met assistentie der Pastooren, deurgaens in swangh gaen, soo hy 't selvige verdraeght, als hy 't verbeteren kan, sondicht swaerlijck. 'k Segge / soo hy 't verbeteren kan: want / tot onmooghlijcke dinghen kan niemandt verobligeert werden. L. imposs. ff. de div. reg. jur.

't Bewijs hier van / volght uyt het boorgaende / naer 't principael boorgesepde argument.

Die consenteert in een grobe sonde /
sondicht swaerlijck / volgens Rom. 1.
vers 32.

Maer een Bisschop sulchis kunnen-
de beletten / en niet belettende / consen-
teert daer in. Ergo een Bisschop dit
doende / sondicht swaerlijck.

Hier komt by / dat sodanighen Bis-
schop een Participant is van alle het
quaet / dat uyt sodanige Houwelijcken
rijst.

1. Reg. 3. Wat was d'oorzake / dat den Hooge-
Priester Heli so swaerlijck sondighde /
ende soo grouwelijck gestraft wierde ?
obermidts hy de sonden / van beyde
sijne Priesterlijke Soonen / niet en
bestrafte.

5. ff. 24. 10. 't Concilie van Trenten / represen-
teerende de Algemeene Catholijche
Kerck / spreekt de Bisschoppen al-
dus aen: De Bisschoppen sullen Sorge
dragen, dat de Bruyloften met soo een
Skilligheydt ende eerlijckheydt aenge-
leyt werden, als betamelijck is. Is die
Sorge een Bisschop beboden / dat hy vooz
de stilligheydt en eerlijckheydt moet sor-
ge dragen / hoe veel te meer / vooz het
gene ten desen / 't Geloof ende Religie
aengaet? Te meer / alsoo 't Hepligh
Concilie daer by voeght: 't Houwe-
lijck is een heylige saecke, en moet heyl-
lijckelijck gehandelt werden.

lib. de fide
& operibus
cap. 5.

Hier op schrijft aldus den Bisschop
van Hipponen den H. Vader Augusti-
nus:

URS:

nus: Wy oordeelen dit de gefonde Lees mede te brenghen, eensdeels, dat wy de honden in de Heylige Kerck om de vrede des selvigens verdragen; anderdeels, dat wy, daer de Kerck vry is, 't Heylige aen de honden niet en geven.

De Biffchoppen die contrarie doen/ worden in de H. Schrifstuer gendenit/ *Ifai. 56. 10*
Blinde Opwachters; oock Stomme *aldaer.*
Honden, die niet blaffen en kunnen. *Joan. 10.*
Huerlingen, &c. *12.*

Op alle het boozgaende / rijft een bzaegh: Dewijle dat dusdanige Houwelijcken tuffchen Catholijcken en On-Catholijcken op sommige plaetsen, door een gewoonte, door de vingeren werden gefien, soude men dat selvige niet mogen naervolgen?

Antwoorde. Dat quaet en schade-lijck is / bysonderlijck aen de Zielen / en staet niemant by om nae te volgen; maer men moet arbeypden / dat het selvige berbetert magh werden / volgens de woorden van S. Augustinus: Men moet door goede dingen, quade dingen foecken te verbeteren; en goede saken, door quade saken niet trachten quaet te maecken. Dat is: Men moet arbeypden / dat dooz goede gebzuycken / misbzuycken wech genomen werden. *lib. de fide & operibus cap. 8.*

C A P. XXXVII.

Christus is, gestorven zijnde, waerlijck ter Hellen neder-gedaelt.

Het Doozburgh der H. Vaderen/ blyckt Gen. 37. 35. Ick sal droevigh tot mijn Soon, ter Hellen nederdalen: niet in de Helle der verdoemde/ want Jacob en breesde niet / dat sijn Soon Joseph verdoemt was: niet in 't Graf / want hy hield sich als verscheert/ dat Joseph niet begraven/ maer van een wildt Beest verscheurt was/ vers 33. Ergo / in 't Doozburgh der H. Vaderen.

Matth. 12.
40.

Blyckt eerstlijck: Gelyck Jonas drie dagen en drie nachten, in den buyck van den Walvisch is geweest, soo sal den Soon des Menschen, drie dagen en drie nachten, in 't hert der aerde wesen.

Matth. 2, 27.

2. Ghy sult mijn ziel niet laten in de Helle.

Ephes. 4, 6.

3. Die op-geklommen is, is 't die neder-gedaelt is in de dieper deelen der aerde, insgelijcks 1. Pet. 3. 18. vergeleken met 1. Pet. 4. 6.

4. Hyt de twaelf Artikelen des Geboofs: Hy is neder-gedaelt ter Hellen. Dit kan niet verstaen werden van het Graf / want daer leest men / eben te hooren: Hy is gestorven, ende begraven; weder is een Artikel op sich selven.

C A P. XXXVIII.

De Heyligen (in den Hemel zijnde) bidden voor ons; moghen ten dien eynde, oock van ons, aengeropen werden.

Dat de Heyligen dooz ons bidden / blijkt:

1. Onias, en Jeremias, die langh doodt waren geweest / baden voor alle het Joodtsche Volck, en voor de gantsche Heylige Stadt. *2. Mack. 15. vers 13. 14.*

2. De Ouderen vielen neder voor den Throon Godts, hebbende gulde Schalen vol Reuck-Offers, 't welck (gelijck den Text sepdit) zijn de Gebeden der Heyligen. *Apoc. 5. 8.*

3. Oock bidt den berdoemden Kijcken Man dooz sijn Broeders: Seker veel meer de Heylighen dooz de Christenen. *Luc. 16. 27.*

Dit en is niet vreemt; want sy zijn mede Lidmaten van onse H. Kerck: Ergo zijne dooz ons besorgt / en bidden dooz ons: aengesien de natuer leert en S. Paulus getuyghet / dat alle de leden van een lichaem / malkanderen in alle noodt / waerse kunnen / te hulp komen. *1. Cor. 12. 26.*

Wat aengaet de Aenroepinge der Heyligen, om met ons / en dooz ons den Heere te bidden / en te herbidden.

Nota I. Dat hier dooz de eere Godts niet vermindert en wert / ja niet meer / dan als den eenen mensche den ande-

ren aenroep / dat hy den Heer booz hem wil bidden : en nochtans dat dit geoozloft is / blycht in Godts bebel aen Abraham ; als oock in den verduldigen Job : mitsgaders / in den H. Paulus / en dussende andere meer / ja in de daghelyckesche Praetijck van onse Weder-partypen selfs.

Nota. II. Op dat Party niet en segge / dat de Heplige van ons niet en weten. Is 't seker / dat Heyligen 't aenschijn van den Alwetenden altijd aenschouwen, en daer in alles sien / daer haer aen gelegen is. 't Is oock seker / dat sy de Engelen gelijk zijn ; welke Engelen in den Hemel zijnde, weten van yeder sondaer, die op der Aerden Poenitentie doet, want sy zijn daer over (seyd Christus) verblijdt : waerom soudense dan oock onse aenroepingen niet weten ? de Wet van brundeschap berepcht sulcks / volgens Christi eugen getuygenis ; Ick segge u-lieden niet (seyd Christus) dat ghy slaven zijt : want een slave weet niet wat sijn Heere doet : maer ick hebbe geseydt, dat ghy Vrienden zijt. Want alles wat ick van mijn Vader gehoort hebbe, dat hebb' ick u-lieden bekendt gemaect.

Den Engel Raphael seyd van sich selben / dat hy een was van de seven Engelen, die met malkanderen voor den Heere stonden, en dat niet tegenstaende / wist hy wel de deughden / die Tobias

Gen. 20. 7.

Job. 42. 8.

Rom. 15.

30.

Ephes. 6.

19.

Matth. 5.

8.

1. Cor. 13.

12.

Luc. 20. 36.

Luc. 15. 7.

30.

Joan. 15.

25.

Job. 12. 15.

bias betrachteden / ja tot het minke traentje toe, dat hy in sijn gebedt stortede, ja tot het optaen van sijn Stoel, en van sijn Eet-Tafel, om wercken van liefde te betrachten, mitsgaders andere wercken van barmhertigheden, die hy / ten opsicht van sijn even-naesten / beoefende. Hoozt des Engels eygen woorden. Als ghy met tranen badt, en de dooden begraefde, ende u middaghmael verliet, en de aflijvige des daeghs in u huys verberghde, ende des nachts haer begraefde, hebb' ick uwe Gebedt aen den Heere op-gedragen. Hoe konden Engel 't gebedt van Tobias / nefsens sijn andere goede wercken / aen den Heer opdragen / 't en waer saetke geweest / dat hy daer kenniss' van hadde gehad.

De Ouderen vielen neder voor den Throon Godts, hebbende gulde Schalen vol Reuck - Offers, 't welck zijn de Gebeden der Heyligen, op der Werden lebende / siet Apoc. 6. v. 10. alwaer blijkt / dat de doode Martelaers wisten / dat hare vervolgers noch leefden / oock dat ober haer noch geen wraeck genomen was.

't En is niet mogelijk / dat de Heyligen in den Hemel / de Gebeden der Heyligen op der Werde / aen God kunnen op-offeren / 't en zy / datse de selbe weten. Nu sal d'aenroeping der Heyligen hoorders betwefen worden.

Jacob,

Jacob, den H. Patriarch/in 't upterste van sijn leven / siende Josephs kindzen by sijn sieck en doodt-bedde staen / geeft haer eerst sijn leste Benedictie ; daer nae aenroept hy sijn Engel / vooz haer / seggende : Den Engel, die my heeft bevrijdt van alle quade, zegene die Kinderen. Noteert Leser / dat Partys selfs in haer lesten vertaelden Bibel / in de kant-verklaring / op dese plaets bekennen / dat Jacob aldaer een Engel gebeden, en aengeropen heeft. En dat dit een geschapen Engel is geweest / bekent Jan Calvijn selfs / Instit. lib. 1. cap. 14. §. 6. ja Jacob was daer noch niet mede te breden / maer hy gebiedt ten derden / dat naderhandt / te weten na sijn doodt / sijn naem over haer aengeropen werde ; en niet alleen sijn naem / maer oock de namen van Abraham en Isaac, die doe al langh doodt waren.

De Vrienden van Job, siende dat Job Godt biddende / van Godt niet verlost en wierde / raden hem / seggende ; Keert u tot een van de Heyligen, op dat die / te weten / Godt vooz u bidden / en ghy te krachtigher verhoordt werdt : volgens haer volgende woorden als een van haer sende ; Indien een van de duysende Engelen voor hem (dat is / vooz de mensch) spreke, hy (Godt) sal sich over hem erbarmen ; en seggen ; Verlost hem, &c.

Den H. Joannes, willende bidden vooz

Cen. 48.
25. en 16.

Nota.

Job. 5. 1.

Job. 33.
23.

Apoc. 1.
43.

hoor de VII. Kerken in Asia, roept eerst
 Godt den Heer aen: roept oock Jesum
 aen: dat meer is/ roept oock aen hoor
 haer de seven Geesten, die in 't aenschijn
 van Godts Throon zijn; Waerom
 om gratie, dat is/ om verwerbingsh
 van Godts gratie hoor haer. Nota:
 Party in haer kant-verklaring op de-
 sen Text, bekennen updruckelijck/ dat
 S. Jan alhier de seven Geesten voor Gods
 Throon staende, aengeropen ofte ge-
 beden heeft. Ja dat dese seven Geesten
 de seven principale Engelen zijn/ ende
 niet den H. Geest/ gelijk de Kant-
 Schrybers/ kinderlijck en dwaeslijck
 schryben/ blijkt in de selvige Openba-
 ringh/ cap. 5. 6. cap. 8. 2. cap. 15. 1.
 cap. 16. 1. cap. 17. 1. cap. 21. 9. &c.

Nota.

Party 1.

De Hepligen / zijn af- gestorvene
 Sancten en Sanctinnen/ die weten
 van ons niet/ Abraham kendet ons niet,
 en Israël en weet van ons niet. Ergo/ de
 Papisten haer aenroepende / kloppen
 hoor een deel doof- luy deuren.

Jesal. 63.
16.

Catholijck.

Dit is 't oubre deuntje. Daer staet
 soo niet/ maer daer staet soo wel in den
 Hebreeuschen als in den Kerckelijcken
 Latijnschen Text/ Abraham en heeft
 ons niet gekendt, en Israël en heeft van
 ons niet geweten. 2. Dat Abraham doe
 soek van dingen wijs/ die hier gebeur-
 den/ blijkt Luc. 16. 29. en Joan. 8. 56.

Abra

Abraham en kende 't Joodtsche volck niet / om dat dit volck van haer verba-
stert / en in Godtsdienst afgewecken
was : 't is eben soo veel als of ick sep-
de / S. Willebrordus en Bonifacius /
en kennen de Hollandtsche Geusen en
Arminianen niet / welverstaende / om
datse van haer leering / geloof en Gods-
bzychtheyt af-gewecken zijn. Dat
meer is / dit Argument en verdient
geen antwoordt / om dat Abraham en
Israël doen noch in den Hemel niet wa-
ren. Dat de Hepligen van ons weten /
blijcht Luc. 15. vers. 7. en 10. in 't welc-
ke 't selve getoont werdt van d' Enge-
len / aen wien de Hepligen gelijk zijn /
Luc. 20. 36. siet oock 1. Corinth. 6. 2.
Apoc. 6. 9, 10. &c. ende bysonderlijck
Tob. 12. 12. en Apoc. 5. 8. als boven in
de tweede Potule / en Act. 10. vers 5.

Party 2.

2. Tim. 2. 5. Daer is een Middelaer / tusschen
Godt ende de Menschen / den Mensch
Christus Jesus : loop / loop / dan niet
de Hepligen.

Catholijck.

5. Tim. 2. 6. Staet niet stil / maer wilje geant-
woordt hebben / soo siet wat verder /
want daer volght / datter maer enen
Middelaer is , de welcke sich gegeven
heeft tot een verlossingh voor alle men-
schen : dat gaet ons niet tegen / nochte
oock de Hepligen selfs. Maer gelijck
den H. Geest Moysen een Middelaer
noemt

noemt tusschen God en de Israëlitien/
Deut. 5. 5. Gal. 3. 19. soo noemen wy
de Hepligen oock Middelaers / doch
dooz tusschen-spraecck en boozbidding/
en anders niet.

Party 3.

Ghy sult den Heere uwen Godt aen- Matth. 4.
10.
bidden, ende hem alleen dienen.

Catholijck.

In Spanjen en Brancckrijck / moet
men den Koningh eeren / ende hem al-
leen / als Koningh, dienen; seer wel/
moet men dan ten Hobe / niet met alle
versoecken dooz boozspracck van de
Hobeligen?

Party 4.

Godt heeft ons leeren aenroepen en
bidden niet S. Pieter / S. Claes / bidt Matth. 6.
9.
Matth. 11.
28.
booz ons / maer / Onse Vader die in de
Hemelen zijt, &c. ende komt (niet tot
de Hepligen / maer) tot my altesamen,
die daer belast ende beladen zijt, &c.

Catholijck.

Schaemt u dan / dat ghy 't gebedt
van u Ebnæsten versoecht; dit doet
ghy / en dit doen wy / volgens Godts
woort / en evenwel komen wy met ons
aenroepen en bidden / tot niemant an-
ders / als tot onsen Vader die in de He-
melen is / booz so veel / als hy den Wa-
rtheur en geber der gaben is / die wy
van hem / oock dooz sijn Hemelsche
Advocaten / versoecken.

Nora. Dat de Hepligen van ons
we-

weten / als sy van ons aen-geroepen worden / ja aen-geroepen zijnde / booz ons Godt den Heer bidden / ende ver-bidden / blijkt upt de Miraculen / die booz de Aenroepers der Heyligen / op alle Bede-baert plaetsen met honderden / geschieden.

't Opworpsel of 't Argument, van den Engel, die van S. Jan niet en wilde ge-eert zijn, Apoc. 19. en Apoc. 22. 9. siet bondigh beantwoordt, in het volgende Capittel.

C A P. XXXIX.

Van de Eer der Heylighen.

Nota. 1. Niemand en komt Goddelijcke Eer toe / als God alleen.

Nota. 2. Zoo wie aen de H. Maria / ofte aen eenige andere Heyligen / die al te samen maer Schepselen zijn / Goddelijcke eere doet / die den Schep-per alleen toekomt / dat is een Afgoden Dienaer.

Nota. 3. De H. Maria komt toe / dat wy haer eeren met een eer / die de Moeder Godts toekomt / dat is / met een onepndlijcke minder eer als God / maer met een meerder eer als d'andze Heyligen toekomt.

Nota. 4. De andere Heyligen / die booz Godt / en door Godt met Christo Jesu / de Hemelsche Glozie genieten / komt

komt grooter eer toe / als alle sondige
Menschen op der Werden ; en daerom
mogen de Christenen haer wel eeren /
met een eer die haer toekomt : dit heb-
ben gedaen Abraham, eerende de En-
gelen / Gen. 18. 2.

Loth aenbiddende / dat is / behoorz-
lijke eer bewijfende / aen twee Enge-
len, Gen. 19. vers 1.

Ja / als Josue eenen Engel aenbadt ,
dat is / behoorelijke eer beweest / en
was den Engel daer noch niet mede
gecontenteert / maer begeerde selfs
noch meerder eer ; ontbindt uwe Schoe-
nen van uwe voeten, want de aerde, daer
ghy staet, die is (om mijn tegenwoor-
digheit) heyligh, Jos. 5. 15. en 16.

Dit heeft al mede gedaen Manue,
Sampsons Vader, Jud. 13. 20. als oock
den Propheet Balzaam, Num. 22. 31.

Nota. 5. Den eene Mensch op der
Werden is oock meer eer waerdigh als
den andere : Eer komt een yeder toe,
die goed doet, Rom. 2. 10. Dit toonde
Saul ten opsicht van Samuel, 1. Reg. 20.
v. 14. Abdias, ten regarde van Elias,
3. Reg. 18. 17. De Soonen der Prophe-
ten aen Elizeus, 4. Reg. 2. 15. Den Pro-
pheet Nathan aen den Propheet David,
3. Reg. 1. 23. en so voorts.

Nota. 5. Het uytwendigh stuppen/
nenghen / hoeft ontblooten / sonder het
inwendigh / is van geender waerden :
ja die uytwendige schijn-eeerbiedingen
kon-

konnen dickmaels tot een spot gedaen werden/ siet Matth. 27. 29. Marc. 15. vers 19.

Nota. 6. Alle oprechtte eerbieding/ ofte aenbiddingh/ verbat in sich een oordeel des verstandts / dooz 't welck men den genen/ die men eert/ naer sijn waerdighepdt / soo en soo groot acht: daer komt dan by een toe-neggingh des wils / dooz de welke wy dan aen dien/ of aen dese sulcken/ ofte sodanige eer / als wy oordeelen hem toe te komen/ willen toeschicken: volghens dien / so is alle onse eerbiedingh seer herscheyden: want hier dooz eeren wy Godt met Goddelijcke eer / de Heptigen/ naer adbenant/ met een haer toekomende eer / en Koningen/ Princen/ Bisschoppen ende Leeraers / Magistraten / Ouders / Weldoenders / Ec. peder met soo een Burgelijcke eer/ als wy oordeelen / peder een van haer/ toe te behooren.

Party.

Matth. 10.
26.

Als Cornelius den hondersten man/ Petrum aenbade / heeft Petrus tot hem geseydt: Staet op, ick ben oock een Mensch.

Catholijck.

Den H. Vader Hieronymus, antwoort hier op/ dat Petrus breejde / als of Cornelius hem / vooz set meer aensagh als vooz een puer mensch / gelijk de Heydenen van sommige upmun-
tende

tende menschen halve Goden maech-
ten / daerom geeft hy hem ter sondt te
kennen / dat hy niet meer als eenen
mensch was.

A. E. Party 2.

Den Engel van de Heylige Apostel *Apoc. 19.*
Joannes aen-gebeden zijnde / en begeer- *10. en 22.*
de die eer geensins t'ontfanghen / seg- *vers 9.*
gende : Siet dat ghy het niet en doet ;
want ick ben u mede-dienstknecht, &c.
Aenbidt Godt.

Catholijck.

Ick vrage Party vooz eerst / of S. Jan *Apoc. 1. 9.*
een ander Geloof hadde / als d'andere
Apostelen ? sy antwoorzen / neen.

Ick vrage ten 2. Of sy wel weten
dat dese aenbidding van S. Jan geschied
is in 't eylandt Patmos, alwaer S. Jan
van den Keyser verbannen was / om
de belijdenisse des geloofs / ontrent 60.
jaren nae de doodt Christi / als nu de
andere Apostelen meest / of al te samen
doodt waren ? sy weten dat ongetwij-
felt also wel als wy.

Ick vrage ten 3. So S. Jan dit En-
gelsch verbodt gehoort hebbende / in 't
19. cap. v. 10. of hy niet / dat niet tegen-
staende / wederom in 't 22. cap. vers 9.
vooz deses Engels boeten is neder-ge-
ballen / om hem weder t'aenbidden ?
Ja / willen nu / dese drie Puncten vast
staende / onse Weder-partyen upt dese
twee passagien van Apocalipsis / be-
slupten / dat het ongesozloft / en afgo-
derp

derp is/een Hemel-Heyligh te aenbid-
den/ ofte met behoorzijcke eer te eeren/
neffens Godt / so volght 'er klaerlijck
upt :

Ten 1. Dat S. Jan noch / omtrent
festigh jaren nae Christi doodt / gese-
ken heeft in een Afgodische doolingh /
geloobende/ dat men niet alleen God/
maer oock de Engelen/ ende door ver-
volgh / de af-gestorbe Heyligen / wel
magh aenbidden.

So volght ten 2. Dat aengesien de
andere Apostelen 't selve Beloof had-
den / 't welck S. Jan hadd' / datse alle-
gader gestorben zijn in afgoderye.

So volght ten 3. Dat S. Jan so herd-
nechigh is geweest in sijn booshepdt /
dat hy van den Engel bestrafte zijnde
van afgoderp cap. 19. evenwel by sijn
sonde / ende ongeloof / gebleven is
cap. 22.

Is dat nu niet een sijne Reforma-
tie/ die de H. Apostelen sulcke gronwe-
lijcke dingen te last leydt ? vrienden u
lastering gaet te grof : wilje de waer-
heyt hooren ? S. Jan wist wel dat het
Godt niet en was ; hy wist wel dat het
maer een Engel was ; en hy heeft hem
daerom d'eer bewesen / die een Engel
toequam. De reden / waerom den
Engel dese eer niet toe en liet / was /
obermits hy S. Jans mede-knecht was ;
hy kende de heylighhepdt van S. Jan ;
hy verstondt de edelheyt van 't Wuyt
sijns

Apoc. 1. 1.

Apoc. 19.

10.

Apoc. 22.

8.

sijns Apostelschaps/ ende daerom had
 hy upt ootmoedigheyt en beleeftheyt /
 liever gezien / dat S. Jan hem soo re-
 berentialijcken niet geëert en hadde :
 eben-eens / gelijk daghelijchs onder
 de Menschen dupsent mael / en meer /
 gebeurt / dat twee van gelijcke weer-
 digheyt / tegen malkanderen strijden
 in gediensstgheyt : de eene stellende
 d'ander / of boven aen de Tafel / of aen
 de rechter-zijde / d'ander daer tegen
 strijdende / &c. maer dat de Engelen
 eer / haer toekomende / gaern toelaten /
 van andere die haer minder zijn / en
 in 't Apostel-Ampt haer mede-knech-
 ten niet en zijn ; blyckt upt mijn boo-
 righ bewijs / Gen. 18. 2. Gen. 19. 1.
 Josue 5. 15. Judic. 13. 20. Num. 22. 31.

C A P. XL.

't En is niet ongcoorloft de Reliquien
 der Heyligen te bewaren, en te eeren,
 met opficht van hare principalen.

W At dede Godt in dese VII. aen- Exod. 4. 7³
 geteekende Capittelen niet doodz 8, 9, 10.
 Miraculen / doodz 't Roedjtje, of Stocks- 14. 17.
 ken van Moyles, Exod. 4. genaemt
 het Roedjtje Godts. Ende siet / om dese
 Miraculen doodz Godt in dit Stocks-
 ken gedaen / wierd dit Roedjtje in sulc-
 ken eerwaerde gehouden / dat 'et met
 de twee Steene Wet-Tafelen, en met Hab. 9. 4.
 de oberblijffelen van 't Manna, in de
 Arcke

Arche des Ouden Testaments / ofte in de Bondt-Kiste is gelept / ende alle naerbolgende Geulwen bewaert.

Exod. 13.
19.

Mosses heeft de Gebeenderen van Joseph bewaert / en geëert / en in het Landt van Beloften ober-gedragen.

Exod. 16.
31.

2. Neemt een Maet (Gomor,) van 't Manna, ende bewaert dat voor de toekomstende Geslachten, op dat sy 't Brood moghen kennen, daer ick u in de Woestijne mede gevoedt hebbe. Hoe veel te meer / de Reliquien van het Krung Christi / en andere Hepligen / tot memorie / van de weldaden ons daer door bewesen.

4. Reg. 5.
17.

3. Naäman van Syrien, van sijn Maelshept genesen zijnde / nam (met verlof van Elizæus) so veel aerde met hem / van 't Landt der Beloobigen / als twee Mynl-Ezels dragen konden / om daer een Altaer op te stichten / en de ware Sacrificien / aen den waren Godt op te offeren.

4. Reg. 2.
14.

4. Soo bewaerde Elizæus de Mantel van den Propheet Elias.

4. Reg. 13.
21.

5. Een doodt mensch / raeckende de doodts-beenderen van Elizæus, wierd terstondt levende.

4. Reg. 23.
16.

6. Josias, de Beelden der Afgoden ruinerende / gebodt nochtans / dat men de Beenderen van den H. Propheet soude bewaren.

7. Als de Propheet Jesaias, door den H. Geest / beschrijft de bekeeringslied

der Heydenen / door Christum en sijne
Discipulen / en haer wettige nakome-
lingen in 't Nieuwe Testament / seyd
hy / onder alles van haer als volght :
Ende alle , die te vooren qualijck van u *1/a. 60. 14.*
spraecken , sullen de voetstappen uwer
voeten aenbidden , ende sy sullen u noe-
men de Stadt des Heeren.

8. Het Vrouwtje den boordt van *Matth. 9.*
Christus noch raeckende / is genesen. *20.*
Stet breeder *Matth. 14. 36.*

9. De Branché / de schaduwé van *Matth. 5. 15.*
Petrus raeckende / zijn gecureert.

10. De Reus. doechen van Pau- *Matth. 19.*
lus / gaben de siecken gesontheyt. *12.*

Party 1.

Godt heeft contrarie getoont / 't li- *Deut. 24. 6.*
chaem van Mopses soo herbergende /
dat niemant kon weten waer 't was.

Catholijck.

Wat Mopses lichaem aengaet : de
Joden waren doen soo seer geneghen
tot d' Afgoden-dienst / datse docht een
Gulden Kalf aenbaden ; waer ober / *Exod. 32.*
om haer geen occasie te geben / om
't lichaem Mopses als eenen Godt te
aenbidden / heeft Godt sijn lichaem
wilsen berberchen. Dierhalven / is
D. Andreas Essen , ten desen / met ons
in een Schip gekomen.

De H. Kerck mach Aflaten vergunnen.

NOta, ten eersten: Aflaet en is niet anders/ als een goedertieren ontflaginge van de tijdelijcke straffen/ die wy dooz onse sonden verdient/ en dooz Penitentie noch niet volkomentelijck afgewasschen hebben.

Nota 2. Dat Godt de sonden verscheydentlijck vergeeft/ sommige in 't geheel/ soo wel van schuldte als van de boete: sommige met reserue van eenige tijdelijcke straffe: Blijcht 1. in Dabid/ 2. Reg. 2. Item/ wederom in Dabid/ 2. Reg. 24. in Adam en Eva/ Gen. 3. in 't volck Israëls/ Num. 14. v. 21. in Mofses/ Deut. 32. 49.

Nota 3. Dat dese verdiende straffe/ ten eersten kan vergeben worden/ dooz onse penitentiële wercken/ blijkt in de Diminuters/ Jonæ 3 4. 2. Paral. 7. 13. Jer. 18. 7. &c.

Nota 4. Dese Aflaten geschieden dooz toe-voeginge van het lijden ende verdiensten Christi/ sonder de welke geene verdiensten kunnen wesen/ en dooz toe-voegingh van het overtolligh lijden van sommige Heylighen/ die/ in cas van haer voldaeningh/ meer geleden hebben/ als hare sonden verdient hadden: en dat ten profijt van andere geloovighen/ volghens dien Geloofs-Artikel van de Gemeenschap der

der Heyligen, ende dooz de gunst / dienst / en macht der H. Kercke / die macht is gegeven / om als een goedt dispensier van de Goddelijcke Schat-kamer te ordonneeren: welke macht Christus selfs gegeven heeft / aen het Hoofd van sijn H. Kerck / seggende: Al het gene ghy sult ontbinden op der Aerden, sal ontbonden zijn in de Hemen. Hoozje wel / al't gene, soo wel boete als schuld / ofte sonde selfs.

Matth. 16.
19.

Nota 5. Den eersten Afsaet / gaf den heyligen Paulus aen den Bloedschender van Cozintchen / die den Apostel. (1. Coriath. 5. 3.) wpt Christus naem / in den Ban hadde gedaen / ende den Duphel ober-gelevert: desen sijn op-geleyde Penitentie volbrengende: Soo hadden de Cozinthianen / dooz Titum den Apostel / doen aensoecken / dewijle datter nu een goedt deel van de Penitentie voldaan was / de restende boete hem te willen vergeben. Dit versoek verhoort den H. Apostel Paulus / ende dat / soo hy spreekt / dien ghy-lieden wat vergeeft dien ver-geve ick oock, in den persoon Christi. Dit blijkt mede in de Kerck van alle tijden. In 't eerste Concilie van Nicteen / Can. 11. het welck Partij oock hooz wettigh en goedt houdt.

2. Cor. 2.
10.

Nota 6. Den eersten Ketter dit weder sprekende / is geweest Waldo / Anno 1170. Daer na Jan Wiclef / Hus /

en Anno 1517. M. Luther / met al sijn
naboolgende beklagelijcke Discipulen.

Party

Leest Actor. 10. 43. 1. Joan. 1. 7.
2. Cor. 5. 21. Heb. 10. 14. Apoc. 7. 14.
en cap. 22. 14. Alwaer wel expreffelijck
gefeyd wordt dat 'et bloedt Jesu Chri-
sti ons alleen fuybert. Ergo te ver-
geefs u verfierde Aflaten.

Catholijck.

Alwe Schrifstuer-plaetsen fpreecken
van de verfoeninge der sonden / vooz so
veel als de fchuldt / maer niet vooz soo
veel als de verdiende straf belanght /
't en zy het felvige vooz de H. Sacra-
menten / en Aflaten / Ec. toegeeygent
werde. Hoe komen dan alwe woorden
hier te paffe ? seght doch / was 't bloedt
Christi vooz Paulus niet mede ghe-
ftort ? jae 't : was dan die bloedt-ftor-
tingh soo genoegh / dat Paulus niet
meer behoefde te voldoen / en te lyden ?
Paulus felver maectt u wijfer / seg-
gende : Ick verheugh my in mijn liyden,
voor u-lieden : En vervulle 't geen dat-
ter noch fchort aen 't liyden Christi in
mijn vleefch, voor fijn Lichaem 't welck
de Kerck is. Hoortje wel / vooz fijn Li-
chaem het welck de Kerck is. Ergo /
fo komt 'et overtolligh liyden ten dien-
fte van de H. Kerck.

Wozders / weetje niet / dat Augusti-
nus feydt : De welcke u, sonder u ge-
maeckti heeft, die fal u, sonder u niet
faligh

Nom.

Col. 1. 24.

saligh maken. En waerom leerje / dat
men moet gelooben / de H. H. Sacra-
menten gebuycken / tot boetbaerdig-
heydt komen / en naer goede wercken
trachten / Ec. is 't dat Chrysti voldoe-
ninge / de ulwe onnoodigh maectt ?

Partij 2.

De Aflaten doen de Menschen veel
goede wercken bergeten / nemen wegh
alle occasie en middelen van ware Pe-
nitentie: want de Papoutjes meynen /
als sy maer penninghskens / scapulier-
ren / Ec. van vollen Aflaet hebben /
datse dan al 'er schaepjes op 't droogh
hebben. *Catholijck.*

Wel hoe? my dunckt / ick hoor de
Duyvel de Passie pzeken / als ick een
Gereformeerden Broeder van Peni-
tentie hoor pzen; ghy hebt wel hoor-
ren lupen / maer weet niet waer de
kloeken hangen: den Aflaet en neemt
niet wech / maer bzencht Penitentie /
en goede wercken mede; dan zijn onse
Kercken tot berstens toe / verbult met
Bidders / de Biecht-stoelen met Pe-
nitenten / de Altaren met Communi-
canten / de Armen met Almessen / de
Werde met Knien-buygen / de Licha-
men met Hayze-kleederen / de oogen
met tranen / de maghen met vasten en
abstinentie: ende dan betrouwen wy
eerst op quijt-scheldinge van straffen.

Nota. 't Is u gepzetendeerde Ge-
reformeerde Kerck / die soo een vollen

Wlaet geeft/ leerende / dat alle Som-
maristen sonder berou/ sonder Biecht/
sonder op-gelepte Penitentie / sonder
knielen/ vasten / aelmissen / sonder ee-
nige moepelijcke goede wercken / oock
de bebloedste Moordenaers/ de buyl-
ste Oerspeelders / niet dan op een ge-
dachte van Geloof / verseeckert zijn /
van de volkomenste quijt-scheldingh
van schuldt / en straffen harer sonden :
Wie heeft in duysenden jaren te boor-
ren / opt van sulcken Wlaet gehoozt ?
Dit 's den Wlaet / daer de Nieuw-
gesinde op houtwen/ meynende daer op
met kouffen en schoenen / met laersen
en spooren / met packen en sacken / ja
met al haer schelm-stucken en boogs-
heden de Hemelen open te binden.

C A P. XLII.

It is geoorloft Beelden te gebruycken,
oock in de Kercken Godts, ja voor
die te knielen, en Godt te bidden, dat
hy ons door de voorspraeck, van de
verbeelde Heyligen wil verhooren.

DIt heeft God self geboden Exod.
25. 18. Num. 21. 8. 3. Reg. 6. 23.
3. Reg. 7. 25. In 't maken van Cheru-
bijnen/ Serpent/ Leeuwen/ Ossen/ &c.
2. Godt heeft oock twee mannen/
Bezeleel / en Oliab / den Geest en de
wijshepdt in-gestoot / om de selvige te
maec-

maecken / Exod. 31. vers 2. en 35.
vers 30.

3. Godt heeft geboden / niet alleen
Beelden te maecken / maer oock Beel-
den te eeren / vooz beelden sich te buy-
ghen / te knielen / ende soo te bidden.
Aenbidt den voetbanck van sijn voeten,
want hy is Heyligh, Psal. 98. 5. Dese
Voetbanck was de Arcke des Heeren /
een Beeldt met menschen handen ge-
maecht.

Josue heeft op sijn knien vooz dit
Beeldt geballen / en is biddende in een
seer groote saeck verhoort / siet Jos. 7.
vers 6. Apoc. 1. 13. Ick sagh in 't mid-
den van de seven Kandelaren eenen, den
Soon des Menschen gelijk zijnde, be-
kleedt met een langh kleedt tot de voe-
ten, en omgord, tot de borsten, met een
Gouden Gordel, vers 14. en sijn hoofd,
en hayr was wit, gelijk als witte wolle,
gelijk sneeuw, en sijn oogen gelijk een
vlamme vyers, ende sijne voeten waren
blinckend Koper gelijk, en gloeyende
als een Oven, ende sijn stemme, als een
stemme van veele Wateren, vers 15. en
vers 17. volghyt; En doen ick hem sagh,
viel ick als doot aen sijn voeten.

Op desen Text werdt aen de kant /
van den Dordrechtseu Bijbel aenge-
teekent:

Ten eersten, Num. 39. en 40. en 36.
dat afbeeldingen sijn Christus / en sijn
volmaechtheden.

Ten tweeden, Num. 47. dat Joannes hier is neder-geballen uyt eerbiedingh.

Vrage hier op/wat sagh hier Joannes / Christum / of sijn afbeeldingh? Den Doztschen Bibel antwoordt / Num. 36. niet Christum; want hy verscheen niet in sijn natuerlijke gedaente / maer hy verscheen in sijn beeldt / of afbeeldingh / en soo haest hy dit beeldt heeft gesien / is hy neder-geballen met eerbiedingh. Is nu S. Jan daerom geen Afgoden-dienaer geweest / waerom wy / als wy met S. Jan de Beelden Christi eerbiedentlijck / ten opsicht van Christus / eeren.

Maer / en wanneer heeft God / ofte Godts Kerck daer nae 't selvige verboden?

Nota. Wat het eeren van de Beelden belanght / men magh de Beelden eeren / maer niet booz so beel / als dese goudt / ofte hout / been ofte steen zijn / maer ten aensien van de gene / die daer dooz betekent werdt : dit is de eenige leere van de H. Kerckie / gelijk gesien kan werden in 't Concilte van Trenten / sess. 25.

4. Christus heeft sijn aensicht in een doeck gedruckt / en 't selvige gesonden aen den Koningh van Edessa / Abagarus.

5. De Vrouw van den bloedt-loop genesen / Matth. 9. 20. heeft een beeldt van

Damasc.
lib. 1. de
imag. en
andere,
Eusebius
lib. 7.
Hisor.
cap. 14

van Christus / vooz haer deur doen stellen.

6. Veronica heeft 'et aensicht Christi in een doech uptgedzucht.

Party 1.

Ghy sult geen Beelden maken, noch eenige gelijkenisse, van dinghen, die in den Hemel zijn, ofte op der Aerden, &c. Ecol. 20. 2.
Deut. 5. 6.

Catholijck.

Godt leydt sijn woorzen self upt / Lev. 26. 1. dit gebodt vernieuwende / en daer by boegende; Ghy sult &c. om die te aenbidden: want ick ben u-lieden Heer en God. Wilje nu aenbidders der Beelden hebben? gaet / soechtse onder de Heydenen; sy zijn onder de Catholijcken niet te vinden: Gaet te post na Delft / en slaet eerst in strucken de beelden van Prins Maurits / Piet Heyn / en de vier Predicanten tot Delft; en binnen Amsterdam / de Beelden van twee Engelen / en van de twaelf Apostelen / op de publijcke Predick-stoel / in de openbare Kerck.

Ten 2. Alle de Schilderpen van de Heydensche Keyseren / van d' Afgoden Mercurius / Pallas / Juno / Bacchus / Venus / die Party in Stadthuysen / Hoben / Saletten / Et. ophanght.

Ten 3. A la mode Jufferen / met naeckte leden / tot uptdzuckingh van de Vijf Sinnen.

Ten 4. Allerhande Schilderpen en

Figueren op steen-werck/ Porzeleyn / op de borzen vooz de Hupsen / op gemunt gelt / op silbere bekers / op wijn-roemers / in Hups- en Kerck-glasen.

Ten 5. Seght my / is 't tegen het gebodt niet / de beelden sijner Ouders / Princen / Gouverneurs / Ec. in de Kamers te stellen / die met Ebbe en Vergulde Lijsten te vertieren / met minlijcke gedenckenissen aen te sien / te kussen / met hoof-ontblootinghen te berceren / die in den rouw met bay te kleden? Partij seydt neen.

Ten 6. Is het tegen 't gebodt het Nachmaels Broodt en Wijn / als een Figuer ende gedenckeniss' des lijdens Christi / met eerbiedingh te handelen? Partij seydt neen.

Ten 7. Is het tegen 't gebodt niet / den Bibel / dat is / Papier beprynt met Letteren en Figueren / beteeckenende Godts Woordt / in Pluweel te binden / met silber te beslaen / op snee te vergulden? Partij seydt neen. Waerom is 't dan tegen 't gebodt / de beelden Christi en sijner Hepligen soo te handelen / gelijk Partij hare gementioneerde Figueren en Beelden doet? is het tegen 't gebodt Godts sulchs te doen? ofte rupcht 'et nae Afgodery? soo verbiedt liever met bloedige Placcaten / alle Schilders de Pentceel / op peene van den hals: want / volgens uwe opinie / soude se uptwerckers zyn van afgoden-dienst:

dienst: so niet/ so zwijght/ en spreekt
't een niet meer tegen als het ander.

Partij 2.

Schaemt u/ dat ghy/ d'Engelen en
de Godtheit / derft wyt doen schilde-
ren / als of sy lichamelijcke menschen
waren.

Catholijck.

Soo als Godt en de Engelen / sich
niet en hebben geschaemt te verthoo-
nen aen ons / so schamen wy ons oock
niet haer so te verthoonen/ in onse Ca-
ferelen : Wy volgen Godt naer / die
heeft de Engelen oock doen maecken,
en uythouwen, en in den Tempel stellen,
hoetwelse geen Lichamen hadden. En
de Amsterdamsche Magistraet volghet
dit naer / d'Engelen verbeeldende in
een van hare openbare Kercken / aen
de publijcke Predich-stoel. Worders/
Godt heeft sich lichamelick verhoont
aen Adam / Gen. 3. 8. Aen Jacob /
Gen. 28. 12. Aen Moyses Exod. 33. 23.
Aen Jesaias / Isai. 6. 1. Aen Daniel/
Dan. 7. 9.

Exod. 25.
18.

Den H. Geest is beropenbaert in
gedaante van een Duybe. De Enge-
len sichtbaer / en met lange witte roc-
ken/ Gen. 19. 1. Tob. 5. 5. Matth. 28. 3.
Marc. 16. 5. Joan. 20. 12. Act. 1. 13. &c.
en Dan. 9. 21. met vleugelen / Isai. 6.
vers. 2. en 6.

Matth. 3.
16.

C A P. XLIII.

De Bede.-vaerden zijn Schrift-formigh.

Exod. 23.

15. en 34.

17.

Deut. 16.

16.

Luc. 2. 41.

Godt heeftse geboden in het Oude Testament.

2. 't Volck heeftse met gehoorzaamheyt onderhouden/ 1. Reg. 1. Doch in 't Nieuwe Testament/ Joan. 12. 20. Item Actor. 8. 27. Act. 20. 16. Paulus selfs. Ja Christus selfs / met sijn Moeder / ende Joseph. Leest boven / en neffens alle Oudt-Vaders / (wilje hier van weten / 't gebuyck van de Eerst-geloobighe / en eerste Leeraers) den H. Augustinus in sijn 137. Brieven / en de waerheyt hier van sal u Sonneklaer getoont werden.

3. Wilje upt Godts woordt beweesen hebben / dat alle plaetsen niet eben heyligh en zijn; maer dat Godt / by wijlen / eenige plaetsen verkieft tot eenige sonderlinge uptstekende wercken / 't zy tot vertooningh van sijn grootdadigheden / 't zy ter vergoedingh van onse noodwendigheyt: blijkt Exod. 3. v. 5. De plaets daer ghy staet is heylige Aerde. Insgelycks Jos. 5. 16. Waerom anders / als om dat Godt daer iet wilde doen / dat hy elders niet en dede. Insgelycks in 't Nieuwe Testament / hebje de Schaeps-wateringh / daer niet altydt / maer op seechere tyden de stecken gecureert wierden.

Doch

Doch die hier tegen sprecken / zijn ^{4. Reg. 5.} ^{11.}
 gelijk aen Naaman Syrus / die dook
 meynde / dat al de Wateren eben goedt
 waren / om Melaeltschen te genesen ;
 maer r'onrecht : want by aldien hy
 sich niet gewasschen hadde in de Jor-
 dane / hy soude soo wijs wederom heb-
 ben gegaen / als hy gekomen was.

Partij 1.

Godt is ober-al / waerom dan ge-
 loopen naer Hebelaer / Scherpen-
 heubel / Lorette / &c.

Catholijck.

Was Godt dook niet ober-al / ten
 tijde des Ouden Testaments ? ja ; ^{Deut. 16. 5}
 nochtans geboddt Godt / dat de Israe-
 liten het Phase, niet en mochten offeren
 in alle hare Steden, maer alleenlijck op
 de plaetse, welcke Godt daer toe soude
 verkiesen, op datijnen naem daer spe-
 cialijck woonen soude. Ja belaste in 't
 selbige capittel / dat drie mael 's jaers ^{vers 16.}
 alle mannelijcke personen / derwaerts
 haer bede-baert souden aenstellen.

Ten 2. Godt was ten tijden Chri-
 sti / so wel ober-al als nu / en nochtans
 genas hy de siecken niet in alle Badt-
 wateren / maer alleen in de Hierosoly-
 mitaensche Schaeps-Wedd' / en dat ^{Joan. 5.}
 doch maer op seekere tijden / ja maer ^{3. &c.}
 aen die gene / die daer eerst in quam /
 naer dat het water van den Engel ge-
 troubleert was.

Ten 3. Godt is ober-al / en nochtans
 geeft

geeft hy sijn Godlijck antwoordt niet /
als in het Tabernaeckel.

Party 2.

't Is groote superstitie / dat men te-
gen de mueren van de Kerck / kruc-
ken / banden / handen / voeten / &c. op-
hangt / van Was / Silber / en andere
materialen.

Catholijck.

Hier oordeelen de blinden al weder-
om van de couleur. Sotten plegghen al-
tijdt te spotten met saecken / die sy niet
en verstaen. Het is ter eeren van God
en de Moeder Godts ; 't geen dit aen-
gaet. 't Zijn panden die daer gelaten
werden / tot erkentenisse van de mira-
culeuse dingen / die aldaer dooz Godts
macht en goedthepdt / en dooz de booz-
spzaeck van de Moeder Godts ghe-
schied zijn. Siet hier voorbeelden van
Gen. 28. 18. Josue 4. 6. &c. Dit is al
in 't gebzuyck geweest / in de primum-
be / of eerst-gefundeerde Kerck / gelijk
in Theodoretto , lib. 8. de Curat. affect.
grac. circa finem de mart. Wijdluch-
tigh gelesen kan werden.

De Philisteën , de Arcke des Ouden
Testaments genomen / en de selvige
gestelt hebbende in Dagon's Tempel /
sijn van Godt gestraft in de secreteeste
parthynen van haer achterblijven / en
daer-en-boven met een menighte van
Mupsen. Waer ober sy d' Arcke weer
restitueren aen de kinderen Israëls /
en

1. Reg. 5. 6.

2. Reg. 6. 5.

Ex 15.

en hebben/ naer 't getal harer Provin-
 tien / met d' Arcke vijf goude Billen /
 en vijf goude Mupsen / te rugge geson-
 den tot een soen-gifte / die d' Israëlitien
 ontfangende / hebben neffens d' Arcke /
 oock dese thien goude Giften gesteldt /
 en tot een memoziael bewaert ; is dit
 niet te berispen ? waerom 't gene Par-
 ty hier tegen-spreekt ?

C A P. XLIV.

Volgens Godts woordt, is 'er een der-
 de plaets nae dit leven, die men het
 Vage-vyer noemt.

H Et is dan een Heyligh ende Zaligh
 gepeys, voor de dooden te bidden, 2. Machab.
 datse van de sonden mogen ontbonden 12. 46.
 werden.

Die in den Hemel zijn / hebben ons
 gebedt niet han nooden ; die in de Helle
 zijn / en kan 't niet baten. Ergo / is 'er
 een derde plaets. Van de Boecken der
 Machabeen / daer dese woorden upt-
 getrocken zijn / spreekt Augustinus
 aldus : De Boecken der Machabeen, en
 houden de Joden niet, maer de Kerk voor
 Canonijck : dat is, voor Godts woordt.

Nota in 's
 28. Boeck
 van de Stad
 Gods,
 cap. 36. en
 lib. 2. de
 doctrin.
 Christ.
 cap. 8.
 Matth. 12.
 36.

2. Die seydt tegen den H. Geest, dat
 sal hem niet vergeven werden, noch in
 dese Wereldt, noch in de toekomende.
 Ergo zijnder andere sonden / die na dit
 leven vergeben kunnen werden ; dat
 kan han den Hemel noch van d' Helle
 gesept werden. Ergo een derde plaets.

1. Cor. 3.
12.

3. Is 'er dat yemandts werck brandt, soo sal hy schade lijden, maer hy sal behouden wesen, alsoo nochtans als door het vyer. Ergo kan yemandt / nae dit leven / noch de straffe des vyers lijden / en ebenwel zaligh werden : dat kan niet geschieden in de verdoemde. Ergo / in de derde plaets.

Matth. 5.
45. ende
Matth. 18.
34.

4. Spreekt Christus van een Heer, ker nae dit leven / daer men noch den lesten Penningh kan geben / ende dan uytgaen : Dit kan van de Helle niet gesepdt werden. Ergo is 'er een derde plaets.

Luc. 23.

5. De Moordenaer riep / met een boetbaerdige ziele : Heere ! gedenckt mijner, als ghy sult komen in u Rijk. Ergo / geloofoe dese Penitent / dat Christus / zaligh zijnde in den Hemel / ofte in 't Hemelsch Paradijs / den gestorben Moordenaer / noch niet in den Hemel zijnde / kon helpen. Dus argumenteert den H. Augustinus in 't 6. Boek tegen Julianus cap. 15.

Phil. 2. 19.

6. In de name Jesu laet alle knyen gebogen werden, der gener die in de Hemelen zijn, der gener die op der Aerden zijn, en der gener die onder de Aerde zijn. Wie zijn dese laetste ? Niet de verdoemden / want die lasteren Godt. Ergo andere / in een derde plaetse gelogeert.

7. Genomen yemant heeft een sonde gedaen / nochtans geen doodt-sonde
ter

ter Hellen: desen gaet soo slapen/ ver-
weckt geen berouwt/ sterft / ofte werdt
in sijn slaep vermoordt: Waer sal nu
dese ziele blijven? Niet in de Helle/
want s' is bupten doot-sonde. Niet
in den Hemel / want daer kan niet be-
smets in komen, Apoc. 21. 27. Ergo
is 'er een derde plaets/om eerst gezuy-
vert te werden / ende dan naer Godt-
landt te reysen. Dese plaets wert 'et
Dagebper genoemd.

8. Wat sullen sy doen, die voor de I. Cor. 14.
dooden gedoopt worden, soo de dooden ^{29.}
niet en verrijsen? Waerom werdense
voor haer gedoopt? Dat het woordt
Doopen, hier niet kan genomen wer-
den hoor den Water-Doop, is kenne-
lijck. Ergo hoor soo een Doop/ als de
Schrijftuer elders spreekt / te weten /
de Tribulatie-Doop, siet Marc. 10. 39.
Luc. 12. 50.

Ick weet wel dat Partij hier seyd/
dat hier verstaen werden/ dooden naer
de ziele ende niet naer den lichame /
maer te vergeefs; want S. Paulus
seydt: Soo de dooden niet en verrijsen,
waerom werdense voor haer gedoopt?
Alwaer het woordt (dooden) en (haer)
niet verstaen en kunnen werden / als
van dooden naer den lichame. Te meer/
obermidts dat Sint Paulus / in dat
geheele Capittel / spreekt van de her-
rijsenisse na den lichamelijcken doot/
nae den welke / nochtans iet goedts
kan

kan gedaen werden vooz de dooden ;
 Partye mach 't woordt Doopen hier
 nemen / soo als 't haer gelieft. Ergo
 een derde plaets / daer men de dooden
 kan goedit doen.

Party 1.

Ecc. 11. 3. Daer het Hout sal gevallen zijn, ten
 Zuyden ofte ten Noorden, daer sal het
 zijn. Ergo maer twee plaetsen.

Catholijck.

Godes Woordt wil segghen / datter
 maer twee eeuwige plaetsen zijn / ende
 daer heeft de H. Kerck noyt tegen ge-
 sproken : Ja / die in 't Dagebper val-
 len / vallen in 't Zuyden / want sy zijn
 nu secker van haer zaligheyt ; en na-
 ken te met meer en meer / om daer te
 komen. Daer staet oock wel / dat den
 vallenden Boom daer is daer hy valt /
 maer niet dat hy daer blijft.

Party 2.

2. Cor. 5. 1. Indien 't huys, onser aerdscher woo-
 ningh, ontbonden wordt, wy hebben
 een Huys, niet met handen gemaect,
 eeuwich in den Hemel.

Catholijck.

2. Cor. 5. 3. Mits conditie is 't : by aldien wy niet
 naeckt, maer bekleedt, worden bevon-
 den ; dat volght hier effen na.

Party 3.

Luc. 23. De Moordenaer quam in 't Para-
 dijs / sonder in 't Dagebper te vallen.

Catholijck.

Dit was een Privilegie / dat een
 peder

peder niet en gebeurt ; hy was van sonden en straffen gezupbert ; die mede in dien staet komt te sterben / die baert mede / van mondt ten eeuwigen leven.

Party 4.

Als d'Onrechtvaerdigen sich sal hebben af-gekeerd van sijn onrechtvaerdig- Exech. 18.
heyt, Ick sal alle sijne boosheden niet 21.
meer gedencken.

Catholijck.

't Is soo ; indien d'afkeeringh soodanigh is / dat den onrechtvaerdigen / soo wel de straffen der Penitentials Wercken / als de schulden door waerachtigh berouwt afgedaen sal hebben : want soo spreekt Godt de Heer ; Soo den Goddeloosen Penitentie gedaen sal hebben, ende alle mijne geboden onderhouden, ende wat de rechtvaerdigheyt vereyscht, gedaen sal hebben, (dan) sal ick aller sijne boosheden niet meer gedencken.

Nota.

Party 5.

Zaligh zijn de dooden, die in den Heere sterven, van nu af, seyden den Geest, Apoc. 14.
dat sy rusten van haer arbeyden. 13.

Catholijck.

't Is al mee waer / so de dooden so volmaechtelyck in den Heere sterben / dat sy naer dit leven / den Heere niet meer schuldigh en blijven. Gelyckerwijs als alle Martelaers sterben / van de welke alhier gesproken werdt / als oock van noch andere bysond're Heeligen /

gen / die van mondt ten eeuwigghen le-
ben baren.

Dat men mach Sacrificie doen / en
bidden voor d' Overledene / dat blijkt
2. Mach. 12. vers 43.

't Is dan een zaligh gepeyns, voor de
verstorvene te bidden, dat sy van sonden
mogen ontbonden werden.

Dat de Boecken der Machabeen
Canonijck / of Godts woordt zijn / siet
betwefen uyt Godts woordt / en uyt de
eerste 400. Kercks-jaren / in 't eynde
van het eerste capittel deses Boecks.

C A P. XLV.

Spijfen, die van Godt, ofte van Godts
Kerck, zijn verboden, kunnen sonder
sonde niet gegeten worden, op die da-
gen als sy verboden zijn.

Gen. 2. 16.
Levit. 10.
en 11.

Godt verbiedt sekere Spijse in het
Paradijs.

2. Item / door Moses aen de kin-
deren van Israël.

AG. 15. 28

3. De H. Kerck doet 'et selbige aen
sommige Christenen / die uyt het Hef-
dendom bekeert waren / verbiedende
versnachte dieren / ende bloedt / &c.

Jer. 35.
5. &c.

4. Godbreefende menschen / verbo-
den hebbende Wijn-dranck / zijn de on-
derhouders van dit gebodt / van Godt
geprezen / en beloont geweest.

In de twee-
de deyste,
cap. 16.

5. Dat de Vasten / van 40. dagen /
in-gesteldt is van de Apostelen self / ja
par-

particulierlyck van den Apostel Petrus / bekennen de Hollandische Chro-
nicken met ons.

Als mede / in de eerste Ceuwte Cle-
mens Romanus / Conclit. Apost. lib. 5.
cap. 12.

In de tweede Ceuwte / Origenes /
Hom. 10. sup. Levit.

In de derde Ceuwte S. Ambrosius /
Serm. 25. de quadrages.

In de vierde Ceuwte S. Augusti-
nus / Tom. 10. de Tem. Serm 46. &c.

Heeft daer pemandt iet teghen / die
moet man / tijdt / plaets noemen / van
wie / waer / ende wanneer de Wasten
in-gesteld is / nae der Apostelen tijden /
dat sal geschieden / als onse Nieuwe
Leeraers alle haervingeren eben lang
sullen wesen.

Party I.

Dat in de mondt gaet, en besmet de Matth. 23.
Mensche niet: En waerom dan geen 11.
blesch op Byrdagen / geen speck in de
Wasten gegeten?

Carholijck.

Sulche Predicanten hooren de vras-
ten ende dronckaerts gaern: Want
soo doende / sullense droncken ende vol
zijnde / eben zuyber blijven: 't is waer
datje seght / 't en zy datter iet de mondt
in gaet tegen de Geboden: Waer ho-
men anders alle onse Misserien van
daen / als van eenen lekeren Appel- Gen. 3.
beet? Waerom was den Appel quaet?
Niet

Niet uyt sijn natuer / maer om dat hy teghen 't Gebodt genutticht wierde ; waerom sondighden de eerste Christenen / die bloedt / ende versticht vleesch aten ? niet om dat de spijsse quaed was / maer om datse van de Heylige Kerck verboden werdt : gelijk het was in 't beginsel / soo is 't nu / en soo sal 't blijven ; ende volgens dien / en werdt de Mensch niet besmet / dooz 't geen de mond in-gaet / maer dooz de ongehoorsaemheyt waer mede het de mont in-gaet.

Mat. 15.

Party 2.

Luc. 10. 7.

Christus geboodt sijne Discipelen , datse eten souden , dat hen voor-geset werde ; Waerom dan niet altijd toegestast ?

Catholijck.

Jer. 33.

Enijn al mede / en slanghen en padden ? Neen / die souden het lichaem de doodt aen doen. Ergo / oock geen verbode spijsse ; want die souden de ziel de dood aen doen. Dat wisten de Recha-biters wel / dat verstondt Daniel oock wel / en daerom droncken d' eerste geen Wijn / Daniel at geen vleesch / hoewel dese haer voozgesteld wierde / want het was tegen 't gebodt. Moghten voozders / volgens dese Text / op dien tijdt / de Discipelen / die spijsse al mede eten / die Godt / Levit. 11. verboden hadde / als die haer dan vooz-geset wierde ? geenfins : waerom niet ? om datse verboden

Dan. 10.
26.

boden waren. Christus dan seggende: Eet, dat u voorgesteld werdt; verstaet daer geoorlofde spijsen / die tegen 't gebodt niet en waren: Want anders souden de eerste Christenen / al mede hebben moghen eten / 't geen dat den Afgoden geoffert was / verstickt vleesch en bloedt, als 't haer voorgesteld hadde geweest / 't welck nochtans aen de bekeerde Heydenen / verboden was / Act. 15. 28.

Partij 3.

Eet al dat in de Vleesch-hall' verkocht werdt. 1. Cor. 10.
15.

Catholijk.

De eerste Christenen upt het Heydendom bekeert / verstaen hebbende / 't verbodt van de H. Kercke / Act. 15. van sekere Spijsen / namentlijk / het vleesch aen Afgoden op-geoffert / wisten niet hoe sy 't maecken souden in de Halle / of Vleesch-huys / alwaer geen on-op-geoffert van op-geoffert / en kon onderscheyden werden; daer op antwoort den H. Paulus / dat sy dat niet behoeften te examineren; maer als daer yemandt seyde / dat is de Afgoden op-geoffert, dan / seyde hy / moghten sy het niet eten. Ergo volght hier upt / dat alle Spijsen / op alle tijden / niet geoorloft en zijn: oock moghten de Corinthen wel eten / 't geen in de Vleesch-hall' verkocht wierd / vermits sy in 't Kerckelijck verbodt niet begrepen

1. Cor. 10.
28.

pen en waren / siet Act. 15. vers. 23.
en 30. 41. moesten nochtans 't selbige
laten / om de berergergnis wille.

Party 4.

1. Tim. 4.
vers. 1. 2.
3. 4. 5. 6.

In de laerste dagen sullender sommige
afwijcken van het Geloof, gebiedende
te onthouden van Spijsen die Godt ge-
schapen heeft : alle Creature is goedt,
en daer magh niet verworpen worden,
't welck met danckseggingh genuttight
werdt : want het werdt gcheylight door
het woordt Godts, ende door het Ge-
bedt.

Catholijck.

Mannen / ghy klopt hier vooz de
aberechtse deur / in dese Kettery / is by
de Catholijcken / niemandt t'huys.

Gen 1. Wy zijn van 't Geloof niet
afgetweken. Ergo raecht dit ons niet.

Gen 2. Wy en verbieden de Spijse
niet als quaet. Dit hebben de Marcio-
niten, Encratieten en de Manicheen ge-
daen : maer wy seggen met Paulus /
alle Schepselen zijn goedt / te weten /
alsse met dancksegging / en niet tegen
't gebodt / ofte met berergergnisse wer-
den gegeten / gelijk 't blijkt Gen. 2.
Levit. 11. Act. 15. en 1. Cor. 8. v. 13.
alwaer Paulus seydt : Is dat de spijsse
mijn Broeder verergeret, soo en sal ick
geen vleesch eten in der eeuwigheydt.
Hoe veel te meer / als spijsse van Godt /
ofte van Godts Kerck / verboden is.

Gen 3. Zijn dit altemael Ketteres /
die

die sekere Spijse/ op sekere tijden ver-
 bieden/ soo maechje dan de Apostelen
 Petrus/ Paulus/ Jacobus/ Barna-
 bas/ &c. oock Ketters: want die heb-
 ben drierley spijsse verboden. Act. 15.
 v. 29. oock van alle Doctoren Ketters:
 ofte mogen dese sekere Spijsen verbie-
 den/ op sekere tijden/ om 's lichaems
 gesontheyt/ en langer leven: hoe veel
 te meer magh sulcks de H. H. Kerck
 doen om zielen welbaren/ en 't eeu-
 wigh leven. Party/ siet uyt u oogen/
 en ghy sult bevinden/ dat dese Schrif-
 tuer-Text gantsch t'onser boozdeel is/
 namelijk/ als wy gebenedijden Wa-
 ter, Sout, Palm-Tacken, Olie, Broodt,
 Wasse-Kaerffen, Assche, en diergelijcke.
 Want daer staer: Alle Schepsel is goet,
 en men moet niet verwerpen, 't welck
 met dancksegging genoten wort: Nota:
 Want het wordt geheylight door Godts
 woordt en het gebedt. Ergo de boozst.
 Schepselen/ daer Godts woordt oer-
 gesproken is/ en gebeden/ worden ge-
 heylight. Doch hier van daer na/ in
 een bysonder capittel breeder.

C A P. XLVI.

De Mensch heeft eenen Vrye-wil,
 tot het goede, en tot het quaed.

Onde dese boozstellinge wel te ver-
 staen/ soo kan de mensch geconsi-
 dereert werden in drie staten/ 1. In
 den Staet der Onnooselheydt/ booz
 I Adams

Adams bal. 2. Nae Adams bal booz
de versoeninge met Godt. 3. Nae A-
dams bal/ ten tijde van de herkregghen
Rechtbaerdigh-maekingh.

't Is seecker / dat den Mensch booz
Adams bal / een Vrye-wille heeft ge-
hadt / 't welck oock Partij niet en ont-
kent/ volgens Eccl. 15. 14. Godt heeft
de Mensch van den beginne af, gesteldt,
en hem gelaten in de handt sijns raedts.

't Is oock seecker/ dat de Vrye-wil,
dooz Adams bal/ by verzwackt is /
hoewel de Pelagianen sulcks onthien-
nen: Want de Mensch heeft te veel
bobennatuerlijke gaben dooz dien bal
verlooren / waer uyt het Concilie van
Trenten oock leert: Dat de Vrye-wil in
haer krachten gedunt en verzwackt is.

In de sesse
Sittinge
cap. 1.

't Is / ten verden / seecker / dat de
Mensch na Adams bal / en na de her-
kregene gratie / en rechtbaerdigheyt /
(het zy dan dat hy maer is begaest
met Godts boozkomende/ optwecken-
de / ende mede-helpende gratie / 't zy
dat hy volkomentlijk booz Godt / en
dooz Godt gerechtbaerdicht is /) niet
alleen een Vrye-wil heeft in natuer-
lijke/ maer oock in bobennatuerlijke
wercken / blijkt uyt Genes. 4. vers 7.
alwaer den Heer teghen Cain seyd /
doen hy tot de Broeder-moordt / vant
binnen/ getenteert wierd: So ghy wel
sult gedaen hebben, en sult ghy niet we-
der ontfangen? maer ester, so ghy qua-
lijck

lijck [sult gedaen hebben /] sal de sonde u terstondt, in uwe deuren, niet by zijn? onder u sal wesen uwe begeerte tot haer, (dat is / tot de sonde) en ghy sult over haer heerschen: siet oock Num. 30. vers 14.

2. Ick aenroep heden Hemel en Aer- *Deut. 32:*
de, tot getuygen, (sendt Godt) dat ick *15.*
u te vooren geleydt hebb' 't leven, en de
doodt, de benedictie en de maledictie,
kiest dan 't leven, op dat ghy mooght
leven, **Siet oock 2. Reg. 24. 12. en**
3. Reg. 3. 5.

3. U-lieden wordt de keur gegeven, *Jes. 24.*
kiest dat ghy wilt. *15.*

4. Indien ghy tot het leven wilt in- *Matth. 19.*
gaen, onderhoudt de geboden. *17.*

5. Die in sijn herte vast gestelt heeft,
geen noodtsaeckelijckheydt hebbende,
(Nota) maer macht hebbende over sijn
wille, *1. Cor. 7.*
37.

6. Jerusaleem, Jerusaleem! hoe dick- *Matth. 23.*
maels heb ick u willen vergaderen, ge- *37.*
lijck een Henne haer Kuyckens verga-
dert onder hare vleugelen, en ghy (No-
ta) en hebt niet wilt. **Siet oock sulchs**
Jesai. 66. en Act. 5. 4.

7. Sonder uwe raedt heb ick niet wil- *Philemon.*
len doen, om dat u goedt niet soude zijn *vers 14.*
als uyt noodtsaekelijckheydt, maer uyt u
wille.

Party.

Alle onse wercken hebt ghy, Heer, *Jesai. 26.*
gewrocht. *12.*

1. Cor. 12.

6.

Phil. 2. 13.

an Ephes. 1.

11.

Godt werckt alles in een yeder. De
welcke werckt in u-lieden het willen en
't volbrengen, volgens sijn wille. Waer/
en wanneer komt dan onse vrye wille
te pas ?

Catholijck.

Alle dese Texten zijn buyten pro-
poost: want sy sprecken bysonderlijck
van wercken / die niemandt als Godt
alleen / doen kan. d' Eerste van Mira-
kelen / ofte van wonderlijke welda-
den / die haer Godt miraculeuselijck
getoont hadde. De tweede, van de mi-
raculeuse gabe van propheteren / en
diergelijcke. De derde, van den kroep/
Predestinatie / &c. wat meer ?

Party.

Jer. 10.

23.

Ick weet, Heer, dat de Mensch sijn
wegh in sijn macht niet en is, noch 't en
is in des Mans macht niet, dat hy wan-
dele, en te recht sijn wegen beschicke.

Prov. 16. 2.

Het herte des menschen ordonneert
sijn wegh, maer 't komt de Heere toe sijn
gangen te bestieren: oock Prov. 21. 1.

Catholijck.

Hier uyt volghet anders niet / als dat
Godt het volbrengen / en het uytwer-
ken van onse verkieasinghen kan belet-
ten; blijft nochtans vast / dat de ver-
kiefinge onsen vrye wille eygen is.

Party.

Het gedeelte des Legers / het welck
Saul volghde / was daer toe in 't hert
van Godt aen-geprikeld / 1. Reg. 10.
vers 26.

vèrs 26. Godt heeft te wege gebracht/
dat Absalon den raedt van Achitophel
niet en volghde. Ende Roboam den
raed van de Jongelingen. Ja Salomon
sepdt: 't Herte des Konings is in de
handt des Heeren, werwaerts hy wil, sal
hy 't buygen.

2. Reg. 17.
14.
3. Reg. 12.
13.
Proc. 21. 1.

Catholijck.

God heeft alle de voorgeaende sulchs
voorz- geslaghen / als hy sagh / en voorz-
sagh / dat haer wil tot verkiefingh van
sulchs / soude bytwilligh beweeghen.
Ergo / alles behoudens de bysheydt
des wils.

Party.

Niemandt, sepdt Christus / kan daer
komen tot my, 't en zy, den Vader hem
sal trecken. Ja wy zijn niet machtigh ict
te dencken uyt ons, als uyt ons. Is dan
den Vrye-wille niet gantsch onder de
voet?

Joan. 6.
44.
2. Cor. 3.

Catholijck.

Hier uyt volght anders niet / als dat
wy niet goets / of Godt behaeghlijchs
kunnen doen / of dencken / 't en zy God
ons daer toe met sijn gratie begiftige /
welcke gratie nochtans onse Wyl-
t'aller tijdt kan aennemen / ofte ber-
werpen / gelijk stracks gethoont is /
uyt Matth. 23. 37. en Gen. 4. 7. &c.

Party.

Augustinus / daer de Roomsche soe
heel van houden / sepdt in sijn Handt-
Boeckhen: De Mensch, de Vrye-wil

Cap. 30.
in embir.

misbruyckende, heeft sich selven ver-
looren, en haer; dat is/ de Wyse-wille.

Catholijck.

Augustinus en wil daer anders niet
seggen/ als dat de Mensch dien graedt/
en staet des wyzen wils verloren heeft/
die Adam hadde booz den val / ober-
mits wy / met onse wyse wille / nae A-
dams val / geen Godbehagende wer-
ken en kunnen doen / 't en zy wy booz-
sinnen werden met gratie / bloeyende
uyt de verdiensten Christi; siet Augu-
stinus tegen twee Brieven der Pelagia-
nen, cap. 2. lib. 1. ende lib. 2. cap. 5.

C A P. XLVII.

De goede wercken van een rechtvaer-
digh Mensch, voort-komende uyt
Godts gratie, en liefde, zijn verdien-
stigh, door Godts beloften.

NOta 1. Dat een mensch/ willen-
de tet verdienen / moet wesen in
staet van gratie / blijkt Joan. 15. 4.
Blijft in my, en ick in u-lieden, gelijk
een wijngaertranck niet en magh vruch-
ten voortbrengen, 't en zy, dat sy blijve
in den Wijnstock, alsoo noch ghy oock,
't en zy, dat ghy in my blijft: Ick ben
de Wijnstock, ghy zijt de rancken, soo
wie in my blijft, ende ick in hem, die
brenghet veel vruchten voort.

Nota 2. Dat oock dese verdiensten
geen plaets kunnen hebben / 't en zy
dat Godt sulchs / in cas van een ac-
root

coort met ons belooft hadde / blijkt
 Matth. 16. 27. Marc. 9. 40. Matth. 20.
 verl. 2, 3, 4, 5. &c. ten welken propoost
 den H. Augustinus seyd: Godt is on-
 sen Schuldnaer geworden, niet van ons
 ietwes ontfangende, maer 't gene hem
 beliest heeft, belovende: soo moghen
 wy dan, dat van den Heere eysschen:
 geeft ons wederom 't gene ghy belooft
 hebt: want wy hebben gedaen het gene
 ghy geboden hebt.

1. Tim. 4.
8.
Tit. 1. 2.
Jac. 1. 12.
Jac. 2. 5.
Serm. 16.
de verb.
Apostol.

Begeert yemandt dese beloften van
 Godt gedaen / en de verdiensten van
 goede wercken / dooz Godts gratie ge-
 daen / hzeeder te sien / en te hooren / die
 lese de naerbolgende Texten:

Indien ghy wilt ingaen tot het leven, *Matth. 19.*
 soo onderhoudt de geboden.

Komt besit het Rijk, &c. waerom? *Matth. 25.*
 want ick ben hungerigh geweest, en ghy
 &c. In desen Text wort Godts Rijk
 soo wel als een loon toegesepdt vooz de
 wercken van barmhertigheyt / als het
 Helsehe eeuwige vper tot een verdien-
 de loon vooz de onbarmhertige.

Zaligh zijse, die, &c. want 't Rijke *Matth. 5.*
 der Hemelen komt haer toe.

Rom. 2. 6. De welcke een yeder sal
 vergelden naer sijn wercken; die gene,
 die volghens de patientie van een goet
 werck, glorie, eere, en onverderffelijk-
 heydt soecken (sal hy vergelden met)
 het Eeuwige Leven, maer die gene,
 die twistgierigh zijn, ende aen de waer-

heyt niet en beklijven, maer de boos-
heyt gelooven, [sal Godt vergelden
niet] gramschap en verbolgentheyt.

Rom. 2. 13. en Jac. 1. 22. De hoor-
ders des Wets en zijn niet rechtvaerdigh
voor Godt, maer de doenders des Wets
sullen gerechtvaerdicht worden. Hoe
derft van den *Hepdelberghschen* / nu
Hollandtschen Catechismus / op haer
60. *Draegh antwoorden* / seggende /
dat een mensch gerechtvaerdicht wort
alleen door 't geloove in Jesum Chri-
stum? Col. 3. 23. Al wat ghy doet, doet
dat uytter herten, als aen den Heer, en
niet aen de menschen, wetende dat ghy
van den Heer sult ontfangen, de vergel-
dingh des Erfdeels.

1. Cor. 3. 8. Een yeder sal sijn loon ontfangen naer
sijnen arbejdt.

*2. Epistel
Jaannis
vers 6.*

Siet op treygen selven / op dat ghy niet
en verliest / 't geen ghy gearbejdt hebt /
maer een vollen loon meught beko-
men.

*Ecol. 16.
vers 15.*

Alle barmhertigheyt sal plaetse mae-
ken, een yeder naer de verdiensten sijner
wercken.

1. Tim. 4. 8.

De Godtvruchtigheyt is over al nut-
toe, hebbende de beloften van 't leven,
't welck nu is, en van 't toekomende.

Heb. 11. 6.

Sonder 't geloove is 't onmoghelijk
Godt te behaghen: want die tot Godt
komt, die moet gelooven dat hy 'er is,
ende dat hy een Vergelder is voor den
ghenen, die hem soecken. *In den*
Griech-

Griekischen Text staet: *Miotha podotes*, dat is een Loon-vergelder, te weten/ aen die gene/ die hem in 't geloof soecken met goede wercken te behagen: Daerom heeft de Doztische O-berfetting getranslateert een Belooner. Ende daerom sagh Moyses, (sijn goede wercken doende) op vergeldingh, vers 26.

Zaligh is de Man, die tentatie ver- *Jac. I. 12.*
draeght, want als hy beproeft sal zijn, sal hy ontfanghen de Kroon des levens, den welcken Godt belooft heeft, den genen, die hem beminnen. Den Hepli-
gen Augustinus seyd: gelijk aen de *In sijn 105*
verdienste der sonden, als tot een Loon *Brief tot*
word gegeven de doot, so word oock *Sextum.*
aen de verdiensten der rechtvaerdigheyt, tot een Loon gegeven, het Eeuwige Leven, blijkt Rom. 2. 6. en Matth. 25. vers 35. &c.

Party I.

Nochtans seyd Godts woort/ dat Godt ons het eeuwige leven sal geven/ uyt loutere genade/ ende barmhertigheyt. Ergo uyt Ec. en om geen loon/ Rom. 3. 24. en 6. 24. ja 't bloedt Christi supbert ons van alle sonden / 3. Joan. 1. vers 7.

Catholijck.

August soose seght / overmits onse goede wercken niet en kunnen tet als loon verdienen/ 't en zy datse spruyten uyt Gods genade en barmhertigheyt/

dan zijne eerst verdienstigh / niet uyt
haer selven / maer als voort-komende
uyt de gratie Godts. Ende 't bloedt
Christi supbert ons / 't is soo: indien
wy in 't licht wandelen / 1. Joan. 1.
vers 7.

Party 2.

Dat toe-gegeven: evenwel seydt
Godts woordt / dat wy zaligh worden
door 't geloof. Ergo niet door de wer-
cken: Ja S. Paulus boeght 'er noch
expres by: Door 't Geloof alleen, son-
der goede wercken, Rom. 3. 28. Eph. 2.
vers 8.

Catholijck.

Paulus seydt niet door 't geloof al-
leen, noch Rom. 3. noch Ephes. 2. En
weetje noch niet / dat 'er thweederleye
wercken zijn / sommige die door 't ge-
loof gaen / sommige die nae 't geloof
komen? De eerste / seydt den Apostel /
niet verdienstigh te wesen / maer de le-
ste seydt S. Jacob verdienstigh te we-
sen in sijn Sendtbrief / cap. 2. vers. 20.
21, 22, 23, 24, 25, 26.

Jae / S. Paulus seydt het selbige /
Rom. 2. vers 13. De doenders des Wets
sullen gerechtvaerdicht werden. Ende
Galat. 2. 16. schryvende aldus: De
mensch en wordt niet gerechtvaerdicht
uyt de wercken des Wets, 't en zy door
't geloof, dat is / dat de mensch niet
gerechtbaerdicht wordt door de wer-
cken des Wets / door 't geloope / maer
door

dooz de wercken des Wets / die gheschieden / in / dooz / en naer 't geloof.

Party 3.

Als ghy gedaen hebt, al't gene u be- Luc. 17. 10.
volen is, so seght, wy zijn onnutte knechten, dat wy schuldigh waren te doen, hebben wy gedaen. Hoozje wel / wy zijn altemael onnutte maets.

Catholyck.

Dooz onnutte maets / staen galgen ende haecken / doch / ten propoost wat naerder :

Ten 1. Christus seydt niet / dat wy onnutte maets zijn / als wy alle zijn Wetten onderhouden hebben / maer hy seydt / dat wy 't seggen souden / om ons te leeren / een kleyn geboelen te hebben van ons selven.

Ten 2. Zijn wy onnut upt onse nature / maer nut dooz de gratie Godts. Job. 35. 7.
Psal. 15. 2.
Tit. 3. 8.

Ten 3. Zijn wy niet nut aen Godt, als ons goedt niet van doen hebbende, maer nut aen ons selven tot den eeuwigen Loon toe; hoewel wy oock eenighsins kunnen geseydt worden / nut te wesen aen den Heer : siet 2. Tim. 2 vers 21.

Ten 4. Is desen Text gantsch hooz ons. Nota. Want Christus verghe- 1 Pet. 7.
lycht ons hier / met een Dienaer / die van 't werck komende / eerst moet sijn Joncker aen Tafel dienen / eer hy selfs gaet eten / die nochtans daerom van sijn Heer niet bedanckt werdt. 't Is

soo. Maer nu vraghe ick u / als 't jaer om is / ontfanght de knecht dan geen verdiende Loon & secker ja. Soo en behoefst Godt ons doech niet te bedanken vooz ons goedit leven / maer 't jaer des lebens om zijnde / moet den verdienden Loon volgen.

Ick vraghe noch / boben alle 't voozgaende : noemt Christus hier die gene onnutte ofte onprofsjtige knechts / die alle de geboden onderhouden hebben / of diese niet onderhouden hebben & is 't eerste waer / so moet doech waer wesen / dat Godts dienaers vooz Godts gracie / de geboden onderhouden kunnen. Noemt ghy 't leste / daer en hebben wy niet teghen. Maer dat die genen / die Godts wille doen / in 't Gozdeel / geen onnutte / maer goede knechts genaemt sullen werden / voozsepdt ons den toekomenden Rechter selfs / seggende / dat hy tegen sijn gehoozsame dienaers sal segghen : Wel aen ghy goede ende getrouwe knecht, om dat ghy over luttel getrouw zijt geweest, over veele dingen sal ick u stellen, gaet in de vreught uwes Heeren. Behiemen de Nieuw-gesinde self / dat sy alle onnutte knechten zijt / soo sullen sy niet soodanige liefstallige / rijchigstige woorden van Christo niet verwelkomt werden. Maer ter contrarie sal haer gebeuren / 't geen Christus sepdt : werpt den onnutten knecht in de uysterste duyfternisse, Matth. 25. 30.

C A P. XLVIII.

Het geloof alleen, sonder goede wercken, en is niet genoegh ter zaligheyt.

Blijcht 1. Wie sonder vreesse is, kan *Ecol. 1. 21.*
niet gerechtveerdicht werden.

2. Die niet en bemint, blijft in de *1. Joann. 3.*
doodt. *14.*

3. Wat sal 't baten, is 't dat yemandt *Jac. 2. 14.*
seydt, dat hy 't geloof heeft, en de wercken niet en heeft? 't geloof, is 't dat het geene wercken heeft, soo is 'et doodt: Abraham, onsen Vader, is hy uyt de wercken niet gerechtveerdicht? Siet ghy wel, (*Nota*) dat den mensch, uyt de wercken gerechtveerdicht werdt, ende niet uyt den geloove alleen? Gelyck 't lichaem sonder ziele doodt is, soo is oock het geloof sonder de wercken doodt.

4. Al hadde ick alle 't geloove, alsoo *1. Cor. 13.*
oock, dat ick bergen vervoerde, en heb. *2.*
be ick de liefde niet, soo ben ick niet.

5. Indien ghy wilt tot het leven in- *Matth. 19.*
gaen, onderhoudt (boven 't geloof) de *19.*
geboden.

Nota. Mengessen 't geloof een werck is, Joann. 6. 29. 2. Theff. 1. 3. en nade-mael 't 24. Artikel van de Nederlandsche Belydentisse seyd / dat sy geen werck doen en kunnen, of het is besmet met sonden, en strafwaerdigh: Hoe sal 't werck des geloofs haer dan rechtsbaerdigh maken / zijnde met sonde besmet / en strafwaerdigh?

Party 1.

Hoe kan dan Godts woordt de eeuwige zaligheyt aen 't geloof toeschrijven? Is 't dat de wercken oock van noode zijn?

Catholijck.

Gal. 5. 6. Godts woordt en eygend nergheens de eeuwige saligheyt alleen 't geloof toe / of daer wordt sodanigh een geloof verstaen / als S. Paulus verstaet / te weten / 't geloof, 't welck door de liefde werckt. Die oock daerom seydt / dat Rom. 2. 13. doo Godt / niet de hoorders, maer de doenders gerechtvaerdicht sullen werden. Ende dat 't geloof niet en deught / 't en zy 't doo de liefde werckt / bekent uytduchelich de Geuse Nederlandtsche Confessie / Artikel 24.

C A P. XLIX.

De sonden worden waerlijck, in de Rechtvaerdigh - maeckingh, weggenomen.

Joan. 1.
16.

Blijckt uyt klare Schrifstuer-Texten: Siet het Lam Godts, siet die wech neemt de sonden des werelts.

Act. 3. 18.

Hebt berouw, en werdt bekeert, op dat u sonden mogen uytgewist werden.

Mat. 9. 28.

Christus is eens op-geoffert, om de sonden van veeler uyt te putten.

Mich. 7.
19.

Hy sal in de diepte der Zee, alle onse sonden wech-werpen.

Psal. 50.

Ghy sult my, Heer, besproeyen met Hyloop, en ick sal gereynight werden: ghy

ghy sult my wasschen, en boven Sneeuw sal ick wit werden.

Dese dingen hebt ghy lieden geweest, 1. Cor. 6.
II. maer nu zijt ghy af-gewasschen, maer nu zijt ghy geheylight, maer ghy zijt nu gerechtvaerdicht. Dese uytwassching geschiedt dooz het Badt des Doops / Act. 22. 16. gelijk in Saulus / en dooz 't badt van Penitentie / gelijk in David / Petrus / Magdalena.

Ghy, o Godt ! hebt mijn banden ge- Psal. 125. broocken. Ergo / was hy gebonden. Doozts gaet 'et met de rechtvaerdighmaeckingh / gelijk met een mensch / die hande doodt verweckt werdt / daer immers de doodt dan niet meer plaets heeft: siet Rom. 6. vers. 4. 6. 11. Luc. 16. vers 32.

Party I.

Contrarie leert den H. Geest / dooz de Propheet David / seggende : Zaligh Psal. 31. zijns, welckers boosheden vergeven zijn, ende welckers sonden bedeckt zijn.

Catholijck.

Ick sal hier op zwijgen / en laten u d'antwoord van den H. Vader Augustinus hooren : De wonden / sendt hy / In 't twee-
de discours
over desen
31 Psalm. van een gequetst mensch / kunnen op tweederley manieren gedeckt worden; Erst van den gequetsten selfs, anderdeels / van de Medecijn-Meester ofte van de Chirurgijn. Den Gequetsten, deekt de wonden met sijn Neus-doeck of

of Mantel / maer neemt daer doodz de
wonde niet wech. De Chirurgijn ofte
Medecijn-Meester, decht daer nae de
selbige wonde met een bequame Plae-
ster / ende dechende neemt hyse wech.
Eben-eens alsoo / decket den sondaer
sijn sonde / ende zielens-wonde / hy en
neemtse dechende niet wech: maer in-
dien Godt de selve deckt met de Plae-
ster van sijn rechtbaerdigh-makende
gratte / hy geneestse en neemtse wech.
Laten nu de Calvinisten toesien / ofse
op de eerste / ofte op de laetste manier
zaligh willen werden; wy kieser de
laetste manier van decken / wetende /
dat alles naeck en ontdeckt is voor de
ooghen Godts: en sy moeten weten /
dat sy booz Godt / als booz eenen blin-
den Isaac / met Jacob / haer handen
met Esaus rugge Vellen / niet sullen
kunnen bedecken.

Party 2.

Dat boozdeel hebben de altydt blij-
vende sonden / oock in een gerechtveer-
dicht mensch / datse niet toe-gerekent
en worden / als ofse noch waren / ende
soo blijft het soo veel / als ofse niet en
waren / volgens Davids woordt: Sa-
ligh is de man, aen wien de Heer de son-
de niet toe-gerekent en heeft.

Tot de Wet toe, was de sonde in de
Werelt, maer de sonde wierde niet toe-
gerekent, doen de Wet daer niet en was.
Godt was de werelddt met sich ver-
soen

Heb. 4. 13.

Gen. 27. 22.

Psal. 31.

Rom. 5. 13.

2. Cor. 5.
10.

soenende in Christo, hare sonden haer niet toerekenende.

Catholijck.

Alme woorden spzecken haer selven teghen: overmits de sonde / soo lange den sondaer toe-gereekent werdt / als hy in sonde streekt / volghens Godts eyghen woordt: Godt haet den Godloosen en sijn godloosheyt. Nu braegh ick; als Godt met de Mantel Christi des sondaers hooghedyt bedeckt / haet Godt den sondaer dan of niet? Haet hy hem / so moet Godt hem haten om sijnne sonden: Haet hy hem om sijnne sonden / so moet hy hem de sonden toereckenen. Haet Godt hem niet / soo soude desen Text niet waer zyn; het welck Partij sich soude schamen te seggen. Dit selve moet mede volgen uyt Galat. 5. vers 19. &c. en diergelijcke Texten meer / volghens welke groote sondaers / in doodt-sonde levende / al geloobense in Christum / eventwel Godes Rijk niet kunnen besitten. Bezooft Godt de geloobige sondaers van sijn eeuwighe Rijk / secker soo werdense niet vergeben / noch bedeckt / maer scherp toe-gerekent. Ick antwoorde dan op u Argument uyt den 31. Psalm; dat Godt de sonden een sondaer soo lange toe-reekent / als de sonde noch niet wech-genomen en is / maer dan niet toe-rekent / als se wech-genomen is; soo dat vergeven en niet

Sap. 14.
vers 3.

toe-reekenen een dingh is / 't welck
 uyt desen Text klaerlijck blijkt: want
 David noemt / en gebuyckt hier drie
 woorden / als van een gelijcke kracht
 te wesen / vergeven, bedecken, en niet
 toe-reekenen. Ja S. Paulus spreek-
 kende in den booz aen - geteekenden
 Text / 2. Cor. 5. 19. vermengelt beyde
 dese woorden / versoenen en niet toe-
 reekenen, welke versoeningh niet en
 geschied / als met een inwendige recht-
 vaerdigh- ende heyligh - maeckinge /
 Col. 1. 22. gelijck 't blijkt: Nu heeft hy ons ver-
 soent met sich, in sijn vleeschelijck li-
 chaem door de doot, om dat hy u voor
 sich soude heyligh maecten, onbesmet
 en onberispelijck.

C A P. L.

In de Rechtvaerdigh-makingh werdt
 de gratie van Godt in een mensch in
 der daedt gestort, en daer door werdt
 de mensch in sich rechtvaerdigh en
 heyligh voor Godt.

1. Cor. 3. 6.
 1. Cor. 6.
 19.
 2. Cor. 6.
 16.

Blijckt uyt Sint Paulus / als hy
 seyd: 1. En weet ghy niet, dat
 ghy een Tempel Godts zijt, en dat den
 Geest Godts in u-lieden woont? Weder
 woordt heeft hier sijn kracht / om dat
 Godt den Vader de Almachtigheyt /
 Godt den Soon de wijsheyt / en den
 H. Geest de rechtvaerdigh-maeking
 toe-geschreben werdt / soo werdt hier
 den

den H. Geest bysonderlyck genoemt.
Siet hier van 1. Cor. 12. 4.

Nemandt soude moghen vraghen /
waerom den Geest in een rechtbaer-
digh mensch / niet so seer wert gesepdt /
te wesen / als te woonen? 't antwoort
sal al wesen t'onsen propoost: Het is
een andere saeck in een Hups te zijn /
als in een Hups te woonen: want die
daer woont / die heeft 'er sijn schatten.
De schatten des H. Geest zijn gratie /
liefde / heyligheyt / rechtbaerdigheyt /
de welcke (2. Cor. 4. 7.) wy hebben in
onse aerde vaten.

Wozders wordt den H. Geest hier
gesepdt in ons te woonen / als in een
Tempel, overmits den Tempel een
heylige / ende Godt toe-gewijde plaets
is / hoedanigh oock een gerechtbaer-
dicht mensch is.

Hoe nu de Heylige Geest in ons sijn
woon-plaets neemt / werdt ons van
Godt selfs geleert / dooz de volgende
woozden: Siet, ick sta voor de deur en
kloppe, soo wie mijn stemme sal hoo-
ren, en my de deur sal open doen, ick
sal tot hem ingaen, ende met hem mijn
Avondmael houden, ende hy met my.
Wat is dit vooz een stemme / die God
wenscht dat wy souden hooren? 't is
de stemme die by den Propheet uytge-
druckt wort: Keerd u-lieden tot my, en
ick sal tot u-lieden gekeerd worden: soo
haest wy naer dese stemme hooren / be-
gint

Apoc. 3.
20.

Zach. 1.
virs 3.

Rom. 5. 5.

gint den H. Geest in ons sijn woon-
plaets te maken/ siet Joan. 14. 23. wat
doet hy van daer / sijne woon- plaets
nemende? stracks word de liefd- Gods
uyt- gestort in onse herten, door den
H. Ceest, die ons gegeven is. Hy ver-
dijft de duysternissen / en begaest ons
met een Hemelsch licht/ 2. Cor. 2. 4, 6.
Ephes. 5. 8. 1. Thess. 5. 4. en hy geeft
ons wederom het leven / 't welcke wy
dooz de sonde verlooren hadden. Siet
daer van 1. Joan. 3. 14. wie en siet nu
niet/ dat wy gerechtvaardicht worden
dooz een in- gestozte gratie ende recht-
baerdigheyt/ en niet dooz een van buy-
ten toe- gereekende genade/ die alleen
in Christo is/ en niet in ons.

Party.

Rom. 5.
19.1. Cor. 1.
30.

Nochtans sendt Paulus: door de
gehoorsaemheydt van eenen, te weten,
Christus, werdender veele gerechtvaer-
dicht. En wederom: Christus is ons
van Godt geworden, de wijsheyt, de
rechtvaerdigheydt, en de verlossing.

Catholijck.

Dat 's niet meer geseydt / als dat
Christus ons wijs ende rechtbaerdigh
gemaecht/ en verlost heeft; en dat wy
dooz de verdiensten van sijne gehoor-
saemheyt / rechtbaerdigh zijn gewor-
den. Dat staen wy gaern toe / aenge-
sien de Catholijcke Kerck altydt ghe-
leerd heeft / dat Christus dooz sijn
lijden booz ons aen den Hemelschen
Da-

Dader boldaen heeft / ende vergiffenisse der sonden / ende alle inwendige gratie verkregen heeft / die nochtans in ons in der daedt zijn / en waer door top waerlijck gerechtbaerdicht worden.

C A P. L I.

Alle de Wercken van een rechtvaerdigh mensch zijn geen sonden, gelijk Calvijn contra leert: 3. *Instit. cap. 14.* §. 4. en de Hollandsche Gommariste Confessie Artikel 24. en de Catechismus Ursinus 62.

B Lijcht 1. Soo ghy een Huysvrouw ^{1. Cor. 7.} hebt getrouwt, ghy en hebt niet gesondicht. ^{28.} Nu is de vragh / als een Predikant trouwt / op 't exempel van Luther / Menno en Calvijn / doet hy een doot-sonde / ofte niet? sondicht hy niet / soo is hier de leerlingh van Calvijn valsch; sondicht hy / so soude Paulus liegen / ende soo zijn de raden van de Predicanten seer goddeloos / dat sy de verloopen Monniken / aen Wijven helpen.

2. Waerom (seyde Christus) benje ^{Matth. 26.} dese Vrouw moeyelijck? want sy heeft ^{10.} een goet werck aen my gewracht.

3. Een goede Boom en kan geen quade vruchten voort-brengen, Matth. 7. v. 18. maer een rechtbaerdigh mensch is een goeden Boom. Ergo en kan hy geen quade vruchten voortbrengen: want

want de vruchten des H. Geests/ die in hem woont / 1. Cor. 3. vers 6. zijn seer goetd / sietse en proeftse / Galat. 5. vers 22.

Job. 1. 12. 4. In alle dese dinghen heeft Job niet gefondicht, noch heeft iet sottelijcks tegen Godt gesproken. En cap. 2. 3. seydt Godt / dat hy een Man was / simpel, ende oprecht, en afwijkende van 't quaed.

Psal. 16. 3. 5. Heer ghy hebt my beproeft, ende daer en is geen boosheydt in my gevonden.

Isai. 38. 3. 6. Gedenckt Heer, hoe dat ick voor u gewandelt hebbe in waerheydt, en in een volmaecktheyt, en 't geen voor uwe oogen goetd is, gedaen hebbe. Siet oock Dan. 6. 22.

Party.

Dit wordt wederleydt uyt de Propheet Jesaias/ seggende :

Isai. 64. 6. Wy zijn al te samen onsuuyver geworden, ende alle onse rechtvaerdigheden, als het Laecken van een Maenzuchtige Vrouw.

Catholijck.

't Is secker/ dat daer werd gesproken niet van rechtbaerdige Christenen / maer van de goddeloose Joden / uyt wiens naem den Propheet aldaer spreekt / booz-seggende / dat om haer schelm-stucken Jerusalem soude belegert/en sy naer de gebanckenisse van Babylonten geboert werden : want daer

daer gaet juist te vooren; Siet ghy zijt verstoort, ende wy hebben gefondight. En daer volghet stracks nae; Daer is niemandt die u naem aenroept, niemand die het met u houdt. Ter contrarie / seydte hy / in dat selve capittel: Ghy *Isai. 64. 5.* bent te gemoet gekomen, die gene, die goedt doet. Waer uyt blijkt / dat Jesaias spreekt / niet van de wercken der goeden maer der quaden / 't welck / ten besen / buyten propoost is. Dus antwoordt oock den Taelman en Uytlegger / op de kant-verklaringh / van den Gommarijsten Bibel / op desen Text / hier toe bybrengende Apoc. 19. vers 8.

2. Ghebruycet den Propheet het woordt rechtvaerdigheyt / seggende: Alle onse rechtvaerdigheden zijn als 't laecken &c. 't welck alleen te verstaen is van haer gemeynde / niet van haer ware rechtvaerdigheden / als van haer Sacrificien, Maen-Feeften, &c. de welcken / aengesien syse wel deden / maer niet met soodanigen intentie / als 't behoorde / worden die van den Propheet met recht / by een buyl besmet Laecken vergeleken: waer over selfs Luther en Calvijn / op desen Text schrijvende / belijden / dat die in dese materie niet te pas en komt.

Een geloovigh Mensch kan het dubbel gebodt van liefde, als oock d'andere Goddelijcke Geboden, door de gracie Godts, soo volkomentlijck, als hem tot sijn zaligheyt van nooden is, ende voor soo veel, als Godt die t'onser zaligheyt gebiedt, onderhouden.

Deut. 30.6

DEn Heer sal u herte besnijden, op dat ghy hem lief mooght hebben, uyt gantscher hert en ziele, op dat ghy mooght leven.

Ezech. 36. 26.

'k Sal mijn Geest in 't midden van u lieden stellen, en maken dat ghy-lieden in mijn geboden meught wandelen, en mijn rechtvaerdigh-maeckingen onderhouden.

Van 't dubbel Liefdens-gebodt.

Eecl. 47.

10. 28

3. Reg. 14.

8.

Matth. 6.

24.

David heeft uyt sijn gantsch hert den Heer gepresen, en lief gehad.

Niemandt kan twee Heeren dienen, of hy sal den eenen haten, en den anderen lief hebben. *Parthye / geliebe te kieser.*

Rom. 8. 38.

Ick ben seecker, dat noch doodt noch leven, &c. noch eenige andere Creaturen, ons en sullen scheyden van de liefde Godts, de welcke is in Christo Jesu onsen Heere.

1. Cor. 16.

22.

Is 't dat yemand den Heere Jesum niet lief en heeft, die zy vervloect.

De

De Vruchten des Gheests, zijn lief- Gel. 5. 22.
de, &c.

Ick ben seker, dat ghy-lieden vol van Rom. 1. 14d
liefde zijt.

Kan een Christen-mensch 't gebodt
van broederlijcke liefde niet genoegh-
saem onderhouden / so veel ter zalig-
heydt van noode is / hoe sal Christus
van sijn schapen het Rijk der Heme-
len kunnen geven / om de broederlijcke Matth. 27.
liefde / gelijk hy nochtans seydte / 24.
daer hy doen sal? Matth. 25.

Wie sijn Broeder niet lief en heeft, 1. Joan. 6.
die is uyt Godt niet: en wederom / die 18. en 3.
is in de doot. Maer die sijn Broeder 15.
lief heeft, die blijft in Godt, en Godt 1. Joan. 4.
in hem. 16.

Onderhouders der Geboden, zijn Gen. 26. 5.
Abraham, in de Wet der Natueren.

In u Zaedt sullen alle de Volckeren
der Aerden gezegend worden, om dat
Abraham mijne Geboden en Ceremo-
nien heeft onderhouden.

Josue: gelijk den Heer aen Moyses Jos. 11.
hadde geboden, soo heeft Moyses gebo- 15.
den aen Josue, en hy heeft het altemael
vervult: noch hy en heeft van alle de
geboden het minste over-getreden.

Noë, is een rechtvaerdigh ende vol- Gen. 6. 9.
maeckt man geweest, hy heeft met Godt
gewandelt.

Job, was slecht en recht, Godt vree- Job. 1.
fende, en sonde vermydende.

Joseph was rechtvaerdigh, Matth. 1.
19.

Matth. 19.
20. Den Princelijcken Jongelingh, heeft van sijn jonckheyt af, alle de geboden onderhouden. Dat hy niet en loogh / blijckt: want Christus dit hoorende / *Marc.* 10.
20. sagh hem aen, en hadd' hem lief.

Matth. 19.
17. Daerom seyde Christus aldaer: Indien ghy tot het leven wilt ingaen, soo onderhoudt de geboden.

Luc. 1. 6. Zacharias en Elizabeth, waren beyde rechtvaerdigh voor Godt, wandelende in alle de geboden, en rechtvaerdigh-maeckinghen des Heeren sonder klagen.

Matth. 11.
30. Hierom sendt Christus rondt upt / Mijn Juck is soet, en mijn last is licht; en S. Jan: Sijn geboden zijn niet swaer. Hoe veel te min onmogelijck.

Rom. 8. 2. En S. Paulus: Godt sijn Soon sendende in gelijk-maekingh des sondigen vleeschs, heeft van de sonde, de sonde verdoemt in 't vleesch, op dat de rechtvaerdigh-maekingh des Wets in ons soude vervult worden, &c. En daerom seyde hy soo bymoedigh: Ick vermagh alle dinghen in hem, die my versterckt. Siet oock *1. Joan.* 3. 22. en *Apoc.* 12. 17.

Party 1.

Rom. 7. 18. Ick hebbe de wille wel, maer het goede te volbrengnen, en vinde ick niet.

Catholijck.

Te weten sonder Godts hulp / daer mede was 't van hem al gebonden / als

als hy selfs belhdt: Ick vermagh alle *Phil. 4. 13.*
dingen (niet dooz mijn selven/ maer)
in hem, die my versterckt.

Party 2.

Den Apostel Petrus seydt: Wat *Acta. 15.*
wilje een Juck leggen op de necken der *10.*
Apostelen, 't welck noch onse Vaders,
noch wy, hebben kunnen dragen?

Catholijck.

Den H. Apostel Petrus en spreeckt
daer niet van de Wetten/ die begrepen
zijn in de thien Geboden/ maer van de
Ceremoniele Wetten des Ouden Te-
staments/ gelijk 't blijkt Gal. 4. v. 9.
niet dat dese Wetten oock onmogelijck
waren/ neen: want anders soude Za-
charias en Elizabeth, die niet hebben
konnen onderhouden / als contrarie
blijckt Luc. 1. v. 6. maer datse naeuw-
lijcks volbracht kosten worden.

Party 3.

Niemandt kan gantsch alle sonden
laten / gelijk 't blijkt: Jac. 3. 2. Wy
struyckelen in veel dingen; en 1 Joan. 1.
vers 8. Indien wy seggen, dat wy geen
sonden hebben, wy verleyden ons sel-
ven. Ergo kan niemant de Wet per-
fectelijck onderhouden.

Catholijck.

Soo Party dit verstaet van doodt-
sonden/ is 't niet waer/ gelijk betoont
is. Meynt Party dagelijckse son-
den / van de welke de twee Terten
spreeken/ soo is 't waer: maer sulcks

en beneemt de macht niet / om / dooz
 Godts gratie / alle de geboden Godts
 te onderhouden: Nademael dagelijck-
 sche sonden wel eenighsins in 't kleyn /
 en onbolmaecktelijck teghens de Wet
 zijn / maer geensins tegen 't eynde van
 de Wet / dat is / tegen de liefde Godes:
 want het eynde van de Wet, is de lief-
 de, &c. 1. Tim. 1. 5.

C A P. LIII.

Een Mensch en kan sonder bysondere
 openbaringh Godts niet seecker zijn
 van sijn rechtveerdigheydt, ofte van
 sijn zaligheydt.

Prov. 20. 9. **B**lijckt 1. Wie kan seggen, ick ben
 suyver van sonde?

Ecl. 9. 1. 2. Daer zijn Rechtvaerdige en Wijsen,
 en hare wercken zijn in de handt Godts,
 ende nochtans en weet den Mensch niet,
 of hy haer waerdigh is of liefde, maer dit
 werd t altemael onseecker bewaert tot
 den toekomenden tijdt.

Phil. 2. 22. 3. Met vrees en schroom werckt uwe
 zaligheydt,

2. Cor. 4. 4. 4. Ick vinde mijn selven nergens in
 schuldigh, maer daerom en ben ick niet
 rechtveerdigh. **Siet ook Tit. 3. 7.**

1. Cor. 9. 27. 5. Ick kastiide mijn lichaem, ende
 ick bringe het onder slaverny, op dat ick
 andere prekende, per avontuer selfs niet
 verworpen werde.

Houdt dat ghy hebt, op dat niemant
 uwe Kroon en krijge, *Apoc. 3. 11.*

6. Hy-

6. Hymenæus ende Philetus zijn van ^{2. Tim. 2. 24.}
de Waerheydt af-gevallen. Exempe-^{27.}
len hier van zijn / 1. de quade Engelen /
2. Saul 1. Reg. 15. ten 3. Salomon
3. Reg. 11. ten 4. Judas / en ontel-
bare meer.

Party 1.

Den Geest getuyght aen onsen geest, ^{Rom. 8. 16.}
dat wy kinderen Godts zijn.

Catholijck.

Paulus seyd niet / dat dit den Geest
absolutelijck getuyght / maer op con-
ditie / indien wy met hem lijden / v. 17.
Hy seyd daer oock wel by / dat wy erf-
genamen zijn van Godt, maer niet door
seeckerheydt / maer door de Hoop.
Tit. 3. 7.

Ja / dat hier wyt een peder woort sich
selben / niet en moet oordeelen / dat hy
een rechtbaerdigh mensch is / blijct
wyt S. Paulus selfs : Ick oordeele my ^{1. Cor. 4. 4.}
selfs niet: want ick ben my niet (quaets)
bewust, maer daerom en ben ick niet
rechtvaerdigh : siet dit noch klaerder /
1. Cor. 9. 27.

Party 2.

Neen / Paulus seydt rondt wyt / Ick ^{Rom. 8. 38}
ben seecker, dat noch doot, noch leven,
noch krachten, noch eenige Creatuere,
ons sal kunnen scheyden van de liefde
Godts.

Catholijck

Ten 1. wist Paulus wel / dat de
sonde hem / ende alle Christenen / wel

konde scheyden van de liefde Godts /
en daerom en stelt hy 't woordt (sonde)
daer niet by.

Ten 2. is naer den Griekisen Text
dat woordtje / (Ick ben seecker) te ver-
staen / ick betrouw, &c. Ergo alweer
gebochten / maer niemandt gequetst.

Party 3.

2. Cor. 5. 1.

Wy weten, seydt Paulus / dat, als
ons aerdsche huys, &c. dat wy dan een
timmeragie wyt Godt hebben, een eeu-
wigh huys in de Hemelen.

Catholijck.

2. Cor. 5. 3.

Paulus verseeckert ons altemael
van 't Hemelsch-huys / doch op condit-
tie / Indien wy (by Godt) niet naeck-
t, maer bekleedt gevonden werden. Luc.
cap. 12. v. 32. spreekt hy na eben eens
Christus / seggende : En wilt niet vree-
sen [ghy kleyntjes,] want 't heeft u-lieden
Vader belieft, u het Rijck te geven : te
weten / op die conditie so ghy wel leeft /
en in een goetd leven volhardt : Dit
dijckelt waer te zijn ; want om dat Ju-
das / een van dese / die conditie niet ver-
hult en heeft / is hy van Godts Rijck
in der ewighheydt versteeken / niet
tegenstaende dese belofte van Christus
Joh. 17. 12.

C A P. L I V.

Godt heeft geen Gedoet, maer een
Goddelijcken raedt gegeven, van
eeuwige zuyverheydt, goetd-willige
armoede, ende willige gehoorfaem-
heydt.

D En raedt Godts van de zuyber-
heydt / blijkt Matth. 19. 19. en
1. Cor. 7. vers. 18. 25. 27. 32. 36. Den
bysondren loon hoor de zuybere / blijkt
Apoc. 14. 14. Dese zijn 't die met vrou-
wen niet besmet en zijn, want het zijn
Maeghden; dese volghen het Lam, al-
waer het gaet.

2. Den raedt Godts hoor den We-
druelijcken staet / nae 't eerste Houwe-
lijck / blijkt 1. Cor. 7. 39.

3. Den raedt Godts tot goetd-wil-
lige armoede blijkt / eerst uyt 't Exem-
pel Christi: De Vossen (seydt hy) Matth. 8.
30. hebben hare hollen, ende de Vogels des
Hemels haer nesten, maer de Soon des
Menschen en heeft niet [eygens] om
met sijn hooft op te rusten. D' Apostelen
hadden hem lief / ende daerom volgh-
dense hem naer / seggende: Siet (seyden
sy) wy hebben 't al verlaten, ende zijn u
na-gevolght. Matth. 19.
27.

De eerste Christenen volghden mee
op die voet / haer besittingen verkoch-
ten sy, ende deylten die, naer dat een ye-
gelijck van doen hadde. Insgelijckis
Act. 5. 32. A. 2. 45.

Matth. 19.
21.

Endelijck / Christus hoorende / dat den Jongelingh de geboden onderhouden hadde / gebiedt niet / maer raedt hem wat meer : Wilt ghy volmaectt zijn? gaet vercoopt al 't gene ghy hebt, en geeft het den armen, en ghy sult hebben een Schat in de Hemelen, en komt, volght my na.

4. Den raedt van willige gehoorsaemhejdt / bindt men Matth. 16. 24. Soo daer yemandt wil komen naer my, die versaecke sijn selven, dat is / die bezie sijn eygen sin en wille / en stelle hemt onder de gehoorsaemhejdt van eenen / die reekeningh vooz haer ziele sal geven.

In sijn
Brief aen
Wilbr.

Erasmus, den Rotterdammer, doozsiende den nieuwen handel van onse nieuwe sachte Broeders / sejdt aldus : Dese nieuwe Evangelische soecken alleen twee dingen, te weten, Geldt, en Vrouwen, de rest verleent haer 't Nieuwe Euangelium, dat sy mogen leven soo sy willen.

Nota. Dat men dit voozgaende / oock magh aen Godt beloben / ende die beloften in consciencie moet onderhouden / blijckt Luc. 1. 35. 1. Tim. 5. vers 11. Schouwt de jonge [Weduwen,] want als sy weeligh zijn geworden, dan willensy trouwen, hebbende de verdoemenisse, om dat sy haer eerste Trouw, ofte gelofte hebben te niet gedaen.

Daer zijn besnedene, die sich selven be.

besneden hebben om 't Rijck der Hemen Matth. 19.
len: Hoe hebben se sich besneden, dat 21.
is/onbequaem gemaecht tot den Hou-
welycken-staet? Wat is 'er voor een
geoorloft middel om sulcks te doen?
als belofte van eeuwige zuyberheydt
aen Godt gedaen.

Dat dit ten allen tijde geoorloft / en
prijselijck is geweest / in cas van deug-
den / aen God te beloben / blijkt: Als Deut. 23.
ghy een Belofte gedaen sult hebben aen 21.
den Heer uwen Godt, en vertoest niet
te betalen: want den Heer uwen Godt
sal 't selve eyschen, ende soo ghy ver-
toest, het sal u tot sonde gereeckent
worden.

Beloofst, ende betaelt aen den Heere Psal. 75.
uwen Godt. Siet insgelijcks Eccl. 5.
vers 5. en elders meer.

Party.

Godt gebiedt Deut. 4. dat men sijn
Geboden niet by en voege: hoe is het
dan geoorloft de Evangelische / Pau-
selijcke / Kloosterlijcke raden daer by te
klampen?

Catholijck.

Godt gebiedt / 't is waer / dat men
by sijne Geboden niet voeghen en sal /
wel te verstaen / 't geen de geboden ber-
derve / niet 't geen de geboden volma-
ke / en verheerlijcke / gelijk de Euan-
gelische raden doen. Wordt daer oock
niet verboden aen Christo / by sijn Va-
ders geboden / sijn raden te voegen?

M 5 Party

Party 2.

De goede wercken moeten gewilligh geschieden / ende niet uyt noodt. Doch / 't welck dooz belofte geschiedt / wordt niet willigh gedaen / maer uyt noodt. Ergo / &c.

1. Cor. 7.
55.

En daerom seydt S. Paulus : niet om dat ick u een strick soud aendoen, als of hy hadde willen seggen : Ich rade u tot zuyberheydt / maer niet tot den strick der Belofte : ende wederom ; Een yeder, gelijk hy in sijn hert vastgestelt heeft, niet uyt droeffenis, of uyt noodt : want Godt bemindt den vrolijcken gever.

2. Cor. 9. 9.

Catholijck.

Nota. Ten eersten / doet een mensch dat byzwilligh / en niet uyt noodt / als hy iet doet / dat hy niet gehouden is te doen.

Ten 2. Doet dat een mensche docht byzwilligh / en niet uyt noodt / als hy magh kiesē 't een of 't ander.

Ten 2. Doet dat een mensche niet byzwilligh / maer uyt noodt / als hy sulckis wel niet doen en soude / maer 't selbe eventwel doet dooz geweldt ofte dwangh van een ander / 't zy dooz een menschelijcke / 't zy dooz een stabelijcke breefe. Die dan eenige / ofte alle de Euangelische raden aen Godt belooft / doet dat byzwilligh : want hy is het niet gehouden te doen / hy magh contrarie doen / dat is / niet beloben / nis- mant dwinge'er hem toe. De

De beloften van gedaen zijnde/ vol-
 brenghet hy de selvige/ door Godts hulp/
 doerspronckelijck / uyt sijne eerste by-
 willighejdt: en al-hoe-wel hy nu ge-
 houden is in zuyberhejt te leven / dat
 is een noodige bywillighejdt / of een
 bywillige noodtwendighejt / die soo-
 danigh is / dat ordinaris soodanighen
 mensch promptelijcker / blyelijcker en
 williger de zuyberhejdt betracht / als
 yemandt anders / die dese deught / of
 d'andere Euangelise raden/ aen Godt
 niet belooft en heeft / volgens 1. Paral.
 cap. 29. vers 9. 't Volck was verblijdt,
 als sy van selfs haer beloften beloofden:
 want sy Offerden die Godt op uyt gant-
 scher herten. Zijnder sommige / die
 haer beloften / niet doefhejt betalen /
 dat en spruyt niet uyt de natuere der
 beloften/ maer dat komt by foute van
 de Belobers: ende souden daeromme
 alle Beloften / moeten achter-gelaten
 worden/ soo en souden dan geene onge-
 trouwde vermoghen Trouw-beloften
 te doen aen een ander:

Want een reysje ja geseydt,
 Wordt vaeck wel 10 jaer beschreydt.

Doorts / dat Sint Paulus daer by
 schryft / dat hy de Corintheren geenen
 striek om den hals en wilde legghen,
 dat was / om dat hy haer niet en be-
 geerde te dwingen / dat sy reghen wil-
 en danck / de Maeghdelijcke zuyber-
 hejt

heyt aen Godt souden beloben : want een strop ofte een strick / doet dwangh en geweldt / en dierhalven vermaent hy de Corinthen oock / 2. Cor. 9. dat sy geene Belmissen en souden geben / teghen wil en danck / uyt noodt / ofte uyt droeffenisse / maer met vrylich-heydt / gelijk de Beloften van de drie Euangelische raden oock behooren te geschieden.

Met drie woorden geseydt : hier in heeft maer plaets / eene verbindende noodzakelijckheyt / die niet alleen plaetsse heeft in Beloften / maer oock in alle geboden / daer sich een peder Christen-Mensch onderwerpt / als oock in de trouw-beloften / Et. maer geen dwingende noodzakelijckheyt / die alleent eygentlyck de vryheyt / of wech neemt of vermindert.

Party 3.

Sup. 8. 21.

Salomon seydt : Niemandt kan sich onthouden : 't en zy 't Godt geve.

Matth. 19.
22.

En Christus die meerder is als Salomon ; Alle Menschen en vatten dat woordt niet, maer die 't gegeven is.

Hier uyt Argumenteer ick aldus : Niemandt magh iet beloben / 't en zy hy weet / dat hy het sal kunnen betalen :

Maer pемant eeuwige zupberheyt aen Godt belobende / en weet niet / of hy die belofte aen Godt altydt sal kunnen betalen.

Ergo

Ergo en magh niemant aen Godt
zuyberheyt beloben.

De eerste voorstelling kan van nie-
mandt redelijck ontkendt werden.

De tweede voorstellingh blijkt by
de by-gebrachte Texten: want nie-
mandt weet / of hy de gabe van zuy-
berheyt van Godt ontfanghen heeft /
beel te min / of hyse ontfangen hebben-
de / oock altijd behouden sal: so volght
dan dat niemant dese deught aen God
en magh beloben; en diese alreeds be-
looft heeft / sijn beloften moet byken/
obermits de uytwerckingh van de sel-
vige niet in haer macht en is / maer
aen Godt alleen hangt.

In gelijckenis een woordt tot bebe-
stigingh van 't voorige: Soo wie be-
looft heeft / dat hy 's jaers 100 gulden
sal geben aen den armen / en hy werdt
daer nae selfs arm / en door d'armoede
onmachtigh om sulcks te doen; en is
desen dan / booz als dan / van sijn be-
lofte niet ontslagen? Ja hy. Waer-
om is hy ontslaghen? Obermits het
gene hem mogelijk was / doen hy het
beloofde / hem nu onmoghelijck is ge-
worden. Ergo / die eeuwige repui-
ghed aen Godt belooft / ende hy valt
daer nae in een sieckte van een krach-
tige begeerlijckheyt / en blijft niet lan-
ger verbonden tot sijn belofte.

Catholijck.

Ack antwoorde / dat maeghdelijcke
zuy-

zurberheydt met de andere Euangelische raden / ten deele een gabe Godts is / ten deele aen onse wil ende macht hangt. Om 't welck grondigh te verstaen / noteert datter tweederley Goddelijcke gaben zijn.

De eersten / worden van Godt den Heer aen de menschen gegeven / sonder mede-werckingh van ons menschen / te weten / de gabe van Propheet / van Mirakelen / ende alle andere boven-tuerlijcke gratien.

De andere bestaen / in de Goddelijcke mede-hulp / sonder de welcke wy niet en souden kunnen doen / 't ghene wy nochtans daer mede kunnen doen; te weten / te gelooben / te hoopen / te beminnen / in 't goede te volharden / patientigh te wesen / de bekooringhen te overwinnen / in zurberheydt te leven / willigh arm / blindt gehoorsaem te wesen / ende soo voort: want 't en waer dat God ons tot dese / ende deesgelycke deugden / met een voorkomende gratie opweckte / en alles bestierende / beschermende en mede-werckende behulpigh was / wy souden die goede dingen niet kunnen doen; en nochtans hanghen dese goede wercken / aen de menschelijcke verkiezingen / en zijn in onse macht. Want al-hoe-wel Gode ons daer in / en daer toe helpt / nochtans en dwinght hy ons niet.

Dit blijkt uit de woorden des Heeren:

ren: Daer zijn besnedenen, die van de menschen besneden zijn, dat is dwang. Matth. 19.

Ende daer zijn besnedenen, die sich selven hebben besneden, om het Rijck der Hemelen: daer is de bypwilligheydt; ende daerom vermaent Christus de menschen daer toe / segghende: Die het vatten kan, dat 'et die vatte. Ende 1. Cor. 7.
25.

S. Paulus: Ick geve daer raedt toe. Seght my / wat wijs / wat redelijck mensch sal / ofte kan ons tot een saeck raden / die ons in onsen wille en macht niet en is? Daerom seydt den Apostel wederom: Laet haer doen, dat sy will', trouwtse sy en sondicht niet: En 1. Cor. 7.
40. woordt hier de byp-keur niet gegeven tot trouwen / ofte niet te trouwen? En hoe / hanght dit dan aen onse wil ende macht niet?

Dat meer is / is dat waer / dat alle de gene / die in reynigheyt niet en kunnen leven / die wel willen / hoe is de hoererpe dan sonde vooz haer? want soo pемant / eer hy getrouwt is / swa-
re tentatien / en prikelen des vleesch lijdt / en moghelijck de gabe van zup-
verheyt niet en heeft; wat raedt vooz sodanigen? magh hy dan hoereren?
Neen, sulje segghen, laet hem trouwen:
Maer genomen / hy en kon soo haest geen Partuer vinden om te trouwen /
wat dan? Ick vzaegh noch meer:
Soo pemandt nu al getrouwt zijnde /
sijn mede-partuer of te lang van hups
waer/

waer / ofte dooz de doodt hem onthaelt
 wierde: wat dan? so hy dan behoort
 wiferd / en mogelijk de gabe van zuy-
 berheydt niet en hadde / is 't hem dan
 geoorloft te hoereren / of by sich selven
 onnatuerlijke onzuyberheydt te be-
 drijven? ghy moet / ende sult my ant-
 woorden / geensins soude hem sulchs
 geoorloft zijn. Wat raedt dan? Laet
 so een persoon / laet doock een aen God-
 verlooft persoon den Heer ootmoede-
 lijk / met een betrouwen / en volstan-
 delijk bidden / en die gene / die geseydt
 heeft / Matth. 7. Bidt, en ghy sult ver-
 krijgen, sal / 't gene hy ons dus toe-
 seydt / getrouwelijck betalen. Siet
 doock / Joan. 16. vers. 23. en 24.

Party 4.

Die Boomen en Wijngaerden zijn
 de beste / die vruchten ende vruchten
 voortbrengen. Ergo is 't beter in het
 Houwelijck vruchtbaer te wesen / dan
 den onvruchtbaren Maeghdelijcken-
 staet te beleven / en te beloven.

Catholijck.

Een Christelijke Maeghdit / en is
 geen Boom sonder vruchten / iae / sy
 brenghet hondertfoud vruchten voort /
 den Houwelijcken-staet maer dertigh-
 foud / gelijk de H. V. Vaders glosse-
 ren op Matth. 13. 8.

Party 5.

Soo doock alle Menschen in zuyber-
 heydt leefden / de Wereldt soude in
 hoer-

hozten tijdt sonder menschen zijn. Ergo/ 't is noodiger te trouwen.

Catholijck.

Daer en is geen perijckel / dat alle menschen in zuiverheyt sullen leven: Want daer sullen altydt meer onbolmaeckte als bolmaeckte Menschen zijn; en daerom houdt men alle menschen/ met Paulus / dese deught voor/ op datse ten minsten van sommige/besleeft en beloofst magh worden. In den H. Vader Augustinus / dit opwerpsel hoorende: Och! of sulcks (seydt hy) eens moght geschieden! hoe dra soude dan de Stadt Godts vervult, en de Werelt geeyndicht wesen: cap. 10. van 't Houwelijcks-goedt.

Party 6.

Twee Menschen trouwende / kunnen veel Maeghden voort-brengen / soo moet dan 't Houwelijck / boven de maeghdelijcke-staet verheben werden.

Catholijck.

Den H. Vader Augustinus / antwoordt wederom: Dat 'et Houwlijck Maeghden voortbrenght, is 't Houwlijck niet toe schryven, maer de Natuer: want / dit geschiedt door Hoeren en Boeben soo wel / als door Gehouwde. Ende soo gebeurt 'et / dat doek door Hoererpe ende overspel / Maeghden geboren werden / maer geen heylige Maeghden / doek zelfs door Gehouwde: want die eere komt Godt en sijn gratte

gratie toe / en de zielen die dese gratie
waer nemen / met de Gehouude / als
Gehouude / 1. de vers 29. cap. 10.

C A P. L V.

Christus Jesus is een, in Goddelijcke
Natuer en Wesen, met Godt den Va-
der.

- Matth. 16.*
16. **G**Y zijt Christus, den Soon van den
levenden Godt.
- Joan. 10.*
30. Ick en den Vader zijn een.
Hy moet sterven; want hy heeft sich
selven, den Soone Godts gemaect,
Joan. 19. 7.
- Joan. 20.*
28. **T**homas seide: Mijn Heer! ende
mijn Godt! **W**aer op Christus ant-
woorde: Om dat ghy my gesien hebt,
Thomas, so hebt ghy 't gelooft; zaligh
zijns, die &c.
- Rom. 9. 5.* Die [*Christus*] boven al God is, gebe-
nedijdt in der eeuwigheyt.
- 1. Joan. 5.*
7. 4. Drie zijnder, die getuygenisse ge-
ven in den Hemel, den Vader, het Woort
en den Heyligen Geest, ende dese Drie
zijn Een.
- 1. Joan. 5.*
20. 5. Dat wy zijn in sijn waerachtigen
Soone Jesu Christo, desen is den waer-
achtigen Godt, en het eeuwige leven.
- Joan. 1. 1.* 6. In den beginne was het Woort,
ende 't Woort was by Godt, ende Godt
was het Woort.
- Isa. 25. 9.* 7. God selver sal komen, ende sal ons
zaligh maecken.
- Gal. 1. 1.*
en 12. Ick hebbe het Euangelium van geen
[puer]

[puer] mensch ontfanghen, maer door de openbaring Jesu Christi. Siet oock klaer / Coloss. 1. vers 16. en Coloss. 2. vers 9.

Party.

De Vader is meerder dan ick.

*Joan. 10.
30.*

Catholijck.

't Is waer / den Vader als Godt / is meerder dan den Soon als mensch; maer als God / is den Soon niet minder dan den Vader / volgens 't woordt Christi: Ick en den Vader zijn een.

*Joan. 10.
30.*

Party 2.

God heeft sijn Soon in de Werelt gesonden.

*Joan. 3.
17.*

En is die geen / die pemandt sendt / niet meerder als die gesonden wordt?

Catholijck.

Die een ander / als bebel hebbende / uyt sijn selven met bebel / ergens naer toe sendt / die is meer als die gesonden wordt; maer die gene niet / die pemandt sendt / die selfs gesonden wil wesen: te meer / soo pemandt sendt / niet met een sending van hooger auctoriteyt / maer met een sending uyt bey'er oorspronck.

Party 3.

Den Soon en kan niet met al van sijn selven doen, ja niet, dan het gene hy van den Vader heeft sien doen.

*Joan. 5.
19.*

Catholijck.

Die woorden en willen niet anders seggen / als (dewijle de Vader en den Soon in Natuer een zijn) dat sy in werck

werckinge oock niet verscheyden kon-
nen wesen. Volgens 't welck de God-
Wijse leeren / dat de buytewercken van
de Drie-Genigheyt onberdeyft zijn.

Party 4.

Joan. 7.
16.

Mijn Leeringh en is de mijne niet,
maer diens die my gesonden heeft.

Catholijck.

Dat is geseydt: mijn Leeringh en is
geen Leeringh van een puer mensch /
maer is de Leeringh van Godt / oock
niet de mijne alleen sonder den Vader /
maer de mijne en des Vaders.

C A P. L V I.

Den Soone Godts heeft waerachtigh
vleesch aengenomen uyt de H. Maget
Maria.

Joan. 1.
14.

ENde het Woort is Vleesch gewor-
den.

Rom. 1. 3.

2. Die [Christus] gemaect is, uyt
het zaedt van David na den vleesch.

Heb. 2. 6.

3. Hy heeft Abrahams zaedt aenge-
nomen, waerom hy alles (Ergo oock in
waerachtigh vleesch) heeft sijn Broe-
deren gelijk moeten werden, (Heb. 4.
vers 16.) uytgenomen de sonde.

1. Joan. 4.
2.

4. Alle geeft, die belijdt, dat Jesus
Christus in den vleesch is gekomen, die
is uyt Godt.

2. Joan. 1.
7.

5. Veele Verleyders zijnder uytge-
gaen in de Werelt, die niet en belijden,
dat Jesus Christus is ghekomen in den
vleesch. Ende dese zijn tegentwoordigh
de Demonisten.

6. Tact

6. Taft ende fiet: Want een geest en ^{Luc. 24. 7.} heeft vleesch noch beenderen, gelijk ghy my fiet hebben.

Partij.

Het Woordt is Vleesch geworden, Joan. 1. vers 14. Eben/ gelijk Joan. 2. vers 9. het water Wijn is geworden: Maer aldaer is 't water verdweenen/ alleen Wijn gebleven; Ergo is / ofte de Godtheit verdweenen/ ende alleen 't vleesch gebleven / ofte de Godtheit gebleven/ en geen waerachtigh vleesch geworden: 't eerste werd by de Catholijcken ontkendt / ergo moet het leste van haer met ons beleden werden.

Catholijck.

De Schrifstuer en seyd niet alleen / dat 'et Woordt is vleesch geworden/ gelijk 't water is Wijn geworden/ maer oock / dat Christus het Vleesch heeft aengenomen. Ergo u beslypt valsch: 't eerste werdt bewesen/ als hy in de gedaante Godt was, heeft hy (*Nata*) aengenomen, de gedaante eenes knechts. *Phil. 2. 6.* Wederom: Hy heeft nergens de Engelen aengenomen, maer hy heeft Abrahams zaedt aen-genomen. Ende dat niet bzeemt: Want Godt is onberanderlijck / Jac. 1. vers 7. *Heb. 2. 16.*

Sommige seggen/ dat Christus wel vleesch heeft aen-genomen/ maer niet byt syn Maget-Moeder Maria.

Contra.

Al 'tgene een byugt van een saek is/ dat

dat heeft sijn selfstandighejdt of substantie / van de selve saech / daer 't een vrucht van is.

Maer Christus is een Vrucht des lichaems Maria.

Ergo / heeft Christus sijn selfstandigh vleesch van Maria.

De eerste boozstellingh en spreekt niemandt tegen.

Iſa. II. I.

De tweede boozstellingh is zuyber Schriftuer: blyckt / daer sal een roede (te weten Maria) uytgaen van de wortel Jesse, en daer sal een Bloem van sijn wortel opklimmen. Wie is dese vrucht? Wie is dese Bloem? Niemandt / als Christus: want daer volght / ende op hem sal rusten den Geest des Heeren, den Geest des wijsheyts. Ende gelielijc dit S. Paulus klaerlijc getuyght / Actor. 13. vers 23.

Luc. I. 42. De selvige tweede propositie blyckt oock uyt Elizabeth, seggende teghen Maria: Gebenedijdt is de Vrucht uwes lichaems.

C A P. L V I I.

De Christenen moghen Magistraten wesen, en de misdadige oock met den Swaerde straffen.

Rom. 13. I.

Alle Zielen zy de hooger Macht onderworpen, (niet alleen Heydense / maer oock Christene Macht en Ouerrijghert /) want daer en is geen Macht dan van Godt: want die daer zijn, zijn van

van Godt geordonneert, daerom, die de Macht wederstaet, die wederstaet Gods Ordonnantie. *Woorzts* / vers 4. Hy en draeght het Swaerdt niet te vergeefs: want hy is een Dienaer Godts, eenen wrecker tot toornigheydt den genen, die quaet doet.

2. Het Konincksken heeft in Christus gelooft, sonder dat hem belast is *Joan. 4.*
sijn Ampt te verlaten. *46.*

3. 't Selbe lesen wy van den Stad- *Act. 13.*
houder van Paulus bekeert. *12.*

4. Meerder bewijs is hier niet van noodde: overmits nae 't jaer 325. dat is van den eersten Christen Keeser / Constantinus de Groote, de Christen Kerck gestadigh / tot noch toe / vol Christen Koningen / Princen / Raden en Magistraten geweest is / volghens alle Chronijcken / ende de Alder-lofwaerdigste Historien.

Partij.

De Koninghen der Heydenen sullen *Luc. 12. 25.*
over haer heerschen, soo en sal 't onder u-
lieden niet zijn.

Catholijck.

Dat is / ten uyttersten genomen / niet meer geseydt / als ghy mijne Apo-
stelen / en sult over uwe Schapen niet
heerschen met galg of radt / sweerdt of
harde tormenten / gelijk de Heyden-
sche Koningen over haer Heydensche
Ondersaten: Christus spreekt daer
niet tegen de Christene Wereltlijcke /
maer

maer tegen de Geestelijcke Oberheden.
Party 2.

Ephes. 4. 5.

Een Heer, dat is / Godt : Ergo / geen meer Heeren hier van nooden.

Catholijck.

Een Heer / die God is / dat is waer. Ergo op der Werde geen Heeren meer / die Godt gelijk zijn / oock al waer : Ergo / geen meer Menschelijcke Heeren / die Dienaers van dien eenen Heer zijn / dat is tegen Ephes. 6. 6. en 9. en Col. 3. 22. en 4. 1.

Party 3.

Matth. 5. Weder-staet den quaden niet, maer soo u yemandt staet aen de rechter wangh, soo biedt hem oock de andere: hebt lief uwe vyanden, doet goedt, die u quaet doen.

Catholijck.

Christus spreekt daer niet teghen Rechters / ende Politijcke Obersten / maer tegens sijne Discipulen / vers 2. ende tegen alle gemeyne Christenen / dat 'et haer niet en is gedoorloft wraeck te nemen / over hare quaed-doenders / maer veel lieber / de andere wangh te presenteren / als Ec.

Party 4.

Matth. 13.
28.

De Dienaers hebben teghen hem geseydt: Neen; op dat ghy per avontuer, het onkruydt vergaderende, daer mede niet te samen, oock de Terwe uyt en roeyt. In den tijdt van den Oegst, salick &c. dat is, in het uytterste Oordeel, &c.

Ergo

Ergo is 't seker en klaer dat men geen misdadige met den swaerde en magh dooden.

Catholijck.

Christus en verbiedt hier niet absolutelijck / dat men 't onkrupdt sal uytroepen; maer hy gebiedt / dat men 't dan niet en sal uytroepen / als men 't van de terwe niet en sal kunnen onderschepen / of als 'er perijckel sal wesen / dat men niet het onkrupdt / oock de terwe sonde mogen uytroepen / gelijk Christus sich selven uytleydt / vers 29. 't welck geen plaets en heeft in soodanige godloosen / die haer ambacht maken om de H. Kerck / of 't Gemeenebeste te perturbieren / te beschadigen en bysonderlijck te krencken / gelijk openbare Ketters / (waer van wy sullen handelen capit. 61.) dieben / moordenaers / doodt-flagers / en booswillige perturbateurs van de gemeyne-rustte. Siet 1. Cor. 5. 13. en Gal. 5. 12. alwaer den Apostel wenscht / ja gebiedt / dat men soodanigh onkrupdt / sulcke boose kinderen sal wech nemen / ende uytroepen. Waer uyt volght / dat men 't onkrupdt sal laten wassen tot den oegst toe: dat is / sulcke sondaers niet uytroepen / die soo sondighen / dat sy niet hare souden / niet den Heker / niet het Kroon / niet 't Gemeenebeste / maer alleen sich selfs beschadighen / die oock dierhalve van de Magistraten / Justities-gewijs / niet gestraft en worden.

C A P. L V I I I.

De Christenen mogen nu en dan oorlogh voeren.

D It is waer/ mits hier conditiën:
 1. Moet daer toe wesen Wet-
 selijcke Oberigheyt / en Authorigheyt
 om oorlogh aen te seggen.

2. Een ofte meer wettelijcke oorz-
 saecken.

3. Een oprecht ooghmerck.

4. Een behoorzijcke matigheyt / te
 weten/ om in en door den oorlogh/ nie-
 mant te beschadigen/ die ontschuldigh
 is. Het thema werdt bewesen:

Luc. 3.

1. Als de Soldaten vzaeghden van
 S. Jan den Dooper / wat sullen wy
 doen? en heeft hy haer niet geraden de
 wapenen neder te legghen / maer hy
 heeft geseydt: En doet niemant over-
 last, beschuldicht niemant valschelijck,
 en weest te vreden met uwe besoldinge.

Matth. 8.

9.

2. Als Christus een Capiteyn selfs
 by hem kreegh/ die hem oock verhael-
 de de gehoorzaamheyt van sijne solda-
 ten: seyde Christus niet; verlaet den
 oorlogh, maer veel eer/ en veel meer;
 Ick en hebbe soo grooten geloof niet
 gevonden in Israël.

Act. 10. 2.

3. Eben alsoo handelde Petrus met
 den Capiteyn Cornelius.

1. Reg. 15.

2.

4. Godt heeft den oorlogh selfs ge-
 boden.

5. Godt heeft die oorlogh boerden
 selfs

selfs geholpen / Gen. 14. 20. Jos. 10.
vers 12. &c.

Party 1.

Matth. 5. Soo yemandt staet aen de
rechter wagh, &c.

Matth. 26. Die met den Swaerde
staet, sal met den Swaerde vergaen.

Rom. 12. Alderlieffste, niemandt
quaet voor quaet wedergevende: ende
aldaer; Laet my de wraeck, seydt God,
&c. u selven niet wreeckende, ick sal 't
vergelden.

Catholijck.

't Is secker / dat Christus / en sijn
Apostel / aldaer sprecken tegen byson-
dere gemeyne personen / die niet en mo-
gen wreecken / gelijk Wettige Ober-
heden / van de welke aldaer niet een
wooydt en werdt gekickt.

Party 2.

De Propheten hebben voorszeydt /
dat ten tijde van de komste Christi / de
oorlogen souden ophouden / Jesai. 2. 4.
ende Mich. 4. 3.

Catholijck.

Hier mede wilde den H. Geest voorz-
seggen / dat / als Christus soude geboo-
ren werden / geen oorlogh en soude we-
sen / sulchs is geschiedt: want doen
Christus gehooren wierd / was 'er on-
der den Keyser Augustus / in de gant-
sche Werelt / brede / Luc. 2. 1.

Ten 2. Datter doch in de eerste tij-
den in de Catholijcke Kerck / onder de

eerst-bekeerde Heydenen geen oozlogh soude wesen / 't welck doek waer is geworden.

Ten 3. Dat daer na / de onbekeerde Heydenen / geen oozlogh meer onder malkanderen en souden voeren / overmits de bekeeringh soo krachtigh soude wesen / datter geen Heydenen meer en souden gebonden werden / die den oozlogh onder malkanderen souden kunnen voeren.

C A P. LIX.

De H. Moeder Godts is altijd Maget gebleven.

Matth. 1.
25.

Dat de H. Maget Maria is maeght geweest voor de ondertrouw met Joseph, blijkt: Hy heeft haer niet bekendt, tot dat sy gebaert hadde.

Jesai. 7.
14.

Dat sy Maeght is gebleven in het baren / blijkt: Siet een Maget sal ontfangen ende baren. Wy lesen daerom doek in 't Geloof: Gebooren uyt de reyne Maget Maria.

Luc. 1. 34

Dat sy Maeght is gebleven na het baren / blijkt uyt haer eyge woorden / met welke sy protesteert / dat sy natuerlijcker wijze niet baren en kost / om haer belofte van eenwige zuyberheyt / met dewelcke sy sich verbonden hadde: dit was dat woort; Hoe sal dat geschieden? want ick geenen man en bekenne! dat was soo veel geseydt / als ick magh geen man bekennen / ofte bekendt werden:

den : want anders / hadde dit haer
 woordt ongerijmt / en buyten propoost
 geweest / andersins hadden sy kunnen
 dencken / ende den Engel kunnen seg-
 gen ; Ghy kunt bekennen / en bekenet
 werden / en soo baren / maer neen / den
 Engel door Godts in-geden / wetende
 van haer belofte van eeuwige zupver-
 heyt / en dat dieswegen haer verwoon-
 deringh gefundeert was / boeght daer
 datelijck op : den H. Geest sal over u
 komen, &c. Hier mede accorderen alle
 H. H. Oudt-Daders / en de Overlebe-
 ringen der H. Kercke.

Party.

Mattheus seyd : Eer sy versamel-
 den, soo is sy bevonden bevrucht te zijn,
 van den H. Geest. Ergo wil den Euan-
 gelist seggen / dat sy daer na versamelt
 zijn geweest.

Matth. 1.
 II.

Catholyck.

Den H. Hieronimus / en den Hey-
 ligen Thomas Aquinas / antwoorden
 aldus : Alhoewel 't woordtje [eer dat,]
 dickwils slaet op saecken die naderhandt
 gevolght zijn, nochtans thoont het me-
 nighmael die dinghen, die eerst gedacht
 wierden. By exempel; indien yemant
 seyde : Eer dat ick in de haven mijn mid-
 dagh-mael nam, bes ick af-gevaren.
 Hier mede en wil men niet seggen / dat
 die persoon / nae 't afbaren / in de ha-
 ven gegeten heeft / maer dat hy 't ge-
 dacht had door 't afbaren / daer te wil-

Lib. contra
 Helvid.

quest. 28.
 artikl 3.
 ad. 1.

len eten. Soo spreekt den Euange-
list: Eer dat sy versamelden, &c. Niet
dat sy naderhandt versamelt zijn ge-
weest/ maer terwyle sy scheenen te sul-
len vergaderen / is de ontfanckenisse
door den H. Geest voorkomen.

Soo seyd men; eer die man peni-
tentie dee / is hy gestorben: hier uyt
volght niet / dat hy na sijn doodt peni-
tentie gedaen heeft. Of alsoo: eer dat
kindt spreken kon / is het gestorben:
hier uyt volght niet / dat soodanighen
kindt gesproken heeft / naer dat het ge-
storben was.

Party.

Matth. 1.
25.

Neemt dan klaerder bewijs uyt den
selven Euangelist: hy (Joseph) heeft
haer niet bekendt, totter tijdt toe, dat sy
gebaert hadde. Wat dunct u nu / en
volght daer niet krachtelijck uyt / dat
hyse nae het baren bekendt heeft?

Catholijck.

Gen. 8. 7.

Ick sal in gelijkvormigheyt bra-
gen / om u niet u eyghen antwoordt te
wederleggen.

Noë heeft een Raven uyt de Arcke
gelaten, die niet weder en keerde, tot
dat dese Wateren verdrooghet waren.
Volght hier uyt dat die Raben in de
Arcke weder gekomen is / doen de wa-
teren verdrooght waren?

Party.

Matth. 13.
35.

En heet sijn Moeder niet Maria, ende
sijne Broeders, Jacobus ende Joseph,
ende

ende Simon, en Judas, ende sijn Susters,
 en zijn die niet allegader by ons? Wel
 hoe? Heeft Jesus meer Broeders/
 ende Susters gehad? hoe is 't dan
 moghelijk / dat nae het baren van de
 Heere Christus / Maria Maeght is
 gebleven.

Catholijck.

Dat sal ick u / en alle Mennoniste-
 Sussens eens Schrifstuerlijck leeren;
 En weet ghy niet dat de H. Schrift/
 Heben en Richten / oock Broeders en
 Susters noemt? Soecht ende ghy
 sult het vinden / in Genesis, aldaer Gen. 13. 8.
 noemt Abraham Loth sijn Broeder /
 op twee a drie plaetsen; en nochtans
 was Loth maer een Heef van Abra- Genes. 14.
14. 16.
 ham / die Loths Oom was / Broeder
 van Aran / zijnde Vader van Loth.
 Eben alsoo / noemt Laban Jacob / Genes. 29.
15.
 Broeder / daer nochtans Laban maer
 Oom was van Jacob / en Jacob dooz
 verbolgh sijn Heef. Alsoo hier mede /
 't welck op dat 'et handt-tastelijck zy /
 noteert het volgende; Jacobus / den Gal. 2. 19.
 Broeder des Heeren / was een Apo-
 stel / en daer zijn maer twee Apostelen/
 die Jacobus genoemt zijn geweest / als
 gesien kan werden / Matth. 10. 3. Den Marc. 3.
17.
 eenen was sijn Vader genaemt Zebe-
 deus / die niet met Maria / de Moeder Luc. 6. 14.
 Christi / maer met een andere Vrouw
 is getrouwt geweest. De andere Ja- Matth. 20.
20.
 cobus was den Soone van Alphens /

en van Maria/ de Dochter van Cleo-
 phas/ welke Maria Cleophe/ werdt
 genoemt de Suster van Maria/ de
 Moeder Jesu/ siet Matth. 10. 3. Marc.
 cap. 15. 40. Matth. 27. 56. en Joan. 19. 25.
 oberfuler/ waer 't dat de moeder Chri-
 sti was Moeder geweest van een deser
 Jacobussen/ soo soude de H. Maget
 een Hoer zijn geweest/ vermits sy met
 Joseph is getrouwt geweest/ en niet
 met Zebedeus ofte Alphens/ 't welck
 schrikelijck is te dencken/ 'k laet staen
 te seggen. Ergo zijn 't niet van Heben
 ende Richten geweest/ die Broeders
 en Susters Christi genoemt werden:
 en dat niet breekt/ nademael wy die
 noch Broeders ende Susters noemen/
 die maer Schoon - Broeders / ende
 Schoon - Susters zijn/ ja dat meer is/
 Christus noemt alle sijne Discipulen
 ende Discipulinnen Broeders en Su-
 sters / Matth. 12. vers. 42. 49. en 50.
 en Matth. 25. 40. en Matth. 28. 10. en
 Joan. 20. 27. &c. Ende alwaer dit alles
 soo niet/ soo souden 't noch maer halve
 Broeders geweest zijn van Christus /
 of (om beter te spreken) gemeente hal-
 ve Broeders/ aengesien de Griekische
 H. H. Vaders/ met de Latijnschen Hi-
 larius en Ambrosius, gevoelen/ dat Jo-
 seph noch een vrouwt te booren/ en daer
 by kindzen hadde gehad/ siet Summam
 Becani fol. 575. Party.

De vierde mael noemt Matthaeus
 Chri-

Chriftum den eerst-gebooren Soon van Maria: Ergo moeten 'er meer zijn ge-
 volght. Matth. 1.
25.

Catholijck,

Is dat waer / soo moeten 'er in de
 Godtheit meer Personen zijn / dan
 drie; want Christus wordt insgelijcks
 genoemt den eerst-gebooren sijns Va-
 ders: maer dit en volght niet. Ergo/
 't ander mede niet. Heb. 1. 6.

C A P. L X.

Die met Kettters ofte andere ongeloo-
 vige eenigh Accoort, ofte Verbondt
 maect, is schuldig 't selve te houden.

Blijckt; Josue een Verbondt ge-
 maect hebbende / met de Gabaon-
 neters / hoewel hy van haer bedrogen
 was / heeft met de principale verstaen /
 dat het standt mist grijpen: 't welck
 Godt oock met een Mirakel heeft be-
 vestight. Want dit volck van Gabaon
 van haer Heydensche Nabueren ge-
 trabalieert werdende / hebben / vol-
 gens het vorige Verbondt / van Josue
 hulp versocht: Josue komt haer te
 hulp / sich verplicht bindende door het
 vorige Accoort. Godt / om te toonen /
 dat hem dese trouwe lief was / geeft de
 victorie aen Josue / gebiedt stilstandt
 van de Sonne / op dat daer so veel te
 meer tijdt wesen soude / om de vran-
 den te vernielen. Josue 6.
25.

Blijckt ten tweeden: Gelyck God

in 't boozschrebe Josue / den Verbond-
houder / met den ongeloobigen / heeft
gezegent / so heeft Godt ter contrarie /
Saul / den Verbond-breker / in dit cas
gestraft / obermits Saul / 300 jaren
daer na / dit Verbondt niet onderhiel /
't welck Josue gemaect hadde met
de Gabaoniten / te weten met een drie-
jarige hongers-nood / siet 2 Reg. 21. 1.

Soo heeft God insgelijcks gestraft
den Koningh Zedekiam / die trouw-
loos was / aen den ongeloobighen Na-
buchodonosor / siet 2. Paral. 36. 13.

't Selvige is mede gestraft in Si-
meon en Levi / Gen. 49. van den heyl-
ligen Patriarch Jacob / om de Ver-
bondt-brekingh van haer gedaen / met
de Sichemiten / Gen. 34. &c.

Party.

Is dit soo? Hoe komt dan / dat de
Concilien / van Constancen ende van
Trenten / gestatueert hebben / dat men
d'ongeloobige op Accoozt geen woordt
en behoeft te houden / gelijk oock ge-
leert hebben vorscheerde Pausen.

Catholyck.

Het Concilie van Trenten, maecht
Party / sulcks seggende / leugenachtig /
expres contrarie ordonnerende / en lee-
rende / ontrent het eynde van de 13. 15.
ende 18. Sessien.

Het Concilie van Constancen sess. 19.
en seydt anders niet / als dat de Po-
litique Oberigheydt / met haer Pas-
poozt

poorten / den Geestelijken ofte Kerckelijcken Rechter / sijn recht niet han benemen / namelijk / de wijle de eerst-genoemde Oppermacht de laest-gesepde onderworpen is. Waer upt den Leser lichtelijck sal vatten / of Joannes Hus / en Hieronymus van Praegh / recht of onrecht gedaen is: want den Keyser Sigismundus en konde beyde de boozsz. Numoer - maeckende Ketters niet verder byp-gelep geben / als behoudens hoogher Recht sijn recht / Macht en Authozitept. En daerom stontd'er in haer Gelep-brieven (behoudens der rechtvaerdigheyt.)

Doch Party sepd / dat de belosten / aen Hus gedaen / niet gehouden zijn / ja / dat sy hem gebrandt hebben; 't is soo: Sy hebben hem gebrandt / maer met recht. 1. De Keyser Sigismundus hadde hem Paspoort gegeven / maer mits die conditie / dat hy niet vluchten most, op pene van den hals; 't welck onaengesten / bluchtede J. Hus ebenwel / waer ober sijn hals was verbeurte siet Naucl. gener. 48. Cochl. in 't tweede Boeck van de Hussietse Hist. Campianus, reden 4. En selfs de Calvinischen Laurentius Humfredus. 2. Woben de verbeurte van sijn hals / door dit Verbode bluchten / is hy oock / te rugge gehaelt zijnde / obstinaet gebleven in sijn Kettery: op 't welck mede halsstraf was gepubliceert / door de Key-

erlijcke Wetten. L. quicunque. C. de haeret. Welcke Kettery was onder andere: 1. Dat Godt den Duyvel most gehoorsamen, 2. Dat een Priester wel krachtelijk doopte, consacreeerde, wijdde, uytgefondert als hy in doot-sonde stack, 3. Dat alle Geestelijcke en Politijcque Overigheyt, daer voor niet en moesten erkendt ofte gehoorsaemt werden, als sy in doot-sonden staecken, 4. Dat geen Kerckelijcke Leeraers besit van eygene Goederen en moghten hebben, en soo voorts: Siet het Conc. van Constans, sess. 8. Cochl. lib. 1. &c. Hierom hebben / soo wel Jan Hus als Hieronymus van Praeg, sterbende / wel herschepden protesten gedaen / maer in 't minste niet geklaeght / dat of Kepsfer of Concilie / haer beloften niet naergekomen en waren. Dat soodanige stunner-maekende Wertz-Ketters aen den lijbe gestraft mogen werden / sal in 't naestvolgende cap. blijcken.

C A P. LXI.

Alle Wettige Overigheyt magh alle Rumoer-makende Keters straffen, ja dooden, als zijnde Perturbateurs van de Gemeyne-ruste.

*Diet was
niese ma-
teris sicut
schon den
v. 8. Brief
was den
H. Viden*

NOta. Keters kunnen geconsidereert werden / of simpelich als groote sondaers / of als soodanige sondaers / die de gemeyne-ruste ontrusten; alleenlich in de leste consideratie / mogen

gen sy gestraft / ja gedoodt werden /
 neffens doodt-flagers / dieben / straet-
 schenders / rebellen / &c. die alleen ge-
 straft werden om de leste consideratie.
 Dit geoorloft te zijn / blijkt: 1. Moyses heeft eenige duysenden laten dood-
 den / om een acte van ongeloof.

Augusti-
 nus aen
 Vincent.

Exod. 32.
 27.

2. Helias / heeft den selvigen dans
 doen danffen de Propheten van Baal.

2. Reg. 18.
 40.

3. Den selvigen gangh heeft Jehu
 gegaen met soodanigh volckje / die
 vock daerom van Godt geloont en ge-
 presen is.

4. Reg. 10.
 25.

4. 't Selvige pleeghde Mathattias
 in sijn tijdt.

1. Mach. 2.
 24.

5. Godt heeft sulchs selfs geboden:
 Die den Naem des Heeren sal blasphe-
 meren, laet hem de doodt sterven.

Leu. 24. 16.

6. Die sich sal verhoovaerdigen, niet
 willende des Priesters gebodt gehoor-
 samen, laet die mensch sterven.

Deut. 17.
 12.

7. Party bekent dat men dieben en
 moordenaers wel mach dooden / waer-
 om dan geen Rumor-makende Ket-
 ters / de welcke Christus dieben / ende
 moordenaers noemt ?

Joan. 8.
 1, en 8.

8. Soo ghy quaet gedaen sult heb-
 ben breeft: want de hooge Oberighept
 en draeght 't Swaert niet te vergeefs.

Party.

Laet, seyd Christus / beyde (te we-
 ten 't onkruidt / en de terwe) wassen
 tot den Oegst toe, ende in den tijdt des
 Oegst, sal ick tegen de Maeyers seggen:

Matth. 13.
 29.

Ver-

Vergadert, &c. Waer uyt oogenschijn-
lyck volghet/dat men geen rust-breken-
de Ketteren en magh dooden.

Catholyck.

Ghy bent grofflyck geabuseert / na-
demael dooz 't onkruyd niet precijs de
Ketteren/ maer alle Deughnieten ver-
staen werden/ als Christus selfs seyd:
Het Onkruydt zijn de boose kinderen.

W. 38.

Ten tweeden / seyd Christus / dat
men 't Onkruydt niet uytroepen en
moet/ als het van de terke niet en kan
worden onderscheyden / te weten niet
perijckel van 't goede mede uyt te roe-
jen / vers 29. Dit heeft geen plaets in
publycke ketterische Belhamels/die de
pijpen stellen: want die zijn kenbaer
genoegh dooz haer muymakery / en
doen de geloovige/ende de Kerck meer
schade als dootslagers: want dese ver-
moorden de lichamen/maer d'eerste de
zielen/die na Godts beeldt geschapen/
en dooz 't blaet Christi herschapen zijn.

Ten lesten/moet men hier twee din-
gen wel onderscheyden / 1. 't Verbodt
van 't onkruyd in dit leven uyt te roe-
jen. 2. 't Verbodt van Rust-scheurende
Ketteren/ dieben/ moordenaers/ ober-
speelders uyt te roepen: 't tweede is ge-
vozloft/ 't eerste geensins/bermits ko-
ningen en Princen/ van God / hebben
ontfangen Swaerds-Recht, om sulche
schadelijcke quaetdoenders te straffen/
die niet een half oogh lichtelijck af-ge-
meten kunnen werden.

Party.

Rom. 13.

Party.

't Geloof moet byz wesen: Ergo / moet men daer niemant toe dwingen.
Catholijck.

't Is allebeyde waer / als 't wel verstaen werdt; 't Geloof moet byz zijn / 't is waer / soo ghy verstaet 't inwendigh gelooben: 't is niet waer / so ghy verstaet de uytwendige Exercitie des Geloofs; principelijck / so die de Gemeyne-rust perturbieert: want so isse strafbaer / gelijk bewesen is.

C A P. LXII.

Het is een valsch-versierde Fabel, datter een Vrouw Juth, Pausinne soude geweest zijn.

Catholijck.

SEght doch Sommarist / Arminianen / Lutheranen / Calvinist / Menonist / Coddist / Politijck / of wie ghy zijt / wat praetje van een Pausinne? meynje Elizabeth / gewesene Engelse Koninginne / die sich in haer tijdt heeft op-geworpen booz 't Opperhoofd van de Geuse Engelse Kerck? of droomje van een andere Hellebeege?

Party.

De saeck / en den Tijtel van Elizabeth / laet ick Godt ende de Molenaerscheyden; 't is een Roomsche Pausinne / daer wy ons af verwonderen.

Catholijck.

Hoer soude haer naem geweest zijn? geest

geeft ons den draedt eens in handen /
wy sullen sien / of wy het Kloutwen
kunnen binden.

Party.

Joannes Hus / en onsen Francus /
en N. Effen / seggen / dat sy Agnietje
hiet / maer Swingerus ende Baleus /
seggen / dat haer naem was Gilberta.
De Duytsche seggen / dat sy Isabella ,
andere dat sy Grietje , sommige dat sy
Dorothe, gendemt was / edoch dat sy
Paus zijnde / Jan VII. of Jan de VIII.
geintituleert was / van sekeren naem
en zijn wy niet secker.

Catholijck.

Liebe kinderen hebben liebe Na-
men. Doch waer meynt ghy-luyden
datse gebooren was?

Party.

Fulgosus seydt in Engelandt , Ba-
leus seydt in Duytsch-landt ; ten min-
sten hier of daer.

Catholijck.

't Komt soo naem niet / de Werelt is
groot / ondertusschen soude ick wel we-
ten willen / waer sy gestudeert moght
hebben.

Party.

Zwingerus / seydt in Engelandt.
Borcacius / seydt te Roomen. Scho-
renbergus / seydt te Parijs. Baleus /
seydt in Duytsch-landt ; naerder be-
schepdt en kunnen wy niet geben.

Catholijck.

Ick looft seer wel / maer hebje geen
tydingh

tjdingh van haer successie? Wat booz
een Paus is sy gebolght?

Party.

Zwingerus seyd naest Leo V. Po-
lonus contrarie/ naest Leo IV. Som-
mige meynen / naest Martinus I. An-
dere gissen naest Benedictus III. Weele
raden/ naest Nicolaus I.

Catholijck.

Soo yratende / blijven wy eben
wijs; weet je niet op wat booz een jaer
sy Paus soude gewozden zyn?

Party.

Genige van d'onse stellen 't Jaer 824.
andere 't Jaer 857. sommige 't Jaer 904.

Catholijck.

Wy dunckt ghy staet 'er na/ als den
Blinden nae 't Ep. Heeft onder u-
lieden niemant geleert hoe langen tijde
dat sy Paus is geweest?

Party.

Marianus seyd / twee jaer, vijf
maenden. Andere seggen / een jaer,
vier maenden. Sommige / effen vier
maenden, en niet meer.

Catholijck.

Ghy schijnt ons in een Doolhof te
leyden. 't Moet noch eens vragen;
Is sy een eerlick wijs/ of een lichte-hop
geweest?

Party.

Zwingerus schrijft / dat sy was een
oberbliegister in deughden en heplig-
heyt.

Baleus schrijft / dat sy is onteert van een Engelsche Monnick.

Boccacius, dat sy niet met een Monnick / maer met een Student geboeleert heeft.

Francus leert / dat sy geenen Hoer / maer een Coberesse is geweest.

Polonus seyd / dat haer een Gheest bebrucht heeft / sonder haer weten.

Een van dese seyd / dat sy gebaert heeft op straet. Den anderen / als sy in haer debotie was. Den derden / onder de Misse. Den vierden / in haer Pausselijcken Throon.

Catholijck.

My dunckt / waer 't niet segghen te doen / alle vrouwen souden so wel Hoeren worden. Doch een woordtje : Op wat dagh heeft sy gebaert ?

Party.

Zafonus ende Baleus seggen / op Heylige Sacraments-dagh.

Catholijck.

Dit 's te plomp geloghen : want H. Sacraments-dagh is eerst 400 jaren daer nae in-gesteldt. Door 't lest dan. Weet ghy niet wie den eersten Schryber van dit Hystozitje is gheweest ?

Party.

Martinus Polonus.

Catholijck.

Dit smijt de gantsche Fabel om verre : nademael dese Man geleest heeft

heeft Anno 1250. dat is / 400 jaren /
nae dat dese Pausinne soude geleest
hebben. Ik heb niet meer te segghen /
als dat de H. Schriftnere sepdt / van
de valsche getuygen tegen Christum :
En haer getuygenissen, en waren niet *Marc. I.*
over-een-komende : en dierhalven soo
eendrachtigh en waerachtigh / als de
getuygenissen der twee oude Susanne-
boeken. *Dan. 13.*
54.

C A P. LXIII.

Tegen de Jooden werdt gethoont,
dat den beloofden Messias gekomen
is, Christus Jesus, en dat door de ver-
vullingh van alle Prophetien, die van
Christo voorseydt zijn.

Een Propheet / van u volck en uwe
broeders / my gelijk / sal den Heer
uwen Godt / u-lieden optwecken / dien
sult ghy hooren / Deut. 18. vers 15.
Act. 3. 22. Act. 7. 37.

I. Den tijdt van Christi komste.

Den Scepter sal niet wech-genomen *Gen. 49.*
worden van Juda, noch den Hertogh
van sijn Landen, tot dat hy komt, die
gesonden sal worden, en hy sal wesen de
verwachtingh der Heydenen. In de
Chaldeeuwsehe Bijbel staet : tot dat
Messias komt. Dit is waer ten tijde
van de geboorte Christi : want Hero-
des Acalonier, zijnde een Idumeer
bzeemdelingh / heeft den Scepter van
Juda, en de Kroon van Israël / wech-
ge

genomen / ende doen is Christus geko-
men.

2. De Moeder van Christus.

Isai. 7. 14. Siet een Maget sal ontfanghen, en sal
baren een Soon, en sijn naem sal wesen
Emmanuel, dat is / Godt met ons.

3. De Plaetse sijns geboortens.

Mich. 5. Ende ghy Bethlehem Ephrata, ghy
zijt seer kleyn in de duysenden van Juda;
uyt u sal my uytgaen dien Heerschapper
in Israël, ende sijn uytgangh is van 't be-
ginfel van de daghen der eeuwigheydt.
Matth. 2. Doeght hier by / het geen de Schrift-
geleerden antwoorden / van Herodes
gebraeght zijnde / seggende; In Beth-
lehem: want alsoo is 'er geschreven, &c.

4. Messias, sal de Heydenen verlich-
ten.

Zac. 2. 32. Een Licht tot verlichtingh der Hey-
denen. En hy sal zijn de verwachtingh
der Heydenen.

5. De aenbiddinge en op-offeringh door
de Koningen ofte Wijzen, van Goud,
Wieroock, Myrrhe; en dat door
aenleydingh van een Sterre.

Num. 24. Daer sal een Sterre opgaen uyt Jacob,
een Roede oprijfen van Israël.

Isai. 6. 3. De Heydenen sullen wandelen in u
licht, &c. Als tot u sal gekeert zijn de
sterckheydt der Heydenen, overvloe-
digheydt van Kemelen sal u overdec-
ken, Drommedarissen van Madian en
Epha: Die van Saba sullen komen,
Gouden Wieroock brengende, en lof-
den

den Heer verkondighende. Siet oock
Itai. 60. 6. Psal. 21. 4. ende verbult /
Matth. 2. 12.

6. De moordt der onnoofele Kinderkens,
door Herodes.

Daer is een stemme des beklaghens *Itai. 31. 15.*
gehoort in de hooghten, des rouws, en
des weenens. Rachel beweene de haer
Soonen, en niet willende getroost zijn
over die: want sy niet en zijn. Verbult
Matth. 2. 18.

7. Christi vlucht naer Egypten.

Siet, den Heer sal klimmen, &c. en *Itai. 19. 1.*
komen in Egypten, verbult Matth. 2.

8. Syn weder-komst uyt Egypten.

Uyt Egypten hebbe ick mijn Soon *ofc. 11.*
geroepen, verbult Matth. 2. 15.

9. Christi particuliere Miraculen.

Siet onsen Godt sal komen, ende ons *Itai. 35. 5.*
Salighmaecker, dan sullen de oogen der
blinde geopent worden, ende de ooren
der dooven sullen open zijn, dan sal de
kreupele springen gelijk een hert, en
de tongen sullen open wesen: is ver-
bult / Matth. 11. 4. en Matth. 15. 30.
Luc. 7. 22. &c.

10. De armoede Christi.

Siet uwen Koning sal u komen, recht- *Zach. 9. 9.*
vaerdigh, Salighmaecker, en hy is arm.
Siet oock Psal. 24. 32. 69. en 71. ver-
bult Matth. 8. 20.

11. Christi intree in Jerusalem op eenen
Ezel.

Verheught genoegh ghy Dochteren *Zach. 9. 9.*
van

van Sion, maectt jolijt Dochteren van Jerufalem. Siet uwen Koning fal u komen, rechtvaerdigh ende een Salighmaecker, hy is arm, ende fit op een Ezel, en op een Veulen der Ezelinne jonge, verbult Matth. 21. 8.

12. 't Willigh lijdē Christi.

Den Text / ofte de wijs-loopende Propheeten hier van / siet Jesai. 53. vers. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. tot 'et 18. vers incluyt: ja noch particulierder en bree-der tot vers 27.

13. De verradingh van Judas.

Pfal. 40.

10.

Pfal. 45.

15.

Oock de mensch mijnes bredes daer ick op gehoopt hebbe / die mijn broodt at / heeft over my verheben de over-tredinge: verbult Matth. 26. 15.

14. De vlucht sijner Apostelen.

Zach. 13. 7

Slaet den Harder, ende de Schapen sullen verstrooyt worden: verbult Matth. 26.

15. De Verkoopigh voor dertigh Penningen.

Zach. 11.

12.

Ende sy hebben mijnen Loon gewogen dertigh Penningen, &c. verbult Matth. 27. 9.

16. Christus geesselingh.

Pfal. 128.

Pfal. 32. 1.

Op mijn rugg' hebben de sondaers ge-bouwt. De geesselen zijn over my ver-gadert. Siet oock Isai. 53. 63. verbult Joan. 19. 1.

17. Christus krooningh, door-nagelingh, lavingh met gall', geheel-latingh sijner beenderen, d' onbederslijckheydt sijns

*zijns vleesch, zijn roeping, 't Lot
over zijne kleederen.*

Gaet uyt ghy Dochteren van Sion, *Cent. 3. 11*
ende fiet den Koningh Salomon met zijn
Kroon, &c. *verbult Marc. 15. 17.*

Sy hebben mijn handen ende voeten *Pfal. 72.*
doorboort, *verbult Joan. 20. 25.*

Sy hebben my tot mijn spijsse gegeven *Pfal. 68.*
galle, ende in mijnen dorst hebben sy
my Edich te drincken gegeven, *verbult*
Joan. 19. 29.

Ghy sult geen Been van hem breec- *Exod. 12.*
ken, *verbult Joan. 19. 33.*

Ghy sult uwen Heylige de verderffe- *Pfal. 15.*
nis niet laten sien, *Matth. 28. 6.*

Mijn Godt! mijn Godt! waerom *Pfal. 21.*
hebt ghy my verlaten? *Matth. 27. 46.*

Sy hebben mijne kleederen gedeyldt, *Pfal. 21.*
ende op mijn kleedt hebben se 't Lot ge-
worpen, *verbult Matth. 27. 33.*

18. Christus Verrysen.

Ghy en sult mijn ziel niet laten in de *Pfal. 15.*
Helle, *verbult Matth. 28. 6.* *10.*

19. Christi Hemelvaert.

Ghy bent opgenomen naer de hoogh- *Pfal. 67.*
ten, ghy hebt de Gevanckenis geno- *19.*
men.

20. De Nederfendingh des H. Geests.

Ick sal mijnen Geest uytstorten, &c. *Jes. 2. 28.*
Siet oock *Isai. 44. 3. Ezech. 11. 19. en*
36. 26. en 39. 29. verbult Act. 2.

**21. De volbrengingh, vervallingh, en
volmaeckingh des oude Wets door de
nieuwe Wet der Gratie.**

Siet

Jer. 31.

31.

Siet oock
Hebr. 8. 8.

Siet de dagen komen, seydt den Heer, ende ick sal den Huysen van Israël, ende den Huysen van Juda, een Nieuw Verbondt maecken, niet gelijk het Verbondt, dat ick met uwe Vaders ghemaeckt hebbe, in den dagh, &c. maer dit sal 't Verbondt zijn, dat ick maecken sal met den Huysen van Israël: Ick sal mijn Wet geven in haer binnenste, ende in haerlieder herten sal ick die schryven.

Dit dunckt my is genoegh vooz alle Jooden / die als onpartijdige Zielen / sonder vooz-oordeel en passie / haer zielen zalighejdt soecken / en meppen / om / uyt der Christenen Catholijcken Kerck (sonder welcke niemandt Godt kan behagen) hier / en daer nae tot het eeuwige aenschijn / ende de tegenwoozdighejdt Jesu Christi te geraken.

C A P. LXIV.

De H. Kerckelijcke Ceremonien zijn Schriftuer - formigh.

NO T A. De Godtsdienst werdt voldaen / met twee soorten van eerbiedingh. Ten 1. Inwendigh / dooz 't secreetste onser zielen. Ten 2. Aftwendigh dooz Ceremonien wijselijck ingestelt. De reden hier van is / o / bermits de ziel niet alleen van God en is geschapen / maer oock het lichaem. Hierom sagh God naer 't geloof van Abel, en oock naer sijn gifte.

Gen. 4.

By Mattheus/ werdt groot geacht *Matth. 26.*
een Vrouw, die salf heeft gestort op het
hoofd Christi.

Ende daerom seyd David: Mijn *Psal. 83.*
hert en mijn vleesch, hebben haer ver-
heught in den levenden Godt.

Dat nu de H. Kerck de Ceremo- *Matth. 18.*
nien magh instellen/ blijkt: Alles wat
ghy-lieden sult binden op der Aerden,
sal gebonden zijn in de Hemelen. Siet
diergelijcke Texten meer/ cap. 19.

De geloobige stellen een seckeren
Feest-dagh in/ in 't Oude Testament. *Esth. 9. 26.*
En dat tot drie-mael toe/ welcken le- *Jud. 16.*
sten Feest-dagh/ van Autaer-wijding,
Christus selfs heeft willen vieren/ en
daerom naer Jerusaleem ophlimmen. *31.*
Joan. 10. 23.

De Ceremonie van 't buygen der
knyen.

Dese Ceremonie is van God booz-
seyd: Voor my sullen alle knyen gebo- *Isai. 55. 23*
gen werden. Ende: Dat in de naem *Phil. 2. 10.*
Jesu alle knyen gebogen werden.

Dese Knyen-buygingh is al langh
te vooren/ en altijd daer nae in 't ge-
brypck geweest.

Salomon heeft beyde de knyen op der *3. Reg. 8.*
aerden geleydt, ende sijn handen uytge- *54.*
streckt tot den Hemel. Siet desgelijcks
4. Reg. 1. 13. 2. Paral. 29. Dan. 6. 10.
Ja in Christo Jesu selfs/ *Luc. 22. 41.*
Actor. 20. 36. Actor. 21. 5.

De Nieuw-gefinde/ de sachte kroe/
ders/

ders / die doek vooz Godt sels nauw-
lijchs haer knyen willen buygen. mo-
gen niet by knye-buygende schaepjes/
maer by stijf-knyege Olyphanten ver-
geleechen werden.

*De Ceremonien van de nederleggingh
ter aerden, siet*

Gen. 18. in Abraham. Gen. 19. in
Loth. Gen. 24. in Jacob. Gen. 33.
in de Broeders van Joseph. Gen. 48.
in Joseph sels. Num. 24. in Balaam
vooz den Engel. Jos. 5. in Josue eben
alsoo. 1. Reg. 20. in David. 1. Reg. 28.
in Saul. 4. Reg. 4. in de Sunamiti-
sche Vrouw. 1. Par. 21. in de Kinderen
van Israël. David seyd: Komt, laet
ons aenbidden en nedervallen, Psal. 94.

Jesaias heeft voozseyd: Haer soonen
sullen tot u komen, die u hebben ver-
ootmoedight, ende sullen aenbidden de
voet-stappen uwer voeten.

In 't Nieuwe Testament: de Wijzen
nedervallende, hebben aenghebeden,
Matth. 2. en Christus Matth. 26. 39.

Joan. 9. Soo dede de blind-geboore / Joan. 9.
en Cornelius, Act. 10.

*De Ceremonie van d'opheffingh der
handen, blyckt:*

Exod. 17. Als Moses de handen om hoogh hef-
tede, soo won Israël.

3. Reg. 8. Salomon heeft (biddende) sijn han-
den uyt-gereckt naer den Hemel.
54.

Psal. 146. De ophessinge mijner handen is een
avondt-Sacrificie.

Ick wil dat de Mannen bidden in alle 1. Tim. 2.
plaetsen, opheffende zuuyvere handen.

De Ceremonie van de ontdeckingh
des hoofts, blyckt :

Uyt d' Ordonnantie van den 1 Cor. 11. 4.
Apostelen Paulus / geordonneert vooz de
Mans-persoonen.

De Ceremonie van het slaen sijnes
borsts, blyckt :

Uyt de Geloobigen des Nieuwen
Testaments / namelijk / uyt den Pu-
blicaen / die vooz sijn borst slaende / sep-
de ; God ontfermt u over my sondaer. Luc. 18.

Ja eenige / staende op de Goede-
Dydgagh by 't Kruys Christi / sloegen Luc. 23.
op haer borst. Joan. 4.

Van de Ceremonie der Sacrificien
der Wetten van de Natuer / des Wets Matth. 26.
Moyse / en van de Wet der Gratie / 26.
siet cap. 28. en 29. en bysonderlijck in Act. 13. 4.
een secker Tractaetje / dooz my in 't Hebr. 13.
licht gebracht / van alle Kerckelijcke 20.

Ceremonien / rakende het Sacrificie
der Wisse / de bedieninge der H. Sa-
cramenten / &c.

Van de Ceremonie der Beloften, die
die aen Godt gedaen werden, siet bo-
ven cap. 54. doorgaens.

De Ceremonien van menschen te zegen-
nen ofte gebenedyden, blyckt :

Den Heer heeft selfs 't Formulier
geordonneert / waer mede de Priesters
de lecke-persoonen / de Benedictie sou-
den

Nam. 6.
27.
den geben segghende: Soo sult ghy-
lieden, de kinderen van Israël, de Bene-
dictie ofte den zegen geven, &c. Hier-
om sepdē Jacob oock tegen den Engel:
Gen. 32. 26. Ick sal u niet laten gaen, 't en zy ghy my
gebenedijdt.

Gen. 48. 16
Jacob sterbende / spreekt aldus:
d'Engel, die my bevrijdt heeft van de
periculen, wil dese kinderen zegenen.

Gen. 14. 19
Melchizedech zegghende Abraham,
van welcken Zegeningh S. Paulus
Hebr. 7. 7. sepdt: Die minder is, ontfanght de Be-
neditie van een die meerder is, sonder
eenigh tegen-spreecken.

Gen. 27.
Leu. 9.
Dent. 33.
Josue 14.
1. Reg. 2.
2. Reg. 13.
Tobias.
Matth. 19.
15.
Isaac zegende Jacob ende Esau, Aa-
ron heeft 'et volck gezegent. Ingelijcx
Moyse sterbende. So heeft Josue al
mede gebaen. Heli eben alsoo. Daer
beneben Davi l aen de sijne. Gabelus
zegende den jonge Tobias. Ja Christus
zegende de klepne kinderen met opleg-
gingh der handen.

Luc. 24. 50.
En ten Hemel op-slimmende / sijn
handen op-heffende, heeft sijn Discipu-
len gebenedijdt.

De rest van de Ceremonien sal blijc-
ken uyt mijn naervolgende antwoor-
den, die ick op de volghende tegen-
werpselen sal geven.

Party.

Ceremonien en eerbiedinge die van
Godt niet geboden / of in het Euan-
gelie niet vooz noodtwendigh uyt-ge-
dzucht en staen / zijn superstitie en af-
godery.

godery. Maer meest alle de Ceremonien van de Roomsche-Catholijcken / zijn van God niet geboden / Ec. Ergo. De eerste voorstellingh blycht: Dat ick u gebiede, doet alleen aen den Heer, noch doet 'eriet by, noch en neemt 'eriet af.

Deus. 12.
32.

Catholijck.

Wy houden 't maer met de geboden Godts / wel te verstaen dat de geboden van de H. Kerck oock geboden Godts zijn: siet Luc. 10. 16. siet oock Paulum selfs / dewelcke als ingestelt hadde veel Kerckelijcke Ceremonien / om ordre te houden in 't propheteren en sprecken / hoewel den Heer updruckelijck / die Ceremonien niet geboden en hadde / seyd nochtrans: Soo yemandt een Propheet is, of geestelijck, dat hy kenne, 't gene ick u schryve: *Want het zijn geboden des Heeren.* Wy noemtse des Heeren geboden / om dat hyse ordineerde dooz die inspraech des Heeren.

1. Cor. 24.
38.

Wil dit niet tegenstaende / Partij drijben / dat men 't niet doen en magh / in cas van Kerckelijcke Afsantien / ofte het moet van den Heer selfs geboden zijn / soo is mijn bzaegh: Waer heeft den Heer bevolen, dat men goede dingen moet beloben? Waerom prijst den Heer gewillige giften? Lev. 23. 38. Waer hadde den Heer aen Abel geboden dat hy hem soude offeren de eerste gebooren van sijn Vee / ende

smout/ of het vet der selve? Gen. 4. 4.
 Waer hadde den Heer geboden aen
 Noë / dat hy na de Water-bloedt/ den
 Heer een Altaer soude op-timmeren?
 ende daer op Offeren een Brandt-Offer
 van zuivere Beesten en Vogels, die met
 hem uyt d' Areke gegaen waren, Gen. 1.
 v. 20? oock dat Abraham een Altaer
 soude optimmeren / gelijk hy gedaen
 heeft Gen. 12. 18? Men wie heeft God
 geboden een Hazareensch leben t'aen-
 baerden / dat byz wat strengher was /
 als 't leben van gemeyne geloobigen /
 in vasten/ waken/ arbejdt/ kleederen/
 slapen en spijs? Num. 6. 2. &c. waer
 hadde den Heer aen Judith geboden /
 dat sy een eenige Cellevan devotie voor
 sich soude maken, haer naeckte vleesch
 met een huyre-kleedt bekleeden, ende
 sehier alle daghen vasten? Judic. 8. 5.
 Waer hadde den Heer geboden / dat
 de Iechabiten sich souden onthouden
 van Wijn? Jerem. 35. Waer heeft den
 Heer aen Daniel geboden / dat hy oock
 vastende / sijn naeckte lichaem met een
 huyre-kleedt soude omgozden? ende
 vleesch en Wijn verben? Dan. 10. 2.
 Dat de wijse Koningen aen Christo
 souden offeren Goudt / Steroock en
 Myrre? Matth. 2. Wanneer / ende
 waer / hadd' den Heer aen S. Jan den
 Dooper geboden / dat hy in sijn jonge
 jaren in de Wildernis soude niet een
 Kameels-huyd gekleedt / tot sijn spijs
 en

en drancht niet gebzuycken / als water /
 Spzinck - hanen / en wilde Honich ?
 Matth. 3. 4. Dat Maria Magdalena
 soude nat maerken / kussen en zalven /
 de voeten des Heeren ? Luc. 7. Dat de
 Joden Palm-tacken ende kileederen /
 soudent langhs de wegh sprepen / en
 stropen ? Marth. 21. 8. Dat Nicodemus
 soude Balsemen het lichaem des
 Heeren ? Joan. 19. Maer hadd' den
 Heer aen d'eerste Christenen geboden /
 dat sy haer / volgende nae het leben der
 Apostelen / alle epgendom van haere
 goederen / en 't gelt daer af komende /
 booz de voeten der Apostelen soudent
 leggen / en alle dingen gemeyn maken ?
 Actor. 2. 44. 45. Hoe dozst van Paulus
 den staet van zuyberheyt een peder
 aenraden ? 1. Cor. 7. mitsgaders t'ont-
 houden van de Houtwelijchische plich-
 ten om 't gebedt ? vers 3. Dat den Heyligen
 Paulus sijn lichaem soude kastij-
 den ? 1. Cor. 9. 27. en nochtans werden
 alle dese byzwillige goede wercken en
 Ceremonien van den Heer / in Godts
 woordt / geprefen en beloont.

't En is dan niet superstittieus / al
 't geen niet geboden is / maer alles dat
 directelijck tegen het gebodt is / of te-
 gen de Kerckelijche Instellingen / of
 tegen de natuerlijcke reden / ende soo
 wordt verstaen den Text Deut. 12. 32.

Doorts moet men geen Ceremonien
 gebzuycken / 't en sy de selve in de Heylige

lige Schrifruer gheboden werden? waerom gebzuycht Partij dan so vele Ceremonien in de Bedieningh haer Sacramenten/ doock des Houwelijcx / en in haer andze Kerckelijke dienften / en dat sonder en bynten Gods gebod?

1. Waerom Getuyghen genomen ober den Doop?

2. Waerom by den Doop verscheyde selfs-gemaecte gebeden/ bragen / en andere by-woorden gehoeght?

3. Waerom ten tijde des Nachtsmaels/ dooz u eyge Ordonnantie / een hoop woorden upt 1. Cor. 11. en andere gebeden meer gelesen / daer men in de Schrifruer geen gebodt van en bindt / en booz de selestie Reformatie-tijden in de H. Kerck ongehoort zijn?

4. Waerom tegen Luc. 22. 14. het Abondt-mael aen vrouwen bedient / en niet aen mans-persoonen alleen?

5. Waerom twee of drie daghen booz 't Abondt-mael/ de Predicanten met een Diaken ofte Sieche-trooster/ van huys tot huys gegaen / met een brage van de Broeders en Susters in Christo / of sy doock iet teghen haere mede-broeders upstaende hebben?

6. Waerom dit Schijn-Sacrament iust drie / of vier reysen 's jaers geadministreert? waer gebiedt Godt in sijn beschreven Woordt dusdanige Ceremonien?

7. Waer staet in Gods Woordt dat het

Het Houwelijck sonder drie vorige geboden nul en van geender waerden is? waerom moet men booz een Prediker trouwen? waerom moet de Prediker de Bruydegom en Bruydt / eerst soo veel dingen brengen? Waerom de gemeynte tot getuygen geroepen? waerom haer / die trouwen sullen / eerst de handen doen t'samen boegen / en daer nae doen knielen? waerom een gedeelte van Matth. 19. dan booz-gelesen? waerom daer by-geboeght den 128. Psalm? waer heeft God in de Schriftuer alle dese Ceremonien geboden?

8. Waerom 't Paesch-Freest / Kerstmis / Wincrtieren met twee dagen gebiert / en andere Bede-dagen meer ingestelt?

9. Waerom Kercken getimmert / daer met Kloeken geluydt / Psalmen booz en nae de Predicatie gesongen / en het Orgel-geluydt daer onder laten hooren?

10. Waerom in de forme des Baus / in 't zenden van een Prediker / Ouderlingh en Diaken / soo veel Ceremonien gebuycht? waer worden alle dese On-Schriftuerlijke Ceremonien gebonden / als in u Nieuwe Kerckswet-Boecken / gheeft dese eerst een schryp / en komt dan andere Ceremonien tegenspreken.

Party.

Daer zyn veel Ceremonien in het

Pausdom / die men Bezweeringhen
noemt / die vol tobery stecken.

Catholijck.

Daer zijn twee teekenen van tobery:

I. Als yemandt de uytkomst van
sijn werck stelt als oft 'er eenige Na-
tuerlijke kracht waer in sekerre Figu-
ren / of woorden / dat is supersticie / of
hy-geloof.

II. Als yemandt dit wel niet en ge-
voelt / maer oordeelt / dat hy sulchs of
sulchs sal uytwercken / dooz een onder-
ling verbondt met den boosen vyandt :
dit is tobery.

Wy Catholijcken belijden / dat alle
Sacramentele woorden geene Na-
tuerlijke kracht en hebben / ende dat
daerom van noode is een Goddelijcke
instellingh / op datse Boven-Natuer-
lijck mogen wercken: En daerom stel-
len wy geen kracht in de Letters / ge-
sklanck / of getal der syllaben / maer in
de Heylige Sacramenten / dooz de in-
stellinge Christi / maer niet in Sacra-
mentalibus, dat is / in woorden die in
de Ceremonien werden gebuypt dooz
hebel en order der Kercke. Summa /
wy gelooven ten desen / dat de kracht
komt niet uyt de woorden / maer uyt
een verbondt en belofte Christi: 't welck
indien 't tobery is / soo most Christus
een Tobenaer zijn: 'k segge Christus /
die selfs de Siecken verdreef, door

woorden, en opleggingh der handen, door slijck, speecklel, door 't aenraecken van tongh, ende ooren, ende soo voort. Ick segge noch eens / Christus / die met beloften aen sijn H. Kerck gesepdt heeft: Sy sullen Serpentes wegnemen, de handen op de Siecken leggen, en sy sullen wel wesen, &c. Marc. 16. vers 18.

Party 3.

De Catholijcken toonen datse Joden zijn / alsse haer met haer Ceremonien soo aerdigh na-bootsen.

Catholijck.

De Catholijcken weten wel dat de Joodsche Ceremonien / booz soo veel alsse soodanige Ceremonien zijn / door Christus af-geschaft zijn / volghens Act. 15. en by na den gantschen Brief Pauli tot de Galateren, als oock Heb. 7. v. 12. 18. Heb. 8. 8. en 13. Heb. 9. 10. Heb. 10. 9. en 10. midtsgaders / dat de Joodsche Ceremonien / door de doot Christi / niet alleen doot / maer oock doodelijck zijn / dat is / dat die genen / die Moyses Ceremonien / als sulche / wil onderhouden / doodelijck sondicht. Ende daerom en houden wy van gheene Joodsche Ceremonien / booz so veel alsse sulcis zijn: want dat waren maer Figuren en Schaduwen / nu hebben wy de waerheit. En daerom zijn al onse Ceremonien / Kerckelijke Wetten / en gebuychfelen / en

goede gewoonten des Nieuwen Testaments. En seker / mogen de Christenen geen Ceremonien hebben / die de Joden gehad hebben / met wat booz conscientie heeft Partye dan / Kercken / Kerckelijcke Dienaers / Predicarien / Gesangh / Feest-dagen / openbare gebeden / knyen-buyghen / en de Joodsche verboden Houwelijckse graden?

Party 4.

De Catholijcken ayen de Ceremonien der Heydenen naer.

Catholijck.

Mogen en moeten de ware Christenen geen Ceremonien gebuycken / die by de Heydenen plaets gehad hebben / soo moeten Partye alle hare Kercken ruineren / alle Kercken-Dienaers / alle Predicarien opschorten / openbare gebeden / het handt-bouwen / 't knyen-buyghen / 't hooft-ontblooten / verbieden: want / by de Heydenen / hebben dese dinzen al mede plaets gehad.

2. Om dat de Heydenen booz de Wet Moyses Sacrificien hadden / en Altaren / en Priesters / sal men daerom seggen / dat Godt qualijck gedaen heeft / 't selbige gebiedende aen de Joden? geensins: waerom beschuldighe ghy ons ten desen?

S. Augustinus seydt: De reynigheyt der Nonnen, is daerom nier te verstaen, om datter by de Heydenen, Versta-

ftales , dat is , reyne Tempel- Maeghden
zijn geweest. Soo zijn dan de Sacrifi-
cien der Vaderen (soo is dan 't Sacri-
ficie der Misse) niet te berispen , om-
datter oock Sacrificien onder de Heyde-
nen zijn geweest : te meer , alsoo de
Sacrificien der geloovigen , op-geoffert
werden aen den waren God, en de Hey-
densche aen de hoovaerdige goddeloos-
heydt der Duyvelen. Och! of Partij
tusschen 't een en 't ander wel leerden
onderscheyden.

3. Daerom als de Heylige Vaders
onder de Heydenen / 't Krups Christi
wilden oprichten / hebben sy altoos de
kostelijke Tempel-timmeragien niet
om verr' gekwoopen / die haer Afgoden
waren toegeeygent / maer sy hebben se
in-gewijdt / en op-gedragen aen de eer
van den eenigen en waren Godt. Ja
Godt selfs heeft geboden / dat in de
Wet Moyses / uyt den roof van Eryp-
ten , tot sijner eere / een Tabernaeckel
gemaect soude werden , Exod. 25.
vers 3. &c. Hoe komt dan dit tegen-
werpsel hier te pas ?

C A P. LXV.

Van de publijcke Processien.

De oudtheidt van de Processien /
blijckt / uyt de seben Processien /
die den Heer geboden heeft aen Josue ,
met dese woorden : Alle ghy gewapen-
de Mannen , gaet rondts, om de Stadt
eens

Josue 6.
vers 3. 1 R.
14.

eens 's daeghs, soo sult ghy ses daghen doen. Maer den sevenden dagh sullen de Priesters seven Trompetten nemen, die men gebruyckt in 't Jubel-jaer, ende dese voor de Arcke des Verbondts gaen, en ghy sult seven reysen rondts-om de Stadt gaen, ende de Priesters sullen de Trompetten blasen. Noteert alle dese omstandigheden / offse niet altesamen religieus en zijn.

2. De tweede Processie werdt ons geïnfinueert / 1. Reg. 16. 10.

2. Reg. 6.
en 1. Parl.
13.

3. De derde en de vierde / werden ons aengewesen op twee diverse tijden: 1. Als 't heerle Kijck van Israël / in Hebron, David hadde aen-genomen / als David Hierusalem hadde ingenomen / de Philisteen overwonnen / en eerst de Arcke van Cariathiarim in 't huys van Obed-Edom in-boerde / ofte over-boerde / en ander-mael / als hy de selbige Arcke, van 't huys van Obed-Edom overboerde in sijn Stadt / plaets en Tabernaeckel / dat hy op sijn heerlijckste booz-bereyd hadde. Wat booz Ceremonien hier gebruyckt zijn / kan in de kant-getepckende Terten gesien werden; te weten / met gesangen / Musijck / en Musicale Instrumenten.

2. Esdr. 12.
17. 15 27.

4. Als booz sabeur van den Koningh Cyrus, Hierusalem wederom be-muert was / is daer een dubbelde Processie in-gesteldt / alwaer de Priesters teghenwoozdigh waren / geen Musijck

lijck en manqueerde / de klanck van de geestelijke Lof-Sangen / tot aen den Hemel toe / gehoozt wierd / de Orgels en andere wel-luydende Instrumenten sich lieten hooren / ende alle devote bzeughden-tepckenen bedzeben wierden.

5. Drie - mael 's jaers marcheerden de stichtighe Processien, naer den Tempel van Hierusalem / upt alle de hoecken van 't Heylig Landt: 1. Ten tijden van 't Paesch-Feest, om danckbaer te wesen aen Godt / booz de verlossingh upt Egypten. 2. Op 't Pincxter-Feest, om danckbaer te zijn booz de ontfangene Wet. 3. Op 't Tabernakel-Feest, om danckbaer te zijn booz 't innemen van het Landt van Beloften. 4. Om Beloften te doen aen Godt / en Sacrificien te offeren. 5. Om de krachtige Benedictie des Hooghen-Oversters te genieten.

Exod. 23.

17.

Deut. 16.

16.

Luc. 2. 42.

6. Upt de Processie van het volck van Jerusalem / ter eeren Christi aengesteldt met Palm- en Olijf-tacken / gesangen / Ec. Matth. 21. 8. &c.

Party.

De Paepsche Processien zijn Afgodisch, Heydensch, en Duyvelsch. Dus spreken de Protestanten / in haer nieuwe berdedingh van de Augustaesche Confessie fol. 175. Ja geen redelijck mensch / en kan dese ten goeden dypden.

Dat de Processien goed/ waerdigh/
prijfelyck/ ende Godt aengenaem zyn/
blycht :

1. Uyt de Heylige Schryftuer/ ghe-
lijck nu terfoudt / wydeluchtigh be-
thoont is.

2. Uyt de practijcque van de Kerck
van alle tijden/ waer in dese altydt in't
gebruyck zyn geweest. Gelijck gelesen
kan werden in Nicolao Serario de Pro-
cessionibus lib. 1. cap. 3.

3. Uyt de geestelijcke vruchten / die
daer uyt volgen. Blycht/ uyt de Pro-
cessien gehouden Jos. 6. wanneer daer
dooz/ de mueren van Jericho omberre
zijn geballen/ en oock de Sadt in han-
den van de Geloobighen is geraecht.
Oock 2. Reg. 6. wanneer dooz die Pro-
cessie so een grooten Zegen is geraecht
ouer 't hups van Obed-Edom. Daer-
en-boven/ uyt de Processien/ die tegen
de Pest in-gestelt zyn / leest Gregorius
Turon. lib. de gloriâ Confess. cap. 79.
Tegen de drooghte, siet Surium, tom. 1.
in vita S. Porphyrii. Tegen de vrucht-
verdervende Wormen, siet Delrius,
lib. 6. disq. mag. en Cirvelum p. 3. de
Superstit. cap. 10. en soo voort.

Party.

Dat de Catholijcken noch simpe-
lijck met malkanderen baden/ of sou-
ghen/ dat waer noch te verdraghen:
maer waer toe alle de gecke Ceremo-
nien

nien? Hier siet men een Kruys, daer Gewijdt-water, ginder Reliquien of doodts-beenderen van afgestorvene, die sy Heyligh noemen / elders Beelden. In sommige handen brandende Wasse-Keerffen of Toortsen. De jonge Jeycht gepalleert met Cicraedt van Kleederen. 't Gesangh van drie a vier Euan-gelien. Musicale Instrumenten. Het geluy der Klocken: waer toe alle dese grillen?

Catholijck.

't Kruys werdt booz uyt gedraghen / op dat al de oogen / daer op volgende / en siende op 't beeldt van den Gekrup-sten / indachtigh souden werden / de bittere Passie / onses Heeren / Jesu Christi / sonder wiens kracht het bid-den niet en vermagh / 't singen te ber-geefs is / en geen goetd verkregen kan werden. Dit gebzuyck is al in de pzi-mitibe Kerck in usantie geweest / siet Greg. Turon. lib. 1. de mirac. S. Mar-tini. lib. de vita. SS. PP. cap. 7. lib. 1. de mirac. cap. 44. Isidorum epist. ad Ludefridum Cordub. episc. In V. Syn. 1. tom. 2. contra Severianos & Acepha-los: wierd gerdepen; wy gaen voorts, dragende 't Kruys.

't Mede-dragen, ende besprengingh des Wy-waters in de Processien, doet ons indachtigh maerken / onse Her-booztenisse door 't Heyligh Doopsels-water / waer door wy in Christi Kerck in-

I.

II.

in-gelijft zijn. Dit gebruik kan men vinden in de primitie Kerck by Clementum, lib. 8. constit. cap. 35. by Epiphanium hæref. 30. lib. 1. tom. 2. &c.

III.

Dat de Reliquien der Heyligen voorgedraghen werden / geschiedt / om de volghende Gemeynte indachtigh te maken / de heyligheyt van d' Heyligen / welckers Reliquien het zijn / om in de selvige een yber tot naervolgingh te verwoecken : waer toe oock haer Beelden omgedragen werden.

IV.

Wat de Flambeuwen, en brandende Wasse-Kaerften belanght : Dit en geschiedt niet om licht by te brengen / maer is een acte van eer / gelijk blijkt in de Gelovigen des Ouden Testaments / die / willende Holofernum eerlijck en heerlijck inhalen / hebben niet alleen de Musicale Instrumenten doen hooren / maer hem oock met brandende Lichteren te gemoet gegaen. 't Selve verhaelt den H. Greg. Naziansenus van de Processie / met de welke de Gelovigen den weder-keerenden Arhanasio van sijn ballingschap / ontmoet zijn. Hier door werden de Processi-lyp vermaent / te willen continueren in haren brandenden yber tot Godt en tot Gods Kerck.

Judith. 3.
10.

V.

Op vier plaetsen werden vier reysen Euangelien gesongen. 't Is soo / wilje weten / de waerom ? om daer mede te kennet te geven / dat het Euangelie

nu ober de gantsche Werdtbodem verkondicht is / ende noch verkondicht werdt. Ten 2. Op dat dooz de kracht van de Goddelijke woorden de macht des boosen vpaudts verdwijn.

De Klocken luyen ; ter eeren Gods / ende tot opweckingh des volcks. Het welke geschiede dooz de Priesterlijke Trompetten / in de Processie rondsom Jericho / dat geschiedt dooz ons Klocken-geluy. Van dese Ceremonie kan wijdt ende breedt gelesen werden / Lindanus p. 2. Apol. cap. 52. pag. 289. & Seq. Mitsgaders Durandus lib. 1. de ritibus, cap. 22.

Wat alles voort aengaet / het gene in de Processien geschiedt / dient eenpaerlijck / om Godt te dienen / en te eeren / te berispen / tot vergiffnisse onser sonden / tot wech-nemingh sijn straffende Geesselen / als Pest / Hongers-noodt / Droogte / Waterbloeden / Oorlogen / en andere Kruppen. Noch om van Godt te moghen verwerben / voort-planting van de Heylige Kerck / verlichtingh en bekeeringh der onge-loobigen / uitroepingh der Ketterpen / eendracht tusschen alle Christelijke Princen / zuyveringh des Lochts / zuchtbaerheyt der Velden / welstandt van 't Gemeene-Weest / en alles wat ons zaligh magh zijn. Eyndelijck om God danckbaer te zijn vooz alle medege-deelde en ontfangene gaben.

VI.

VII.

C A P. L X V I.

De krachtige Bekeering der Heyden-
sche Nederlanden tot het Heyligh,
Roomsche-Catholijck Geloof.

DEN H. Willebrordus, gebooren
in Engelandt/ Roomsche-Catha-
lijck / ja Priester in de H. Catholijcke
Kerck / dat meer is / Religieus en Mon-
nick, in een Klooster van de Ordere
van S. Benedictus, is als Apostel naer
het Heydensche Nederlandt gesonden /
ontrent het jaer 690. van den Paus
Sergius, van den welken Willebror-
dus op S. Cæcilien-dagh, in S. Cæcilien-
Kerck Bisschop is gewijdt; om in die
qualiteyt / onse (doen noch Afgodische)
Landen / door Godt te bekeeren / tot
het alleen zaligh-maekend Roomsche-
Catholijck Geloof.

Sijn Mede-hulpers, waren Swie-
bertus, Swigbertus, Acca, Ewaldus den
oudsten / en Ewaldus den jonghsten /
Willibaldus, Wunibaldus, Lebuinus,
Werenfridus, Marcellinus, al te samen
gelijde ende gesondene Priesters / en
Adelbertus Diacon / dat is / Nutaer-
Dienaer.

Van dese schrijft den Eerwaerdigen
Beda aldus: Sy waren altijdt besigh
met Lof-Sanghen, Psalmen, en Gebe-
den; en offerden Godt dagelijcks 't Sa-
crificie der zalige Offerhande, mede-
dra-

*In sijn
5. Boeck
van sijn
Engelsche
Historien.*

dragende heylige Vaetkens, en een gewijde Tafel, of Autaer-steen.

Ende te hooren: Sy quamen met de Goddelijcke kracht, een silvere Kruijs als eenen Standaert, en het Beeldt onles Salighmaeckers Christi, op een hert geschildert dragende, en sy songen de Litaniën, en baden Godt voor haer eeuwige zaligheydt, en voor de zaligheydt van haer, voor de welcke, ende tot de welcke ty gekomen waren.

*In sijn
1. Boeck
cap. 25. de
Angli.
Abb. con-
versoru
Anglia
missa à
Greg. Pa-
pa.*

D'Wenkomst van desen Apostel van Nederlandt / met sijne voorszreben mede Apostolische Mannen / was tot Wiltenburgh, dat men nu Uytrecht noemt.

Heeft aldaer doen bouwen / en gewijdt de Dom-Kerck van S. Marten, Daer na de Kerck van Emmerick. Het Nonne-Klooster aldaer.

Te Trier, in Duytsch-landt / heeft hy doen bouwen een Klooster, aen de Kerck van de Alderheylighste Maget en Moeder Maria, onder den heghel van S. Benedictus, alwaer noch huyden / bewaert en gethoont werdt / een kleyn steene Antaertafel, op de welcke den Heyligen Willebrord, dagelijcks Op-offerden het Heylige Sacrificie der Misse.

Den selven Heyligen Man heeft hy Alckmaer in West-Orislandt / of in Noord-Hollandt / te Heylo, biddende / van God verkregen / een Fonteyn van soet

soet water vooz sijn mede-gesellen/ die
van doost by naer stichten/ en vooz de
waterloose lieden aldaer.

Hy heeft 't water dickmaels heran-
dert in Wijn/ tot bebozderingh van de
wercken van liefde.

Hy heeft op verscheyde tijden ende
plaetsen/ water gewijdt, en daer mede
Pest/ en andere siectiten berdzeben.

Van den Paus Sergius/ in onse
Landen komende/ heeft hy van den
selven/ vooz sijn beste Juwelen/ mede
gebracht Reliquien, of doodts-beende-
ren van de Hepligen.

Tot Flessingen in Zeelandt/ heeft
den H. Man met sijn eene Fleisch/ 12.
Armen gelaeft/ de welcke/ hoe veel dat
sy daer upt dzoncken/ eben vol bleef/
welcke Fleisch/ van S. Willebrord, al-
daer vergeten zijnde/ is van dat volck
in soo groote eer gehouden/ dat sy van
dien tijd af niet alleen de plaets Fieslin-
gen hebben genoemd/ maer oock tot
noch toe/ een Fleisch in haer Wapen
voeren.

NOTA.

Dese voozsz. dingen en kunnen van
geenigh berstandt des werelts weder-
lepdt werden/ als zijnde particulier-
lijck ende punctuelijcken beschreiben/
dooz Joannes Molanus in Natal. S. S.
Belgii 17. November. Dooz Alcu-
nus, een Schrijver van die tijden selfs/
Anno 787. Die naderhandt/ te weten/
Anno

Anno 796, geweest is meester van Carolus den Grooten. Dooz Jonas van Fontanelle, die in de tijden van S. Wil-lebrord leefde/ en geschreven heeft van S. Walfr. Hertz-Bisschop van Sens/ in Franckrijk.

Dooz den Eerwaerdigen Beda, in Histor. Anglic. lib. 4. cap. 14. lib. 3. cap. 13. en soo voorts.

Dooz Marcellinus, en andere meer.

En al zwoegen alle dese lof-waerdige Historie-Schrybers/ de stomme Steenen, Mueren, Kercken, Kloosters, ende Autaren, de Stadt ende het Sticht van Uytrecht. Alle de Gesuccedeerde Roomsche - Catholijcke Bisschoppen van Uytrecht, haere Graf-steden aldaer / S. Cæcilien-Kerck tot Roomen/ daer desen H. Man gewijnd is/ de Brieven van den Hertogh Pipinus aen den Paus Sergius, de Burgh-Kerck van Antwerpen, den Autaer van Trier, de Put van Heyloo, het Fleisch-Wapen van Fleffingen, de West-Capel van Walcheren, de Authentijque Chronijcken van Hollandt/ Uytrecht/ Brieslandt/ Gelderlandt/ Brabant / Antwerpen / Vlaenderen / Lutzenburgh / Sijn Graf tot Epternach, sijne Reliquien en Beenderen / aldaer tot noch toe / van Godt met Miraculen bereert / soude alle het voozgaende / als met 10000. vingeren aenwijsen. Dit dus wesende / sal Party niet qualijck ge-

gelieben te nemen / dat ick haer eens
kortelijck / nochtans vrundelijck / en
compassieuffelijck aensprecke.

*Vriendelycke Aenspraeck ten desen, aen
alle On-Catholyckyn van desen tijdt.*

Deut. 32. 7

DEn Propheet Moyses seide wel
eer: Gedenckt der ouder dagen,
vraeght het uwe Vader, en hy sal 't ver-
kondigen, uwe Voor-Ouders, en sy sul-
len 't u seggen.

Job. 8. 8.

Job sprack aldus: Vraeght de oude
Geslachten, en onderfoeckt de Memo-
rien der Vadersen, wilt niet voorby gaen
't vertellen der Ouderen: want sy heb-
ben 't van haer Vaders geleert.

Jerem. 6.
16.

En Jeremias: Staet op de wegghen,
en vraeght naer de oude paden, en wan-
delt in dese, ende ghy sult rust voor uwe
Zielen vinden.

Heb. 13. 7.

Ende S. Paulus: Weest gedachtigh
uwe Oversten, die u-lieden Gods woord
gepredickt hebben, volghet haer geloo-
ve, insiende den uytgangh van hare con-
versatie. Liebe Vrienden / afgedwael-
de Zielen / qualijck Geinforzmeerde
Patriotten / waer zijn uwe sinnen?
Alwen Apostolischen Dooz-Dader / is
Roomsch-Catholijck, Priester, ende
Monnick geweest; heeft Kloosters, en
Autae-Kercken gesticht / en gewijdt;
heeft dagelijcks het Hoogh-waerdigh
Sacrificie der Misse aen Godt op-ghe-
offert; is van den Paus van Roomen

ge-

gewijdt / in S. Cecilien Kerck / van
den selbigen gesonden / en met Reli-
quien begifticht : heeft Wywater ge-
benedijdt / en 't selvige tot verdrjving
der siechten gebuycht ; heeft tot Pa-
tronen ende Patronessen / van sijn ge-
bouwde Kercke en Kloosters / gekoo-
sen / de heylige Moeder en Maget Ma-
ria, Sint Marten, en andere Heyligen.
Sijn mede-hulpers hebben Roomsche-
Catholijcke Priesters geweest / die
Beelden der Heyligen / en in plaets van
haren standaert / 't Kruys Christi vooz
haer droegen. Benje Willebrords kin-
deren, doet Willebrords wercken. *Jan. 8.*
dat sijn geloof / en sijn wercken volgen? *39.*
Priesters ende Nonnicken te verbol-
gen / te kerckeren / te bannen / te doo-
den? Kloosters ende Nutaren te de-
strueren? Sijne en onse op-geofferde
Sacrificien / vooz Afgoderpe upt te
trommelen? Sijnen en onsen Paus /
vooz den Antichrist upt te schelden?
De eere der Heylighen verbloecken?
De beelden der Heyligen verbranden?
't Kruys Christi vernielen? 't Wy-
water upt-lacchen? ende voozts met
al den Roomsche-Catholijcken Gods-
dienst van Sint Willebrord spoeten?
Die van hemt Bekeerde-Nederlan-
ders / mijne en utwe Vooz-Ouders /
vooz Afgoden-dienaers / en volgens
dien / vooz helsch-verdoemde Zielen
te houden? met utwe erge monden en

penmen/ van u eyge Dooz-Ouders soo
 schandelijck gevoelen / en als verba-
 sterde kinderen van u liebe Dooz-Da-
 ders soo schimpigh/ soo leelijck / en soo
 On-Christelijck spreeken ? haer noch
 lebende Geloofs-genooten / om den
 selbigen Godts-dienst/ met soodanige
 bittere Placcaten vervolgen ? Hoozt
 1/a. 36. r. naer Godts dreygementen : Wee ghy
 afvallige kinderen, dat ghy een een raedt
 maecken soude, en niet uyt my, en dat
 ghy een webbe weven soud, en niet door
 Psal. 76.6. mijnen Geest. En hebt met David/
 eeuwige jaren in u overdencken.

BYVOEGHSEL,

Tot een klare ontdekkingh van den
afkomst der

R O O M S C H E
CATHOLYCKEN:

Mitsgaders,

Der Roomsche Nederlandtsche
Catholijcken.

DEn eersten Opper-
sten Paus, is ge-
weest *Christus Jesus*.

1 Sijn Stadt-houder,
is geweest, *S. Petrus* Apostel.

2 *f. Linus.*

3 *f. Cletus.*

4 *f. Clemens Rom.*

5 *f. Anacletus.*

6 *f. Evaristus.*

7 *f. Alexander.*

8 *f. Sixtus.*

9 *f. Telesphorus.*

10 *f. Hyginus.*

11 *f. Pius.*

12 *f. Anicetus.*

13 *f. Soter.*

14 *f. Eleutherius.*

15 *f. Victor.*

16 *f. Sopherinus.*

17 *f. Callistus.*

18 *f. Urbanus I.*

19 *f. Pontianus.*

20 *f. Anterus.*

21 *f. Fabianus.*

22 *f. Cornelius.*

23 *f. Lucius.*

24 *f. Stephanus.*

25 *f. Sixtus 2.*

26 *f. Dionysius I.*

27 *f. Felix I.*

28 *f. Eutychianus.*

29 *f. Cajus.*

30 *f. Marcellinus.*

31 *f. Marcellus.*

32 *f. Eusebius.*

33 *f. Melchiades.*

33 *f. Silvester.*

35 *f. Marcus.*

- 36 s. Julius 1.
 37 Liberius.
 38 s. Damasus.
 39 s. Felix 2.
 40 s. Siricius.
 41 s. Anastasius.
 42 s. Innocentius 1.
 43 s. Zozimus.
 44 s. Bonifacius 1.
 45 s. Coelestinus.
 46 s. Sixtus 3.
 47 s. Leo 1.
 48 s. Hilarius.
 49 s. Simplicius.
 50 s. Felix 3.
 51 s. Gelasius.
 52 s. Anastasius 2.
 53 s. Symmachus.
 54 s. Hormisdas.
 55 s. Joannes 1.
 56 s. Felix 4.
 57 Bonifacius 2.
 58 Joannes 2.
 59 s. Agapetus 1.
 60 s. Sylverius.
 61 Vigilus.
 62 Pelagius 1.
 63 Joannes 3.
 64 Benedictus 1.
 65 Pelagius 2.
 66 s. Gregorius 1.
 67 Sabinianus 1.
 68 Bonifacius 3.
 69 Bonifacius 4.
 70 Deusdedit.
 71 Bonifacius 5.
 72 Honorius 1.
 73 Severinus.
 74 Joannes 4.
 75 Theodorus 1.
 76 s. Martinus 1.
 77 s. Eugenius 1.
 78 s. Vitalianus.
 79 Adeodatus.
 80 Donus.
 81 s. Agatho.
 82 s. Leo 2.
 83 s. Benedictus 2.
 84 Joannes 5.
 85 Canon 1.
 86 s. Sergius 1.
 87 Joannes 6.
 88 Joannes 7.
 89 Sifinius.
 90 Constantinus.
 91 s. Gregorius 2.
 92 s. Gregorius 3.
 93 s. Zacharias.
 24 Stephanus 2.
 95 Stephanus 3.
 96 s. Paulus 1.
 97 Stephanus 4.
 98 Hadrianus 1.
 99 Leo 3.
 100 Stephanus 5.
 101 s. Passchalis 1.
 102 Eugenius 2.
 103 Valentinus.

104 Gregorius 4.
 105 Sergius 2.
 106 Leo 4.
 107 Benedictus 3.
 108 Nicolaus 1.
 109 Hadrianus 2.
 110 Joannes 8.
 111 Marinus 1.
 112 Adrianus 3.
 113 Stephanus 6.
 114 Formosus.
 115 Stephanus 7.
 116 Theodorus 2.
 117 Joannes 9.
 118 Benedictus 4.
 119 Leo 5.
 120 Christophorus.
 121 Sergius 3.
 122 Anastasius 3.
 123 Laudo.
 124 Joannes 10.
 125 Leo 6.
 126 Stephanus 8.
 127 Joannes 11.
 128 Leo 7.
 129 Stephanus 9.
 130 Marinus 2.
 131 Agaperus 2.
 132 Joannes 12.
 133 Benedictus 5.
 134 Joannes 13.
 135 Donus 2.
 156 Benedictus 6.
 137 Benedictus 7.

138 Joannes 14.
 139 Joannes 15.
 140 Gregorius 5.
 141 Silvester 2.
 142 Joannes 16.
 143 Joannes 17.
 144 Sergius 4.
 145 Benedictus 8.
 146 Joannes 18.
 147 Benedictus 9.
 148 Gregorius 6.
 149 Clemens 2.
 150 Damasus 2.
 151 s. Leo 9.
 152 Victor 2.
 153 Stephanus 10.
 154 Nicolaus 2.
 155 Alexander 2.
 156 s. Gregorius 7.
 157 Victor 3.
 158 Urbanus 2.
 159 Passchalis 2.
 160 Gelasius 2.
 161 Callistus 2.
 162 Honorius 2.
 163 Innocentius 2.
 164 Coelestinus 2.
 165 Lucius 2.
 166 Eugenius 3.
 167 Anastasius 4.
 168 Hadrianus 4.
 169 Alexander 3.
 170 Lucius 3.
 171 Urbanus 3.

172	Gregorius 8.	206	Joannes 21.
173	Clemens 3.	207	Martinus 3.
174	Cœlestinus 3.	208	Eugenius 4.
175	Innocentius 3.	209	Nicolaus 5.
176	Honorius 3.	210	Callistus 3.
177	Gregorius 9.	211	Pius 2.
178	Cœlestinus 4.	212	Paulus 2.
179	Innocentius 4.	213	Sixtus 4.
180	Alexander 4.	214	Innocentius 8.
181	Urbanus 4.	215	Alexander 6.
182	Clemens 4.	216	Pius 3.
183	Gregorius 10.	217	Julius 2.
184	Innocentius 5.	218	Leo 10.
185	Hadrianus 5.	219	Hadrianus 6.
186	Joannes 19.	220	Clemens 7.
187	Nicolaus 3.	221	Paulus 3.
188	Martinus 2.	222	Julius 3.
189	Honorius 4.	223	Marcellus 2.
190	Nicolaus 4.	224	Paulus 4.
191	s. Cœlestinus 5.	225	Pius 4.
192	Bonifacius 6.	226	Pius 5.
193	Benedictus 10.	227	Gregorius 13.
194	Clemens 5.	228	Sixtus 5.
195	Joannes 20.	229	Urbanus 7.
196	Benedictus 11.	230	Gregorius 14.
197	Clemens 6.	231	Innocentius 9.
198	Innocentius 6.	232	Clemens 8.
199	Urbanus 5.	233	Leo 11.
200	Gregorius 11.	234	Paulus 5.
201	Urbanus 6.	235	Gregorius 15.
202	Bonifacius 7.	236	Urbanus 8.
203	Innocentius 7.	247	Innocentius 10.
204	Gregorius 12.	238	Alexander 7.
205	Alexander 5.		

C A P. LXVIII.

Den eersten Aertz-Biffchop van
U Y T R E C H T,En den eersten Apoftel van Hollandt,
Zeelandt, Vrieslandt, &c.*Is herwaerts gefonden, als ons gantsch Vader-
landt noch Heydensch was, van den
Paus Sergius, Anno 695.
met Namen:*

- 1 **S** Int Willebrordus, vernoemt Clemens,
Anno 696.
De welcken in 't Aertz-Bifdom zijn gevolgt:
- 2 f. Werenfridus, die vernoemt is Bonifacius,
anno 736.
- 3 f. Gregorius van Duytsch-landt, anno 752.
- 4 f. Adelbricus Engels-Saxenzer, anno 784.
- 5 f. Theodardus, }
6 f. Harmacarus, } van Vrieslandt, anno 800.
7 f. Richfridus, } anno 827.
- 8 f. Fredericus van Adelen, uyt Vrieslandt,
anno 836.
- 9 f. Albericus, den tweede van Adelen, sijn
Broeder, anno 838.
- 10 f. Ludgerus, }
11 f. Hungerus, } anno 845.
12 f. Odibaldus, } van Vrieslandt, anno 856.
13 f. Egiboldus, } anno 866.
14 f. Radbodus, } anno 900.
15 f. Bal- } anno 901.

15	f. Baldericus van Cleef,	anno 917.
16	f. Volcmarus van Vriesslandt,	anno 945.
17	f. Balduinus van Hollandt,	anno 990.
18	f. Anfridus van Teghsterban,	anno 994.
19	f. Adelboldus van Vriesslandt,	anno 1007.
20	Bernulphus van Oosterbeeck,	anno 1027.
21	Guiljelmus van Gelderlandt,	anno 1054.
22	Conradus van Zwaben,	anno 1075.
23	Burchardus,	anno 1099.
24	Godebaldus van Vriesslandt,	anno 1112.
25	Andreas van Kuyck,	anno 1128.
26	Heriberthus van Beron, uyt Vriesslandt,	anno 1138.
27	Hermannus van Hoorn,	anno 1150.
28	Godefridus van Rheenen,	anno 1156.
29	Belduinus de 2. van Hollandt,	anno 1178.
30	Arnoldes van Ysenburgh, ende	
31	Theodoricus de 1. van Holland,	anno 1196.
32	Theodorus de 2. van Are,	anno 1198.
33	Othto de 1. van Gelderlandt,	anno 1210.
34	Othto de 2. van Lippe,	anno 1213.
35	Willibrandus van Oldenburgh,	anno 1227.
36	Othto de 3. van Hollandt,	anno 1232.
37	Gosuinus van Amstel,	anno 1245.
38	Henricus van Vyanen,	anne 1251.
39	Joannes de 1. van Nassouw,	anno 1267.
40	Joannes de 2. van Zierick,	anno 1287.
41	Guiljelmus de 2. Barthout, van Mechelen,	anno 1296.
42	Guido d'Avennes,	anno 1301.
43	Fredericus de 2. van Zierick,	anno 1317.
44	Jacobus van Ousthoorn,	anno 1322.
45	Joannes de 3. van Dieft,	anno 1323.
46	Nicolaus de Caputiis,	anno 1341.
	47 Joannes	

- 47 Joannes de 4. van Arckel, anno 1342.
 48 Joannes de 5. van Vernenburgh, anno 1364.
 49 Arnoldus de 2. van Hoorn, anno 1371.
 50 Florentius van Wevelinckhoven, anno 1378.
 51 Fredericus 3. van Blanckenheym, anno 1393.
 52 Swederus van Kulenburgh, anno 1423.
 53 Rudolphus van Diepholt, anno 1430.
 54 Gijsbertus van Brederode, anno 1455.
 55 David de Bourgoigne, anno 1456.
 56 Fredericus de 4. van Baden, anno 1496.
 57 Philippus de Bourgoigne, anno 1516.
 58 Henricus de 2. van Beyeren, anno 1524.
 59 Guiljelmus 3. van Enckevoort, anno 1529.
 60 Gregorius van Egmond, anno 1533.
 61 Fredericus de 5. Schenck van Tautenburgh,
 ten tijde van den Troubel, anno 1559.

Item, zijn tot dese weerdigheyde mede genoemd geweest, maer niet gewijdt op dien selvigen tijtel, om de persecutien:

- 62 Sekere N. Grave van Rennenburgh.
 63 Joannes van Bruhesen.
 64 N. de Richardot.
 65 Sasboldus Vosmerus, gewijdt Aertz-Bisschop van Philippi in Grieckenlandt; in welke waerdigheyr, engelijcke Geestelijcke Bedieninge, hem gevolght is
 66 Philippus Rovenius. Ende daer nae:
 67 Jacobus de la Torre, Opper-Bisschop van Ephesien, Vicarius Apostolicus in de VII. Geunieerde Provincien.
 68 Judocus Catzius, Opper-Bisschop van Philippen, &c.

C A P. LXIX.

E E N R E G I S T E R,

Van alle principale Ketteren, die in
seftien hondert Jaren geleefd, verstor-
ven en verdwenen zijn, terwille de
oude Roomsche Catholijcke Kercke
gestaen heeft, ende noch staet, en staen
sal alle de daghen, tot het eynde des
Werelts.

Anno Do-
mini 45.

D E N Eersten Ketter / is geweest
Simon den Cobenaer: Desen
leerde datter geen byge-wille en was /
en de goede wercken niet noodtsaecke-
lijck; ende dat Godt de Werelt niet
geschapen hadde / maer de Engelen.
Dese sijn principale Discipulen / wa-
ren Menander / Saturninus en Ba-
silides.

Anno 81.

Den 2. waren Cerintus en Ebion /
leerende / dat Jesus geen ware Godt
was / &c.

Anno 112.

Den 3. Carpocras / leerende dat een
mensch / eerst most alle sonden bedrij-
ven / eer hy kon zaligh werden: dat hy
anders / doodt zijnde / weer quam naer
de ztel / in de mensch / die eerst geboren
werde /

werde / omt alsoo de maet vol te maec-
ken.

De 4. waren de Abdaniten / die haer *Anno 128.*
Kercken het Paradijs noemde / ende
daer zijnde / deden sy moeder-naecht /
dat het bleesch begeerde.

De 5. waren de Chiliaften / leerende *Anno 132.*
de / dat de Heyligen nae de berijfsenis /
maer duysent jaren / met Christo / sou-
den regneren.

De 6. was Valentinus / leerende / *Anno 143.*
dat 'er waren 15. Goden / en 15. Go-
dinnen. Dat oock de goede wercken
niet verdienstigh en waren / oock geen
berijfsenis.

De 7. waren de Cajani / leerende / *Anno 148.*
dat Cain / Judas / &c. zaligh waren.

De 8. was Cerdo / leerende / dat *Anno 150.*
Christus in der daedt / niet geleden en
hadde.

De 9. was Marcion / leerende / dat *Anno 154.*
de Gehouwen / niet en koften zaligh
werden.

De 10. was Florinus / leerende dat *Anno 194.*
Godt d' Aukteur van alle quaet was.

De 11. was Origenes / leerende dat *Anno 226.*
de Helle eens soude eyndigen.

De 12. de Robatianen / leerende / *Anno 252.*
dat de sonden / die nae 't Doopsel ge-
schieden / niet koften vergehen werden:
oock dat 'et Houwelijck niemant ge-
vozloft was; en dat de gene / die van
de Catholijcken gedoopt waren / moe-
sten herdoopt werden.

- Annus 261.* De 13. was Samosatenus / leerende / dat men niet most Doopen met de woorden / In den Naem des Vaders / ende des Soons / en des H. Geests.
- Annus 272.* De 14. was Sabellius / leerende / dat 'er geen drie Personen waren in de Godheyt.
- Annus 280.* De 15. waren de Manicheen / leerende / dat 'er twee Goden waren ; eenen goeden / en eenen quaden : dat den goeden Godt de Zielen hadde geschapen / ende den quaden de Lichamen. Leerden vock / dat men noyt bleesch moght eten ; mitsgaders / dat Christus 't Serpent was geweest in 't Paradijs / &c.
- Annus 304.* De 16. waren de Donatisten / de welke leerden / dat de H. Kerck alle nuyt rechtbaerdige bestondt / en dien volgens onstienlijck was ; onthepligende ondertusschen alles / wat in de Catholijcke Kerck voor heyligh word gehouden / en gebzupcht.
- Annus 309.* De 17. de Ketterij der Arrianen / leerende / dat de drie Persoonen van de Godheyt / niet van een Patner waren ; en dat Godts Soon niet van eeuwigheyt was.
- Annus 316.* De 18. was Macedonius / leerende dat de Heylige Geest geen God / maer een Engel was.
- Annus 392.* De 19. was Aëtius / leerende / dat alleen 't geloof / ter zaligheyt genoegh was.

Den 20. was *Nerius* / leerende / dat *Anno 360.*
 Bisschop niet meer dan *Priester* was:
 dat men wel *Nisse* mocht doen / maer
 niet booz de *Oberledene*. Dat men
 geen *Paesschen* mocht houden / noch
Vasten.

De 21 waren de *Priscillianisten* / *Anno 372.*
 leerende / dat de *Werelt* / ende oock het
 bleesch / van een quaden *Godt* gescha-
 pen waren.

De 22. was *Helvidius* / leerende / *Anno 373.*
 dat *Maria* meer hinderen gebaerd
 hadde by *Joseph* / als *Jesum Chri-*
stum.

De 23. was *Jobinianus* / leerende / *Anno 376.*
 dat den *Houwelijcken* - staet van soo
 grooten verdienste was / als den staet
 van *zuyberheyt* : oock / dat men ten
 allen tijden bleesch mocht eten : en dat
 alle sonden eben groot zijn.

De 24. was *Vigilantius* / leerende / *Anno 402.*
 dat men de *Heyligen* niet mocht aen-
 roepen.

De 25. was *Pelagius* / leerende / dat *Anno 410.*
 een *Mensch* kon verdienen / het eeu-
 wigh leven / met sijn egge wercken der
Natuere / sonder de *Gratie* *Godts* :
 oock dat 'er geen *Erf-sonde* was; ende
 dat *Adam* / eventwel soude gestorven
 hebben / al hadde hy niet gesondicht.

Den 26. was *Nestorius* / leerende / *Anno 423.*
 dat *Maria* geen waerachtige *Moeder*
 van *Christus* en was : oock dat in
Christo twee *Persoonen* waren.

Den

- Anno 444.* Den 27. was Eutiches / leerende / datter in Christo maer een Natuer en was / Ec.
- Anno 468.* De 28. was P. Snaepheus / leerende / dat de H. Ortebuldighepdt t'samentlijck geleden hadde.
- Anno 488.* De 29. was Fenaias / leerende / dat men geen Beelden mocht hebben.
- Anno 536.* De 30. was Theodoruzus / leerende / dat Maria een kindt gebaert hadde / die alleen Mensch / en geen God was.
- Anno 540.* De 31. waren Theodosius en Gejangh / leerende / dat het altemael gelogen was / wat van de Passie Christi beschreven was.
- ditto.* De 32. was Philoponus / leerende / dat 'er drie Goden waren.
- Anno 543.* De 33. was J. Zauralgh / leerende / dat men / alle die gedoopt wierden / een brandt - merck in 't boorzhoofst moest branden.
- Anno 565.* De 34. waren de Chyrsoliten / leerende / dat Christus / nederdalende ter Hellen / albaer ziel en lijf gelaten hadde ; ende dat sijn Godheyt alleen ten Hemel geboren was.
- Anno 604.* De 35. was Mahometh / het hooft der Turcken / leerende dat een peder / soo veel vrouwen mocht trouwen / als hy mocht onderhouden : oock de Besnijdinge / en onthoudingh van Barckens-bleesch : en dat 'er maer een schaduwte van Christus gekrupst en was.
- Anno 607.* De 36. was Euchanus / leerende / dat

dat het Doopsel niet en was sonder
het Dozmsel.

De 37. Olimpius / die met ver- *Anno 649.*
schemde boozgaende accordeerden.

De 38. was Leo / den grouwelijc- *Anno 714.*
ken Beeldt-stoemer.

De 39. was Adelbertus / leerende / *Anno 741.*
dat men geen Bedebaert moest doen /
ende dat hy alle sonden vergeben kost /
sonder Biecht.

De 40. waren Felix / Jobinus en *Anno 772.*
Afcarius / leerende eenpaerlijck / dat'er
twee Soonen Godts waren.

De 41. Ketters / waren de Alha- *Anno 780.*
nenses / leerende / dat Godt geen quaet
en wist / anders als door den Duyvel :
oock dat de Zielen verhuysden / van
den eenen op den anderen.

De 42. was Claudius Taurinen- *Anno 824.*
sis / leerende / dat den Doop nul was /
't en ware in 't booz-hoofst een Krups
gesneden wierde.

De 43. was Berengarius / die den *Anno*
alder-eersten heeft gepredicht / dat in *1040.*
't H. Sacrament des Wtaers / maer
Bzoodt ende Wijn was / tot een teec-
ken van 't bleesch en bloedt Christi.

De 44. was Basilius / een Mede- *Anno*
rijn-meester / leerende / dat de Werelt *1118.*
geschapen was van den Duyvel : oock
dat de Misse een Sacrificie des Duy-
vels was : ende niet meer dan seven
Boeckien in de H. Schrifstuer.

De 45. was Petrus Bzups / leeren- *Anno*
de *1125.*

de dat de kinderen de Doop geen booz-
deel en dede : oock datter geen Ker-
ben en mosten wesen : noch Krupffen/
noch Wisse.

Ann^o
1144.

De 46. Arend Brefs/ leerende/ dat
een mensch geen bype-wil en hadde :
oock dat men niet en moest gelooven /
dan dat men verstaen kost.

Ann^o
1160.

De 47. de Waldensen/ leerende/ dat
men de Hepligen niet en moest aen-
roepen : dat een volmaecht Mensch
niet en mocht arbeiden ; dat geen ge-
beden goedt waren / dan alleen 't Va-
der ons : dat een Christen mensch geen
Eedt en mocht doen: dat alle bleefshe-
lijke versamlingh geozloft was / als
't bleesch pzikelde.

Ann^o
1168.

De 48. waren de Albigenen/ lee-
ronde / dat de Zielen verhuysden van
'teene Lichaem in het ander : datter
geen Dagebyer was/ noch Helle/ noch
verrijfents / noch Diechte ; ende dat
Maria Magdalena de By-sit is ghe-
weest van Christus.

Ann^o
1198.

De 49. was Almaricus / leerende/
dat de Thien Geboden maer en duer-
den tot de komste Christi toe / en niet
langer.

Ann^o
1278.

De 50. waren de Seeffelaers / die
haer Lichaem kastijden tot bloedens
toe ; en dat men niemandt anders /
als in sulck bloedt moest Doopen.

Ann^o
1281.

Den 51. was Harmen den Italta-
ner/ leerende/ dat den Paus van Koo-
men

men niet meer te seggen hadde / als een ander : oock dat alle vrouwen gemeen waren.

De 52. waren Gerrit en Dulcinus Anno
1285.
van Nabarra / leerende / dat men niemant booz Obersten moest kennen / als Godt alleen : dat men 't Houwelijck mocht los maechen / Ec.

De 53. waren de Beguarden / leerende / dat sy soo perfect waren / datse niet meer en mochten sondigen. Anno
1305.

De 54. waren de Tolharden / leerende / dat Lucifer t'onrecht van God berdoemt was : oock / dat Godt geen heymelijcke sonden en strafte. Anno
1316.

De 55. was Jan Wiclyf / pzekende tegen 't Sacrament des Altaers / en teghen de Misse : oock / dat Godt in veel dingen / den Dupbel most gehoozsamen ; mitsgaders / dat Broeders en Susters / wel mochten te samen trouwen / Ec. Anno
1352.

De 56. waren Jan Hus en Jeronimus van Praegh / leerende / dat Petrus noyt 't Hoofd van de Kerck was geweest / veel minder / den Paus van Roomen : oock dat men niemant / soo wel in 't Wereltlijck als in 't Geestelijck / booz een Wettigh Obersten most erkennen / soo lange hy in doodsonde leefde : oock / dat 'er geen beter Houwelijcken en waren / als tusschen Susters en Broeders / Ec. Anno
1406.

Den 57. was Harman van Rijswijgh / Anno
1474.

wijgh / een Hollander / die leerde / dat
de Engelen van Godt niet geschapen
en waren : dat 'er geen Helle en was :
dat ziel en vleesch glijck stozben / &c.
dat de H. Schrifuer Godts Woordt
niet en was.

Alle dese boozschrebe Ketteren / en
Ketterpen / zijnder geweest nae de
tijden Christi / tot den Troubel toe :
te weten / soo lange als de oude Roon-
sche Catholijche Kerck / onberandert
geduert heeft. Sy zijn al te samen
vergaen ende berdwreenen / en de Ca-
tholijche Kercke staet noch vast / als
een Colomme, ende Pilaer des Waer-
heydts ; ende sal Christum hebben en
houden tot een beschermmer / ten allen
dagen, tot de voleyndinge des Werelts :
haer Geloof en sal niet vergaen, ende de
Poorten der Hellen, fullen teghen haer
niet verwinnen. Met dat het by dese
boozschreben berdwreenen Ketterpen /
gebleven is / ofte blijven sal / neen ; op
haer haken zijn al wederom / andere
gebolght : Wilje weten wie ? het is
Jan en Alleman bekent.

Anno
1517.
Siet
Jaannem
Cochlaum
deur en
deur.

Den 58. is geweest Martijn Lu-
ther / een Man van kindts-beenderen
af / in de oude Roonische Catholijche
Keligte op-gegueecht / is oock 15. ja-
ren langh / een Prieester geweest / ende
Monnick van S. Augustinus Ordre /
jae / Doctoor in de Godtheyt binnen
Wit-

Witenbergh in Duytslandt/ sijn Cap
 op den Chuyt hangende / en veel van
 de oude verdroeene doolinghen op-ha-
 lende anno 1517. maer waerom doch?
 Was 't daerom / obermits hy iets be-
 merckte in het Roomsche / Oudt-Ca-
 tholijck Geloof / 't wleke hy achtte te
 srijden teghen Godts Woordt? ofte
 was 't / om dat hy een Godbzuchtiger
 manier van leben wilde leyden? geen
 van beyde. Wat dan? Den Paus van
 Romen / was gewoon sekere Afaets-
 Bullen te doen verkondighen / door de
 Heliogeusen van sijn Ordre / doch heeft
 dat als doen / om reden / verandert / en
 de selve Publicatie begoft aen S. Do-
 minicus Ordere: dit den op-geblasen
 Geest van Luther niet kunnende ver-
 draghen / heeft doe sijn eerste Feijn-
 upt-gebzaecht tegen de Aflaten / ende
 teghen den Paus diese begoft hadde:
 daer nae / (gelijck den Duybel altoos
 alle hoobaerdighe Menschen treckt /
 van het eene quaet tot het ander) heeft
 hy meer andere / van die boozschreben
 oude dwalinghen / op-geraep / Pree-
 kende tegen de goede Wercken / tegen
 de Dype-wille / teghen de vijf Heplige
 Sacramenten / teghen de Misse / &c.
 Noch daer nae op-geraep / een sekere
 Bagijn upt haer Klooster / die soo wel
 aen Godt verbonden was met belofte
 van eeuwige zuyberheyt / als hy / ge-
 naemt Cathryn van Boren / ende met
 die

die selbige soo lange / als een Heyligh-
schender / geboeleert / tot dat hy ten le-
sten / Anno 1546. den 18. Februarj /
droncken zijnde / met haer te Bedde
gaende / 's mozghens met een ont-ge-
dzaepden hals / op sijn Bedde / doodt is
gebonden. Siet boven cap. 12. fol. 82.

Anno
1523.
Siet Arn.
Mehors. in
sijn histor.

Den 59. was Andries van Carol-
stadt / leerende boven de leeringen van
Marten Luther / dat alle Priesters
wel trouwen mochten / &c.

Anno
1524.
Durins ad
an. 15.

De 60. was Thomas Munter en
Claes Storzck / niet noch eenige an-
dere van de selbe munt / de Vader van
de Herdoopers ; leerende / dat men de
kinderen niet moest Doopen / ende de
gedoopte Herdoopen : oock dat Chri-
stus gheen waerachtigh vleesch / uyt
Maria / hadde aengenomen / &c.

Anno
1540.
Hyer.
Wolff. in
vita Cal-
vini.

De 61. is geweest Jan Calvijn /
voor sijn afval / lange jaren Canoni-
ck / leerende principelijck / dat de
kinderen / van geloobige Ouders ge-
hooren / oock sonder Doopsel / heyligh
waren.

2. Dat men de ontfangene Gratie
niet wederom en kan verliesen. Den
grouwel van de Predestinatie ende
verwozpinge / &c. Zijne naevolgers
heet men in Engellant Puriteynen. In
Branchrijck Hugonooten. In Bohe-
men Dicarditen. In Hollandt Geu-
sen. In Hoogh-Duytslandt / Sacra-
mentarissen. Ende tegenwoordigh in
Hol-

Hollandt/Commaristen/ ende Armi-
nienanen/ Doetianen/ en Contra-Doet-
tianen. In sijn doodt/ gelijk Volse-
cus schryft/ is hy wanhoopende ghe-
weest van sijne zalighepdt; heeft den
dagh verbloecht/ dat hy hadde begin-
nen te studeeren/ en is eyndelijck van
de Wozenen opgegeten.

Cap. 22.
en 26.

De 62. is gheweest Menno Sp-
mons/ Priester ende Pastoor in Wit-
marsum/ een Dorp in Vrieslandt/ die
mede/ terstondt nae sijn afval/ teghen
sijn Belofte/ aen Godt gedaen/ een
Wouwe trouwde: dese gesten hebben-
de/ dat Anno 1534. tot Munster/ de
handelingh der Wapenen/ sijn Dooz-
gangers niet wel bekomen was/ heeft
geleert/ dat een Christen-mensch geen
Wapenen mocht gebruycken/ noch
't Ampt van Wereltlijcke Overigheyt
bedienen: geen kinderen Doopen/ de
gedoopte kinderen Herdoopen: desen
is daer nae/ tot noch toe/ verdeyldt in
soo veelerhande Secten/ dat men daer
van 't seker getal niet wel kan weten;
die sich alt'samen Menmonist noemen.

Anno
1150.
Lindan.
dial. 1.

De 63. was David Jozis/ eenen
Glasemaker/ wiens Waertje was een
Amersfoorder/ ende sijn Waertje een
Delfs Wouwtje; leerende/ dat hy den
Reef van Godt was: oock dat den
Hemel ledigh was; en dat hy daerom
gesonden was/ om dooz sijn leeringh
den Hemel te verbullen: hy ontkende
't Dooz

Anno
1552.
Sur ad
annua
1116.

't Gozweel / de Verrijfenis / Helle / en
Duybels / &c. Zijn klanten zijn noch
te Haserfouwa / een Doorp in Hollandt /
te binden.

Anno
1607.
Henricus
dijf. belg.

De 64. zijn Gomarus ende Armi-
nius / Meester ende Discipel / haer
scheuringh aenhangende binnen Ley-
den : wiens verschillen so heftigh zijn
geweest / nopende de vijf Puncten / dat
men daerom de Harnassen heeft moes-
ten aen doen / sae binnen Dozrecht /
een Synode doen vergaderen : na het
welcke de Calvinisten zijn verdeylt in
Gommaristen ofte Contra-Remon-
stranten / ende in Arminianen / ofte
Remonstranten.

Anno
1630.

De 65. zijn de Goddisten / alias,
Maent-Predikers / in / ende omtrent
Rijnsborgh / secker Doorp omtrent
Leyden / predikende by beurten / den
eersten Sondagh in peder Maendt ;
onder haer Sermoenen magh een pe-
der den Predicant berispen / en ontdec-
ken wat den H. Geest hem / contrarie
sijnen H. Geest / geopenbaert heeft.
Dese (gelijk ick uit Los-waerdige
monden hebbe gehoozt / dat sy in haer
presentie mondelijck / dit nabotgende
hebben bekent) leeren eerstelijck / dat
alle / ofte meest alle de oude Ketters /
heplige Mannen zijn geweest.

2. Dat den Soone Godts / geen
waerachtigh Godt en is / gelijk God
den Vader.

3. Dat

3. Dat Godt niet ober al en is.

4. Dat oock den H. Geest persoonlijck niet en is gedepldt ober alle de Apostelen / maer slechts een straeltje / ober peder.

5. Dat Christus wel in den Hemel is met sijn Lichaem / maer niet met sijn Vlesch.

6. Dat men niet en moet gelooben / dan dat men sien / of begrijpen kan.

7. Dat alle Christenen Leeraers moeten zyn / altemael Herders / niemandt Schapen.

8. Dat de ziel / in ons / niet gantsch en is in peder gedeelt / maer stucksgewijs in peder lidt.

Accorderen wijders meestendeel / met d'Arminianen / Monnonisten en Socinianen.

De 66. zyn de Socinianen. Haer Patroon is Janstus Socinus / een Italiaen van Siëna / leerende:

1. Dat den Mensch / booz sijn val / sterfijck was.

2. Dat 'er geen Erf-sonde is.

3. Dat de oorzaccken van de Predestinatie / of Verkiefingh / in Godt niet en is / maer in ons ; ende dat wy die t'aller tijdt kunnen vernietigen.

4. Dat de eenwige verdoemenisse / niet anders en is / als een geduerigh doodt zyn en doodt blijven.

5. Dat het eenwige byer / niet anders en is / als een eenwige vernieling der goddeloosen.

6. Dat

6. Dat de Mensch-woording Christi niet en kan bewesen werden.

7. Dat Christus waerlijck Godt niet en is.

8. Dat den H. Geest Godt niet en is/ en dien volgens geen Drie-Cenigheyt der Persoonen in een Godt is.

De 67. zijn de Quaeckers / soo genoemd/ om dat se gewoon zijn te quaechen/ dat is/ te sidderen en te beben als sy propheeteren/ dese ontkennen

1. Alle Kerckelijcke Ordonnantien.

2. 't Predick-Ampt / de Studien en Catechisatien.

3. Is haer leere / dat Christus in veel dingen gemist / gedwaelt / en aen het Krups gedespereert heeft van sijn zaligheyt.

4. Sy en willen geen gesette dagen hebben tot den Godts-dienst.

5. Sommige seggen / dat sy Christus / andere dat sy Godt / eenige dat sy Gode even-gelijck zijn.

6. Is haer opinie/ dat de H. Schrif-tuer Godts Woordt niet en is.

7. Dat een Ziel een gedeelte van Godt is.

8. Dat 'er geen Drie-Cenigheyt en is.

9. Dat Christus geen waerachtigh lichaem en heeft gehad/ of en heeft.

10. Dat nae dit leven / noch Ver-rijzenisse / noch Hel / noch Heemel / te verwachten is.

11. Dat 'er

11. Dat 'er geene Sacramenten en zijn.

12. Dat alle dinghen moeten ghemeyn zijn.

13. Dat niemant sich Heer / ofte Meester magh laten noemen.

14. Dat men in 't voorby gaen / niemant magh groeten.

15. Dat den eene mensch over den anderen / geen macht ofte gebiedt en magh hebben.

Siet en leest bozders / 't geen tegen haer geschreven hebben Sa. Caton / Robbert Scherthock / en andere.

C A P. L X X.

De beste manier om te disputeren , met allerley slach van On-Catholijcken , en disputerende haer mis-geloof voor een yeder bekendt te maecken.

T En eersten / moet booz den aenhangh des disputys / de staet des verschils wederzijds klaer booz-gesteld werden / volgens de publycke belijdenisse des Geloofs / ende den geapprobeerden Catechismus.

2. Dewijle alle On-Catholijcken onse Roomsche-Catholijcken van afschal / en metter tijdt ingekroope dwaalingen beschuldigen / soo moet de last van bewijs altijd gelaten werden / by alle On-Catholijcken.

3. Moeten alle On-Catholijcken all' haer bewijs by-bzengen / ofte uyt klaer zuyber Godts woordt / of dooz soodantige uytlegginghen ober Godts woordt / die in Godts woordt gesepdt worden / uytleggingen te zijn ober soodantige Cexten / als Parthye t' sijnen woordeel / sal gelieuen op 't tapjt te bzengen.

4. Bzenght Parthye / ober Godes woordt / uytleggingen / die in Godts woordt / niet als uytlegginghen ober sulcken / of soodanigen / by-gebrachten Cext en staen / soo moeten de selbige puer / en alleen booz haer eppen menschelijck woordt opgenomen / en dienbolghens / als onnut / impertinent / ende seplbaer berwozpen werden. De grondt-reden hier van is / vermits alle Nieuw-gefinde / in alle hare publijcke Geloofs-Belijdenissen respectibelijck protesteren en verklaren / den eenigen richtsnoer, en grondt-regel, harer respective Geloofs-stucken, alleen te zijn de H. Schriftuer, en buyten de selvige noch Kerck, noch menschen Schriften, dat is noch de Oudt-Vaders / noch gewoonte, noch menighte, noch oudtheyt, noch successie van tijden en perfoonen, noch Concilien, noch decreten. Waerom & overmits (hoeght 'er de belijdenisse der Geres. Nederlandtsche Kerck by) alle menscheu uyt haer selve leugenaers zijn, en ydelder als de ydelheydt selve.

Dus spreekt de voorszmelde Neder-
landtsche Confessie, gefabriceert anno
1561. Arttikel 5. en 7.

Conform de Arminiaensche Confes-
sie, cap. 1. §. 13.

Insgelijcks de Fransch - Hugonoti-
sche Confessie, in het licht gebracht
anno 1559. Arttikel 4. en 5.

Oock de Heydelberghsche Confessie,
anno 1566. Arttikel 1.

Als mede de Engelsche Confessie,
anno 1562. Arttikel 6.

Mitsgaders de Schotsche Confessie,
anno 1568. en anno 1591. Arttikel 18.

Daer-en-hoven de Ausburghse Con-
fessie, anno 1530. doorgaens.

Hier beneben / de Wurtsburghsche
Confessie, anno 1552. Arttikel 30.

Ja dat meer is / de Saxische Confes-
sie, anno 1551. onrent het eynde.

Noch daer by de Bohemische Con-
fessie, anno 1532. Arttikel 1.

Hier neffens de Sweedsche Confessie
Arttikel 1. §. 1.

Onlangs Synopsis purioris Theolo-
giae Leydenfis, Disput. 5. Ches. II.

Eyndelijck den Dortsch-Leydschen
gen. gereform. Bybel: upt de Pers ge-
bracht / anno 1637. glosserende op den
2. Send-brief Petri / cap. 3. 16.

5. Leeren de Anders-gesinde / dat
men Godts woordt wel magh uptleg-
gen / maer / Nota, geensins met eenige
andere verklaringh / dan als de heylige

Schrijftuer / ons handt-tastelijck aen-
wijst.

6. Moet den Roomsche-Catholijcken Disputant / sijn eyghen Geloofs-Fundament noyt vergeten / te weten / dat den eenigen Catholijcken grondregel en richt-snoer, in Geloofs-saken, geen ander is als Godts woordt / dooz Gods Kerck verklaert; Gods woordt / segg' ick / waer op't geloobe steunt / en 's Kercks-verklaring / dooz de welke (als dooz een noodtsaeckelijck middel / van Godt in sijn woordt aengewesen) ons bekendt werdt gemaeckt / dat de H. Schrijftuer Godts woordt is / het welke / aengesien wy niet en kunnen weten / 't en waer op haer seggen / dat is Godts woordt / soo moeten wy haer doch gelooben / als sy in publijcke generale Concilien verklaert / dat is / de sin van Godts woordt.

7. Is bekent / dat alle On-Catholijcken willen geëstimeert zijn / dooz Reformateurs. Wel is waer / dat sy dien geblanchetten Cytel niet en verdienen / nocht ans willen wy in dit capittel haer / daer dooz / so veel als aenmerken / doch niet conditie / datse ons op geen ander manier als dooz 't klaeren zuyber woordt Godts reformeren. Dat eens wy / Leser / hoe dit uytbal-

Eenige Staeltjes,

Waer uyt den onpartijdigen Leser oogenschijnlijk kan sien en vatten, hoe kael dat 'er alle pretense Reformateurs af-komen, als sy de Roomsche-Catholijcken uyt 'et suyer Gods woordt, sonder haer eyge nieuw-versierde byvoeghsels, quansuys, sullen reformeren.

Eerste Proeve.

DEN Heydelberghschen en Nederlandtsche Catechismus/ spreeckt aldus op den 28. Sondagh/ Dage 75. Christus heeft my, en alle GELOOVIGEN, geboden, van den uytgedeylden Drinckbeker te drincken, tot sijner gedachtenisse. Seght my doch/ Schryftuerlycke Reformateurs/waer seydt Gods woordt / dat Christus sulchs aen alle Geloovighen geboden heeft? *Uwe antwoordt is/ overmits Christus / Matth. 26. 27. teghen sijn Apostelen heeft geseydt: Drinckt alle-gader daer uyt. Wat hinderlick bewijs is dit? Wie kunnen hier anders door verstaen werden / als alle die / van de*

welcke terstondt daer nae / geschzeben
staet: en sy hebben daer alle uyt ghe-
droncken, te weten de 12. Apostelen.
Wat dunckt u / als Christus aen sijn
Apostelen belaste: Leert alle volcke-
ren, Matth. 28. zyn onder dit gebodt
begrepen alle geloobighen / ofte alleen
de Apostelen / en haer wettige Succes-
seurs: Insgelycke / als Christus aen
sijn Apostelen gebiedt den Doop / en
't Sacrament des Avondt-maels te
bedienen / werdt daer mede 't selvige
aen alle geloobigen geboden: So doock
Christus / segghende tot sijne Aposte-
len / drinckt daer allegader uyt, en
strecht sich niet verder uyt als tot de
Apostelen / is 't soo niet / so reformeert
ons uyt het supber Godts woordt; en
thoont / waer de H. Schrifftuer seydt /
dat dit gebodt alleen / aen de Apostelen
gegeven zijnde / daer mede aen alle ge-
loovige gegeven is; 't welck / aengestien
't u macht te boven gaet / soo blycht 'et
sonne-klaer / dat uwe nieuwe Refor-
matie / niet door Godes woordt / maer
alleen door u eygen woordt geschied is.

De 2. Proeve.

DE gepretendeerde Gereformeerde
stellen vast, in hare Confessie Ar-
tikel 35. Dat in het H. Sacrament des
Avondt-maels, niet anders en is, als
Broodt

Broodt en Wijn, Figueren en Teecken-
 nen, van Christi Vleesch en Bloedt, het
 welcke nu in den Hemel is; en dat niet
 met de mondt des lichaems, maer door
 't geloof, 't welck de handt, en de mond
 onser zielen is,) alleen ontfangen werdt.

Hier op braghen wy Catholijcken /
 waer dese dingen in de H. Schrifteen
 staen? want naer dese alleen wilt ghy
 ons refozmeeren. Ghy antwoozdt /
 Matth. 26. 26. en daer lapt men dan
 noch by de woozden Christi: Ick ben
 een deur, Joan. 10. vers 9. Ick ben een
 Wijngaerd. Den eersten Text naer-
 siende / binde ick wel / dat Christus
 seydt: Dit is mijn lichaem. Dit is mijn
 bloedt. Maer ick en binde hier niet
 de minste letter / die van Figueren / of
 Teeckenen / of met de mondt des ge-
 loofs te eten spzecht. Ergo is dese re-
 formatie niet volgens Godts woozdt.

Wat belanght de Texten Joan. 10.
 en 15. daer en binde ick het minste
 schijnsel niet / dat van dit Sacrament
 gesproken werdt / en veel minder / dat
 Christus seydt / dat men sijn woozden /
 Matth. 26. naer sijn woozden Joan. 10.
 en 15. uptleggen sal: wat volghet dan
 hier upt anders / als dat uwe refozma-
 tie niet op Godts woozdt / maer op
 eppen doolbaer woozdt gefundeert is.

De 3. Proeve.

In den Heydelberghschen/ of Neder-
landtschen Catechismus/ lees' ick
in d' Antwoord op de 80. Vrage aldus:
De Misse is in de grondt anders niet,
dan eene verloochenigh der eenige Of-
ferhande des lijdens Christi, en een ver-
vloeckte Afgodery.

Desen Catechismus is Gedruckt
Anno 1640. door Willem Cloppen-
burgh. Vanden/ die ons door Gods
woordt alleen beloost te sullen refor-
meren/ waer seydt doch Godts woord
sulchs? Daer wordt geantwoordt met
vier Certen/ Jesai. 1. 11. Jerem. 3. 13.
Matth. 15. 9. Coloss. 2. 22. In den
zersten Text lese ick aldus: Waer toe
sal my zijn de veelheyt uwer slacht-offe-
ren? seydt de Heere. Ick ben sat der
brandt-offeren der Rammen, ende des
smeers der vette Beesten, 'k hebbe geen
lust aen 't bloedt der Varren, noch der
Lammeren, noch der Bocken.

Tegen wien spreekt hier den Pro-
pheet? spreekt hy hier de Roomsche-
Catholijcken aen? dat sal niet een der
gepretendeerde Reformateurs verben
seggen? Wie dan? Hy straft de on-
deugende Joden.

Dan wat Sacrificien werdt daer
gesproken? Alleen van de Joodtsche.
Op 't Sacrificie der Misse/ moet ghy
selfs

sels bekennen / is daer niet eens ge-
dacht.

Den tweeden Text / luydt aldus :
Kendt uwe ongerechtigheyt, dat ghy te-
gen den Heere uwen Godt hebt over-
treden, en uwe wegen verstroyt hebt tot
de vreemde, onder yeder groene Boom,
maer en zijt mijner stemme niet gehoor-
saem geweest.

Wat verstandigh Mensch ter We-
relt sal derben segghen / dat in desen
Text van 't Sacrificie der Misse ge-
sproken werdt / veel minder / dat daer
geseydt werdt / de Misse te wesen / een
herbloekte Afgodery.

Den derden Text luydt aldus : Te
vergeefs eeren sy my, leerende leeringen
en geboden der menschen.

Waer werdt hier gesproken van het
Sacrificie der Misse? Waer bindt
men hier een woordt van vervloekte
Afgodery? Seght ghy / dat sulchs wyt
dien Text volght : Ich brage / waer
Godts woordt sulchs seydt? alsoo /
volgens uwe Protest / belofte en Con-
fessie / uwe Reformatie / sonder Godts
woordt / niet en magh aen-genomen
werden.

De vierde Text seydt : welcke din-
gen alle, verderven door 't gebruyck,
naer de geboden en leeringen der men-
schen.

Wat woordt spreekt hier / van het
Sacrificie der Misse? van verlooche-
ningh

ningh des lijdens Jesu Christi? van ver-
vloechte Afgodery? of van iet/ 't geent
daer naer soude moghen ghelijcken?
balsch is dan en belacchelijck uwe Re-
formatie.

De 4. Proeve.

DE Confessie der genaemde Gere-
formeerde seyd / Artikel 33. En
den Nederlandtschen Catechismus ins-
gelijcks / in haere Antwoordt op de
68. Vrage / dat 'er noch min noch meer,
dan twee Sacramenten zijn : te weten ,
den Doop en 't Avondtmael.

Ende op dat dese Reformatie soude
schijnen / op zynbere Schrifstuer ge-
grondtbest te zijn / soo binde ick tot be-
wijs hier van / dese naevolgende Tex-
ten / aldaer by-gebracht te zijn :

Matth. 28. 19. Gaet, leert alle vol-
keren, hen doopende in den &c.

Matth. 26. 26. Jesus nam 't Broodt,
en als hy gedanckt hadde, brack hy 't,
ende gaf 't sijne Discipulen, en seyde:
Neemt, eet, dit is mijn lichaem.

1. Coz. 10. Ick en wil niet, broeders,
dat ghy onwetende zijt, dat onse Vaders
alle onder de wolcke geweest zijn, ende
alle door de Zee gegaen zijn.

In alle dese Schrifstuer-Texten en
binde ick niet een woordt / waer mede
't woordt Sacrament in het minste aen-
ge-

geroert werdt / en veel minder / waer mede van 't getal der Sacramenten gesproken werdt ; en noch weyniger / dat 'et woordt Sacrament den Doop of 't Nachtmael toe-geëpnt werdt. Waer blijft dan uwre Schrifuerlijcke Reformatie ? Ghy sult per avontuer repliceren / dat sulcks uyt dese Texten dooz een gedoeghlyck verbolgh / kan getrocken werden. Dient tot antwoordt / soo ghy my kondt thoonen / dat de H. Schrifuer / erghens soo een consequentie of verbolgh / uyt de boozgestelde Texten maecht / soo sullen wy gerontenteert zyn : sos niet ; soo is 't secker / dat uwre Reformatie nergens anders / als op uw' eyghen woordt gefundeert is.

De 5. Proeve.

DEN Nederlandschen Catechismus / antwoordende op de 60. Vrage / spreekt aldus / om vensters en deuren tot alle Goddeloosheydt te openen ; Al is 't dat my mijne consciencie beklaecht , dat ick tegen alle de geboden Godts swaerlijck gesondicht , en der selver geen gehouden hebbe , ende noch gestadigh tot alle boosheydt geneyght ben , nochtans Godt uyt loutere genade sonder eenige mijne verdiensten , my de volkomene enoegh-doeningh.

gerechtigheydt en heyligheydt Christi
schenckt, en toereckent, even als hadd'
ick noyt sonde gehadt of gedaen, ja als
hadd' ick alle de gehoorsaemheydt vol-
bracht, die Christus voor my volbracht
heeft, soo ick maer sulck een weldaedt,
met oprécht-gelooviger herte aenneme,
ofte / soo ick maer oprechtelijck in Je-
sum Christum geloove. Wat leeringh
is 'er oopt geweest / die de goddelooste
menschen in haer godloosheydt / meer
heeft gestreelt ende gestijft / als dese
doch laet ons eens examineeren / op
wat Schysmaer - Texten dese Refor-
mateurs / dit monstertje / sunderen.
Men de kant van de voozmelde Cate-
chismus / binde ick / tot bewijs van dit
vuple Leerstuck aengetekent / dese na-
volgende Texten: Rom. 3. vers 9. en
23. Want wy hebben te vooren beschul-
dicht beyde Joden ende Griecten, datse
alle onder de sonde zijn, als geschreven
is: daer is niemand rechtvaerdigh, oock
niet een; want sy hebben alle geson-
dicht, en derven de heerlijkheydt Gods.

Rom. 7. 15. Want het gene ick wil,
dat doe ick niet, maer het gene ick hate,
dat doe ick.

Tit. 3. 5. Hy heeft ons Zaligh ghe-
maeckt, niet uyt de wercken der recht-
vaerdigheydt die wy gedaen hadden, maer
naer sijn barmhertigheydt, door het Badt
der Wedergeboorte, ende vernieuwinge
des H. Geests.

2. Cor. 5. 21. Dien, die geen sonde gekendt en heeft, heeft hy sonde voor ons gemaect, op dat wy souden worden de rechtvaerdigheyt Godts in hem.

Dese Texten / of peder of t'samen-geboeght / vergeleechen zijnde met het bobenstaende antwoordt op de 60. Catechismus-braegh / waer sal men hier binden / dat een geloovigh mensch, die die tegen alle geboden Godts swaerlijck gefondigh heeft, en der selver geen gehouden, ja noch gestadigh tot alle boosheydt geneycht is, nochtans desen, van Godt, uyt loutere genade, de volkomene genoegh-doeningh, gerechticheydt en heyligheyt Christi, geschoncken en toegerekenet wordet, even als hadde hy noyt sonde gehadt of gedaen, ja als of hy alle de gehoorzaamheyt volbracht hadde die Christus voor hem volbracht heeft, soo hy maer oprechtelijck in Christum geloofet. Sta by / Reformatenrs door Gods woordt / waer seyd hier in uwe by-gebrachte Texten Gods woordt / t'geen uwe Catechismus leert? Wat is 'er in dese Schriftuer-Texten / dat met dese Catechismus-leer / ofte wat is 'er in dese Catechismus-leer / dat met dese Schriftuer-Texten accordeert? Niet ter Werelt / ja niet eene syllabe of letter. Den Catechismus-maker sal moghelijck seggen / dat men dese antwoordt op de 60. Braegh / door een consequens ofte verbolgh / uyt dese Texten

Texten wel kan trecken. Ick vrage
 wederom/ waer de H. Schrifstuer uyt
 dese haer woorden / soo een consequens
 ofte verbolgh maect? Hier staet de
 wagen stil; en dieswegen blijkt hier
 wederom booz een peder / dat ghy-lie-
 den hebt gereformiert / niet met / en
 dooz Godts woordt/ maer dooz u eyge
 woordt; doch om de Reformentie/ dooz
 u eyghen woordt gedaen / met Godts
 Woordt / in desen selven uwen Cate-
 chismus te verbeteren; en te thoonen/
 dat een mensch alleen dooz 't geloof in
 Jesum Christum / met al sijn schelm-
 stucken / niet secker en is van Christi
 genoegh-doeningh / gerechtighydt /
 heylighydt en eeuwige zalighydt/ soo
 stoot uwen Catechismus dit weder al-
 te-mael om verre / in de Antwoorden
 op de 85. en 87. Vragen.

Op de eerste Vrage werdt geant-
 woordt / dat de genen, die onder den
 Christelijcken naem, een On-Christe-
 lijk leven voeren, en daer van niet wil-
 len afftaen, en naer geen vermaningen en
 vragen, uyt de Christelijcke Gemeynthe,
 en van Godt selve, uyt Godts Rijk sul-
 len werden gestooten. Noteert dit booz
 eerst wel.

Op de tweede/ te weten de 87. Vra-
 ge/ werdt geantwoordt / dat de geloo-
 vigen, onaengesien dat sy oprechtelijck
 in Jesum Christum gelooven, soo sy in
 haer godtloos leven voortvaren, en haer
 niet

niet bekeeren tot beternisse des levens, in geenderleye maniere zaligh kunnen werden, overmits de Schrift seydt, (tegen de gene/ die ten tijde der Apostelen een oprecht geloof in Jesum Christum hadden/) dat geene onkuysche, overspeelder, dief, gierigaert, dronckaert, lasteraer, noch roover, noch diergelijken, Godes Rijk sullen beërven.

1. Cor. 6. 9.
Ephes. 5. 5.
1. Joann. 3. 14.
Gal. 5. 17.

Hoe sluyt dit op 't Antwoordt op de 60. Vrage? daer seydt de Catechismus/ dat Godt alle dese schelmstucken/ hem niet en sal toereekenen/ die maer oprechtelijck in Christum ghe-looft: hier leert den selvigen Catechismus/ dat soodanige/ al is 't dat sy in Jesum Christum gelooven/ Godes Rijk niet en sullen erben.

Leert/ onpartijdige Leser/ uyt dese woepnige Proeben verstaen/ dat dese nieuwe Kreformateurs/ niet door Godes/ maer door haer eyghen woordt/ hebben gereformeert/ 't welck ick sonder groote moeyte soude konnen betoonen/ in alle andere Geloofs-Artikelen/ waer mede sy de H. Catholijche Kerck teghen-spreeken; maer niet willende te langh ballen/ gebe den berstandigen de rest naer te speuren.

REGISTER.

CAP.	Pag.
1. V	An de Bybel - Boecken, 1
2.	Van de Overfettingh des Bybels, 9
3.	Of den Bybel klaer, of fwaer is, 22
4.	Van de Traditien, 28
5.	Van den Rechter in Gheloofsfaecken, 37
6.	Van de Onfeylbare Kerck, 47
7.	Van 't lesen des Bybels, 50
8.	Van de Tael des Godsdienfts, 52
9.	Van de Sienlijcke Kerck, 56
10.	Van de Ken - Teecken en der doolende, 67
11.	Van de Ken - Teecken en des waren Kercks, 70
12.	Van

R E G I S T E R.

12.	Van 't tweede Ken-Teecken,	75
13.	Van 't derde Ken-Teecken,	85
14.	Van 't vierde Ken-Teecken,	88
15.	Buyten 't Geloofen is geen zalig-
heyt,	103
16.	Van Petrus d'eerste Paus,	107
17.	Van de Roomsche Pausen,	113
18.	Vanden Antichrift,	116
19.	De Kerck magh Wetten maec-
ken,	123
20.	Van de seven Heylige Sacramen-
ten,	126
21.	Het Doopsel neemt de sonden
wech,	127
22.	't Doopsel is noodelijck,	129
23.	Een yeder magh Doopen,	135
24.	Men magh altijd 't, en over-al
Doopen,	135
25.	't Vormsel is een Sacrament,	136
26.	Van het H. Sacrament des Au-
taers,	138
27.	Van de Communie, onder een
gedaante,	147
	28. Van	

REGISTER.

28.	Van 't Sacrificie der Misse,	151
29.	Uytleggingh van de Misse,	159
30.	Van de Biecht,	165
31.	Van den H. Olie,	167
32.	Van 't Priesterschap,	169
33.	Van de Sendingh,	170
34.	Van de Reynigheydt der Leer-
raers,	179
35.	Van 't Houwelyck,	184
36.	Van 't Houwelyck met On-Ca-
tholijcke,	187
37.	Van Christi Neder - dalen ter
Helle,	196
38.	Van het Aenroepen der Heyli-
gen,	197
39.	Van de eer der Heyligen,	204
40.	Van de Reliquien,	209
41.	Van de Aflaten,	212
42.	Van de Beelden,	216
43.	Van de Bedevaerden,	222
44.	Van 't Vagevyer,	225
45.	Van 't Verbodt der Spijse,	230
	46. Van	

R E G I S T E R.

46. Van de Vrye - Wille, 235
47. Van de Verdienften, 240
48. Van 'r Geloof alleen, 247
49. Van 't seecker wech-nemen der
sonden, 248
50. Van 's Graties instortingh, 252
51. Alles is geen sonde, 255
52. Van 't Onderhoudt der Gebo-
den, 258
53. d'Onseeckere staet van de Gra-
tie, 262
54. Vand'Euangelische Rade, 265
55. Van de Godheyt Christi, 276
56. Van 't waere Vleesch Jesu Chri-
sti, 278
57. Van de Magistraet der Christe-
nen, 280
58. Van de Oorlogen der Christe-
nen, 284
59. Van Maria altijd Maget, 286
60. Het Accoort met Ketters ver-
bindt, 291
61. Van

A 1317399

R E G I S T E R

61. Van Justitie over de Ketteren, 294
62. De Fabel van Paus Juth, 297
63. Christus is den Messias, 301
64. 's Kercks Ceremonien, 306
65. Van de publijcke Processien, 319
66. De Bekeeringh der Nederlanden, 326
67. 't Getal en 't vervolgh der Pauzen, 333
68. d'Opper-Bisschoppen van Uytrecht, 337
69. Het vervolgh der Ketteren, 340
70. Maniere om te disputeren, 355

F I N I S.

